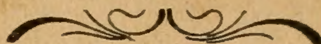

ספר

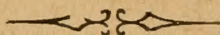
חדושי מהרצ"א

על הלכות חנוכה

(מסודר בדרך נפלא מתחיל להעמיק בשיטת הגמ' ונוקב ויורד על סדר הפוסקים עד האחרון שבאחרונים בעל פ"מ) .

השאיר אחריו ברכה אא"ז איש חי רב פעלים האשל הגדול שגדלוהו מן השמים כבוד אדומו"ר הרב הגאון הקדוש המפורסם בכל קצוי ארץ מר החכמים ופאר הרבנים רבא דעמי' ומדברנא דאומתי' בוצינא דנהורא אספקלריא המאירה מנורה הטהורה איש אלקים קדוש אשר רבים וכן שלמים הלכו לאורו לשתות בצמא דבריו הקדושים כקש"ת מו"ה צבי אלימלך שפירא זצוקללה"ה אבד"ק דינאב יע"א אשר כבר הופיע אור תורתו בחיבוריו הנודעים ע"פ הנגלה והנסתר ה"ה ספר בני יששכר . ודרך פקודיך וספר אגרא דכלה וס' והי' ברכה ומגיד תעלומה על מס' ברכות וריח דודאים על מס' מגלה. ועוד שאר חיבורים יקרים וקדושים:

יוצא לאור ע"י נכדו הרבני בנן של קדושים מוה' **משה שפירא** נ"י מפרעמישלא בהרב החסיד המפורסם מוה' **שמואל** ז"ל בן לאותו צדיק הגאון הקדוש המחבר זצלה"ה וזכותו יעמוד לו לבצע זממו לגמור את שאר כתבי קודש (אשר המה כעת תחת מכבש הדפוס) ולהוציאן לאור במהרה :

נדפס פה **פרעמישלא** בשנת תרמ"ו .

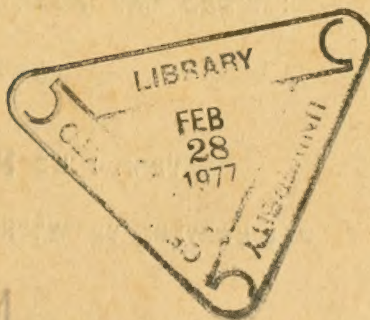
בדפוס של הנגידים המפורסמים זופניק קנאללער עט האמערשמיט נ"י .

Chidishe Mhorzu

Verlag Moses Spiro Przemyśl

Przemyśl, druk Żupnik, Knoller & Hamerszmid. 1885.

שיל"ת

ויחל משה את פני ד' אלקיו ויאמר אתה החילות להראות את עבדך את חסדך הגדול לראות חלק אחד מן חדושי מר א"ז הרב הגאון הקדוש הצדיק כקש"ת מו"ה צבי אלימלך שפירא זצוקללה"ה זי"ע ובכ"י יוצא עתה מתחת מכבש הדפוס בפאר ויופי. אזכה נא ואם לא למעני למען זכות אבותי הקדושים וזכות א"ז הגאון הקדוש המחבר זצללה"ה ואראה את יתר כתבי קודש מא"ז המחבר זצ"ל יוצאים ממכבש הדפוס ויאירו פני תבל תנובה ויפיקו חכמה.

זכרה לי אלקי לטובה כל היגיעות שיגעתי. וממלאכתי לא נרפיתי. ועל ממוני לא חסתי, לא נחתי, ולא שלותי, עדי זכיתי להפיץ ענן אורו של א"ז המחבר זי"ע ושפתי צדיק יניעו ככומר ענבים כי יאמרו שמועה מפיו בשער בת רבים:

הרימותי ידי לאל עליון אשר עד כה עזרני, ברחמיו אל יעשני, ואל יעזבני, והוא יהיה לי לעזרה להוציא יתר הכתבים לאורה, והשוכן צבאות, יעשה עמי לטובה אות, ויראני בתורתו נפלאות, ויושיעני מהרה בישועות ונחמות, וזכות א"ז המחבר יעמוד לי שתהא התורה חוזרת על אכסניא שלה ואזכה לראות בנים ובנ"ב עוסקים בתורה ובמצות לשמה אכי"ר:

עתה אשא עיני אל הערים משכנות בני ישראל המה נדיבי עם אשר נתנו חתימתם על ספר הקדוש הזה ומכחם שחדו בעדי למען אוכל לבצע מעשי ההדפסה, אל ירע בעיניכם עלי אשר הוחלתי עד כה ועלי אשר מועט הדפסתי, ומרובה לא הדפסתי, לא במרד ולא במעל חלילה כליתי את אור בהיר כתבי קודש הללו להבהיק אורה ע"פ חוצה, כ"א מאז לקחתי על שכמי משא עבודת הקודש הזאת קבלתי עלי לפאר ולהדר את כתבי קודש הללו בפאר ויופי למען יהיו כסולת נקי מנחה בלולה, כשמן מזוקקה, וכמנורה אורה מבהיקה, ונתתי תחלה כל הכתבים אל יד תלמיד חכם גדול הוא הרב הגדול מ' יצחק צבי העממערלינג נ"י מפ"ק פרעמישלא לתקן במקום שהיד שולטת ופזרתי ממון רב עבור זה ועידן ועדנין עברו עדי גמר האומן המופלא הזה מעשהו:

ואח"כ נודע הדבר כי בבית ב"ד הרב הגדול חו"פ בכש"ק כש"ת מוה' צבי אלימלך שפירא שליט"א אבד"ק בירטש בן דודי הרב הגאון הקדוש הצדיק. מלאנצוט זצללה"ה נמצא עוד כתבים על ה' חנוכה הוכרחתי לנסוע שמה במצות ב"ד אמו"ר הרב הצדיק בכש"ק חו"פ המפורסים בקדושתו וצדקתו ע"פ תבל כקש"ת מוה' ישעי' נפתלי זצ"ל האבד"ק דינאוו ופזרתי ממון רב עבור הכתבים וקניתי אותם ואח"כ הוכרחתי לתת אותם עוד הפעם אל ת"ח אחד למען יראה ויבחין המשנה ראשונה והמשנה אחרונה ויראה מה להוסיף ומה לתקן. ושתים עלתה בידי כי נמצא עוד שתי ביינן ויותר והמה נדפסים בסוף הספר. וגם בזה אחרו הימים ע"כ הכסף אזל מכיסי והימים ראשונים עברו לכן אמרתי אדפוס כעת החידושים על חנוכה וירוח לי מעט ולא יאחרו הימים ואדפיס אי"ה כל הספר מהחל עד כלה ואז אדפיס הסכמות הגאונים ושמות המתנדבים בעם לכבוד ולתפארת:

ואתם ידידים יקרים הביאו ספר הזה לתוך בתיכם ותתענג בדשן נפשיכם וזכות א"ז הגאון הקדוש זצללה"ה יעמוד לכם ולזרעכם אשר לא ימוש התורה מפיכם ומפי זרעכם עד עולם:

עתירת ידידכם

משה שפירא

בן לאאמו"ר הרב הגדול החסיד מ' שמואל שפירא זצללה"ה בהגאון הקדוש המחבר זי"ע.

שטר מכירה

ה״י דלמטה חתום מעיד עלי כמאה עדים כשרים איך שמכרתי בהרשאה ובהסכמת זוגתי מ' בראנדיל תי' בת הרבני מ' ברוך צבי נ"י למוכ"ז מ' משה שפירא נ"י מבארסלוב את כל כ"ק מכבוד רבינו הגאון הקדוש הצדיק המפורסם מ' צבי אלימלך אבד"ק דינאב זצוקללה"ה אשר היו ונמצאו תחת יד בעלה הראשון המופלג המנוח מ' ליבש זללה"ה ונשאר מבעלה הראשון יתומה בתולה ושמה עטיל תי' גם יתום קטן ושמו מנחם מאיר נ"י והם סמוכים על שולחני ואני הח"מ עם כח הרשאה והסכמה מן זוגתי הנ"ל מכרנו למוכ"ז הנ"ל כל כ"ק הנ"ל אשר הם פי' על ס' בראשית גם על ס' יהושע גם על גמרא הלכות חנוכה גם על כל ס' יצירה לערך שמונים בויגען וכמבואר בשטר מכירה שנתן הרבני המופלג החסיד מ' יהושע צבי שטיין נ"י מק"ק הוסקאוו כל הנ"ל מכרתי במכירה גמורה וחלוטה למוכ"ז הנ"ל ולא יהי' לי ולא לזוגתי הנ"ל ולא ליתומים הנ"ל שום טו"מ בעולם על מוכ"ז הנ"ל ולא על ב"כ מחמת מכירה הנ"ל וכל הנ"ל נעשה בקנא"ס מעכשיו בב"ד חשוב ובכל אופן ולשון ועניין המועיל ע"פ דתה"ק ובאופן שאין בו אסמכתא ובלי שום תנאי בעולם ובלי שום אונס והכרח כלל ולראי' באעה"ח יום ד' פ' נשא התרל"ז לפ"ק פה"ק דינאב.

נאום יחיאל דוב מאסזינגער

בפנינו עדים הח"מ חתם עצמו הרבני מ' יחיאל דוב מאסזינגער נ"י מק' מאשציסק על כל הנ"ל ובפנינו קיבל קנא"ס על כל הנ"ל ולראי' באעה"ח היום יום הנ"ל פה"ק הנ"ל.

נאום יעקב מנחם הכהן בן אברהם הכהן.

ונאום אברהם חיים בן אפרים זקן.

בפני הח"מ חתמו עצמם הנ"י עדים הרבני מ' יעקב מנחם נ"י בן מ' אברהם כהן נ"י וגם הרב מ' אברהם חיים נ"י בן מ' אפרים זקן נ"י ולראי' באתי עה"ח היום יום ד' הנ"ל.

הק' אברהם מנחם מאנים האבד"ק פעלשטין.

מצות עשה מדרבנן להדליק נר חנוכה סדר הלימוד למצוה זו שבת דף כ"א הלכה המתחלת אמר רב הונא כל השמנים וכו':

רש"י בד"ה זקוק לה הלכך צריך לכתחלה לעשות יפה דלמא פשע ולא מתקן לה עכ"ל לכאורה הוי ל"ל דלמא תכבה ופשע וכו' והנראה דבא בפירושו לתרץ מה שהקשה הרב בחמד משה סי' תרע"ב דהרי הוי ספק ספיקא דלמא לא תכבה ואת"ל תכבה דלמא יתקן ולמה לן למיגזר כולי האי ע"ז בא רש"י ז"ל והשמיע בלשונו תיבת דלמא תכבה"ה להורות דזה לא מקרי ספק אלא ודאי דודאי תכבה ולא הוי רק ספק אחד וכה"ג כתבו בתוס' לקמן דף כ"ד בד"ה גזירה בא"ד וז"ל אע"ג דבחלב מהותך גזרינן גזרה לגזרה דגזרינן אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך אטו שמא יטה הא לא חשוב גזרה לגזרה דכשאינו מהותך ודאי יטה לפי שאינו נמשך אחר הפתילה ע"ש וכן מצינו דהתירו הפוסקים ללמוד לאור הנר בשבת כאשר יושב שומר לומר לו תן דעתך עלי כמבואר באו"ח סי' ער"ה סעיף ג' ובשמנים ופתילות הפסולים לא הותר גם בשומר כי שוא שקד שומר כי צריך להטות בכל רגע ובאם לאו ודאי תכבה ועיין בט"ז או"ח סי' תרע"ג ס"ק ד':

תוס' בד"ה ומותר להשתמש וכו' וא"ת מנ"ל לרבא דסבר ר"ה מותר להשתמש לאורה כו' ונ"ל ליישב די"ל דכבתה זקוק לה לא תקנו רק בחול אבל בשבת אפי' למ"ד כבתה זקוק לה יוצא אפילו בכבתה כי כן ודאי היתה התקנה מעיקרא ממילא לפ"ז בחול דתיקנו חז"ל כבתה זקוק לה ובלא"ה לא יצא י"ח ודאי צריך מתחלה לתקן פתילה יפה דחיישינן דלמא פשע משא"כ בשבת דתקנת חז"ל דיוצא בכל דהו אפשר לומר גם לכתחלה א"צ לתקן פתילה יפה וא"כ הך טעמא דכבתה זקוק לה לא מהני רק לאסור בחול ומשמע לי' לרבא זאת הסברה מדברי ר"ה דנקט בלשונו בין בשבת בין בחול וקיי"ל כ"מ דמתני בין בין הוא בדרך זו ואצ"ל זו והאחרון יותר פשוט מן הראשון כמבואר בסמ"ע חו"מ סי' ע"ב סק"ז ועי' בפרי מגדים אורח חיים הלכות סוכה ואי ס"ד דגם בשבת הטעם משום דכבתה זקוק לה א"כ מסתבר יותר לאסור בשבת מבחול דבשבת לא יוכל להדליק אם יכבה והו"ל למינקט להיפוך בין בחול בין בשבת ומדנקט בין בשבת בין בחול (ויש להעיר בזה לתירוץ התוס' דמתרץ דמשמע די"ש בשבת עוד טעם אחר א"כ הוי לי' לר"ה למינקט להיפוך בין בחול בין בשבת) ע"כ דס"ל דבשבת אין שייך הטעם דכבתה זקוק לה וכמ"ש רק דס"ל מותר להשתמש לאורה וחיישינן שמא יטה וא"כ הוה בדרך זו ואצ"ל זו היינו אפילו בשבת דעכ"פ אפילו בכבתה יוצא י"ח המצוה ואעפ"כ אסור להדליק מטעם שמא יטה ומכש"כ בחול דאינו יוצא כלל י"ח המצוה בכבתה (וכעין דעדומי ראי' יש לסברה זו דבשבת אין זקוק לה אפי' למ"ד כבתה זקוק לה והוא מת"ם הטו"ז באו"ח סי' תרע"ג סק"ט דהא דקיי"ל כבתה א"ז לה הוא עכ"פ אם הדליקה בזמן הראוי דהיינו משתשקע החמה אבל אם הדליקה קודם זמן הנ"ל ודאי כבתה זקוק לה ועי"ש דזה דוקא בחול אבל בשבת אפי' בכבתה קודם זמן חיובה אין זקוק לה דכך היתה התקנה ממילא לפ"ז נוכל לומר גם למ"ד כבתה זקוק דזה דוקא בחול אבל לא בשבת) ובזה יצדק נמי דנקט רבא הטעם דכבתה זקוק לה קודם הטעם דמותר להשתמש לאורה דניחא לי' למינקט דרך לא זו אף זו משא"כ ר"ה אמר בין בין דמשמעותו בכ"מ זו ואצ"ל זו:

בא"ד אלא הי' למימר אין מדליקין סתם וכו' ומיהו רב וכו' דה"א דוקא בחול וכו' עיין בתוס' ישנים דהקשו דא"כ גם בדברי ר"ה אי הוה תני סתם הו"א דוקא בשבת (ותירצו דא"כ לא הל"ל רק נ"ח מותר להשתמש לאורה) וכן הקשה אדונינו המהרש"א ולי הקטן נראה דלק"מ דהאיך ס"ד לומר דמיירי ר"ה רק בשבת זה לא צריך לאשמועינן כי בלא"ה בסברה החילוקה נאמר דמותר להשתמש לאורה כמ"ש התוס' ובודאי נאסור השמנים ופתילות הפסולים. ועוד נ"ל דבשלמא בדברי רב הו"א דקאי אחול דוקא ויצדק שפיר הלשון "בשבת "בחנוכה "בבית משא"כ אם נפרש בדברי ר"ה דקאי רק אשבת וא"כ כל דבריו הם ליום אחד היינו כל הפסולים ליום זה למצות נר שבת פסולים למצות נר חנוכה א"כ לשבת לחנוכה הל"ל הכל בלמד ודוק:

עוד הקשה אדונינו המהרש"א מהא דכתבו התוס' דבשמא לא הייתי אומר שמא אדם יתיר לאסור להשתמש לאורה והקש' דזאת הסברא אינה מוכרחת דא"כ גם ר"ה ל"ל למימר בין בשבת בין בחול להשמיענו דבשבת יש עוד טעם כיון דזאת נדע מסברה החילוקה ולפענ"ד הצעירה והקלושה נראה דלק"מ דהנה כשנדקדק בדברי התוס' שכתבו וזה לשונו ויש לומר דא"כ וכו' ש"מ שעוד יש טעם אחר בשבת לבד מטעם חול והיינו שמא יטה וא"כ סבר דמותר להשתמש לאורה עכ"ל המדקדק בדברי התוס' יראה לכאורה שמתיבת והיינו עד לאורה הוא שפת יתר ע"כ נ"ל דהתוס' דקדקו בדבריהם הקדושים דודאי אין כונת ר"ה להשמיענו הדין דמותר להשתמש דמת"ת נאסור מסברה החילוקה רק דקושטא קאמר נהי"ת דהוצרך לאשמועינן הדין דנרות חנוכה לאסור השמנים ופתילות הפסולים ובאמת הוא דבשבת יש עוד טעם לאיסור זולת טעם החול ממילא לא יצדק הלשון לכוללם בנושא אחד כיון שאינם נכנסים תחת סוג אחד אבל אין כונתו לאשמועינן הדין דמותר להשתמש לאורה ורבא הוא דקאמר דאכן שמעינן מדברי ר"ה דמותר להשתמש מדשמר מענה לשונו שלא לכלול בנושא אחד ש"מ דהכי ס"ל ע"כ הוצרך להאריך וזה ידוקדק בדברי התוס' וא"כ סבר דמותר להשתמש לאורה ור"ל דממילא נשמע דסובר

כך אבל אין כוונת ר"ה לאשמועינן הדין דודאי כדע מסברה תחילתה דמותר להשתמש ולק"מ קושית המהרש"א ז"ל. פסקי הלכות מדברי שתי' דידן א כר חנוכה אסור להשתמש לאורה ב כבתה אין זקוק לה:

גמרא אמרוהו רבנן קמי' דאביי משמי' דרי ירמי' ולא קיבלה וכו' משמי' דרי יוחנן וקיבלה לכאורה יש להתבונן הא ר' ירמי' לא אמר משמי' דנפשי' רק טעמי' דרב קמפרש וא"א לפרש בענין אחר ומפני מה לא קיבל וא"י מפורש להלן בטוב טעם עיין בסמוך:

שם וכבתה אין זקוק לה ורמינהו מצותה וכו' לכאורה מאי קושיא אפשר דברייתא מצותה פירושא למצוה מן המובחר דייקא ול"ל דדקדק המקשה מדקאמר הלשון אין זקוק לה ולא קאמר א"ל לחזור ולהדליקי ש"מ דס"ל דאפי' מצוה ליכא ובזה הוכח דלא רמי הרומיא לעיל על דברי רב חסדא משום דאפשר לומר דבאמת ס"ל לר"ח דמצוה איכא רק רבא נקט בלשון הטעם אין זקוק הואיל וקאמר בטעם רב הוכא זקוק מש"כ דברי רב הוא מימרא בפ"ע וטעמי' דרב ירמי' עלי' הוא ענין בפ"ע ולמה נקט אין זקוק ע"כ דס"ל דגם מצוה ליכא ממילא לפי"ז יקשה לן באמת היכן שמע ר' ירמי' מדברי רב דס"ל דגם מצוה ליכא. והנראה דזה הכריחם לרי"ף ורא"ש ז"ל שכתבו בדברי רב דגם כבתה אין זקוק לה לא נשמע מהיתרא דחול רק מהיתרא דשבת מדשרינן להדליק בפתילות אלו בשבת ולא חיישינן שמא יכבה ובאמת לפי המשמעות בגמ' משמע דזה שמעינן בהיתרא דחול (וכבר תמהו האחרונים ע"ז) ולפי דברינו יתכן שפיר דהוקשה להם ככ"ל מהיכן שמע ר' ירמי' מדברי רב דגם מצוה ליכא ול"ל כמ"ש בפרמ"ג סי' תרע"ג במשבצות זהב סק"א לפרש דברי הטור דאי ס"ד דיש איזה לד מצוה לחזור ולהדליק כשכבה הו"ל לפסול שמניס ופתילות הפסולים בשבת דלמא יכבה ויחזור וידליקנה בשבת מחיבוב המצוה כדגזרינן בשמן שריפה לטעמא דרבה ואביי לקמן דף כ"ג ע"ב הואיל ומצוה איכא בשריפתו הלא ע"כ דליכא שום מצוה לחזור ולהדליק ע"כ דייקו הרי"ף ורא"ש גם בכבתה אין זקוק אפי' למצוה דייקא מהיתרא דשבת ודוק כ"ל הקטן. אך קשה לפ"ז א"כ היכי נשמע לעיל מרב חסדא דאוסר להדליק בשבת דס"ל דמותר להשתמש לאורה דלמא טעם האיסור דחיישינן משום חיבוב המצוה ידליקנה כשיכבה דשמא ס"ל בכבתה עכ"פ מצוה איכא להדליקה: אבל כשנדקדק באמת לק"מ דר"ח לקמן בשמן שריפה לא ס"ל הך סברא דמשום חיבוב מצוה חיישינן שיחזור וידליקנה או יטה ואמר שם טעם אחר עיי"ש ועפ"ז יוכח לנו מה שדקדקנו לעיל מפני מה לא קיבל אביי טעמא דרי"י הלא א"א לפרש בע"א ועפ"י דברינו ניחא דרי ירמי' מפרש דברי רב דגם מצוה ליכא לחזור ולהדליק. ומהיתרא דחול לא נשמע זה רק מהיתרא דשבת משום דקא מדמי המצוה שזו למצות הדלקת שמן שריפה ואביי לא ס"ל כן דשמן שריפה מ"ע דאורייתא ושפיר יש לגזור משא"כ בכאן דכבר קיים המצוה רק מצוה מ"ה לחזור ולהדליקה וגם כל עיקר המצוה מדרבנן לא חיישינן שיחלל שבת מש"ה לא קיבלה עד שנאמר לו משמי' דרי יוחנן ודוק:

ועוד יש לתרץ קושי' זו לפי פשוטו דאביי הי' סובר דרב ס"ל כבתה זקוק לה ואעפ"כ מותר להדליק בחול דהוי ס"ס שמא לא תכבה ושמא יתקן ולא ס"ל כרב הונא דחשב הספק דתכבה לודאי כמ"ש לעיל בדברי רש"י ודוק:

שם דאי לא אדליק מדליק להך שיעורא א"ל לדקדק בשיעור השמן רק בשיעור הזמן כשכלה רגל מ"ה איכו מדליק. ולשיכוייא בתרא א"ל לדקדק בזמן ואפי' כלה רמ"ה מדליק ובאין לו שמן כשיעור לא ידליק. ממילא הוא ספיקא דדיכא בתרווייהו וא"כ בגם אין לו שמן כשיעור או כשכבר כלה רמ"ה ידליק בלא ברכה (וסא ודאי לפי"ז בשכבר כלה רמ"ה וגם אין לו שמן כשיעור לא ידליק כלל) ומהרמב"ם נראה דלא ידליק כלל ועי' בהגמ"יי שכתב דאזלינן לקולא וא"ל דאדרבה מהראוי להחמיר להדליק בלא ברכה לא לבטל המצוה במקום דאיכא ספיקא דדיכא. וכ"ל דהרמב"ם דייק מלשון המתרץ דלא קאמר איבעית אימא רק ואי כמי וגם בואיו החיבור ע"כ דהכך תרי דיכים הי' מקובלים להם לודאי ואפי' מאן דס"ל דכבתה זקוק לה ס"ל להכך דיכים רק בהבנת לשון הברייתא מספקא לי' להמתרץ הי מינייהו יובן בלשון הברייתא לזה קאמר דאי לא אדליק ידליק וא"כ לשיעורא רל"ל לשיעור הידוע ומקובל בידינו כן כוקמא הברייתא ודוק. והנה קשה עוד אדברי הרמב"ם ז"ל דפסק בפ"ד הלכה ה' בעבר הזמן לא ידליק כלל ולא כן עשה בדין דאין לו שמן כשיעור דסתם דבריו ומהראוי הי' לשוותם ע"כ אחשוב דהרמב"ם ליסכא דהתרלן קא קשיא לי' דהכה המקשן הקשה אפי' אם תאמר דמצותה למצוה לכתחילה ומן המובחר משמע אעפ"כ קשה דהאמוראים קאמרו אין זקוק דאפי' מצוה ליכא וכמש"ל ול"כ הכתנו מכופקים בליסנא דמצותה וא"כ מאי זה שמתרץ בלשון דאי לא אדליק מדליק משמע דא"כ לא ידליק כלל למה לו לדחוק עלמו לזה לא הל"ל אלא בלשון הזה לא לאדלוקי כמ"ם ההמ"ג שם ויהי' באפשר ג"כ להתפרש בברייתא למצוה מ"ה אלא ע"כ דהדין שזה הי' מקובל בידו בלא הברייתא דאיכו רשאי להדליק אחר זמן זה. ע"כ פסק הרמב"ם דלא ידליק כלל אחר הזמן משא"כ בהי' השכי דמתרץ בסתם לשיעורא והכוונה שמפרש בברייתא כמו שתרלה או למצוה העיקרית או לכתחילה. ע"כ סתם הרמב"ם דבריו בשיעור השמן דמספקא לי' והבן ועוד י"ל דמספקא לי' להרמב"ם בפירוש לשיעורא אי כרי"ף אי כרש"י וכאשר יתבאר ודוק:

היוצא לנו מכללות דברי הרמב"ם עפ"י דברינו א אחר שכלה רמ"ה לא ידליק כלל

כלל אפילו בלא ברכה ב' כשאין לו שמן כשיעור ידליק מספק בלא ברכה:

שם דאי לא אדליק מדליק ואח"כ לשיעורא והנה יש לדקדק לפי"ז למה לן לתלות השיעור משקיעה עד כלות רמ"ה לתירוץ קמא הל"ל עד חצי שעה או יותר כפי השיעור שיודעין שהכוונה ולתירוץ הב' גם משקיעה לא הל"ל רק שיעור הדלקה הוא חצי שעה או יותר וככ"ל ונראה דזה ג"כ היתה כוונת הרמב"ם פ"ד הלכ' ה' וז"ל מדליק והולך עד שתכלה רמ"ה וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יותר עבר זמן זה אינו מדליק וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהי' דולקת והולכת עד שתכלי' רמ"ה ע"ש הנה תרא' בדבריו ב' חידושים. א' דלא החליט הזמן חצי שעה בדוקא רק כתב או יותר. עוד נראה מסידור לשונו מדליק והולך כו'. וצריך שיתן שמן בנר וכו' עד שתכלה רמ"ה נראה מסידור הזה דס"ל דבאם לא הדליק תיכף בשקיע' א"צ ליתן שמן שידלק בערך ח"ש רק שתהי' דולקת מזמן הדלקה עד שתכלה רמ"ה ומתיכן נפקא לי' זה להרמב"ם. ולדעתי יצא זה להרמב"ם מקושייתן דלשני התירוצים צ"ל להתנא למיתלי השיעור משקיעה עד כלות רמ"ה. ע"כ תירץ דלתירוץ הראשון לא תני משקיעה עד חצי שעה דאינו בדוקא בשוה חצי שעה בכל פעם רק לפי הזמן דפעם מתאחרין ביותר מחצי שעה (או יותר.) וח"ש חצי שעה או יותר ולתי' הב' תלוי ברמ"ה להיות ג"כ אינו שוה דאם איחר מלהדליק תיכף בשקיעה אעפ"כ א"צ ליתן שמן רק עד כשיעור רמ"ה ודו"ק. כמצא לפי"ז משתעפים מדברי הרמב"ם לפי דבריכו עוד דינים. ג' שיעור רמ"ה אינו בדוקא חצי שעה משקיעה רק אימתי שכלה לפי הזמן ולפעמים הוא יותר מחצי שעה. ד' אם איחר מלהדליק סמוך לשקיעה אינו נותן שמן בנר רק עד שתכלה רמ"ה. ולפי"ז אם אין לו שמן כשיעור משקיעה עד רמ"ה יש לומר דיאחר מלהדליק תיכף וידליק באיסור דאז יהי' בשמן כשיעור אבל מרש"י ד"ה לשיעורא לא משמע הכי שכתב וז"ל שיהא בה שמן כשיעור הזה משמע בכל פעם בשוה ולקושייתן דתני משקיעה עד רמ"ה אפשר לומר לדעתי דס"ל כתוס' (כמו שהעתיקו בפסקי תוס') ובש"ג דלדידן דמדליקין בפנים ואין היכר לבני השוק רשאי להדליק כל הלילי' וגם א"צ ליתן בה שמן כשיעור ממילא משום הכי תלו חז"ל הזמן ברמ"ה להורות דבעי' היכר לבני ר"ה כשאפשר ממילא כשאי אפשר כגון בזמננו לא בעינן כל הנהו שיעורי (ובענין שיעור הזמן כ"ל הטעם דבשלמא כשהי' היכר לבני ר"ה הי' צריך ליתן שיעור חשוב להורות דלא במקרה והזדמן הודלק לשם משא"כ כעת דאין ההיכר רק לבני בית בכל דהו סגי דהם יודעין דלשם מלוה הודלק). היוצא לנו מזה עפ"י דבריכו פסק הלכ' כדברי רש"י א' אפי' איחר מלהדליק אעפ"כ צריך ליתן שמן כשיעור משקיעה עד כלות רמ"ה. ב' לפמ"ש אפשר דס"ל לרש"י דלדידן א"צ לדקדק בשיעור הזמן ובשיעור השמן כמו לתוס':

רש"י בד"ה לשיעורא שיהא בה שמן כשיעור הזה ויהו אם כבתה א"ז לה תמוה לדעתי לפי"ז שיאך משמע לי' לרבא מדרב הונא דסבר כבתה זקוק לה דלמא הא דקאמר ר"ה להדליק בפתילות הפסולים בשבת הוא משום דלכתחילה צריך לתקן הנר יפה כדחזינן הכא דצריך ליתן כשיעו' לכתחילה' ובאם כבתה א"ז לה. ואפשר דמשום קושי' זו הכריחו לרי"ף ז"ל לפרש הירולא דלשיעורא דה"פ אם דלקה כשיעו' הזה מותר לכבותה או להשתמש כנגדה ולא רצה לפרש כרש"י משום דאי כבתה אין זקוק לה גם לכתחילה א"צ ליתן כשיעו' כדמשמע מסברת רבא והא דרש"י ז"ל לא רצה לפרש כרי"ף. י"ל משום דקשיא לי' צ"ל לש"ס להירולא בתרא כיון דהירולא קמא יותר מרווח וע"כ צ"ל דלהירולא קמא לא מתוקמא הברייתא רק בחול אבל לא בשבת דבשבת לא יוכל להדליק אח"כ משום איסור שבת ע"כ מתרץ הש"ס א"כ לשיעורא דשייך אפי' בשבת ואי הך לשיעורא הוא כפי' הרי"ף יקשה הכיחא לרב דס"ל אסור להשתמש לאורה אבל לר"ח דס"ל בלא זה דמותר להשתמש לאורה ע"כ הכ"מ דאח"כ מותר לכבותה ולא משכחת הך הירולא בשבת ואי קשיא לרש"י ז"ל קושיא הנ"ל י"ל דרש"י ז"ל ס"ל דשאני שיעור השמן דבלא שיעור שמן לא מקרי נר כלל משא"כ בשמנים הפסולים ופתילות שאינם יפים דעכ"פ מקרי נר וסברה זו מוכרחת בפוסקים כאשר כבאר אי"ה בדברי הש"ג:

עוד נראה דרש"י לא רצה לפרש כפי' הרי"ף דלקמן אמרינן עששית שהיתה דולקת למולאי שבת מכבה ומדליק ומקשי' בגמ' הניחא למ"ד הדלקה עושה מלוה אא"א הנחה ע"מ מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה מיבעי"ל והתוס' הקשו א"כ צ"ל לכבות יגביהנה ויניחנה ותירלו דמיירי שהדליקה למלות שבת דזה גרע טפי דאכתי מלותה עלי' כשלא יכבנה ורש"י ז"ל לא ניחא לי' בזה דהוי לי' לפרש וגם לא מסתבר זה לרש"י ופי' דמיירי שהדלקה מע"ש למלות כ"ח ולקושיות התוס' צ"ל דס"ל דכיון שהדלקה למלות כ"ח בלילה הקודמת אם לא יכבנה עדיין המלוה הראשונה עלי' וא"כ אי ס"ד כרי"ף דאחר שיעור הדלקה נסתלקה חיוב המלוה צ"ל לכבותה ודוק:

תוס' בד"ה דאי לא אדליק מדליק וכו' מ"מ אם איחר ידליק מספק דהא משכי שיכוייא אחריכי (עמש"ל דהרמב"ם ס"ל דלא ידליק כלל ודייק לה מהגמ' והתוס' לא ס"ל כן כאשר כבאר). לפי מש"ל דמלוה"ה אפשר רק למלוה מן המובחר קאמר עדיפא מכי' הוי לי' למימר דאפילו לתירולא קמא ידליק דכהי דמלוה מ"ה ליכא מ"מ מלוה מיהו איכא וכ"מ רבתי איכא דאי משום דמשכי שיכויי אחריכא ממילא כשכלה רמ"ה וגם אין לו שמן כשיעור בודאי לא ידליק אפילו לדידן לסברת התוס' ואילו אמרינן דמלותה הייכו מלוה מ"ה אעפי"כ ידליק בברכה ואי

ואי ספק בידינו אי מצותה דוקא אי מצוה מ"ה אעפ"כ עכ"פ ידליק בלא ברכה. ונ"ל דהתוס' ס"ל דמהגמ' משמע דמצותה עיקר המצוה משמע מש"ה פריך בש"ס אמ"ד כבתה אין זקוק לה הנס דאנחנו כבר פירשנו לעיל דאפילו אי כיתא דמצותה פירושו מצוה מ"ה פריך שפיר דאין זקוק משמע דאפילו מצוה ליכא לא כיתא לתו להתוס' דאי ליתא דאין זקוק משמע דאפילו מצוה ליכא מהיכי דייק זה ר' ירמיה מדברי רב ועמש"ל ויש ראיה להתוס' מלשון המס' סופרים מצות הדלקתו וכו' משמע עיקר המצוה וא"ת כדבר מזה:

באיד ולרש"י נראה דעתה אין לחוש מתי ידליק ר"ל אפי' בברכה והנה בפסקי התוס' ובסמ"ג איתא דגם אין לחוש אל השיעור (ועמש"ל הטעם) והנה יש עוד נ"מ אי אמרינן שעתה אין לחוש אל השיעור ממילא אם הוא קרוב לאור יום פחות מח"ש אעפ"כ ידליק משא"כ אי כיתא דגם עתה יש לחוש אל השיעור לא ידליק ולפי מ"ש דיש לפרש דמצותה מצוה מ"ה וגם לסברתן לתירוצא בתרא י"ל כן כמו שפירשנו לדברי הרמב"ם ידליק והוה ספיקא וידליק בלא ברכה (והנה כבר כתבנו לעיל דאפשר לומר דגם רש"י ס"ל כפסקי תוס' וסמ"ג ואינו מוכרח) והנה יצא לנו לפ"ז לפסק הלכה לדעת הסמ"ג ופסקי תוס' א אפי' אי ליכא אלא שעה לאור היום ידליק בברכה לדידן דמדליקין בפנים ב ואין לדקדק לדידן בשיעור ובזמן דהיינו אפילו כבר כלה רגל מן השוק ואין לו שמן כשיעור ידליק וכפי המשמעות בתוס' שלפנינו לא ידליק:

מס' סופרים השייך להלכה זו הוא בפרק כ' הלכה ד' וז"ל מצות הדלקתו (מזה הלשון משמע עיקר המצוה משא"כ בגמ' דידן מצותו יש לפרש למצוה מ"ה ואפשר מזה יצא להם להתוס' לפרש בגמ' לעיק' המצוה כי היכי דלא תפלוג אברייתא דמס' סופרים ועמ"ש לקמן) והנה בגמ' דידן פירשו ג"כ לתירוצא בתרא דמיירי לשיעורא ובברייתא זו א"א לפרש כן דקאמר מצות הדלק"תו ולפי רש"י לשיעורא היינו שיעור השמן אם לא שנפרש א"כ לשיעורא כפי' הרי"ף. ואפש' דזה ג"כ הכריחו לרי"ף ז"ל לפרש דלא כרש"י כי היכי דלא תפלוג הברייתא אגמ' דידן ולרש"י נ"ל דעל כרחך התירוץ בתרא ס"ל גם התירוץ קמא ע"כ אמר ואי נמי בואו החיבור:

שם משקיעת החמה. לפי מה שפירשו התוס' בזבחים דף כ"ו ע"א בד"ה מכין לדם ובמנחות דף כ' ע"ב בד"ה נפסל דיש חילוק בין מקום דתני בלשונם שקיעת החמה הכוונ' תחילת השקיעה דיש עוד כמו ארבע מילין לצה"כ ומקום דתנינן משתשקע החמה הכוונה סוף השקיעה היינו לצה"כ והנה בגמ' דידן תנינן משתשקע וכ"כ בשאילתות וכאן משקיע"ת וא"כ פליגי אהדדי ויכול לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דבברייתא הכי מצות הדלקתו היינו עיק' המצוה שיוצא י"ח עכ"פ יוצא אפי' אי מדליק בהתחלת השקיעה שעדיין יום הוא משא"כ בגמ' דידן מצי"א לשון מצותה דהיינו מצוה מ"ה הוא בסוף השקיעה דייקא שאז ניאותין לאורו ואיכא היכר עפ"י:

שם עד שיכלה ברגל מ"ה. כ"ה בקצת נוסחאות ונראה דהוא ט"ס ונ"ל הרגל ואם נאמר דאמיתיות הוא יש לפרש דהגם דהולכים עדיין בעגלות וקרונות אם כלתה הילוך ברגל עבר עיקר זמנה וזה ג"כ אפשר כוונת הש"ס דידן דשאלו וכמה עד דכליא ריגלא וכו' וקשה מאי צריך סימן לסימן ומאי מקשה וכמה רק דקשיא להש"ס מדתלו השיעור בדבריהם כלה רגל מן השוק ולא אמרו כלו בני אדם מ"ה עכצ"ל דיש עדיין בני אדם בהשוק ומאי הכוונה ברגל מ"ש ע"כ פירשו ריגלא דתרמודאי שהיו מאחרים ההולכים ברגליהם משא"כ הרוכבים וההולכים בעגלות משהים ביותר ואפשר דזו כוונת רש"י שפי' המעשה דתרמודאים שהמה מוכרים עצים דקים ע"כ המה הולכים ברגליהם וגם הם משגיחים בכל בית אם מצטרכים להבערת עצים ולהם היכר הנרות מיסך שייכו. משא"כ הרוכבים אינם נוהגים להשגיח בבתים לא תליא בהם:

שם ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר. לא ימיש עמוד הענן יומם וכו'. לפי פשוטו לא ידענו מה זכר לדבר. אך לפי מ"ש עפ"י דברי התוס' זבחים ומנחות דהכוונה משקיעה מהתחלת השקיעה שעדיין יום הוא ואעפ"כ יוצא יצדק שפיר הראיה דעל הפסוק לא ימוש דרשו שעמוד הענן משלים לעמוד האש שעד דלא שקע עמוד הענן התחיל עמוד האש להאיר לצורך הלילה וכן בכאן עד שלא תשקע השמש מיקרי שפיר נר הלילה והוי היכר:

שם ואם הדליקו ביום אין ניאותין ממנו ואין מברכין עליו. נראה אפילו נתן שמן בנר עד שידליק כשיעור מהלילה. אעפ"כ אינו יוצא וצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה בברכה. והנה לא חילק בין חול לשבת ולפי מה שפירשנו דהכווני משקיעת הוא מתחילת שקיעה יצדק שפיר דגם בע"ש רשאי להדליק בתחילת שקיעה ע"כ אינו יוצא אפי' בע"ש בהדליק קודם לכן:

שם שכך אמרו אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. ובהתחלת השקיעה מקרי יאותו לאורו כמו דדרשינן בעמוד האש וכמו שפירשנו לעיל:

יוצא לנו לפסק הלכות המס' סופרים לפי פירושנו א בהדליק בהתחלת השקיעה יוצא י"ח (אבל ודאי מודה דמצוה מ"ה להדליק בסוף השקיע' בחול ובשבת ודאי דוקא בתחילת השקיע') ב כמסכת זמני' הן בשיעור שמן הן זמן הדלקת' עד שכלו מן השוק ההולכים ברגליהם אבל אותן הרוכבים והולכים בעגלות לא מהני ועבר אז עיקר זמנה ג אם הדליק קודם התחלת השקיעה לא יצא י"ח אפילו אם נתן שיעור שמן רב שיהי' דולק זמן רב מהלילה (ונראה אפי' בע"ש לא מהני) וצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה בברכה:

שם

שאילתות פ׳ וישלח הסמיך להלכה זו :

שאילתא דמחייבין בית ישראל לאדלוקי שרגא דחנוכה מאימתי היא מצוה. ומה שלשון נראה דשאל על התחלת זמן השאלי׳ אבל קודם לזה לא יצא כמו מאימתי קורין את שמע מאימתי מזכירין גבורות גשמים וא״כ פסק דלא כמ״ש כאשר נבאר :

שם כך שנו חז״ל (ר״ל לאפוקי לשון הרמ״ם משקיעת וכו׳) משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. כבר כתבנו פי׳ משתשקע הוא סוף השקיע׳ לה״כ וא״כ קודם לזה לא יצא לדעתו ודלא כמ״ש. והנה הראה שהוסיף על לשון הגמרא וכתב מאימתי היא מצוה ועכ״פ הוי לי׳ למימר אימתי היא מצוה דיכלול בשאלתו התחלת הזמן וסופו משא״כ מאימתי השאלי׳ היא רק אהתחלה וקיים גם בסוף עד שתכלה וכו׳ וכמו דקדקנו במתניתין מאימתי קורין וכו׳ עד שעה שהכהנים וכו׳ ע״כ נראה דבאמת מסקינן בגמ׳ כבתה אין זקוק לה וכוונת הברייתא דאי לא אדליק מדליק וא״כ כל הזמן רק אהתחלת ההדלק׳ וכן לתירוצא בתרא לשיעורא ס״ל ע״כ לתירוצא קמא וע״כ הוסיף אלשון הגמ׳ הנך ב׳ תיבות ואימתי היא וכו׳ להורות דקאי רק אהתחלת הזמן דאי לא אדליק מדליק :

יצא לנו מזה לפסק הלכה לפירושינו. א התחלת הזמן מסוף שקיעת החמה לה״כ וקודם לכן לא יצא ב אי לא אדליק מדליק עד שתכלה רמ״ה :

בעל ה״ג מס׳ חנוכה הסמיך להלכה זו אמר ר״ז אמר רב ואמרו לה וכו׳ פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת קסבר כבתה א״ז לה ואסור להשתמש לאורה וכן הלכה (א״ה כדבר מזה בדברי הרי״ף והמאור והמלחמות) והיכא דטעה או נאנס ולא אדליק אחר שקיעת החמה. נראה דוקא טעה או נאנס אבל לכתחלה לא יעבור התחלת הזמן ומיקרי עובר ע״ד חז״ל אם עובר במזיד :

שם מדליק. לי׳ בתר הכי דא״ת לי׳ שיעורא עד שתכלה רמ״ה. מדלא כתב בקיצור מדליק לי׳ בתר הכי עד שתכלה רמ״ה והאריך בתיבת דא״ת לי׳ שיעורא אפשר לומר דס״ל כהתוס׳ במקום שאין היכר לבני ר״ה כגון לדידן שמדליקין בפנים מותר להדליק אחר שכלה רמ״ה ת״ם השתא מדליק לי׳ בתר הכי ר״ל אימתי שירצה מן הלילה. דא״ת לי׳ שיעורא ר״ל דחז״ל תקנו לה המשך זמן עד שתכלה רמ״ה ממילא לדידן מותר להדליק גם אחר שכלה רמ״ה. או אפשר כוונתו דהנה התחלת הזמן הוא תיכף אחר השקיע׳ ואם במזיד איחר מהתחלת הזמן מיקרי עבריין ואם נאנס ולא הדליק בהתחלת הזמן לא מקרי עבריין אם מאחר עוד ובלבד שידליק במשך זמן התקנה ואילו הי׳ כותב בקיצור מדליק לי׳ בתר הכי עד שתכלה רמ״ה הי׳ משמעות גם בזה צריך להתאמץ להדליק בהקדמה כל מה דאפשר ובאם לאו מקרי עבריין לזה אשמועינן דהתקנה לא הית׳ כך רק כיון שאיחר מהתחלת הזמן אין קפידא בהקדמה רק שידליק בזמן המשך שתקנו ויצא לו זה לדעתי מלשון הברייתא מצות׳ משתשקע החמה עד שתכלה רמ״ה ופירשו בו דאי לא אדליק מדליק וא״כ הנ״ל וע״ד בוא״ו החיבור אלא ע״כ דמחולקת הרישא מהסיפא. דרישא מיקרי עבריין משא״כ במשך הזמן דסיפא. או אפשר לומר דבה״ג רמז בתיבות דא״ת לי׳ שיעורא לתירוצא בתרא דגמ׳ אי כרש״י אי כרי״ף :

שם אבל ודאי אדלקה לאחר שקיעת החמה וכבתה לא הדר מדליק לה. הך ליתא משמע דגם עליה ליתא מדלא כתב א״צ לחזור ולהדליקה:

שם דהכי מצוה משתשקע החמה אמרינן מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק א״כ לשיעורא והיכא דאדליק לה קודם שקיעת החמה וכבתה קודם שקיעת החמה הדר מדליק לה משתשקע החמה משום דאדלקה בלא זמנה משמע. אבל אם לא כבתה יצא וזה הוכחה לפירושינו בדברי הה״ג וגם הש״ס דילן ס״ל הכי לדעתי וכמו שפירשנו בדברי הה״ג וגם שה״ג מודה דאם כבתה קודם שקיעה שצריך לחזור ולהדליקה :

יצא לנו לפ״ז עפ״י פירושינו להלכה מדברי בה״ג א פתילות ושמנים שאסרו חכז״ל להדליק בהן בשבת מדליקין בחנוכה בין בחול בין בשבת ב כבתה אין זקוק לה אם הדליקה לאחר שקיעת החמה ג אסור להשתמש לאורה ד לכתחלה צריך להדליק תיכף בשקיעה ואם התעצל במזיד מקרי עבריין ה טעה או נאנס ולא אדליק תיכף אחר שקיעה בלא״כ ידליק עד שתכלה רמ״ה (ואפשר אין מצוה בהקדמה רק שידליק במשך הזמן ו אפשר לומר דס״ל דלדידן דאין מדליקין בפנים מדליק כל הלילה ז גם יש שיעור לשמן כ״ז בדרך אפשר) ח אם הדליק קודם שקיעת החמה וכהן שמן שידליק בתוך הלילה יצא ט אבל אם כבתה קודם השקיעה הדר מדליק לה משתשקע (ונראי׳ בברכה) י גם נשמע מדלא כתב בדאדליק קודם שקיעת החמה ולא כבה שצריך עכ״פ להיות שמן רב שידליק בתוך הלילה כשיעור נראה דס״ל דלא בעינן שידליק בתוך הלילה כשיעור רק שידליק בתוך הלילה זמן מה:

דברי רבינו הגדול הרי״ף ז״ל הסמיך להלכה זו אמר ר״ז אמר ר״מ אמר רב פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת מדקאמ׳ מדליקין בהן בחנוכה בשבת ש״מ אסור להשתמש לאורה דכיון דאסור להשתמש לאורה לא אתי לאטויי. הנה האריך בלשונו הוי ל״ל בקיצו׳ אסו׳ להשתמש לאורה ולא אתי לאטויי והנך תיבת דכיון דאסו׳ להשתמש לאורה לכאורה הם מיותרין ונראה דרבינו הגדול תירץ בזה לשונו מה דהוקשה לאחרונים לדבריו ז״ל דמתיר להשתמש

לאורה כשדלקה כשיעור א"כ הוא לן לאסור להדליק בשמנים ופתילות הפסולים דא"א לגלגל ליתן שמן רק כשיעו' המלו' ממילא כשדלק כשיעו' א"א לן למיחש שמא יטה ואפי' אי ס"ל דאפש' לגלגל עכ"פ הוי לי' להשמועינן כשמדליק בשמנים ופתילות הפסולים דילגלג ע"כ נראה דרבינו ס"ל דכיון דאסו' להשתמש לאור' בזמן מצוה' מיבדל בדיל מיני' גם לאחר מצותה ולא חיישינן שמא יטה. וגם הוי ס"ם שמא לא ידליק רק כשיעור ואת"ל שידליק ביותר דלעת לא ישתמש כנגד הנרות ושמא לא יטה וזה בהאריך דכיון דאסור להשתמש לאורה ור"ל בזמן מצותה לא אתי לאטויי אפי' אחר זמן מצותה:

שם ותו מדמדליקין בהן בחנוכה בשבת מכלל דאי כבית לא מזדקיק לה ש"מ כבתה א"ז לה. ע' מש"ל בגמ' מה הי' לו לרבינו הגדול שמשמע זה מדמדליקין בהן בשבת ולא משמע לה מדמדליקין בחול וכוון ג"כ כפל הלשון בריי"ף ע"ש:

שם והא דהכא מצוה משתשקע החמה עד שתכלה רמ"ה לאו דאי כבי' הדר מדליק לה אלא דאי לא אדליק מדליק א"כ לשיעורא. בגמ' איתא וא"כ בוא"ו אך כבר כתבתי דמש"ה אמר בוא"ו לאורות דתרווייהו קשוט ובריי"ף ז"ל ל"ל לזה כיון דמביא שני התירוצים משמע דס"ל כתרוייהו ליתא:

שם בין שני חלאי' עיגול כלומ' שצריך ליתן שמן לתוכו כדי שתהא דולק והולך השיעו' הזה. זה פרש"י וכל הפירוקים מתקו זה מהרי"ף ופי' לשיעורא לדבריו מה שכתב אח"כ:

שם היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו לא זו אף זו קתני ל"מ לכבותה דמניחה לאחר ולא מבזה המצוה להשתמש כנגדה אלא אפי' להשתמש לאורה דקדר"א דהוי בזוי מצוה או הואיל ואיקצא למצותה אסו' קמ"ל דמ"מ שרי:

שם עד כמה עד דכליא ריגלא דתרמודאי וכו'. עמש"ל בדברי המ"ס. כמו חלי שעה לא כל הנוחים שוות. והא"ם הוא לפי העת והזמן עמ"ם ברמב"ם. יצא לנו לפסק הלכ' בדברי הרי"ף א פתילות ושמנים האסורין לנר שבת כשרין לנר חנוכה אפי' בשבת (ואפי' אם נותן שמן רב שידלק יותר מכשיעור) ב אסור להשתמש לאורה (אפי' תשמיש מצוה וקדושה ואפי' תשמיש קל) ג כבתה א"ז לה ואפילו מצוה ליכא לחזור ולהדליקה ד אם לא הדליק תיכף בשקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רמ"ה ה השיעור הזה לא כל העתים שוות פעמים ח"ם או יותר ו היתה דולקת והולכת השיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש כנגדה רשאי:

הר"ן אסור להשתמש לאורה פי' כל התשמישין וכו' וזה שלא כדברי הרז"ה ז"ל ר"ל דלרז"ה קשה כיון דס"ל דהתשמיש מצוה וקדושה מותר להשתמש א"כ היאך כתיב להדליק בשבת בשמנים ופתילות הפסולים ניחוש שמא יטה ובדברי הרז"ה כדבר א"ה:

שם וא"ת והא אמרינן דאבוהן דכולהו דס וכו' דכיון דממלוה למלוה קא מדליק ליכא משום ביזוי מצוה ולי הקנן נראה דלקי"ט כיון דילפינן מהמנורה ובמנורה כמי דהדליקו מנר מערבי ע"כ דשאי להדליק מנר לנר משא"כ שאר תשמיש מצוה אסור דומיא דמנורה:

שם משום דתרווייהו חדא מצוה כלומ' מצות נ"ח וכו' ר"ל אבל שאר נר מצוה אסור להדליק ממנו:

מהרו"ח ש"מ כבתה וכו' ונשאל הרשב"א וכו' וכבה אותו בשוגג וכו'. פי' כבתה במזיד ודאי זקוק דכבאה תנן אמאי דוקא. אך בשוגג בהי' סבור לתקנה וכבית מעצמה לן אי הוה ככבתה מעצמה או לא:

שם דהדלקה ע"מ וכבר הדליקה ומה הלשון נראה דגם בכבה במזיד דמחויב לחזור ולהדליק' ואעפ"כ לא יברך דמצות הדלקה כבר עבדה ולי"ע וכ"ל דישמע הברכה מאחר שלא הדליק:

מהרו"ח מצותה משתשקע החמה לאו למימרא שלא יהי' רשאי להדליק קודם זמן זה וכו'. לכאורה מהיכן נטעה לומר כן הא מצותה קאמר למצוה מ"ה ונראה דה"א מדנקט' גמרא מהך ברייתא דמ"ד כבתה א"ז ע"כ ס"ל דמצותה לעיקר מצוה ולא למצוה מ"ה ובאמת זה אינו דמקשה כהי דמצותה מצוה מ"ה אעפ"כ יקשה אמ"ד אין זקוק דמשמע אפי' מצוה מ"ה ליכא וכמ"ש:

שם דשבת יוכיח לכאורה אין זה הוכחה דהיכי דלא אפשר תיקנו רבנן דיולא קודם לזמן:

שם אבל מדברי בה"ג נראה דדוקא כקצת משתשקע החמה. לא ידעתי מקומו בבה"ג דבה"ג לא קאמר רק היכי דהדליק קודם שקיעה וכבתה קודם שקיעה צריך לחזור ולהדליק' והכרח' מדבריו דבלא כבתה יצא ושמא מדיים כיון דהדלקה בלא זמנה ש"מ דס"ל דלא מקרי זמנה אבל ודאי דיוצא בדיעבד ועמש"ל בדברי המ"ם:

מהרו"ח דאי לא אדליק מדליק כלומ' אבל לאחר שיעור זה אינו מדליק. לכאורי יקשה כיון דפי' הר"ן לעיל דמצותה מצוה מ"ה נמי לא ידליק. ונראה כמש"ל אדברי הרמב"ם דדייק מלישנא דהאי לישנא דאי לא אדליק מדליק דמשמע דזה הי' מקובל בידו לדין גמור ומוקי בהכי הברייתא לדין גמור ולא למצוה מ"ה. והנה ברישא קאמר הר"ן דמצות' משתשקע החמה למצוה מ"ה ויוצא מקודם לזה ובסיפא באיחור הזמן אינו יוצא. ונראה דס"ל מדלא קאמר ועד שתכלה וכו' בוא"ו קאי מצותה רק ארישא וסיפא הוא ענין בפ"ע וכמ"ש במסכת א' דברכות עד סוף האשמורה ורישא לאו ר"א כדאמרינן בגמ' שם ועמש"ל בדברי בס"ג:

מהרו"ח א"כ לשיעורא וכו' ונראה מדבריו שאם כבתה (פי' בתוך זמן שיעורא) למותר להסתפק מן השמן וכפ"ב הוא. לדעתי מכש"כ כך הוא דהכא הוכחנו דדעת הרי"ף ורוב הפוסקים

הפוסקים דבכנסה אין זקוק לה ואפי' מצוה ליכא לחזור ולהדליקה ממילא הברכה שמברך להדליק נר חנוכה קאי כ"ז שהיי' דולקת ובהית' דולקת והולכת כשיעור שפי' הרי"ף על וא"כ לשיעורא דהש"ס. לא קאמר הרי"ף בלשון היתה דולקת כשיעור אין זקוק לה רק יכבה או ישתמש לאורי' דאז הי' נשמע דאפי' מצוה ליכא ומדלא קאמר בלשון הזה רק קאמר ורצה לכבותה וכו' הרשות בידו משמע דס"ל דחובה ליכא אבל מצוה איכא כיון שצריך להדליק נר חנוכה מצוה מ"ה שתהי' דולקת כ"ז שלא תכבה מעצמה וא"כ שפיר קאמ' הר"ן אם מותר להנות מן השמן כשדולקת עדיין דאכתי מצוה מ"ה עכ"פ איכא מכ"ש בכבתה אפי' בתוך זמנה דאפי' מצוה ליכא והגאונים ז"ל דאסרו להסתפק ע"כ איירי אפי' בכבתה אחר שיעורה מדלא חילקו וכתבו בסתם. והא דתפסו בלשונם אם כבתה ונשאר שמן בנר. לשון דיעבד משמע דמיירי בתוך זמנה דלאחר זמנה יכול לכבות אפי' לכתחלה אורחא דמלתא הוא דודאי כל אדם רוצה לקיים מצוה מ"ה ואינו מכבה הנר עד שתכבה מאליו אבל באמת דכבה הוא מעצמו אחר זמנה ס"ל דהדין כן והא ראי' דביום אחרון לא תפסו בלשונם אם כבתה ביום אחרון ע"כ החזיק הר"ן דפליגי הרי"ף והגאונים אהדדי ובזה יכלל הר"ן ז"ל מהתפיסה שתפסו עליו ועיין בטור וב"י סי' תרע"ז ובטו"ז סי' תרע"ב ועיין בש"ס
השאילתות:

פסקי הלכות לדעת הר"ן א אסור להשתמש לאורה אפי' תשמיש מצוה וקדושה
ואפי' תשמיש קל עיון בעלמא כעין הרצאת מעות ב אם אחר שהדליקה בא לתקנה וכבה אותו בשוגג א"צ לחזור ולהדליקה ואם רוצה להחמיר לא יברך (ונראה מדבריו אם כבה אותה במזיד צריך לחזור ולהדליקה ולענין הברכה אין הכרע כ"כ בדבריו ונראה דישמע הברכה מאחר שלא הדליק) ג מצוה מ"ה להדליק משתשקע החמ' (ואם הדליק' קודם לזה נראה דמספק ודעתו נוטה דלא יצא מדהביא דברי בה"ג לבסוף וצריך לכבותה ולחזור ולהדליקה ולא יברך מספק אבל כבר כתבתי דאדרבה מדברי בה"ג משמע דיצא עמש"ל) ד אחר שכלה רמ"ה (בזמן שהי' המנהג להדליק בחוץ) אי לא אדליק לא מדליק. אבל לדידן דמדליקין בפנים ידליק כל הלילה ומיהו מצוה מ"ה להדליק קודם שכלה רמ"ה (והנה אזכור בכאן פרט אחד מה שנ"ל דאפי' בזמן שהדליקו בחוץ. אם נאנס ולא הי' יכול להדליק קודם שכלה רמ"ה הנה בחוץ לא ידליק דליכא הכירא לבני ר"ה דכבר כלה רמ"ה אבל עכ"פ מחויב להדליק בפנים כי היכי דלהוי הכירא לבני הבית וכ"מ אפי' לדידן באם יש אחד שנוהג להדליק בחוץ אם כבר כלה רמ"ה לא ידליק בחוץ רק מבפנים זה מה שנ"ל) משתשקע החמה תיכף דזריזין מקדימין למצות (והנה אזכור פרט אחד הנה כתב הטעם דזריזין מקדימין משמע דהמצוה מ"ה הוא כך משום דזריזין מקדימין כענין וישכם אברהם בבקר אבל לא משום דזמנה ביותר הוא משתשקע וכו' כיון דאין היכר רק לבני הבית זמנה בשוה כל הלילה וכן נראה מלשון התוס' שכתבו בלשונם דעתה אין לחוש מתי ידליק משמע דאין לחוש כלל אפי' למצוה מ"ה רק דהר"ן ז"ל מטעמא אחרינא קאתי עלה הדבר הנוהג בכל המצות הזריזות הוא חיבוב המצוה ותיכף בבא הזמן צריך לזרז עצמו וכ"מ אי אמרינן דמצוה משתשקע דזמנה הוא טוב ביותר אז. או אי אמרינן דהוא רק משום הזריזות. דאם הזדמנה לו באותו הזמן מצוה אחריתי אי אמרינן דיותר טוב להדליק נ"ח תיכף משתשקע ידליק מקודם ואח"כ יעשה המצו' האחרת אבל אי אמרינן דהטעם הוא רק משום הזריזות מה לי הזריזות לזאת המצוה או לאחרת דאע"ג דנ"ח הוי' פרסומי ניסא מ"מ אם יכול להדליק אח"כ אין להקדים בשביל זה כמבואר בתוספות שבת דף כ"ג ע"ב בד"ה הדר פשטה ממילא יצא לנו לפי"ז לדעת הר"ן והתוס' דיכול לעשות המצוה האחרת קודם ובפרט אם המצוה האחרת אין זמנה כל הלילה מחויב לעשות האחרת קודם). ה במותר השמן שנשאר בנ"ח דעתו לפסוק כהגאונים מה שנותר ביום ראשון מוסיף עליו ומדליק ביום ב' וכן בכל הימים ומה שנותר ביום אחרון עושה לו מדורה בפ"ע ושורפו במקומו ודעתו כן בין בכבתה תוך זמנה או אחר זמנה. ו' דעתו להחמיר כרש"י שצריך שיתן שמן בנר כשיעור משתשקע עד וכו':
השי"ג השייך להלכה זו:

אות ב' רוב הפוסקים מסכימים דיכול הוא להדליק נ"ח וכו' אלא למצוה
ומדברי מיימוני נראה פשוט דלעיכוב נאמר וכו' וכן יש לדקדק מדברי רבינו עכ"ל. נראה דקדוקו מדהביא הא דמקשינן מברייתא דמצותה משתשקע אמ"ד כבתה א"ז לה ואי מצותה למצוה מ"ה לא קשה מידי אבל כבר כתבתי דפריך שפיר אפילו אם נפרש מצותה למצוה מ"ה. וכן באות ג' לענין סוף הזמן כתב ג"כ יש לדקדק מדברי רבינו דבאם כלה רמ"ה לא ידליק. ג"כ איני יודע מנין לו ואי מדהביא לשון הגמ' בלורת' אי לא אדליק מדליק משמע אבל אח"כ לא ידליק אפשר הביא זה לדיכא דגמ' וכ"מ להיכא דמדליקין בחוץ ואפשר בזמן רבינו היו מדליקין בחוץ בכ"מ:

באות ד' בלשון ריא"ז וכמה שיעור מצות' וכו' רגל מן השוק ולא עד שתכלה רגל היחידים וכו'. נראה דדייק זה מלי' הגמרא דמקשי' ועד כמה דקשה וכי צריך סימן לסימן וכמש"ל בדברי המ"ס אך דקשה למה אמר רגל מן השוק ולא אמר שכלו בני אדם מן השוק ע"כ צריך לפרש רגל מיוחדת ומספק המקשה בכוונה אי הכוונה רגל היחידים או רגל איזה רבים פרטיים וע"כ מקשה עד כמה והשיב לו רגל רבים הפרטיים הייגו תרמודיים שהם מוכרי עצים ועמש"ל בדברי המ"ס:

שם בא"ד ובתוך זה השיעור יכול להדליק אם איחר וכו' משמע אבל לכתחילה מצוה איכא משתשקע וכ"מ מהגמ' דאי לא אדליק מדליק:

חידושי מהרצ"א

אות ד' לדברי התוס' וסמ"ג לדידן וכו' א"ל לדקדק לתת שמן וכו' אין שום משמעות בתוס' שלפנינו רק בפסקי תוס' איתא כן. בלשון ריא"ז ואעפ"י שאם כבתה א"צ לה צריך לתת שמן בנר חנוכה כשיעור וכו' ונראה בעיני שאם הדליקה בפני הרוח וכו' הרי הוא כאילו לא נתן בה שמן כשיעור עכ"ל הנה שמע זה הדין מדצריכין לתת שמן כשיעור הגם דכבתה א"צ לה ה"ה ביודע שיכבה בפני הרוח ולכאורה קשה ע"ז מדמתירין להדליק בפתילות ושמנים הפסולים כאמר ג"כ דהוה כמו שלא נתן שמן כשיעור ול"ל דבפתילות ושמנים הפסולים מקרי ספק דאפשר לא תכבה משא"כ בפני הרוח מקרי ודאי ועיין במס' שבת דף ק"כ ע"ב דפריך אי ברוח שאינו מצוי מ"ט דמאן דשרי וברש"י שם. ולכאורה קשה ע"ז ממ"ש בדברי רש"י בד"ה זקוק לתקנה דהשמיט רש"י תיבת תכבה משום דס"ל דודאי תכבה דאי הוה ספק לא הוה נחר ר"ה שלא להדליק בשמנים ופתילות הפסולים דהוי מקרי ס"ס ספק שמא לא תכבה ואת"ל תכבה שמא יחזור וידליקנה כקושית החמד עסה שהבאתי לעיל ואפשר לומר דאביי קודם ששמע משמעי' דר' יוחנן הוה ס"ל דבהא פליגי רב הונא ורב דר"ה ס"ל דזה מיקרי ודאי ורב ס"ל דספק הוי אבל אי קשיא הא קשיא לפי"ז מהיכי דייק רבא מדברי ר"ה דס"ל כבתה זקוק לה דלמא באמת ס"ל דא"צ לה והא דאוסר להדליק בשמנים ופתילות הפסולים משום דס"ל דודאי תכבה ולא ילא י"ח אפילו יחזור וידליקנה עד שידליק כר יפה כמו הכא במדליק לפני הרוח דאינו יוצא עד שיחזור וידליקנה שלא בפני הרוח וי"ל דאי ס"ד טעמא דרב הונא משום הכי הוא לא הוי לי' לקבוע משנתו אשמנים ופתילות האסורין לשבת דייקא רק הו"ל להשמיענו במדליק לפני הרוח דלא ילא וממילא כדע דה"ה בכל ענין שמדליק באופן שבודאי תכבה דלא ילא ומדקבע משנתו אשמנים ופתילות ש"מ דס"ל דאסוי' מטעמא אחרינא משום דס"ל כבתה זקוק לה כ"ל. ומיהו בעיקר הדין אני מסתפק דאפשר לומר דשאני שמן כשיעור דלריך ליתן דבלא שמן לא הדליק בשום מקום משא"כ בפני הרוח אפשר שהדליק במקום אחר ועכ"פ נר כשר מיקרי כדיבא וע"כ כ"ל דזה הוי ספיקא דדיבא ויחזור וידליק בלא ברכה:

אות ה' לפי דברי הגאונים מותר השמן וכו' ע"ש שהשוה דעת הגאונים והרי"ף וחלק על דברי הר"ן וכבר עשיתי סמוכות לדברי הר"ן:

שם ושיעור השמן לח"ם היא שמינית שבילה וכו' דאלי לוג שיערו חז"ל לכל הלילה לי"ב שעות ואלי לוג הוא ג' בלים ממילא שיעור בילה הוא לארבע שעות יגיע לשעה רביעית בילה ולאלי שעה שמינית ומדכתב זה בכאן אפשר דעתו דרעת הרי"ף בהיתה דולקת והולכת עד השיעור הזה דהיינו כאשר נתן שמן כשיעור הכ"ל ובאמת כ"ל דעת הרי"ף כמ"ש בדברי הרמב"ס דאם איחר מלהדליק תיכף בשקיעה א"צ ליתן שמן אפי' למלות רק שיהי' דולק עד שתכלה רגל ומה שניתותר אח"כ מותר לכבותה וכ"ל לדייק זה מדכתב עד השיעור הזה ולא כתב כשיעור הזה והדבר אללי בספק וזאת לדעת לפי מה שלמד שיעור השמן מהמנורה מוכח דהאלי שעה הוא שעה זמניות דהא במנורה ג"כ שיערו ללילי טבת הארוכות וא"כ הוי כמו ג' רבע שעה:

שם ול"ע היכא שנתן שמן כשיעור מלומלם ואירע שהדליק הנר עד לאחר ח"ם וכו'. איני יודע מקום הספק וכי קבעו חכז"ל שיעור במדה כמה יתן רק שיתן שמן לפי דעתו שישער שידליק ח"ם ואם נתן שמינית בילה ודלק יותר מח"ם בודאי היתה הפתילה דקה ואין בזה שיעור כמה תהי' הפתילה עבה ומה שאכתוו משערין שמינית מהבילה הוא מן הסתם אבל באמת הכל לפי השמן והפתילה כמ"ש המג"א סי' תרע"ב סק"ג ע"כ אם כיתותר מותר להסתפק לדעת הנך רבנן דס"ל הכי ול"ע מקום הספק לדעתי:

שם ול"ע בדברי הרמב"ן וכו' שכתב בשם רבינו כבה הנר תוך זמנו וכו' ומדברי רבינו לא משמע כן. דעת הרמב"ן יראה כדעת הר"ן וכבר כתבנו מאין ילא להר"ן דבריו ה"ה לרמב"ן:

שם בלשון ריא"ז כ"ה שכבה אסור להדליקו לעשות בו חפליו וכו' אבל לאחר שעברו כל ח' לילות וכו' מותר ליהנות וכו' משמע דס"ל דהוה כמו עלי סוכה לאחר החג ול"ע דזה דלא כרי"ף ודלא כהגאונים ול"ע וזאת לדעת דמשמע מדבריו דגם בהנר שמדליק בו היינו הכלי שמדליק בתוכו אסור להשתמש בתוכו השמים אחר כל ח' ימי חנוכה אבל ודאי לאחר ח' ימי חנוכה מותר להשתמש בהכלי דומיא דעלי הסוכה לאחר החג ובהכי מדויק לשון הגאונים שהביא הר"ן אם כבתה ונשאר שמן בנר דהאי. ונשאר שמן בנר מיוסר וכמו שדקדק הרב בש"ם אשאילתות ולדידן ניחא דאם כבתה קאי אאיסור הכלי אפילו לא נשאר שמן ונשאר שמן בנר קאי אאיסור שמן. ואם נשאר שמן ביום אחרון וגם כתבו אם כבתה כי ביום האחרון הנר היינו הכלי חוזר להיתרו רק השמן באיסורו עומד והבן:

פסקי הלכות מש"ג. א רוב הפוסקים אוסרים להשתמש לנ"ח אפי' תשמיש מלוה וקדושה זולת המאור ובהע"ט (ומשמע דעתו כרוב הפוסקים). ב רוב הפוסקים ס"ל דיכול להדליק קודם שקיעה ובשקיעה הוא רק למלוה אכן הרמב"ס והרי"ף (לדעתו ועמש"ל) ס"ל דלעיכוב נאמר (ומשמע דעתו כדעת הרי"ף והרמב"ס דהם עמודי ההוראה). ג רוב הפוסקים ס"ל שיכול להדליק אפילו לאחר שכלה רגל ובפרט לדידן ומדברי הרמב"ס והרי"ף (לדעתו ועמש"ל) נראה דאפי' לדידן אינו מדליק אח"כ וכן בלשון הריא"ז קאמר דבטל המלוה. ד רגל מ"ה היינו רגל הרבים לא רגל היחידים: ה לדברי התוס' (לדעתו ועמש"ל) וסמ"ג נראה דא"ל

דא"ל לדקדק ליתן שמן בכל כשיעור והרי"ף (לדעתי לא כתב שום דבר ברי"ף אי ל"ג הך כלומר שצריך וכו' ואפשר דהוא גרס ליה וכן עמ"ש הרי"ף היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה לא משמע שצריך ליתן לכתחלה שיעור) והרמב"ם ס"ל שצריך (עמש"ל אדברי הרמב"ם הנ"ל דס"ל דאם היתר מלהדליק א"ל ליתן רק שיהי' דולק עד שתכלה רגל מ"ה וכן נראה דעת הרי"ף שכתב עד השיעור הזה ולא כתב כשיעור) ולזה נוטה דעת הטור (ונראה דכן דעתו וכ"כ הרא"ש) ך הרא"ש אם דלקה בפני הרוח לא יצא וצריך לחזור ולהדליקה שלא בפני הרוח ועמש"ל דזה דוקא אם הדליקה בפני הרוח גדול שבודאי תכבה וב"ז הוה ספיקא דדינא וידליק בלא ברכה ך אם דלקה כשיעור ונשאר בה שמן מותר להסתפק ממנה ואם כבתה בתוך זמנה אסור להסתפק ממנה רק מוסיף עלי' ומדליקה בליל שאחרת ובליל ח' ג"כ שורפה במקומה לדעת הגאונים והרא"ש ס"ל דמותר בליל ח' עוד זאת מצאה שהרא"ש דגם הכלי אסורה בתשמיש אחר כל ח' ימי חנוכה ח אם נתן שמן כשיעור שלשלם ואעפ"כ דלקה יותר מח"ם ל"ע אם מותר להסתפק (ועמש"ל) ט שיעור השמן שתיכנס הבילה (וכתבתי דמשמע מזה דחלי שעה היינו שעה זמניות והיינו כמו ב' רבע שעה עיי"ם) :

בעל המאור השייך להלכה זו

למ"ד אסור להשתמש לאורה וכו' ולמ"ד אסור להרצות מעות כנגד נ"ח דוקא הרצאת מעות וכו' וא"כ פליגי אהדדי ובא הרב ז"ל לחלוק על דברי רבינו הגדול דפסק אסור להשתמש לאורה ותביא ג"כ לקמן הך דר' אסי אסור להרצות מעות וכו' ש"מ דס"ל דלא פליגי אהדדי ותרווייהו הלכתא כיותו וכדכתב הר"ן דר' אסי רבותא קמ"ל דאפי' תשמיש קל אסור ובעל המאור ס"ל דפליגי אהדדי דמ"ד אסור להשתמש לאורה אוסר אפי' תשמיש מצוה וקדושה דמיון דעטרה דאסורה בהנאה ור' אסי ס"ל דהטעם משום ביזוי מצוה וביזוי ל"ה רק תשמיש חול ודייק נמי דבכאן אמרו אסור להשתמש לאורה ור' אסי לא אמר לאורה רק אסור להרצות מעות נגד נר חנוכה ולא אמר לאורה. אך היה להורות דהטעם הוא משום הכי שהוא חפץ של מצוה ולא משום דאסור אסיר בהנאה וזה שהביא בעל המאור לשון ר' אסי כתבו כנגד נר חנוכה והבן :

שם ושמואל דמתמה עלה וכו' ר"ל דלכאורה קשה בשלמא להרי"ף וסייעתו דס"ל דתרווייהו הלכתא כיותו ור' אסי רבותא קמ"ל. דאפי' הרצאת מעות שהוא תשמיש קל אסור משום דאסור בהנאה כקדושת מנורה פריך שמואל שפיר וכי נר קדושה יש בו. אבל לבעל המאור מאי מקשי שמואל וכי נר קדושה יש בו הרי הטעם אינו משום קדושה רק משום ביזוי מצוה גם פירש דהכי מקשי הרי קדושה אין בו וגם ביזוי לא מקרי עד דעביד מעשה בגוף כמו כיסוי הדם ברגל :

שם ולעולם צריך נר אחרת וכו' כדרבא דאמר רבא וצריך נר אחרת להשתמש לאורה ואפי' מ"ד מותר להשתמש וכו' שלא יהא הרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה. הולך לזה דהנה הוא בעצמו כתב דמ"ד אסור להשתמש לאורה המשמעות הוא כל תשמיש שבעולם וא"כ רבא אמר וצריך וכו' להשתמש לאורה. משמע ג"כ דלאור הנ"ח אסור כל השמישין אפי' דמצוה וקדושה וא"כ כרבא הוא לן לפסוק דהוא בתרא לזה קאמר דהדין דרבא הוא ענין אחר דבאמת נוכל לומר דרבא ס"ל כר' אסי דמותר להשתמש לנ"ח שימוש דמצוה וקדושה רק אעפ"כ צריך נר אחרת קבוע כדי שלא יאמרו לצרכו הוא דאדלקה. ובשם נר אחרת מותר להשתמש אפי' לכנגד נ"ח שימוש מצוה וקדושה וכ"כ מפירש"י בגמ'. אך לשון להשתמש לאורה לא יצדק לפ"ז דהרי הטעם אינו להשתמש נגד נר החול הזה רק כדי שלא יאמרו לצרכו וכו' ובאמת מותר להשתמש נגד הנ"ח. והנה חדשים מקרוב באו הגהות חדשים בש"ס ומתקן הכך ב' תיבות להשתמש לאורה וקשה לשבש כל הספרים והרי בעל המאור ז"ל שהוא הנכנס בעומקי הקורה בפשט הלזה הביא בלשון רבא הכך ב' תיבות ויש לפרש. דה"ק וצריך נר אחרת (קבועה) להשתמש לאורה כדי שיהי' רשאי להשתמש נגד נ"ח דבזולת זה אסור לו להשתמש לאורה אפי' מצוה וקדושה כדי שלא יאמרו לצרכו הוא דאדלקה וא"כ לפי"ז להשתמש לאורה קאי אנ"ח ולא אנר חול וא"ה כדבר מזה בדברי רש"י ילא לכו לפי הפשט הלזה דאינו רוצה להשתמש שום דבר א"ל נר אחרת והנה לפי דבריו ז"ל דמתיר להשתמש שימוש מצוה וקדושה א"כ ע"כ ס"ל דאסור להדליק נ"ח בשבת בשמנים ופתילות הפסולים וא"ת כדבר מזה בדברי המלחמות. פסקי הלכותיו כליין אחר דברי המלחמות א"ה :

הרמב"ן במלחמות

פירוש השמועה פשוט הוא דהכי אמר ר' אסי אסור להרצות מעות רבותא קמ"ל שאפילו הרצאת מעות שאינו אלא עיון הקל וכו'. ומש"ה אמר כנגד נר חנוכה ולא אמר לאורה. להיות שאינו אלא עיון קל ומנגד מרחוק יוכל לעיין וא"ל האור להדיא אעפ"כ אסור כ"ל :

שם ולפום הכי א"ל ר' יוסף וכי דם קדושה יש בו וכו' ולאו משום דדמי בזיון לבזיון ע"כ כוונתו לתרץ דבשלמא לבעל המאור דהוא מטעם בזיון אתיא עלה ושמואל מתמה דלא מקרי בזיון הביא ר"י שפיר ראי' מדם דשייך בזיון אלא לרמב"ן וסייעתו דמטעם קדושה אתיא עלה ומתמה שמואל וכי נר קדושה יש בו מאי ראיות ר"י מדם דטעמי' משום בזיון לזה תירץ הרב דה"ק דראייתו אינו רק להורות דכל המצוה

בשעת מלוהן יש בהן קדושה שנם דא"כ בזרקין בשעת מלוהן קדושה רביע עלייהו:

שם ואפי' הי' פי' שפירש בעל המאור ככון ע"כ הלכה אסור להשתמש לאורה דקיי"ל כר"ז אר"מ אמר רב שמדליקין בכל שמנים ופתילות (בשבת לנ"ח) וטעמא משום דאסור להשתמש לאורה ור' ירמי' ור' יוחנן הכי ס"ל ואפילו פליג ר' אסי כרב ור' יוחנן קיי"ל, דתלמיד הוה לגבייהו ואין הלכה כתלמיד במקום רב (ר"ל קודם אביי ורבא) ואביי דהוא בתרא קיבלה ע"כ בדברים הללו שאמר הרב הקדוש יש פתחון פה לפלפל בכמה דברים הנה מה שהתחיל דע"כ הלכה אסור להשתמש לאורה מדקיי"ל להתיר בשבת שמנים ופתילות הפסולים ולא אדע מהיכן הוכחה דקיי"ל כרבי זירא א"ר בזה דילמא כרב הוכא ור"ח (ורב אסי דס"ל הכי לדעת בעל המאור) קיי"ל וביותר דשמואל מהדר אדברי רב אסי וס"ל דאין שום קדושה בנר ור' אסי ג"כ משמי' דרב אמר זה (וע"כ לדעת בעל המאור לפי"ז הרי הנאי אליבא דרב או כאשר כבאר הא"כ) ואי משום דר' ירמי' אמר טעמא דרב אסור להבהמש לאורה וא"כ אמרוהו קמי' דאביי משמי' דר' יוחנן וקיבלה א"כ מוכח דר' ירמי' ור' יוחנן ואביי דהוא בתרא הכי ס"ל לא מוכח מיני' לדעתי הקלושה דהנה לא פירש בגמ' מאי אמרוהו קמי' דאביי משמי' דר' ירמי' ומאי אמרו משמי' דר' יוחנן (ובאמת טעמא בעי הרי ר' ירמי' לא אמר משמי' דכפשי' רק טעמא דרב קמפרש ומפני מה לא קיבל אביי דבריו עד שנאמר לו משמי' דר"י וכי רב לא הוה חשוב עליו דאביי) ע"כ צ"ל כמש"ל דאמרו לפניו הא דאמר ר' ירמי' טעמי' דרב כבתה א"ז לה אפי' למצוה וזה לא נשמע מדברי רב כמש"ל עד דשמע משמי' דר' יוחנן דאמר ג"כ כבתה א"ז לה ואז קיבלה. אבל בעיקר הדין דרב בפתילות ושמנים וכן ג"כ בטעמי' דר"י אסור להשתמש לאורה זה לא נשמע מאביי אי ס"ל הכי ואפי' אם נאמר דאמרוהו רבנן קמי' דאביי משמי' דר' ירמי' הך טעמא דאסור להשתמש לאורה ולא קיבלה עד דאמרו לו משמי' דר' יוחנן זה הדין וקיבלה אפשר לומר שלא קיבל מעיקרא העניים דלרבי לפי ראה"ז רה הי' ה"ל דדאהוה ה"ל לרב דמותר להשתמש ואעפ"כ מתיר להדליק בשמנים ופתילות הפסולים משום דס"ל כדרבא דצריך נר אחרת קבוע לתשמישין וכיון שיש נר אחר כשר מותר להדליק בפסולים וכן ס"ל לכמה פוסקים בכל שבתות השנה והדר אמרוהו משמי' דר' יוחנן אסור להשתמש וקיבלה או דקיבל זה הדין אסור להשתמש ולא נשמע דקיבל להלכה הדין דרב דמותר להדליק בשמנים הפסולים דאפשר דס"ל דאסור משום דא"א לצמצם ואחר זמן מצוה מותר להשתמש כנגדה וחיישינן שמא יטה או דקיבל ג"כ הדין דרב וקיבל דזה היא טעמא דרב אסור להשתמש וחזר בו ממאי דהי' ס"ל כרבא וצריך נר אחרת וכו' ממילא אכן כרבא קיי"ל וא"כ לא מוכח מאביי שום דבר ברור וא"כ לפי"ז הגם דודאי הלכה כדברי הפוסקים סראשונים והאחרונים דמותר להדליק בשמנים ופתילות הפסולים אבל מאביי לא מוכח מידי גם י"ל דאביי לא קיבל לטעמא דר"י משום דהוקשה לו היאך אפשר לומר טעמי' דרב משום דאסור להשתמש אעפ"כ יהי' אסור להדליק משום דאחר גמר מצותה ישתמש אלא ע"כ טעמי' הוא משום דיש נר אחר כשר בהדי' וכדרבא וכשנאמר לו משמי' דר"י קיבל זה הדין דאסור להשתמש ובאפשר לעולם רק תשמישי חול אבל לא תשמישי מצוה כי לא פורש מהו הלשון שנאמר לו משמי' דר"י ולטעמי' דרב לעולם ס"ל דטעמי' הוא משום שיש נר כשר בהדיה ממילא לדידן דמחמרינן בשבת בכל הנרות כמ"ש הטור סי' רס"ג יש לפי"ז להחמיר בשמנים ופתילות גם לנ"ח בשבת ואפשר זהו טעמו של הרוקח ז"ל שהחמיר וגם מהר"ם ושאר פוסקים החמירו לחומרא בעלמא עכ"פ כ"ל וחלילה לא באתי לחלוק על דברי מרן הקדוש הרמב"ן ז"ל רק כתלמיד שאינו מבין ודן לפני רבותיו המה יורוני ויאמרו לי. שוב מלאתי שקרוב לדרך זה כתב הרב בחפן בנידון דאביי והנה מכל הלין הדברים שכתבתי. כ"ל דס"ל לבעל המאור באמת דאסור להדליק בשמנים ופתילות הפסולים בשבת הגם דרב ס"ל הכי. הנה גם ר' אסי אמר משמי' דרב ואמוראי נינהו אליבא דרב וכר' אסי קיי"ל מדמהדר שמואל ורי יוסף אמילתא. ע"כ המחמיר תע"ב אבל ודאי הלכה כרוב הפוסקים. והנה שבתי וראיתי לבעל הספר חמד משה דכתב דבאמת ס"ל לבעל המאור דמדליקין בשמנים הפסולים לנ"ח ולא חיישינן שמא יטה כשישתמש תשמיש מצוה דהרי בלא זה אסור לעשות בשבת שום דבר עיון לאור הנר עד שישיב שומר לומר לו הן דעתך עלי. ואי תקשה א"כ בכל שבתות השנה יהי' מותר להדליק בפסולים ויושיב שומר. זה א"א דלכל התשמישין לא מהני שומר משא"כ לתשמיש מיוחד דמצוה וקדושה ע"כ תוכן דבריו וא"כ לפי"ז בכל שבתות השנה מותר ללמוד אלל השמנים הפסולים כשיושיב שומר. וזה דוחק דלא אשמעינן חד מהפוסקים להביא הדין זה ועוד דדבר כזה לא הוה שתיק בעל המאור מלפרושי. ע"כ יותר נראה דס"ל לבעל המאור דאסור להדליק בשמנים ופתילות הפסולים בשבת לנ"ח: ממילא יצא לנו לפי"ז. פסקי ס' בעל המאור **א** אסור להדליק נ"ח בשבת בשמנים ופתילות הפסולים לשבת **ב** מותר להשתמש לנ"ח תשמיש מצוה וקדושה **ג** תשמיש חול אסור אפילו אינו משתמש בגוף הנר **ד** צריך המיד נר כוסף משום הכירא:

פסקי המלחמות

א שמנים ופתילות הפסולים לשבת מותר להדליק בהן נ"ח אפילו בשבת **ב** אפילו תשמיש מצוה וקדושה אסור להשתמש נגד נ"ח ואפילו עיון בעלמא כגון הרצאת מעות אסור:

דברי הרמב"ם השייכים להלכה זו

פ"ד מה' מגילה וחנוכה הלכה ו' כל השמנים וכל הפתילות כשרות לנ"ח ואע"פ שאין השמני'

הממכים נמשכים אחר הפתילה ואין האור כיתלה יפה באותן הפתילות. הנה מתיבת ואע"פ עד הפתילות לכאורה מאריכות ללא לורך. ונראה דס"ל דדוקא הנהו דאסרו חז"ל משום שאין נמשכים אחר הפתילה ואין האור כיתלה יפה הנהו הוא דסרינן בחנוכה אפילו בשבת משא"כ עיטרן דריחו רע בשבת ודאי אסור שמא יניחנו וילא ובפרט לדידן דמדליקין בפנים ואפשר אף בחול אסור משום כבוד המלוה וכן לרי אסור מפני שהוא עף וגם גזירה שמא יסתפק ממנו בעודו דולק למלותו מתוך שריחו טוב וא"כ אפשר אף בחול אסור. ואפשר ילא לו זה מלשון האמוראים שאמרו השמנים ופתילות שאמר"ו חכמי"ם אין מדליקין בהם בשבת וכו' ולא אמרו בקילור השמנים ופתילות שאין מדליקין וכו' אלא ע"כ להורות דייקא הנהו שאמרו חכמים דהיינו סתם מתניתין הנשנית לכל החכמים משא"כ עיטרן ר' ישמעאל אמרו וכן לרי רשב"א אמרו בברייתא הנהו אסורין גם בחנוכה ואפשר גם בחול כ"ל:

שם ואפילו בלילי שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן כר שבת. גם בכאן האריך והוי ל"ל בקילור ואפילו בליל שבת וכו' מותר להדליק בהן כ"ח והוא האריך בלשונו השמנים ופתילות שאסור להדליק בהן כר שבת. לדעתי להורות על הנ"ל דדוקא הכך דאסרו משום שמא יטה ע"כ האריך כי היכי דיסמוך לתיבת כר שבת הטעם שכתב שם לפי שאסור להשתמש לכ"ח. ממילא כדע דדוקא הכך דאסרו בשבת מטעם שימוש משא"כ לרי הוא עף ועיטרן ריחו רע:

שם בין בשבת בין בחול. לכאורה גם זה מיותר דמה"ת יהי' בשבת יותר היתר להשתמש מבחול. והנראה דאשמועינן בלשונו דגם השמים מלוה אסור וכרי"ף ז"ל דבשבת כל השמישין דאכילה ושתיה הם ברוב למלות עונג שבת ואשמועינן דג"ז אסור ומש"ה מותר להדליק בשבת בשמנים וכו':

שם ואפילו לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור. דרבותא אף שהוא עיון קל:

שם הלכה ה' אין מדליקין כרות חנוכה קודם שתשקע. אמר כרות חנוכה לשון רבים להורות דאפילו הוא מהמהדרין מן המהדרין ומרבה בנרות והנה ירלה להדליק כמה מהן קודם שתשקע ואיך משתשקע אעפ"י לא יעשה. כן דהרי מברך הברכה בתחילת ההדלקה ומברך עליהן קודם שקיעת החמה. ואפשר ילא לו זה מדברי המ"ס דלשונו הוא מלות הדלקתו להורות שתחלת הדלקה ואפילו בבי בית רבים ומדליקין כולם כמהדרין מ"ה ויתמשך הדלקתן עד אחר השקיעה אעפ"כ לא יעשו כן והוא דוחק:

שם החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין. דאפשר מלותה דמבואר בש"ס הייכו לעיקר מלוה:

שם שכח או הזיד. הנה הבה"ג אמר טעה או כאנס משמע דבמזיד שוב לא ידליק אבל א"א לומר כן דהרי בגמ' סתם אמרו דאי לא אדליק מדליק משמע בין בשוגג בין במזיד. אך ודאי ע"כ גם כוונת הבה"ג הוא רק להשמיענו דבמזיד נקרא עובר ע"ד חכז"ל אבל ודאי אעפ"כ מדליק שלא לבטל המלוה לגמרי וזה שכתב הרמב"ם שכח או הזיד והא דנקרא עבריין משמיענו מדכתב לא מאחרין ממילא שמאחר במזיד נקרא עובר וכו':

שם ולא הדליק עד שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רמ"ה וכמה הוא זמן זה כמו ח"ם או יותר. כבר כתבנו דילא לו להרמב"ם מדתלי ברמ"ה ולא אמר ח"ם ש"מ דלא כל העתים שוות:

שם עבר זמן זה אינו מדליק. מדאמרינן בגמ' דאי לא אדליק מדליק משמע דאח"כ אינו מדליק ומשמע דה"ה לדידן כמי אינו מדליק:

שם ולריך שיתן שמן בנר כדי שתהי' דולקת והולכת עד שתכלה רמ"ה כבר כתבתי דמשמע מסידור לשונו דאפילו איחר מלהדליק תיכף בשקיעה אעפ"כ א"ל ליתן שמן רק עד שתכלה רמ"ה וכ"מ מלשון הרי"ף. והנה לא כתב דבאין לו שמן כשיעור לא ידליק כמ"ש בעבר הזמן הגם דאפשר לומר דמש"ה לא כתב כן דלפי מ"ש דבאם איחר אעפ"כ א"ל ליתן שמן רק עד כלות רמ"ה א"כ באין לו שמן כשיעור ימתין עד סמוך לכלות רמ"ה אפ"ה הו"ל למיתני הדין דמשכחת לה בשבת דא"א לו להמתין ול"ל כמ"ש דמספקא לי' בפי' לשיעורא דגמ' אי כרש"י או כרי"ף ולרי"ף א"ל שיעור. ועוד כתבתי שם מהיכן ילא לו הספק עמש"ל בגמ' ע"כ לא כתב לא לפטור ולא לחיוב:

שם הדליקה וכבתה א"ז להדליקה פעם אחרת (ודאי אפי' מלוה ליכא) כשארה דולקת אחר שכלתה רמ"ה אם רלה לכבותה או לסלקה עושה. הנה הרי"ף ז"ל כתב או להשתמש לאורה והוא השמיט זה וכתב לסלקה דלהשתמש לאורה ס"ל דאיכו רשאי אפי' לאחר זמנה דהוקלה למלותה דאל"כ יהי' אסור להדליק בשבת בשמנים הפסולים דא"א ללמלם ויבא להשתמש לאחר השיעור ואיישינן שמא יטה (וכבר כתבתי לרי"ף ז"ל תירץ ע"ז) ע"כ ס"ל דאפילו לאחר זמנה אסורה ליהנות ממנה כשאילתות והגאונים אבל לכבותה להניחה למחר מותר וכן לסלקה ממקום זה לאחר. והנה נראה לכאורה דבזמן מלותה אסור לסלקה ממקום למקום וזו מניין לו. ונראה דר"ל לסלקה מטפח הסמוך לפתח דוודאי בזמן מלותה חיובא לשם דייקא משא"כ אחר זמן מלותה מניחה אפילו על שלחנו. ובלבד שלא ישתמש כגדה ככ"ל ואפשר לומר דס"ל דאסור לסלקה ממקום למקום אפילו בטפח הסמוך לפתח בזמן מלותה וכתב זה עפ"י המ"ס דכתב ואין מגביהין אותו ממקומו עד שיכבה וס"ל לרבינו כיון דאחר זמן מלותה

מצותה מותר לכבותה ת"ה דמותר לסלקה אפי' קודם שכבתה :

פסקי הלכות הרמב"ם ז"ל

א' כל השמנים והפתילות שאינם דולקים יפה כשרים לנ"ח הגם שפסולים לנר שבת ואפי' לנ"ח דשבת כשרים. ב' (לפי שפירשתי עטרן וצרי אסורין ואפי' בחול אפשר פסולין). ג' אסור להשתמש לאור נ"ח (אפי' השמנים מצוה וקדושה) ואפי' עיון קל אסור. ד' אין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה (אפי' רבים ב"ב והנרות רבים דעבדו כמהדרין ומהדרין מ"ה ותשלם הדלקה לאחר השקיעה אעפ"כ לא יתחילו קודם השקיעה) רק עם שקיעת החמה לא מאחרין והמאחר במזיד כק' עובר ע"ד חכמ"ל. ה' ואעפ"כ אם איחר אפי' במזיד ידליק עד שתכלה רמ"ה. ו' עבר זמן זה לא ידליק אפי' בלא ברכה (עי' מ"מ בגמ' מהיכן יצא לו לרמב"ם). ז' וצריך שיתן שמן בנר שיהי' דולק עד שתכלה רמ"ה (לפי פירושינו באם איחר מלהדליק תיכף בשקיעה אעפ"כ א"צ ליתן שמן רק עד כלות רמ"ה. ח' לפי"ז אם אין לו שמן כשיעור ימתין עד סמוך לכלות רמ"ה. ט' אין לו שמן כשיעור והוא בשבת דא"א לו להמתין נראה דמסתפק הרמב"ם ויראה דידליק בלא ברכה). י' כבתה א"ז להדליקה (אפי' למצוה) היתה דולקת עד שכלה רמ"ה אם רצה יכבנה (ויצניענה למחר) או יסלקנה מטפח הסמוך לפתח אבל להשתמש לאורה נראה דעתו דאסור זה מה שנ"ל לדעתו ולפי מש"ל נראה דרבינו סובר כדעת שמ"ק דאין מגביהין אותה ממקומה אפי' בטפח הסמוך לפתח עד שיכבה רק אחר שדלקה כשיעור ככבותה דמי' ומותר לסלקה :

הרב המגיד להלכות אלו

הלכה ה' אין מדליקין וכו' ובהלכות ג' פירושין נראה שהי' גורס בריי"ף ג' פירושים :

שם דא"כ הוי ל"ל לאדלוקי. ור"ל ואז הייכו מפרסים מצות"ה למצוה מ"מ ומדקאמר בלשון דאי לא אדליק וכו' משמע דהדין הי' מקובל ביד התרצן בלא הברייתא :

שם כשהיא דולקת וכו' ומכאן למד הרמב"ן שדעת ההלכות שמותר שמן שבנ"ח מותר לכל צורכי החול. ונראה לי אפי' כבה תוך זמנו (עמ"ש בדברי הר"ן) שלא כדברי קצת הגאונים וכו' ודעת רבינו וההלכות וכו' עמש"ל דנראה לי שדעת רבינו כהגאונים ועכ"פ ספוקי מספקא לי' מדשינה מלשון הריי"ף ולא כתב לכבותה או להשתמש לאורה רק כתב לסלקה (שמא הי' לפני הש"ס גירסא אחרת ברבינו) :

שם אלא משום ביזוי מצוה. לפי מה שפסקו דכל השמנים אסורין לא הוי הטעם משום ביזוי מצוה רק משום דדמי' למנורה דהשמנים מצוה וקדושה ל"ה ביזוי ועי' בר"ן ד"ה לכך דאעפ"כ מצוה אחרת מיקרי ביזוי לאותו מצוה ועיין בלח"מ שהקשה מאי הכא הא גם בסוכה ל"ה הטעם רק משום ביזוי מצוה וי"ל דבסוכה יש ג"כ לחוש אם ישתמש ממנו לא השאר סוכה בהכשר ועדיין מצות סוכה עליו לחובה כל ימות החג משא"כ בכאן דאין עליו לחיוב מוטל רק ההדלקה וההדלקה כבר עברה כנ"ל :

פסקי הרה"מ

א' אחר שכלה רמ"ה לא ידליק. ב' כבתה א"ז לה. ג' מותר השמן שבנר מותר אפי' כבתה תוך זמנה. ד' פתילות וכו' מדליקין בהן לנ"ח. ה' אסור להשתמש לאורה כל השמנים :

הרא"ש השייך להלכה זו

אר"ז אר"מ אמר רב. אזכור לך בכאן פרט אחד מה שנשמט ממני בדברי הריי"ף. הנה בגמ' איתא אר"ז אר"מ ואמרי לה אמר ר"ז אמר רב והריי"ף והרא"ש נקטו בלשונם אר"ז אר"מ א"ר וזה דלא כשום לשון בגמ'. והנראה מדקאמר רב ירמי' מ"ע דרב ע"כ גם ללשון ראשון שאמר ר"ז אר"מ הכוונה הוא שר' מתנה אמר בשם רב והנפקותא בין ב' הלשונות הוא רק דללשון ראשון ר"ז קיבל מר"מ ור"מ קיבל מרב וללישנא בתרא ר"ז בעצמו קיבל מרב והוצרכו להשמיענו זאת להורות הלכה פתילות וכו' מדליקין בהן בחנוכה אפי' בשבת דהלכה כרב לגבי תלמידיו ר"ה ור"ח משא"כ אי זאת מימרת ר' מתנה יש להורות עכ"פ כר"ה ור"ח דקיימא בחדא שיטתא עכ"פ לענין שבת ומאביי דקיבלה אין הכרע כמ"ש בדברי המאור והמלחמות ועיין בבה"ג דתני בפירוש אר"ז א"ר ואמרו לה אר"ז אר"מ אמר רב להורות על הנ"ל :

שם פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת קסבר אסור להשתמש לאורה ולא אתי לאטויי. עמש"ל על הריי"ף דכתב יתור לשון אסור להשתמש לאורה וכיון דאסור וכו' לא אתי לאטויי וכתבתי שם דהירן בזה קושית האחרונים הרי אחר שדלקה כשיעור מותר להשתמש וא"כ יש לחוש לאטויי וז"ש ביתור לשונו וכיון דאסור וכו' לא אתי לאטויי להורות דגם אח"כ בודאי לא ישתמש דמיבדל בדיל מיני'. והרא"ש ז"ל השמיט זה ונ"ל דס"ל לקושית האחרונים דלא חיישינן למיגזר דיש כמה ספיקות שמא לא יתן בנר יותר מכשיעור ואת"ל יתן שמא תכבה ואת"ל לא תכבה שמא לא ישתמש ואת"ל ישתמש שמא לא יטה וא"כ הוי ס"ס טובא וגם מלבד הסברא אין אדם נותן בנר המצטרך וגם דא"א לצמצם א"כ גם הזמן א"א לצמצם ויחוש האדם שמא עדיין לא דלקה כשיעור ולא אתי לאטויי כנ"ל :

שם ותו מדמדליקין בהן בחנוכה בשבת מכלל (עמ"ש בדברי הריי"ף ההכרח שהביאם ללמוד

ללמוד משנה) דאי כבר לא מדליקין לה: ובר"ן כתב דאי כבר לא מדליק ועמ"ש בדברי הרי"ף ותבין מ"ש הרא"ש מדליקין לתוס' ביאור:

שם ש"מ כבתה א"ז לה והא דתניא מצותה וכו' לאו דאי כבתה הדר מדליק. אלא דאי לא אדליק מלי מדליק. הנה הוסיף תיבת מלי להורות דאח"כ לא מלי מדליק דכן משמע מלשון הגמ' מדלא משני בשתה לאדלוקי כמ"ש הרשמ"ג:

שם אבל מכאן ואילך עבר הזמן הלכך אע"פ שמתרץ תירון אחר ראוי להחמיר. כראה מלשון זה דאעפ"כ מסתפק בדבר אפילו בזמן התלמוד די"ש לומר דמש"ה לא אמר התרלן בלשונו לאדלוקי. דאז הי' כשמע דאין מצוה בהקדמה משתשקע תיכף רק המצוה מ"ה הוא בשום בכל המשך הזמן משתשקע ועד שתכלה רמ"ה ובאמת המצוה מ"ה ביותר היא דייקא משתשקע ומיקרי עובר ע"ד חכז"ל בשאחרו במזיד רק דאי לא אדליק אעפ"כ מדליק ובאמת מותר להדליק כל הלילה רק דאם אירע דכבר עבר ולא הדליק משתשקע עכ"פ יזרז א"ע לקיים מצוה מ"ה להדליק קודם כלות רמ"ה דגם זה למצוה מ"ה יחשב ודייקא בזה ליכא למצוה דבריית' דהרי מליה מ"ה איכא ע"כ מסתפק הרא"ש בדבר וכתב רק ראוי להחמיר:

שם ולהדליק נר חנוכה. הנה מצות נר חנוכה מיותרין דבדידי' קא עסיק וכאשר התבונן מ"ש בדברי הר"ן דכתב די"ש להחמיר משום דזריזין מקדימין למצות. הנה תלה טעמו משום דזריזין מקדימין וזה הוא בכל המצות ולא משום די"ש לנר חנוכה מצוה מ"ה בהקדמה וכתבנו גם דכ"מ רבתי איתא בזה באם יש לפניו לקיים מצוה אחרת דמה לי הזריזות לזאת המצוה או למצוה אחרת ממילא לפי"ז תבין דעת קדושים הרא"ש ז"ל דדייק ותני ראוי להחמיר ולהדליק נר חנוכה ר"ל אין טעם החומרא משום הזריזות שנוהג בכל המצות רק טעם ההקדמה משום כ"ח דיותר מקיים בשלימות המצוה בהקדמה וכ"מ לדינא ככ"ל:

שם בתחילת הלילה (ר"ל תיכף משתשקע דזה ודאי מצוה מ"ה לכ"ע) וכראה לדידן שאנו מדליקין נר חנוכה בפנים ואין הכירא אלא לבני הבית אין להקפיד ע"ז. הנה תראה שטוב אמר מצות נר חנוכה שלא לצורך וגם תיבת ע"ז לכאורה מיותרין ולפי הכ"ל יובן. דודאי עכ"פ יש להקפיד משום דזריזין מקדימין לכל המצות אבל לא מטעם נר חנוכה וכ"מ כדלעיל:

שם א"כ (עמש"ל ברי"ף) לשיעורא שיש ליתן שמן בנר שיהא דולק כשיעור הזה. ואין לו שמן כשיעור לא כתב כלום דמסתפק אי כרש"י אי כפי' הרי"ף והביא תרווייהו לדינא כהרמב"ס:

שם א"כ אם אחר שדלקה כשיעור הזה. הנה מלשון הרי"ף שכתב ע"ד השיעור הזה די"ש לפרש דבריו דבאם איחר מלהדליק משתשקע ג"כ א"ל שתהי' דולקה רק עד כלות רמ"ה והוא כתב כשיעור הזה להורות דתמיד צריך שיתן בנר שתהי' דולקת כפי הזמן שיש משתשקע ועד כלות רמ"ה דלדידיה א"א לומר כפי הפירוש הנ"ל דהרי הוא מתיר להדליק בדיעבד אפי' אחר כלות רמ"ה והבן:

שם רלה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו. הנה הרמב"ס לא כתב או להשתמש לאורה משום דכראה דסובר כשאלתות וגאונים וס"ל דגם לאחר זמנה אסורה בהנאה וס"ל כסברת הר"ן דפליגי אהדדי הרי"ף והגאונים. והנה הרא"ש ז"ל כתב או להשתמש לאורה והביא אח"כ לקמן גם דברי השאלתות ול"ל דס"ל דלא פליגי דהשאלתות וגאונים לא איירי רק בכבתה תוך זמנה או אפשר לומר דס"ל דשאני להשתמש לאורה בעודו דולק בלא זה מלהסתפק ממנו בפ"ע לצרכו דהיינו לאכול השמן או להדליק במכוון לצרכו:

שם עד שתכלה רמ"ה עד כמה ר"י אמר עד דכליא ריגלא דתרמודאי וכו' כמו חלי שעה (כבר כתבתי דלאו דוקא חלי שעה רק כמו ח"ם מש"ה חלי ברמ"ה) עד שמגיעין לבתיהם. והנה אזכור עוד פרט אחד דשינה מלשון הגמ' שאמר אמר ר' יוחנן כדרך בכ"מ לתרלן והרא"ש ז"ל שינה ר"י אמר דמשמע כאילו יש פלוגתא עליו וכאשר תתבונן מ"ש בדברי המ"ם שאמר עד שיכלה ברגל מ"ה והראה מש"ם לדעתינו ואפשר ס"ל להרא"ש דלאו זמן אחד הוא עם כלות ריגלא דתרמודאי והלכה כש"ם דילן כר"י ולכך מתכי בלשון פלוגתא להורות דלא כסמוך את"ם רק אש"ם דילן ול"ע עוד:

פסקי הרא"ש לפי"ז יצא לנו כך

א' פתילות וכו' מדליקין בהן לכ"ח אפילו בשבת. ב אסור להשתמש לאורה. ג כבתה א"ז לה אפילו למצוה. ד מצוה מ"ה להדליק משתשקע החמה תיכף (ואפי' יש לפניו מצוה אחרת יזדרז לזו עמש"ל). ה עבר ולא הדליק תיכף בשקיעה ירא להזדרז. להדליק קודם שתכלה רמ"ה (ואפילו יש לפניו מצוה אחרת). ו עבר ולא הדליק עד שכלה רמ"ה אעפ"כ ידליק (וירא' לדבריו בלא ברכה דהוי ספיקא דדינא לפי מש"ל) כ"ז בזמן התלמוד שהדליקו בחוץ אבל. ז לדידן שמדליקין בפנים (ודאי מצוה להזדרז עצמו תיכף בשקיעה דזריזין מקדימין למצות אבל יש לפניו מצוה אחרת) אין להקפיד ויוכל לשהות'. ח צריך שיתן שמן בנר כדי שידליק כשיעור משתשקע עד כלות רמ"ה ואפילו איחר להדליק תיכף בעינן הך שיעורא. ט היתה דולקת כשיעור הזה ורלה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו (ושאר הנאות דהייכו לאכול השמן או אם כבתה ורלה במכוון להדליקי לצרכו אפשר איכו רשאי). י' כלות רמ"ה הוא בערך ח"ם או יותר משקיעה:

בדברי רבינו הטור ברמיזותיו אין חידוש רק הא דכתב ואם כתן בה שמן

ד יותר

חידושי מהרצ"א

יותר משיעור הזה יכול הוא לכבותה ולא כתב סתם ואם דלקה יותר מכשיעור. אפשר איידי דזה הספק שנסתפק בש"ג אם לא נתן בה רק כשיעור ואעפ"כ דלקה יותר מכשיעור מה דינו ונראה דרבינו ג"כ נסתפק בזה ע"כ כתב דוקא אם נתן בה שמן יותר מכשיעור או אפשר דפשיטא לי' דאסור:

שם יכול הוא לכבותה או להשתמש לאורה. הרי"ף והרא"ש ז"ל כתבו אם רצה ועמ"ש בדברי הר"ן דמשמע מזה הלשון דעכ"פ מצוה איכא כשמדליק יותר ומדברי רבינו נראה דגם מצוה ליכא ועמ"ש שם ותבין כוונתו:

שם אחר שדלקה כשיעור. הנך ג' תיבות לכאורה מיותרים ונראה דמשמיענו דלא תימא דרשאי להשתמש ויניחה אח"כ לדלוק כשיעור בלא השמים קמ"ל:

המרדכי הארוך השייך לזה

מדקאמר מדליקין בהן בחנוכה בשבת ש"מ אסור להשתמש לאור' וכו' דאי לא אדליק מדליק ויכול להדליק עד שתכלה רמ"ה ומשם ואילך ליכא פרסומי ניסא ואין מצוה בהדלקתה. הנך ג' תיבות ואין מצוה בהדלקתה לכאורה מיותרין. אך ה"א דלא יברך כה אבל עכ"פ ידליק ויברך להדליק לקיים תקנת חכז"ל לזה אמר שאין מצוה וכו' ע"כ לא ידליק ולא יברך:

שם והני מילי לדידהו שהיו מדליקין חוץ לפתח ואין היכר אלא לבני ר"ה אבל אנו שמדליקין בפנים ואין הכירא רק לבני הבית יכול להדליק כל הלילה עד עה"ש. התוספות והרא"ש כתבו אין להקפיד והוא כתב יכול להדליק משמע בדיעבד דקאי על דאי לא אדליק מדליק כי לכתחלה ודאי תקנת חכז"ל תיכף לשקיעה רק סוף הזמן כמו לדידהו הוי רמ"ה כך לדידן כל הלילה:

שם א"כ לשיעורא נתן בהן שמן שהדליק כשיעור זה ומלאתי פי' אחר לשיעורא שאם היתה דולקת כשיעור ורצה לכבותה או להשתמש לאורה שפיר דמי (מלשון שפיר דמי משמע ג"כ דגם מצוה ליכא) וק"ל אהי מרדכי דהא אמרינן בפסיקתא רבתי ביום השמיני כשיא ילמדנו רבינו נ"ח שהותיר שמן ביום א' מוסיף עליו ומדליק ביום ב' וכן כל הימים הותיר ביום ח' עושה לו מדורה בפ"ע לפי שמאחר שהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו ואסור להשתמש בו ומהרי"ם תירץ דהתם איירי כשלא נתן בו שמן אלא כשיעור. כבר דברנו מזה בר"ן עיי"ש:

ובמרדכי הקצר משתשקע החמה הוא סוף שקיעת החמה ונראה בעיקרא לא מהני. מטעם הלזה אפשר דס"ל דאפי' בדיעבד לא מהני:

קיצור פסקי המרדכי

א' אסור להשתמש לאורה. ב מחויב להדליק תיכף בסוף שקיעת החמה ולא קודם לזה ואי לא הדליק ידליק עד שתכלה רמ"ה ואחר זמן זה לא ידליק ובזמן הזה דמדליקין בפנים ידליק עד עה"ש. ג וצריך שיתן שמן בנר כשיעור. ד אם הית' דולקת כשיעור יכול לכבותה או להשתמש לאורה. ה כבתה בתוך זמנה אסור בהנאה ועושה ליום ב' וכו' כשאלתות:

השי"ג שאצל המרדכי הארוך והקצר

א' שיעור משתשקע עד וכו' הוא ח"ש או יותר מעט. ב שיעור השמן הוא שמינית בילה. ג מי שהדליק איזה לילה נר א' פחות מהחיוב ידליק אח"כ המותר בלא ברכה. ד מי שלא הדליק לילה אחת כבר הוא דחוי ואינו מדליק בשם התוספות רבינו שלמה ור"ל שלא ידליק ביום אבל בלילות האחרות מדליק כחיובם כ"ל:

רבינו ירוחם השייך לזאת ההלכה חלק אדם נתיב ט' חלק א

פסקי רי"ו א' צריך שיהא שמן בנר קודם שדלק' כדי שיעור אבל אם בירך והדליק ואח"כ נתן בו יותר כדי שיעור לא יצא יד"ח וכו' דהדלקה עושה מצוה. משמע דס"ל דגם הצריך הב' בגמ' לשיעורא לעיקר חיוב ולא למצוה מ"ה: ב' מדליקין נ"ח בכל השמנים והפתילות אע"פ דאסור להדליק בנר שבת בכמוהן ואפילו בשבת של חנוכה ולא חיישינן וכו' מפני שאסור להשתמש לאורה של חנוכה וכו'. ג' ואפי' הרלאת מצוה שהוא השמים ארעי וכו'. ד' ואם דלקה נ"ח כשיעור וכו' מכאן ואילך מותר (עמ"ש ברמזים ותבין ג"כ מה שכתב ביסור לשון מכאן ואילך להורות דלא ישתמש קודם השיעור ואח"כ יניחנה להיות דולקת כשיעור בלא שימוש):

שם להשתמש לאורו של נ"ח. הנך ג' תיבות של נר חנוכה לכאורה מיותרים וכ"ל דקמ"ל דאפי' ניכר לכל שהוא נר חנוכה דהיינו שדולקת עדיין במקומה סמוך לפתח ולא סילקה דה"א כיון דלא סילקה עדיין שם המצוה נק' עליו ובהכי ידויק בברייתא מצוה גם להתירולים שבש"ם ר"ל שם המצוה נק' עליו רק בזמנה כ"ל:

שם כך פשוט בשבת. איני יודע הפשיטות רק אפשר כוונתו למ"ש בסמוך. ה אם כבתה א"ז לה ואינו חוזר ומדליק (שצריך בלשונו להורות דגם מצוה ליכא) ואם רצה לכבותה אינו מכבה אותה ואם דלקה כשיעור יכול לכבותה או להשתמש לאורה ויש מהגאונים כתבו שאפילו אחר שיעור זה אסור להשתמש לאורה (ס"ל דפליגי כהר"ן) והשיעור הוא כמו ח"ש אחר שקיעת החמה וצריך שיתן שמן כשיעור הזה: ו' מצותה להדליקה בלילה (דוקא ולא קודם) משתשקע החמה עד שיעור הנ"ל אעפ"י שנראה לפי סוגית הגמ' שאם שכח ולא הדליקה בתוך זה השיעור יכול להדליקה אחר שיעור זה. איני יודע מנין לו מהגמ' דאי משום דמצוה רק מצוה

מצוה מ"ה א"כ למה כתב לעיל דאם לא נתן שמן כשיעור לא יצא י"ח הרי דס"ל דגם לפי התירוץ הב' לשיעורא המשמעות עיקר חיוב המצוה ומכש"כ לתירוץ קמא דאי לא אדליק מדליק. משמע אבל מכאן ואילך לא ידליק ושמא ס"ל דאדרבה לאי' האי דאי לא אדליק מדליק א"כ בריש דברייתא מצותה משתמע ע"כ למצוה מ"ה א"כ גם בשיפא עד שתכלה רמ"ה ג"כ למצוה מ"ה ותרתי מצות מ"ה איכא זו קודם לזו משא"כ לתירוץ הב' לשיעורא. יש לפרש ביותר דלאיוצא קאמר אבל אינו מצוה מ"ה וכתבו המפרשים ולדידן שאנו מניחים נ"ח בפנים וכו' אין קפידא בשיעור זה וכ"כ הרא"ש :

טור סי' תרע"ב ואפרשו כיד השם הטובה עלינו לתרץ כל הדקדוקים שדקדקו נושאי כליו: מצותה. הביא לשון הגמ' מצותה דס"ל רק למצוה מ"ה אפילו לדידהו כאשר נבאר אי"ה :

שם משתשקע החמה. מפרש כתוס' זבחים ומנחות שהבאתי לעיל דתיבת משתשקע שאמור בב"מ הוא סוף שקיעה משא"כ במקום דהכי שקיעת החמה :

שם עד ח"ש מן הלילה שאז העם עוברין ושבים ורואים אותה. כ"ה הגירסא בטור שעם הב"ח והוא עיקר משא"כ בספרי הטור שעם הב"י הגירסא שרואים בביתם ואינו מדוקדק :

שם ואיכא פרסומי ניסא הלכך צריך ליתן בה. תיבת הלכך אין לו ביאור דזה דין אחר ותירץ ב' בגמ' והוי לי' למימר וצריך ויפורש אי"ה לקמן :

שם שמן כזה השיעור. המ"א דייק מלשון הזה דאם איחר מלהדליק א"צ ליתן רק עד כלות רמ"ה מזמן שהדלקה וכמו שדקדקו מדברי הרי"ף ורמב"ם ולפענ"ד אינו מוכרח מלשון הזה :

שם ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן. הנך ד' תיבות לאחר שעבר זה הזמן הם מיותרים ויפורש אי"ה :

שם וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצותה גם זה לכאורה יתור לשון הל"ל בקיצור יכול לכבותה או להשתמש לאורה כלשון הרי"ף והרא"ש ויפורש אי"ה לקמן :

שם ומ"מ עדיין זמנה כל הלילה ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב שכח או הזיד ולא הדליק וכו' עבר זה הזמן אינו מדליק. עיין בב"י שהקשה דלא הו"ל למימר דלא כהרמב"ם דהרי גם להרא"ש ההדלקה הוא רק מספק דשמא הירושלמי בתרא עיקר. והב"ח כתב דסברת רבינו גם כן דידליק מספק. ולי הקטן ל"ע דא"כ הוי לי' לפרש דמשום ספק הוא כי היכי דנדע דידליק בלא ברכה. ולתרץ זה וגם כל הדקדוקים הנ"ל נ"ל דרבינו פוסק כב' התירוצים וכמ"ש הה"מ דתרווייהו הלכות קבועות הן וכמש"ל כמה פעמים רק דס"ל לרבינו דמצותה מצוה מ"ה דייקא. וג"כ מלשון דאי לא אדליק מדליק שדקדק הה"מ ג"כ ניק לי' לרבינו דס"ל שאמר בלשון הזה להורות דמיקרי עבריין כשעבר במזיד וכמ"ש ברא"ש ע"ש וג"כ ס"ל לרבינו מדקאמרי בגמ'

ואי נמי בוא"ו משמע דהאי זה בזה כשמדליק בזמן אז צריך לדקדק בשיעור משא"כ כשאינו מקיים מצוה מ"ה בזמן א"צ לדקדק בשיעור באפשר ורבינו נסתפק בזה ולא סמך ע"ע להורות כך כיון דאפשר לפרש ואי נמי באופן אחר וכמש"ל בגמ' ע"ש ע"כ לא ביאר וכאשר יתבאר וזה שהרא"ה שלא פסק בבירור שיעור רק בהדליק בזמן ובתיבת הלכך ביאור דעתו מה שנ"ל דדוקא בהדליק בזמן הדין כך ולמד זה מלשון ואי נמי. והנה הרא"ה שרבינו לא משמיענו השיעור רק בהדליק בזמן. גם מה דמתיר לכבותה ולהשתמש לאורה לא משמיענו רק בהדליק בזמן והוי לי' לאשמועי' זה הדין א"כ כשמדליק אפי' לאחר הזמן אם דלקה כשיעור יהי' רשאי לכבותה ע"כ נ"ל דרבינו נסתפק בזה וס"ל דלאחר הזמן יש באפשר קולא שא"צ ליתן שמן כשיעור ויש באפשר חומרא דהיינו באם נתן אז שמן רב אפי' יותר מכשיעור איתקצאי כל השמן כיון דאין לו זמן מוגבל דבשלמא כשמדליק בזמן לא נקצה מדעתו כל השמן רק השמן שמצטרך משא"כ כשאינו מדליק בזמן אין לשמן גבול ומקצה הכל מדעתו ע"כ באפשר אסור לכבותה או להשתמש ובזה מסתפק רבינו ואזיל לחומרא וזה שהרא"ה שדקדק וכתב יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן וכן יכול וכו' לאחר זה הזמן להורות דזאת הקולא אין לו בבירור רק בהדליק בזמן ממילא נדע שלא נסמוך ע"ז בהדליק לאחר הזמן ובחומרא ליתן שמן כשיעור גם אחר הזמן סמך א"ע אמ"ש בסוף הסימן דגם לדידן יש לדקדק בשיעור וכאשר יתבאר אי"ה. לפי דרכינו הלז יתורץ שלא הביא רבינו הדינים האלו בשם הרא"ש כי יש חילוק דלדברי הרא"ש אחר זמן רמ"ה ידליק בלא ברכה ולרבינו בברכה ולהיות שאינו מפורש בדברי הרא"ש הדבר ע"כ לא הביא כלל דבריו והנני תלמיד הדן לפני רבותיו ברתת וזיע ואתם המדע והחכמה :

שם אבל אי עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום שמחרת דשרגא בטיהרא מאי אהני מלשון זה אפשר משמע דגם אחר עה"ש ידליק כיון דעדיין צריכין לנר ונ"ל דידליק בלא ברכה וכ"כ דמספקא רבינו מדלא פי' ובמרדכי מבאר עד עה"ש:

שם וכן לא ישלים בלילה שלאחריו שכבר עבר זמנה וכ"כ הריב"י והתוס' כתבו דלדידן א"צ לדקדק (ר"ל אפי' למצוה מ"ה) בזמן שכתבו חז"ל האריך בזה ג"כ נ"ל דר"ל כמ"ש ברא"ש דעכ"פ מטעם זריזות למצוה צריך לדקדק וכ"מ כמש"ש :

שם שלא כתבוהו אלא להם שהיו מדליקין בחוץ וכו' אין להקפיד על הזמן וכתב בס"ה ומ"מ נכון להדליק בעוד הב"ב נעורים ונראה שאף לדידן צריך לדקדק בשיעור. רבים מפרשים דכוונת רבינו על הזמן ואין נראה מדשינה לשונו מזמן לשיעור וגם אי רבינו לאפלוגי אתי אתוס' הוי ל"ל ולי נראה אלא נראה דרבינו מודה דא"צ לדקדק בזמן רק דבפסקי תוס' ובס"ג כתב דגם בשיעור' א"צ לדקדק לדידן ע"ז כתב רבינו דנראה

משמעות

משמעות התוס' איכא כן רק בשיעור צריך לדקדק:

שם שאעפ"י שמדליקין בפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח איכא הכירא לעוברים ושבים. והנה לפי פירושינו קשה דא"כ מהאי טעמא ביותר צריך לדקדק בזמן ושמא י"ל דאעפ"כ הכירא גמורה ליכא אבל השיעור מהני לב"ב שלא היו בתחילת ההדלקה ויראו אח"כ ואגב זה איכא נמי היכרא לעוברים ושבים ויש לחלק עוד:

היוצא מכללות דברי רבינו לפי פירושינו לפסק הלכה:

א' מצות נ"ח מסוף השקיעה דוקא דהיא לה"כ עד ח"ש מן הלילה. ב למצוה מ"מ צריך ליתן שמן כשיעור (באם הדליק בזמן הנ"ל). ג כשהדליק בזמן הנ"ל ונתן בה שמן יותר יכול לכבותה או להשתמש לאחר זה הזמן. ד' עבר זה הזמן ידליק כל הלילה ולדעת התוספות א"צ להקפיד אפילו לכתחילה אזמן הנ"ל לדידן (רק מטעם זריזות) וכל הלילה ידליק (בברכה כנ"ל) ומ"מ ידליק בעוד הב"ב נעורים. ה' לאחר עה"ש ועדיין צריכין לנר נראה דמספק וידליק בלא ברכה. (ו' נראה דעתו דמסופק אם מדליק אחר הזמן אם צריך ליתן שמן כשיעור ונראה דעתו להחמיר. ז' גם נראה דמספק אם מדליק אחר הזמן ונתן שמן רב יותר מכשיעור אם מותר לכבותה או להשתמש לאורה ונראה להחמיר דכולה אתקצאי) לא הדליק כל הלילה אין לו תשלומין וידליק בלילה שלאחריו כשאר בני אדם ח' לפי שפרשתי דס"ל מצותה מצוה מ"מ אם איחר מלהדליק עד סמוך לאור היום שאין עוד חצי שעה לאור היום דהיינו לעה"ש אעפ"כ ידליק בברכה:

ב"י מחו"ה מצותה וכו' ולא הוי לרבינו לכתוב דלא כרמב"ם וכו' עיין מה שפירשנו בדברי רבינו וידוקדק דברי רבינו:

מת"ה ואם עבר וכו' מי שלא הדליק בליל ג' אלא ב' נרות וכו' כי הברכה שעשה תחילה כו' לכאורה צ"ל לזה הטעם שלא בלא זה בנר אחד יוצא וי"ל דהוה אמינא דזה גרע מפני דנתכוין להדליק כשיעור החיוב בלילה ולא עלתה בידו. ועוד י"ל דה"א דגם אהידור מצוה צריך לברך ואי תקשה דלמא באמת כך הוא זה אינו דא"כ הו"ל לברך בכל לילה זמן אהידור מצות ויש לפלפל בזה:

מחו"ה וכתב הרשב"א כו' כבר כתבתי דקדוק רבינו עפ"י התוס' זבחים מנחות:

פסקי הלכות לדעת מרן הב"י

א' לפי פשט הב"י בדברי רבינו נראה דלדידהו שהדליק בחוץ באם עבר זמן רמ"ה ידליק בלא ברכה ובש"ע לא ביאר ג"כ. ב כשמחשיך באיזה לילה איזה נר ידליק את הנר שהחשיך בלא ברכה. ג' אם הי' ערוד והדליק נ"ח אפי' בחול לאחר פלג המנחה יצא רק שיתן בו שמן כשיעור שידלק עד ח"ש מהלילה:

ד"מ אות ד' נראה שמפרש דברי רבינו אשיעור ולא אזמן וכמו שפירשנו לעיל:

פסקי הלכות מחודשים מד"מ

א' גם בזמן הזה יש לדקדק לעשות נרות גדולות קצת שידלקו כשיעור אך אין לעשות גדולות יותר מדאי. ב הא דשרי לכבות או להשתמש הוא דוקא כשדלקה כשיעור אבל אם כבתה בתוך זמנה צריך שיניחנה למחר ולהדליקה למצוה. ג' מי שלא הדליק בלילה הראשונה ובא להדליק בליל ב' מדליק שנים כשאר בי"א (דה"א כיון דצריך לברך שהחיינו ידליק א' להורות דזה לו התחלת מצוה קמ"ל). ד' אין לדקדק בזמן ובשיעור בזה"ז וטוב להדליק עכ"פ בזמן שב"ב נעורים ובעל נפש ידליק תיכף בשקיעה כמהרי"ל שהחמיר:

ב"ח מחו"ה דלא כרמב"ם וכו' וזה דעת רוב הפוסקים שיכול להדליק כל הלילה וכמ"ש רבינו תוכן דבריו דרבינו מיקל בדבר כיון שמתרץ שירוץ אחר והוא ספק דרבנן תמוה לי היאך שייך בזה קולא כיון דהוא חומרא לענין ברכה והוי לי' לרבינו לבאר דמשום ספיקא ידליק והוינן ידעין דלא יברך ועיין מה שפירשתי בדברי רבינו:

שם אבל מדינא צריך שיעור והכי נקטינן מיהו הרי"ו כתב די"ש מהגאונים שכתבו דאפילו אחר שיעור זה אסור להשתמש לאורה עכ"ל. הא' ומיהו אין לו לכאורה שייכות להנ"ל. אך הוא עפ"י מ"ש בדברי הטור דאי בעינן שיעור בודאי לא הוקצה למצוה רק כשיעור ע"כ ישתמש במותר אבל אי לא בעינן שיעור בודאי הוקצה כולה:

פסק נראה דאפילו ללמוד אסור וכו' ע"ש. לדעתי הפוסקים דס"ל דלדידן דמדליקין בפנים אין קפידא כלל בזמן אפי' למצוה ומצות שקדמה הוא רק משום הזריזות דנוהגת בכל המצות וא"כ מה לי שיזרז עצמו למצות זו או לאחרת ובפרט אם המצוה האחרת לא תנהוג בכל הלילה בודאי יקדים האחרת ולדידהו אם איחר להתפלל ערבית יתפלל מקודם כיון דאין זמנה רק עד חצות מדרבנן ובתר הכי עבריין מקרי עכ"פ משא"כ בנר חנוכה לא יקרא עבריין שוב באיחור עיין מ"ש בהרא"ש. וביותר תמוה לי דהרי הרב בעצמו פסק לקמן דלדידן א"צ לדקדק והיאך כתב בכאן דלאחר לישנא הוא מצוה עוברת. הא לדידן לשום לישנא לא הוה מצוה עוברת ואפשר דהרב ג"כ לדידהו קאמר מיהו לענין הלימוד דנוהג כל הלילה בודאי הוא כדעת הרב שידליק קודם בשגם שאין קץ לתורתינו וחיישינן שיטרד בלימודו ולא ידליק מיהו נראה להתיר באם כבר לא הדליק תיכף בשקיעה כתקנת חז"ל וכבר התחיל ללמוד ואמר לאחר ליתן דעתו עליו שיזכירוהו

ויתכירהו להדליק א"צ להפסיק לדעת הפוסקים דס"ל דלדידן אין קפידא :

מהו"ה וכראה שאף לדידן וכו' א"צ לדקדק כלל בשיעור אלא שידליק בעוד הב"ב כעורים. לכאורה משמע שמפרש דברי רבינו אזמן וכבר כתבתי שאין כראה כן רק רבינו קאי אשיעור אבל אפשר לכוין ג"ז בדברי הרב דכוונתו דא"צ לדקדק בשיעור ובזמן רק בזמן ידקדק בעוד הב"ב כעורים :

שם צריך שיתן שיעור שמן כולו קודם ההדלקה כ"ל דזה תלוי בפלוגתא דפליגו בש"ס מנחות בשיעור המנורה אי ממטה למעלה שיערו או ממעלה למטה שיערו דלמ"ד ממטה למעלה שיערו הי' כותנין מתחילה מעט שמן וראו שצריך יותר הוסיפו אח"כ ממילא לפ"ז לא הי' כשיעור שמן במנורה בשעת הדלקה כ"ל :

פסקי הב"ח

א זמנה לכתחלה בסוף השקיעה לה"כ. מיהו בדיעבד אם הדליקה מפלג המנחה ואילך יצא ידי חובתו ובע"ש אפי' לכתחילה יעשה כן.
ב יכול להדליק כל הלילה לדידן אך יראה שיהי' הב"ב כעורים **ג** צריך שיהי' שמן בנר כשיעור ויתן השיעור קודם ההדלקה **ד** אפילו אם דלקו כשיעור אין לכבותן או להשתמש לאורן **ה** אפילו אם התחיל ללמוד צריך להפסיק להדליק **ו** אם הדליקה בפני הרוח וכבתה צריך לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח וגם אין ליתן הנרות זה אצל זה כי יתחממו ויכנפו או יפלו :

ש"ע או"ח סי' תרע"ב ככתבו וכלשונו עם קצת פירושים

סעיף א אין מדליקין נ"ח קודם שתשקע החמה (לגמרי ואפי' בתחילת שקיעה אין להדליק) אלא עם סוף שקיעתה (דהייכו לה"כ) לא מאחרין (דמלוה מ"ה תיכף בשקיעה) ולא מקדימין (דעדיין יום הוא ומקרי שרגא בטיהרא) ויש מי שאומר (כראה דעתי שאין לפסוק כן מדכתב בלשון ויש מי שאומר כנודע מהכללים) שאם הוא טרוד יכול להקדים (יכול משמע אפילו לכתחלה דהיכי דא"א כדיעבד דמי כמ"ש הב"ח. ממילא לפ"ז הגם שכתבתי דדעתו שלא לפסוק כן הייכו בלכתחלה אבל בדיעבד ודאי יצא כ"ל) מפלג המנחה ולמעלה (הוא שעה ורביע קודם הלילה משעות הזמניות ממילא בחנוכה שהיום קצר ל"ש אפילו ג' רבע שעה קודם הלילה וכראה דאפילו בע"ש לא יקדים קודם לזה הזמן כ"ל) ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רמ"ה :

סעיף ב שכח או הזיד (כרמב"ם ולא כדמשמע מבת"ג טעה או כאנס דוקא ובודאי גם הבה"ג מודה לזה עמש"ל) ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רמ"ה שהוא כמו חצי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא הלכך (עמ"ש בטור דתיבת הלכך איכו מדוקדק ועמ"ש פירושו בטור לדעתי וכן תפרשכו בכאן הגם דמרן הב"י לא פי' כן בדברי הטור מדהקשה על מ"ש הטור ודלא כהרמב"ם משום דלא הי' משמע לו דהטור יפלוג עם אביו הרא"ש ול"ע עוד) צריך ליתן בה שמן כזה השיעור (עיין במג"א וא"ר יבואר בדבריו) ואם כתן בה יותר (כראה דוקא אם כתן בה יותר אבל אם כתן רק כשיעור ואירע שדלקה ביותר משיעורה מאיזה סיבה אסור לכבותה ולהשתמש והייכו מה דמספקא לי' להמ"ג ודעת המחבר כראה לחומרא) יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן :

הג"ה וי"א שבזה"ז שמדליקין בפנים אינו צריך ליזהר להדליק קודם שיכלה רמ"ה (הייכו באם כבר איחר מהתחלת הזמן בשקיעה אבל על התחלת הזמן ודאי יש להקפיד גם בזה"ז דהוא עיקר תחז"ל) ומ"מ טוב ליזהר גם בזה"ז (כפי פירושכו בטור אין להקפיד רק אשיעור השמן ולא הזמן ע"ש ושמא הוא דעת עצמו) (ע"כ הג"ה) ומיהו ה"מ לכתחלה אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה (עמ"ש בטור דכראה דאפי' הוא פחות מח"ם לאור היום) עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין :

הג"ה ובלילות האחרות מדליק כמו שאר ב"א אע"פ שלא הדליק בראשונה (ר"ל אפי' לא הדליק בלילה הראשונה וצריך לברך זמן בשני' ה"א דיתחיל להדליק אחד להורות דהוא התחלת הדלקתו קמ"ל) :

קיצור פסקי ש"ע לפי פירושינו

א אין מדליקין לכתחלה קודם לה"כ ולא מאחרין דמלוה תיכף בלה"כ **ב** בדיעבד אם הדליק מפלג המנחה דהוא שעה ורביע קודם לה"כ משעות הזמניות יצא ובלבד שיתן בה שמן שידליק עד ח"ש מהלילה (ואפילו בע"ש איכו יוצא קודם לזמן הזה) **ג** שכח או אפי' הזיד ולא הדליק מדליק והולך עד שתכלה רמ"ה וצריך ליתן שמן כשיעור הזה ורמ"א פסק דבזה"ז אין להקפיד כלל אזמן רק טוב ליזהר **ד** אם כתן בה יותר משיעור הזה ודלקה כשיעורה יוכל לכבותה או להשתמש לאורה אבל אם לא כתן רק כשיעור ודלקה יותר מכשיעור אסור **ה** עבר כל זה הזמן מדליק כל הלילה אפי' הוא פחות מח"ם לאור היום **ו** עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין ומדליק למחר כשאר ב"א אפי' לא הדליק בלילה הראשונה :

ט"ז ס"ק א' יכול לכבותה וכו' ורצה דפליג שם וס"ל הזמכה לאו מלתא מ"מ לא פליג אהך מלתא דלא תפס האיסור אלא מאי דחזי' לי' ע"כ. בספר ח"ע כ' דאין אלו אלא דברי כביאות מכ"ל דס"ל לרצא כך :

שם א"כ חזיכא דלא מתפס האיסור שבא ע"י האיסור בהכנה למת אלא במאי

חידושי מהרצ"א

דחזי לא במותר ויש להעיר דלא דמי להדדי דשם הגם דגבו בכהם בודאי לא הקלו רק המצטרך למת הרי א"א להוציא על המת רק המצטרך רק שלא ידעו השיעור וגבו ביותר אבל בכאן הרי באפשר שהשי' דולקת זמן רב ולאחר שיכלה אין לה שיעור מוגבל רק כ"ז שדולקת מצוה עליי' א"כ י"ל דהוקצה גם המותר :

שם ומהיכי תיתי לן לאסור אדרבה וכו' יש להעיר דלאידך זה יש להקל הכל כיון דאין לה שיעור מוגבל אתקצאי הכל :

שם ש"מ דאכבתה דוקא קאי השאלות. עמ"ש בר"ן ובש"ג די"ל לאו דוקא ועיין בס' ר"ר ובס' ח"ה מאי שדחו ג"כ דברי הרב הטו"ז ועמ"ש ברא"ם די"ש לפרש דברי הגאונים באופן אחר :

ס"ק ה צ"ל ליזהר ונ"ל דמי שלא התפלל מעריב מדליק קודם עמ"ש ברא"ם ובב"ח :

ס"ק ו כל הלילה וכו' אבל אם ישנים אין לברך עליהם הרב בעל ח"מ חלק עליו דא"כ כשהאדם במקום שאין אנשים לא יברך וזה לא בטעמו דאדרבה כתבו הפוסקים דאפי' כשהוא בין הגוים יברך לכאורה נ"ל דלק"מ דגם לגוים איכא פרסומי ניסא כשישאלו זה לזה יפרסם הישראל וראי' מרגלא דהרמודאי שם אומה מלקטי עצים אך מדברי רש"י שכתב הצריכין לעצים יוצאין וקוצים מהם משמע דס"ל דלעכו"ם לא הוי פרסומי ניסא אבל בל"ז לק"מ דכיון שמדליק כהתקנת חז"ל בזמן הראוי לא צריכין כלום אבל כשאינו מדליק בזמן התקנה צריך להדליק לפני ב"א :

יצא לדינא מדברי הט"ז

א בכבתה תוך זמנה אסור להשתמש בהמותר ולאחר זמנה שרי להסתפק אפי' בלא תנאי רק צריך שיכבנה מפני הרואים. **ב** מיד כשיתחיל זמנה לא יאכל ולא ילמוד ואפי' התחיל פוסק **ג** בדיעבד זמנה עד חצי הלילה ולא יותר **ד** גם בע"ש לא יקדים מאד **ה** הש"ץ המדליק בבה"כ בע"ש מדליק קודם מנחה :

מ"א סק"א סוף שקיעתה היינו צה"כ כמ"ש סי' תקס"ב כל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית והיינו צה"כ ע"ש :

שם במ"ק מצות הדלקתן וכו' עמ"ש על המ"ק. ס"ק ב' הלכך צריך ליתן וכו' משמע דאם הדליק זמן מה וכו'. איני יודע המשמעות ואפשר דדייק לה מתיבת הלכך. ולא"א לפרש כן דהרי הם שני תירוצים בגמ' ובר"ף וברמב"ם משמע כן אבל ברש"י משמע דלעולם בעינן שיעור שלם ועמ"ש בטור פי' תיבת הלכך :

שם ובאגודה כתב במיימוני משמע שיהי' דולק יותר ממ"ש שכתב הרמב"ם ח"ש או יותר :

סק"ג כזה השיעור וכו' ול"נ וכו' אבל בנרות של שעוה כשהם ארוכים הם נאים ביותר ע' בס' ח"מ שחלק עליו דלא דמי לאתרוג ולולב דהם גופן מצוה ושייך בהם להתנאות משא"כ בנרות חנוכה שהם עצמן אינן מצוה רק האור שלהן שייך בהן להתנאות דהיינו שיהי' ארוך לכלל עכ"ד אי משום הא לא אר"י דהטו אין מצוה להתנאות אפי' הכלי של מצוה לו יהי' רק כלי למצוה הרי אסרו במ"ק כלי של חרס ישן על נר חנוכה :

שם בש"ג למד השיעור וכו' ובאמת הכל לפי עובי הפתילה כתב בספר הנ"ל דאין כוונתו להש"ג דגם במנורה לא אשכחן שיעור לפתילה רק מסתמא עושין פתילה כפי המצטרך וכבר כתבתי דנלמוד מדברי הש"ג דהאי שעה הוא שעה זמניות :

פסקי המג"א

א ידליק בצה"כ דייקא ואם הדליק ביום אין מברכין עליו **ב** אם איחר מלהדליק תיכף בשקיעה צ"ל ליתן שמן רק עד שיכלה רמ"ה מזמן שהדליק **ג** גם בזמנינו צריך שיעור בשמן **ד** בנר של שמן אין מצוה בשמן רב אבל בנרות שעוה יותר הידור באריכות **ה** אפי' אחר שיעורה אין להקל לכבותה ולהשתמש לאורה **ו** ידליק בלילה כשב"ב מקובצים יחד **ז** ידליק קודם אכילה ואפי' התחיל ללמוד פוסק אם לא התפלל מעריב ידליק קודם מעריב **ח** כשב"ב נעורים אפי' מדליק בסוף הלילה קודם עמוד השחר יברך אבל כשב"ב ישנים ידליק בלא ברכה. בבה"נ אין שום דין חדש רק בשם ליקוטי מהרי"ו אין לטלטל הנרות ממקומן עד שדלקו חצי שעה :

לבוש סעיף א' מצות נ"ח מסוף שקיעת החמה וכו' :

סעיף ב' ומשם ואילך אם שכח להדליק עד הלילה (דסוף שקיעת החמה מקרי עדיין קצת אור יום) ועד שתכלה רמ"ה והוא כמו ח"ש מן הלילה שהוא זמן הדלקה אפי' לדידן (ר"ל אפי' לדידן דמדליקין בפנים עיקר מצות הדלקה בזמן הנ"ל ולכך אין לעבור עליו לכתחלה ממילא דס"ל דצריך לדקדק בזה לכתחלי' דלא כההמון) אם לא הדליק ידליק בתוך אותו זמן. וגם צריך ליתן בו שמן שידליק כמו זה השיעור (לכאורה משמע אפי' איחר מלהדליק יתן שיעור שלם) ומ"מ אם לא הדליק תוך זה הזמן עדיין זמנה כל הלילה. אבל אם לא הדליק כל הלילה וכו' מי שהי' טרוד לצאת לדרך או כה"ג יכול להקדים וכו' כגון מפלג המנחה וכו' ובלבד שיתן בה שמן יותר מעט שידליק עד שתכלה רמ"ה ואנו שמדליקין בפנים אין חשש כ"כ בשיעור ובזמן ההדלקה (הא"ד קשה דהרי הרמ"א לא כתב רק בזמן אין לדקדק וכתב דקאי אמדליק קודם שקיעה דצריך ליתן יותר מכשיעור לדידן אם

אם לא כאן רק בשיעור משקיעה עד רמ"ה מהני ולי נראה דהרב ס"ל כבעל הטור ובטור מפורש שיעור כמש"ש) אלא כ"ז שב"ב נעורים יכול להדליק נר מיוחד למצוה וכו' ובלבד שיהא בו שידליק זמן מה שלא ידליק ויכבה מיד (מכאן ג"כ משמע כמ"ש) ונוהגין שיהא שיעורא לפחות שידליק בכדי ח"ש (לכאורה תמוהין הדברים דהרי עיקר שיעורא איכא אלא ח"ש ושמא לעיל כתב כמו ח"ש משמע כמ"ש הרמב"ם דלפעמים יותר ובכאן מיקל אפי' בצמצום ח"ש או לעיל שעה זמניות וכאן ח"ש עיתיות ועיין בא"ר) מ"מ טוב ליזהר בזמן ההדלקה גם לדידן. הנה דאע"פ וכו' (עיין בב"ח) מי שלא הדליק מנין הנרות וכו' וא"צ לברך פעם אחרת שכבר בירך ודעתו הי' על מנין הנרות הצריכים לאותה הלילה (משמע דאם לא הי' דעתו לכך כגון שהי' סבר שלא יהי' לו יותר צריך לברך וע' בא"ר ובפמ"ג ועמ"ש בש"ג שהביא המרדכי) :

פסקי הלבוש

א עיקר התקנה הי' להדליק תיכף מסוף שקיעת החמה לה"כ ב לא הדליק ידליק עד שתכלה רמ"ה (והוא כמו ח"ש בריוח היינו יותר מח"ש ונראה ג"כ כוונתו זמניות) לא הדליק ידליק כל הלילה ג וצריך שיתן שמן בנר שידליק כמו משקיעה עד כלות רמ"ה הגם לדידן אין להקפיד כ"כ עכ"ז טוב שיתן שמן עכ"פ שידליק ח"ש (עיתיות) ועכ"פ לא יעשה הנרות קטנים ביותר ד מי שהי' נחפז לדרכו יכול להדליק מפלג המנחה ואילך ובלבד שיתן שמן שתדליק מהלילה משקיעה וכו' ה מי שלא הדליק מנין הנרות הצריכים ואח"כ נזכר ישלים המנין וא"צ לברך כי הי' דעתו בברכה על המנין (וכתב הא"ר אם אין דעתו צריך לברך) :

פסקי הא"ר

א בשם שכה"ג דכל יחיד ידליק אחר תפלת ערבית (עיי"ש שהשיג על המג"א שכתב בשם הכה"ג דידליק קודם ולא ראה בשכה"ג שחזר בו וע' בבה"ט שהביא דברי הכה"ג ושכה"ג ומשמע דקי"ל דאין כאן חזרה רק השכה"ג מיירי בהתפלל תיכף לצה"כ וכה"ג מיירי באיחר להתפלל) ב בהגיע זמנה אפי' התחיל לאכול או ללמוד פוסק ג אסור ליהנות מנ"ח אפי' בכבתה אחר זמן שיעורה ד טוב שיתנה בתחילת ההדלקה שאינו מקצה רק המצטרך ואעפ"כ לא יהנה בעודו דולק רק בכבה אחר זמנה ה כשנתערב השמן עם שמן אחר מותר בטלו ו אין לטלטל הנרות אפי' אחר זמן מצותה כ"ז שדולקין ז אם הב"ב ישנים ידליק בלא ברכה ח לא הדליק בלילה

הראשונה אעפ"כ ידליק בליל שניה שנים (אף שצריך לברך שהחיינו) ט לדעתו אפי' לדידן יש להקפיד אשיעור רק אם בשעת הדחק מדליק מפלג המנחה א"צ ליתן שמן שיעור יותר (רק שידליק עכ"פ זמן מה מהלילה) י מצוה בנרות ארוכות ואפי' בנר של שמן מצוה ליתן הרבה יא אם הסתיר איזה נר מהמנין ולא הי' דעתו עליו בשעת ברכה כגון שהי' סבר שלא יהי' לו יותר ואח"כ השיג צריך לחזור ולברך על ההשלמה :

דברי הפמ"ג במשבצות אות א'. דעת הטו"ז אם נתן שמן יותר מכשיעור ח"ש אפי' אם לא התנה לא איתקצי רק כשיעור אפי' לדעתו אם הקצה בפירוש איתקצאי הכל והב"ח ס"ל דגם בסתם איתקצאי הכל וסייעתי' דלתירוץ א' דאי לא אדליק אין שום שיעור רק כל מה שנותן מן הסתם הוא למצוה ע"ש :

והנה י"ל להיפוך דאי ליכא שיעור א"כ אינו מקצה רק כ"ז שלא תכבה משא"כ לתירוץ בתרא הוא רוצה שלא תכבה עד זמן שיעורה . וגם אי אמרינן דשני התירוצים הם הלכות קבועות אין כאן הוכחה :

שם מהרש"ל פסק דבעודו דולק אסור אפי' לאחר השיעור מפני הרואים שיסברו שמותר להשתמש לאורה ויש סיוע לדעתו מדמתירין בשבת להדליק בשמנים הפסולים וא"א לצמצם ליתן כשיעור וניחוש שמא ידליק יותר משיעור ויבא להשתמש לאורה ויטה אלא ע"כ דבעודו דולק אסור להשתמש עכ"ד. אי משום הא לא הסייען די"ל דכמו דא"א לצמצם בשיעור גם בזמן א"א לצמצם ולא ישתמש כמ"ש ברא"ש . או משום דאסור להשתמש לאורה מיבדל בדילי מיני' כמ"ש ברי"ף או דהוי ס"ס שמא לא ידלק יותר משיעור ואת"ל הדלק שמא לא ישתמש ושמא לא יטה :

שם אם נתן שמן הרבה בנר וכבתה בתוך זמנו כמלא שמן היתר ואיסור מעורבין (ואפי' מאן דאוסר הכל משכחת להך איבעיא בדאתי לשיעור) יש לומר בשמן היתר בעינן ס' מהיתר כנגד האיסור דהוה לח בלח ובאיסור כגון חלב דלא ראוי לאכילה רק בהנאה אפשר דהוי כמו יבש ביבש דסגי ברוב לבטל עכ"ד . ויש להעיר דחלב עכ"פ ראוי לאכילה ואדרבה הוא דרביע עלי' אבל שעוה אינו ראוי לאכילה :

שם הרא"ש פ"ק דפסחים בשם ר"ת דהא דמברכין להדליק ולא על הדלקת משום דיש בה שיהוי דמחויב שתדליק משקיעה עד רמ"ה והנה קשה ע"ז לתירוץ קמא דאי לא אדליק מדליק דא"ל שום שיעור (ע' בזה בשו"ת ח"ל סי' ל' ודבריו שם צ"ע) והנה אם נאמר דשני התירוצים הלכות קבועות הן יבדק שפיר :
וי"ל

וי"ל דאפי' לתירוצא קמא יצדק שפיר דמברכין להדליק לשיורות שיש שיהוי בזמן ההדלקה ויזכור עי"ז שלא יעבור הזמן ואין קושי' מעל המילה ועל פדיון הבן דזמנם כל ימיו אקרקפתא דגברי וכן על נטילת לולב זמנם כל היום ואין צריכין לאזהרה כ"כ משא"כ כאן :

שם הנה אם לא נתן שמן כשיעור בשעת הדלקה חוזר ומכבה ונותן שמן ומדליק ול"ע אם יברך לתי' א'. ולי ל"ע גם לתי' הב' דצריך ליתן שמן כשיעור אפשר גם אחר ההדלקה יוצא הא ודאי דלתירוץ הב' אם לא נתן שמן כשיעור וכיבה או אפי' כבתה מעצמה קודם נתינת המותר שמן צריך לברך כיון דאזדא לה שהדלקה קודם הכשר הנר אבל אי נתן שמן קודם הכיבוי אפשר דא"צ לברך ובפרט לפמ"ש דילפי' לה ממנורה למ"ד ממטה למעלה שיערו ע"כ נ"ל דלא יברך או ישמע הברכה מאחר :

שם בשם מהרי"ו אין לטלטל נ"ח ממקומן עד שדלקו ח"ש. ועיין בא"ר דגם אח"כ אין לטלטלם. ונראה דמפרש דאעפ"כ יש חילוק דקודם ח"ש צריך להניחם משא"כ אח"כ הוא רק לחומרא כמהרש"ל מפני חשש הרואים :

שם מ"ש בטו"ז בע"ש ידליק קודם מנחה . מנהגינו בין מנחה למעריב :

הפמ"ג באשל אברהם אות א'

הנה השיעור הוא מלאת הככבים עד רמ"ה ח"ש והי' צריך מדינא תיכף להדליק בצה"כ אך להיות דלא ניתנה תורה למה"ש עכ"פ יקדים מה דאפשר אך צ"ע מי שנוהג להתפלל מעריב בזמנו בצה"כ אם יתפלל כמלא יתאחר מצה"כ ושמא שני התירוצים אמת וצריך שיהי' דולק ח"ש בזמן הראוי ואם יתפלל יחסר מהשיעור ע"כ. ולדעתי אפי' אם ב' התירוצים אמת ה"פ דאי לא אדליק מדליק היינו דצריך להדליק בזמן הראוי ואפי' אם מדליק אח"כ יתן שמן כשיעור משקיעה עד רמ"ה דאל"כ הוי לי' לש"ס למימר דאי לא אדליק מדליק ולשיעורא ומדקאמר בלשון וא"כ ש"מ דהכי הוא כמלא לפי"ז מותר להתפלל קודם ואפשר חיובא נמי איכא דתדיר הוא ועיין מג"א :

שם ביה"ש אין להדליק לכתחלה ואין עושין ספק דרבנן לקולא. דנ"ח הוי כד"ק דכר"ת דמי :

שם אם הדליק אחר פלג המנחה אע"ג דלאו עדיין זמנה היא אעפ"כ אין משתמשין לאורה. עיין בשו"ע שכ' ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן כתבו ביאור לשון לאחר זה הזמן אפשר רמזו בזה דדוקא לאחר הזמן ולא קודם הזמן :

שם קודם פלג המנחה גם בע"ש אינו יוצא וצריך לכבותה ולהדליקה. כבר דברתי מזה וצריך לדקדק בזה כי בימי חנוכה הימים קצרים וצריך לחשוב שעות זמניות והוא רק פחות מג' רבע שעה קודם הלילה :

שם בע"ש דמדליק אחר פלג המנחה באם לא נתן שיעור שמן שידליק בתוך הלילה ח"ש רק נתן כדי ח"ש יצא דהא בע"ש אם כבתה קודם הלילה א"ז לא א"כ מקרי בע"ש זמן ההדלקה (דכך היתה התקנה) משא"כ בחול אם כבתה קודם הלילה זקוק לה ממילא אם לא נתן כשיעור שידליק מהלילה ח"ש לא יצא וצריך לחזור ולהדליקי' ומיהו אעפ"כ לא יברך כיון דקיי"ל הדלקה ע"מ ע"כ מדיצא בהדלקתו מפלג המנחה ש"מ דס"ל דעיקרי אז זמנה בשעת הדחק ע"כ נ"ל דגם בשבת אינו דבר ברור שיצא שגם דזמנה עיקרי אז מפלג מ"מ י"ל דכך תיקנו שיתנו כשיעור שידלק מהלילה ח"ש אך אעפ"כ גם בחול לא יברך דספק ברכות להקל ובפרט אם מוסיף שמן אח"כ קודם הכבוי' דכתבתי לעיל די"ל דגם לתירוצא בתרא יצא עמש"ל :

אות ג

מה דכתב הב"י וכן הלבוש אם החסיר נר א' ואח"כ הדליק החסר א"צ לברך דהי' דעתו מתחלה על הכל משמע דאם לא הי' דעתו צריך לברך וכ"כ הא"ר ל"ע דהרי יוצא בנר אחד בלבד ע"כ אפשר לומר דזה גרע עפי דהי' כונתו להיות מהמהדרים ולא עלתה בידו וגם אפשר להיות זה ההידור הי' בכלל התקנה וצריך לברך עליו משא"כ הידור שאדם עושה מעצמו :

שם ואעפ"כ הגם דיוצא בנר אחד לא יאמר הנרות הללו רק אחר הדלקת כל הנרות ורש"ל כתב דיאמר אחר הדלקת נר הראשון :

קיצור פסקי הלכותיו מסימן זה

א אם פירש בשעת הדלקה שמקצה כל השמן לנ"ח אתקצאי הכל אפי' יתר מכשיעור והב"ח מחמיר גם בסתם ורש"ל מחמיר רק בעודו דולק אבל אם כבה מותר ביתר מכשיעור : **ב** אם נתן שמן הרבה וכבה בתוך זמנו בנר ושמן המותר לאכילה צריך שישים לבטלו ובנר האסור לאכילה אפשר הנאתו מותר ברוב : **ג** הצריך לשיעור אפי' כבה אסור ליהנות ממנו **ד** אם בירך ולא הי' בנר כשיעור חוזר ומכבה ומדליק ול"ע אם יברך **ה** מדינא אין לטלטל נ"ח בזמן מצותו היינו בחצי שעה ואח"כ אין לטלטלו מפני הרואים כחומרת מהרש"ל **ו** מנהגים להדליק בע"ש בין מנחה למעריב **ז** כל מה דאפשר להקדים תיכף לצה"כ יקדים ול"ע אם יתפלל מעריב **ח** ביה"ש אין להדליק לכתחלה **ט** בע"ש אם הדליק קודם פלג המנחה צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה **י** אם הדליק בפלג הגם דעדיין אינה עיקר זמנה אעפ"כ אסור להשתמש אז לאורה **יא** בע"ש דמדליק בתחלת בפלג אם לא נתן שמן רק כדי ח"ש ולא שתדליק בלילה

בלילה א"ה יצא י"ח. אבל בחול לא יצא ואעפ"כ צ"ע אם יברך בהדלקה שאחרת יא שאידכא דהיכרא הוא לב"ב צריך תמיד שיעור לשמן מדינא אפי' מדליק אחר כלות רע"ה וצריך ליתן שמן בריוח יב אם החסיר באיזה לילה נר אחד ואח"כ הדליק הנשאר אפי' לא הי' דעתו בשעת ברכה לכך ספק אם יברך ודלא כא"ר יג מי שאין לו שמן כשיעור ידליק בלא ברכה יד שעוה של ע"ז אין ליקח טו מאוס אסור לנ"ח טז חולה שאין בו סכנה מותר לשמש לנ"ח יז אתכן זוכה אסור לנ"ח :

פסקי הרב בעל חמד משה א אין להקל במותר השמן רק בתחנה ב אין מעלה בנרות גדולות ואין לעשותן גדולות רק כשיעור בריוח ג אפי' כל הבני בית ישכים אם אפשר להסקין קלה מהם יקילם ואם א"א אעפ"כ ידליק ויברך :

להיות דשייך לאל' זו גם עוש"ע סי' תרע"ג ומצורף לסימן זה שייך מימרא דרבא בגמ' מ"ש וצריך נר אחרת וג"כ מימרא דרב אשי אסור להרצות מעות ע"כ אדבר מקודם בדברי הגמ' :

גמרא ת"ר נ"ח מצוה וכו'

רש"י בד"ה מבחוץ משום פרסומי ניסא ולא בר"ה אלא בחצירו שבתיהן היו פתוחים לחצר יש לפרש דרש"י דייק מדנקט ביתו ולא פתח שבית כדקאמר בסיפא בחלון ולא אמר בחצרו ע"כ לומר כמ"ש הרב הקדוש בחפן דאינו יוצא כלל בפתח החצר בר"ה דבעינן פרסומי ניסא גם לב"ב וכשמדליק בפתח הבית איכא הכירא לעוברים ושבים וגם לב"ב משא"כ בחצר אין היכר ופרסום לב"ב מש"ה דייק ותני ביתו להורו' דהמצוה הוא כך משום דהוא ביתו המיוחד לב"ב ואין מן הראוי להראות היכר לאחרים ולא לדידיה והנה האריך רש"י עוד ביאור לשון שבתיהן היו פתוחין לחצר והוא שפת יתר אך י"ל דקשי' לי' אדמשמיענו דין חצר בעלי' שאין לו חצר הו"ל לאשמועינן בבית שאין לו חצר. לזה קאמר דמשמיענו בדבר ההוה שכך הי' דירתם שהיו דרים בבתים הפתוחים לחצר :

בד"ה ואם הי' דר בעלי' שאין לו מקום בחצירו להניח שם. בזה דייק פירושו דאי כהתוס' דלא בעינן היכר לב"ב רק לבני ר"ה למה לא יניחו גם בני עלי' למטה בפתח החצר והרי לדעתם אם יש כמה בתים למטה בחצר כלם יוצאין בפתח א' בחצר ולמה ישתנו בני עלי' ואי מיירי ג"כ כזה שאין חצר למטה ויוצאין ועולין מר"ה לפתח העלי' א"כ למה לא יניחנה בפתח כמו למטה ואי משום דהוי' גבוהה למעל' מעשרים א"כ גם בחלון כיוצא הכי אלא ע"כ אין קפידא בזה כיון שדרים בעלי' ומהעלי' אין גבוה כ'. אלא ע"כ כפירוש רש"י דבעינן היכר גם לב"ב ובן עלי' אין לו מקום בחצר להניח למטה שיהי' היכר לב"ב ואי יניחנה למעלה בפתחו הפתוח לאויר החצר לא יהי' היכר לבני ר"ה ג"כ ע"כ יניחנה בחלון :

בד"ה הסכנה שהי' להם לפרסיים חוק וכו'. יש להעיר למה לא פי' כפשוטו שגזרו על המצות כמו שפירש בר"פ ר"א דמילה וכמו שפירשו התוס' בדף מ"ה לחד פירושא. ונראה דאי הכוונה שגזרו על המצות והי' בזה סכנת נפשות מה משמיענו ודאי אינו מחויב למסור נפשו רק על ע"ז ג"ע ש"ד. ואי משום דהגוי מתכוין להכעיס א"כ למה באמת די במניחה ע"ש אלא ע"כ דזה לא מקרי להכעיס רק כשהגוי בא ורוצה להעבירו על דת להכעיס ע"כ פי' בזה לא הי' סכנת נפשות כדמשמע בש"ס גיטין דף ע"ז אתו חברי שקל שרגא מקמי' ולא קעבדו להם ולא מידי ולא הוה רק סכנה שיבואו ויטלו ולא תתקיים המצוה ובזה ה"א דידליקו בחוץ כתקנה ואם יבאו ויטלו תהי' ככבתה דא"ז לה קמ"ל דהוה כודאי ע"כ מניחה ע"ש. ובזה יצדק ג"כ לשון ודיו משום דה"א דמחויב דוקא להדליק בחוץ כיון שאין כאן סכנת נפשות ובזה יצדק ג"כ דבפר"א דמילה אמר ובסכנה וכאן נקט בשעת הסכנה משמע דהסכנה היתה בשעתה בעת ידוע דהיינו ביום אידם :

תוס' בד"ה מצוה וכו' ביתו מבחוץ ומיירי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לר"ה נראה מדהתוס'. לייכו מתיבת מצוה עד תיבת מבחוץ. נראה דדייקו שסברתם דהל"ל מצוה להניח' בחוץ על פתח ביתו ומדקאמר פתח ביתו מבחוץ משמע נמי דפתח הוא מבחוץ והא דלא אשמועי' בבית שבחצר י"ל דרבותא קמ"ל לא מיבעיא בחצר דודאי מניחה בחוץ דבעינן הכירא לבני ר"ה. דאין מן הדרך להניח נר בחוץ בר"ה על פתח החצר משום דאין מתהמם שם אבל בליכא חצר דאפי' יניחה בחוץ אין היכר לבני ר"ה דפעמים אדם עשוי להניח שם נר לעלות לעלית וכיוצא א"כ כיון דאין היכר הו"א דיניחה בחלון הסמוך לר"ה כמו בעלי' קמ"ל דאפ"ה הוי היכר ויניחה בפתח ולדעת רש"י י"ל הא דלא קתני מצוה להניחה בחוץ רק פתח ביתו מבחוץ. י"ל דרמז בזה להניחה בשמאל שאותו צד הפתח הוא תמיד מבחוץ יותר מצד ימין כדרכם שהי' הפתח פותח עצמו לצד הבית ומקום הפתיחה הוא מימין כמו שדרשו חז"ל ביתך דרך ביאתך וא"כ צד הימין קובץ והולך הפתח בכל פעם לפנים משא"כ שמאל הפתח נשאר לצד חוץ: בא"ד. דאמר לקמן חצר שיש לה ב' פתחים וכו' ורש"י ז"ל תיקן שם ופי' ב' פתחי הבתים פתוחין לחצר :

בא"ד ואמרינן נמי נר שיש לה ב' פיות וכו' הי' לזה מימין ולזה משמאל. ורש"י ז"ל תיקן שם דקאי אמהדרין והתוס' לא ניחא להו בזה דסו"ל למיתני עולה לנר איש וביתו כמ"ש המהרש"א והרה"ת תירץ דלשני ב"א נמי משכחת לה כשדרין בבית אחד רק חלוקין בעיסתן. ול"נ דמשכחת לה בשני בתים ואחד אין לו מזוזה דמחויב להניח נ"ח בימין כדבעינן למימר לקמן ועוד משכחת לה בעניינים אחרים :

בד"ה ובשעת הסכנה כראה לר"י דהיינו מכי אתו חברי לבבל וכו' כבר כתבתי

הדיוק ברש"י דאי סכנה גמורה סכנת נפשות מאי קמ"ל אבל אי אמרינן סכנת חברי משמע בגיטין דלא הוי בזה סכנת נפש רק שקלו שרגא וא"כ ה"א הוא יעשה את שלו וידליק במקום הראוי קמ"ל ובזה ידויק תיבת ודיו. ועוד כ"ל מדיוק תיבת ודיו באופן אחר דהו"א דגם על שלחנו לא יניחנה רק יניחנה במקום המוצנע ביותר דהרי יבואו לחפש ויקחוהו וא"כ הוה כהדליקה בפני הרוח קמ"ל ודיו משום דאין רגילות לחפש בבתים ולא הוה כודאי וא"כ אפי' יקחוהו אח"כ אין קפידא דהוה ככבתה ויש לי בכאן הרהורי דברים תלקמן דף מ"ה מרש"י ותוס' ואכ"מ :

גמ' אמר רבא צריך נר אחרת וכו' הנה לפי פשוטו משמע בודאי דרבא לא קאי אכל כ"ח דעלמא רק קאי אברייתא אשעת סכנה דמניחה ע"ש. דאי רבא מימרא בפ"ע קאמר אכל כ"ח יקשה למה קבע שמעתי' בכאן הלא כל מימרות האמוראים בענין דיני כ"ח הם אח"כ אחר גמר ברייתות. ואי משום דתני לעיל ג"כ שמעתי' דר"ה ור"ח ורב בענין פתילות ושמנים הוא משום דשייכי לדלעיל לפתילות ושמנים בשבת ומשהתחיל לדבר בעניני חנוכה מביא כל הברייתות ואח"כ שמעתי' דאמוראים. ואי דברי רבא ג"כ מימרא בפ"ע הו"ל לקבוע משנתו אחר הברייתא דת"ר כשמכנסו וכו' אלא ע"כ רבא אברייי' קאי אמניחה ע"ש ועתה נחקור בדברי רבא דבעלמא אם נאמר דרבא קאי אכל כ"ח דעלמא לא תקשה מאי משמיענו רבא בזה דאסור להשתמש לאורה הו"ל למימר הלכתא כרב דאפשר הוא לא ס"ל לגמרי כרב בכל מילי דשמע ר' ירמי' מרב דס"ל כבתה א"ז לה אפי' למלוה (והוכיח כן מהתירא דשבת וכמש"ל בדברי הרי"ף ורא"ש והוא אפשר דלא ס"ל בזה כרב) וג"כ לא אמר הלכה כר' אסי דאסיר להרצות מעות דהו"א דוקא הרצאת מעות שהוא תשמיש חול אבל תשמיש קדושה מותר וכמו שמפרש בעל המאור דברי ר' אסי ע"כ הוצרך רבא לומר מימרא בפ"ע וצריך נר אחרת אבל אם נאמר דרבא לא קאי רק אמניחה על שלחנו אבל בנרות דעלמא מהו דעתי' אם נאמר דס"ל באמת מותר להשתמש לאורה כר"ה ור"ח רק הכא לא תהוי היכר צריך נר אחרת (והכי משמע ברש"י שכתב לעשות היכר לדבר) קשה לפי"ז הלשון להשתמש לאורה דקאמר דהרי להשתמש מותר וכבר כתבתי דחדשים מקרוב באו ומחקו הכך ב' תיבות להשתמש לאורה וק' לשבש כל הספרים ש"ס וספרי הרי"ף ורא"ש ואי ס"ל דבכ"מ מות' להשתמש משום דאפי' ישתמש יש היכ' למלוה שמוכחת בפתח משא"כ בכאן שמניחה ע"ש בעינא למיעבד היכר בשימוש. ומש"ה צריך נר אחרת להשתמש לאורה דגם השימוש אסור משום שהיכר א"כ הל"ל סתם במניחה ע"ש אסור להשתמש לאורה. ואי ס"ל אפי' אם ירצה שלא להשתמש בעי' נר אחרת ובאמת השימוש אסור וגם אם לא ישתמש צריך נר אחרת. אעפ"כ למה קאמר להשתמש לאורה כיון דגם בלא השימוש בעינן נר אחרת ואי ס"ל דגם בים נר אחרת אסור להשתמש בכאן לאור הנ"ח רק דוקא לאור נר החול ומש"ה אמר להשתמש לאורה דייקא קשה למה תהיי כואת דבמניחה על הפתח יהי' מותר אפי' להשתמש לכ"ח בלא נר חול ובמניחה ע"ש יאסר אפי' בים נר אחרת. גם הוי ל"ל אסור להשתמש לאורה וצריך נר אחרת. ע"כ נ"ל לפי"ז דס"ל באמת בכל כ"ח אסור להשתמש לאורה ורבותא קמ"ל דבכאן במניחה ע"ש הו"א דמותר להשתמש כיון דמניחה ע"ש ע"כ ישתמש בבית כל תשמישין. ומה לי לאורה או שלא לאורה קמ"ל דאפ"ה אסור להשתמש וצריך נר אחרת וכ"ה משמעות ברן. או י"ל דס"ק וצריך נר אחרת אפי' אם לא ישתמש כי היכי דליהוי הכירא ותיבות להשתמש לאורה פירושא קמפרש. לסורות מפני מה בכ"ח דעלמא כשמניחה במקומה אם אין משתמש כנגדה א"ל נר אחרת להיכרא משום דהכא ע"כ ישתמש איזה תשמיש בבית דא"א להיות יושב ודומם בביתו ע"כ בעינן נר אחרת. ועוד י"ל דס"ל בכל הנרות דחנוכה אסור להשתמש ובכאן דמניחה ע"ש יש דין חדש. דהנה להשתמש לאורה משמע דמיכר להדיא דלאורה משתמש והנה בכל כ"ח אסור להשתמש לאורה היינו כדמיכר להדיא דלאורה משתמש משא"כ אם גם נר חול יש בבית דלא מיכר בהדיא לאיזה אור משתמש מותר אפי' עומדים שניהם בשורה אי משא"כ בכאן במניחה ע"ש אמר צריך נר אחרת להשתמש לאורה שיהא מיכר בהדיא דמשתמש לאור נר חול היינו שסגר של חול עומד בפ"ע אבל בשורה עם כ"ח אסור כ"ל. והנה מדברי בעל המאור משמע דס"ל דרבא אכל כ"ח דעלמא קאי לא אמניחה ע"ש (דאי ס"ל דרבא קאי רק אמניחה ע"ש לק"מ מדרבא דאפשר לומ' דרבא ס"ל כר' אסי לדעתו דתשמיש קדוש' מותר להשתמש כנגד כ"ח והא דאמר בכאן להשתמש לאורה דמשמע כל תשמישין שאני הכא במניחה ע"ש דבעינן היכר וא"כ ל"ה צריך לאוקמה מלתא דרבא כדאוקים שם. אבל אף עפ"כ יש לכוין בדוחק דברי בעל המאור כדברי) ואפשר לומר דבעל המאור ס"ל מדקאמר בברייתא לשון ודיו. משמע דדי בזה וא"ל שום תיקון אחר יותר מהמדליק בפתח ואי ס"ד דרבא קאי דוקא אמניחה ע"ש א"כ צריך תיקון אחר מהמדליק בפתח ולא שייך לשון ודיו. והא דאמר רבא דבריו אברייי' ולא בין מימרות אמוראים כראה לומר דמפרש דהא סברייתא קשיא היאך כתיר להדליק ע"ש ויברך עליו כיון שאין כאן שום היכר למלוה משאר לילות לזה אמר דאעפ"כ יש היכר כי צריך להדליק נר משף אלל כ"ח ע"כ אפי' אם ידליק ע"ש יהי' היכר למלוה ויברך עליו :

גמרא א"ר אמר ר' אסי (אמר רב) אסור להרצות מעות כנגד כ"ח. לא קאמר לאורה לדברי בעל המאור דס"ל דר' אסי פליג אמ"ד אסור להשתמש לאורה דמשמע אפי' תשמיש מלוה וקדושה והוא ס"ל דוקא הרצאת מעות תשמיש חול אסור משילא מאן דאוסר אפי' תשמיש

מלוה

מצוה וקדושה ס"ל הטעם הוא דמיון המנור' דהאור אסור בהנאה ע"כ אמר לשון לאורה משא"כ ר' אסי ס"ל דוקא תשמיש חול משום ביזוי מצוה דהנר הוא של מצוה ותשמיש של מצוה מותר משום דהאור אינו אסור בהנאה ע"כ אמר לשון כנגד נר חנוכה דהוא חפץ של מצוה ולרי"ף ורמב"ן ושייטתם דס"ל דר' אסי רבותא קמ"ל לא מיבעיא תשמיש גמור אפי' קדושה ומצוה בודאי אסור אלא אפי' הרצאת מעות דאינו תשמיש גמור רק עיון ג"כ יצדק שפיר אמרו כנגד נר חנוכה לרבותא הגם דא"צ האור להדיא לזה השימוש רק מכנגד מרחוק יוכל לעיין אעפ"כ אסור ולהרא"ש הוא באופן אחר נזכר מזה א"ה :

שם כי אמריתא קמי' דשמואל א"ל וכי נר קדושה יש בה מתקיף לה ר"י וכי דם קדושה יש בו. לדעת בעל המאור דס"ל מילתא דר' אסי דוקא בתשמיש חול והטעם משום ביזוי מצוה. א"כ קשה מאי מקשה שמואל הרי הטעם דתשמיש חול אינו משום איסור קדושה רק משום ביזוי מצוה וקא מתרץ הבעל המאור דה"ק הרי אין בו קדושה וג"כ משום ביזוי מצוה אינו עד דעושה מעשה בגוף המצוה ולכאורה אין לדברים אלו ביאור וכ"נ דה"ק דבשלמא אי הוה בנר קדוש' א"כ הי' האור שלה נאסר וא"כ גם עיון מרחוק לאור שלה אסור דהוה ביזוי לאור שהוא של קדושה והוי כעושה מעשה בגוף המצוה משא"כ כשאין כאן איסור קדושה וא"כ האור אינו נאסר א"כ חפץ של מצוה הוא רק הנר והגם שמעיין כנגד האור אינו עושה מעשה בגוף המצוה. והנה לפי"ז איכא למידק מאי קא מתקיף לי' ר"י וכי דם וכו' הרי דם עושה ביזוי בגוף המצוה ודוחק לומר דפליגי בסברא זו והנראה דר"י ה"ק דהרי גם דם אין בו קדושה קודם הכיסוי ואין בו שייכות מצוה וגם העפר אין בו קדושה רק לכסות הוא המצוה והביא ראי' מברייתא דאמרה ושפך וכסה. דאיכא למידק למה לא נקט כלשון הכתוב וכסהו אך הוא להורות דהכי קא דייק למה ליה למינקט הקרא כלל ושפך את דמו הכי הו"ל למימר אשר יצוד וכו' וכסה את דמו בעפר אך אלו הוה קאמר קרא הכי הוי משמע דייקא דאסור לבזות את המצוה כגון דם דעושה בביזוי בשעת מצותה בדם גופיה מש"ה כתיב ושפך את דמו דשוב לא צריך לומר וכסה את דמו רק וכסהו ולהורות דבדם אין שום מצוה וקדושה ולא נקרא חפץ של מצוה ואפ"ה אסור לעשות המצוה דכיסוי בביזיון כדי ללמוד אכל המצות אפי' אינו עושה בזיון בגוף המצוה בחפץ של מצוה ג"כ אסור הביזוי ולהכי קא דייק התנא ונקט ושפך וכסה להורות דהל"ל וכסה וקאמר וכסהו ולא קאמר אלא את דמו כדי להורות דטעם דביזוי מצות אפי' אינו הביזוי בחפץ של מצוה. ובהכי ידויק מאי דקשיא לן היאך נלמוד מזה לשאר המצות דלמא כאן גזירת הכתוב הוא וגם הברייתא גופא ל"ל למינקט הטעם שלא יהיו מצות בזויות עליו דלמא גזירת הכתוב הוא ואין טעם למצות דלא קיי"ל כר"ש דדריש טעמא דקרא ו גם קשה למה נקטא הברייתא בלשון רבים שלא יהיו המצות בזויות עליו הוי לי' למינקט בל' יחיד שלא תהי' המצוה בזויה עליו אך כפי הנ"ל ניחא דכוונת הברייתא דהתורה משמיענו בזה לכל המצות שלא יהיו בזויות עליו. והנה לכאורה הי' נראה לומר כפשוטו דשמואל הי' סובר דר' אסי דאוסר להרצות מעות רבותא קמ"ל דאפי' עיון הקל וטעמא משום קדוש' כדעת הרי"ף ור"ן ורמב"ן ע"כ תמה וכי נר קדוש' יש בו ור"י מתקיף לה באמרו דכוונת ר' אסי דוקא תשמיש חול כדעת בעל המאור וטעמא משום ביזוי מצוה. אבל א"א לומר כן דהרי אמר כי אמרית' קמי' דשמואל בודאי ר' יהודה שאמר לפניו אמר טעמי' וכוונתו ומדלא השיב לו כלום ע"כ לא הי' מחולק עמו בטעם והיאך אפשר דר"י יפרש טעם מדנפשי' מה שלא הי' מפרש בעל השמועה. ולדעת הרי"ף ורמב"ם ורא"ש ורמב"ן ור"ן ר' אסי רבותא קמ"ל דאפי' תשמיש קל כגון הרצאת מעות אסור להשתמש וכ"ש תשמיש גמור אפי' תשמיש דמצוה וקדושה ג"כ אסור וטעמא משום קדושה דהאור קדוש ונאסר בהנאה ע"כ שמואל קתמה וכי נר קדושה יש בו הרי הוא רק מצוה ותשמישי מצוה נזרקין ומתרץ ר"י דבשעת מצותן כל המצות יש עליהם קדושה עיין כ"ז במלחמות :

רש"י בד"ה התנה עליהן וכו' בשמ' בילא אוקימנא באומר איני בודל מהן כל בין השמשות וכו' לכאורי נראה דפירושא קמפרש הלשון הכל לפי תנאו דהל"ל מותר ואמר הכל לפי תנאו היינו דבלשון אחר אסור. אבל מדתליין רש"י על תיבת התנה עליהן ולא על תיבת הכל לפי תנאו משמע דאין זה כוונתו ונראה דבא לפרש זה כי היכי דלא נטעה דגם בנ"ח אם התנה מותר להשתמש ולהסתפק ממנו בזמן מצות' ובפרט אם נתן בה שמן יותר מכשיעור קמ"ל דלא דגם בסוכ' לא מהני תנאי רק באופן שאומר דלא אתקצאי כלל דהוי כמונח על השלחן (ועיין בתוס' לקמן דף מ"ד ע"א בד"ה שנר ושבקערה) :

בד"ה דם וכו' דנפקא לן מקרא ושפך וכסה ומפרש בה טעמא שלא יהיו מצות בזויות עליו ע"כ. הנה לכאורה הא"צ לא לצורך הו"ל לקצר דנפקא לן מקרא ולשתוק למה הביא איזה קרא ומ"מ האריך ומפרש טעמא. ולפמ"ש לעיל בדברי ר' יוסף דמתקיף על שמואל מברייתא דושפך וכסה נפקא לכל המצות י"ל דזאת היא כוונת רש"י. והנה יש להעיר בדברי הגמ' דקא' אלא אמר רב יוסף אבוהון דכולהו דם. דקשה וכי הכי ישיבה דאיבעי לריב"ל טעמא קא בעי הא דינא קא בעי כי לא ידעו מברייתא וריב"ל השיבם מנ"ח ור"י אשכח ברייתא ממילא בעיין איפשט לן. ומהו אלא אמר ר"י וכו' כאילו רוצ' שוב לפשוט מדם והנרא' דהנה יש לדקדק בלשון האיבעיא מהו להסתפק ממנו סוכה כל שבעה ל"ל כל שבעי' הוי ל"ל בחג והנרא' דהנה התוס' כתב דאי הטעם משום ביזוי מצוה בודאי אסורי' כל שבע' אפי' בח"ה דמצותן עליהן משא"כ אי אמרי' הטעם משום דאתקצאי למצותי' אפשר דח"ה מותרין דלא שייך מוקצה רק בשבת ויו"ט ע"ש וזה שדייקו בלשונ'

בלבושם כל שבעי' לאורות דיו"ט ושבת לא קמבעיא
להו רק אכל ז' קמבעיא להו דלא ידעו הטעם
(דאי הטעם משום מוקצ' אסור בחול הרי ואע"ג
דגם זה אינו דבר ברור דאי הטעם משום מוקצ'
יהי' מותר בח"ה דהרי דעת השאלתות והגאונים
לאסור כ"א שהוא בחול אפי' לאחר זמן מצותן
משום דאתקצאי למצוה עכ"ז ספיקא הוי אבל
כאשר נאמר משום ביזוי ודאי אסור כל ז') והשיב
ריב"ל הרי אמרו אסור להרצות וכו' ול"ש בזה
מוקצה דחנוכה אינו יו"ט וג"כ אינו מטלטל הנר
רק כנגד וכו' ע"כ דהלכ' דאסור לבזות המצוה
וא"כ נוי סוכה כל ז' אסורין ור"י מתמה הרי
ברייתא מפורשת הוא עד מוצאי יו"ט האחרון .
והנה אעפ"כ לא נדע הטעם מברייתא דאפשר
הטעם משום מוקצ' ומוקצ' שייך במצות גם בחול
כדעת השאלתות והגאונים וכ"ש לידע בזה לשאר
המצות לזה קאמר ר' יוסף דאבוהן דכולהו דם
דמוסיף ובזה נלמד הטעם לכל המצות משום ביזוי
מצוה כמו שדייק רש"י מתילא במקום דלא שייך
ביזוי רק מוקצה לא שייך לאסור בחול. ובזה יש
לתרץ להר"ן וסייעתו דס"ל דהרי"ף מחולק עם
הגאונים והשאלתות ומדרש תנחומא. אמוקצ' דכ"ה
דכאסר השמן אפי' לאחר מצותן והוא ס"ל דמותר
וקשה היאך יחלוק עם המדרשים והגאוני' מסברי'
דנפשי' ולפמ"ש משמע כן מש"ס דילן מריב"ל ורב
יוסף :

תוס' בד"ה סוכה הניא משמע דטעמא דנוי
סוכה משום ביזוי מצוה. ר"ל מדרב
יוסף משמע הכי :

שם דמשום אתקצאי למצותה ל"ה אסרינן
בחולו של מועד דלא שייך מוקצ' אלא
בשבת ויו"ט. ולכאורה מדבריהם קשה אשאילתות
וגאונים דס"ל דשייך מוקצה בכ"ה ואפילו לאחר
מצות' ואפי' המותר בליל ח'. אבל כד מעיינת
שפיר לא קשה דהכא האריכו בלשונם לא שוה
אסרינן הוי ל"ל בקיצור שרי בחש"מ ע"כ צ"ל
דה"ק אכן לא הוין אסרין דהוי אפשר לטעות
דמוקצה לא שייך בחש"מ ע"כ צריכין לטעם משום
ביזוי ג"כ :

בד"ה אבוהן דכולהו דם אא דלא קאמר
אבוהן דכולהו עלי סוכה דנפקי מקרא
וכו' לפי עמ"ש לק"מ דאדרבה מעלי סוכה לא
נפקא מידי דדילמא גזירת הכתוב הוא בסוכ' דוקא
ואין טעם למצות ובדם משמע שפיר דהכוונה
לכל המצות וכמש"ל :

מס' סופרים בכ"ה בכסלו מדליקין נ"ח
ואסור להדליק בנר ישן .
נרא' הטעם משום ביזוי מצו' ונשמע מכיסוי הדם
שלא יכסהו ברגל שלא יהיו המצות בזויות עליו :

שם ואם אין לו אלא ישן מלבנו באור יפה
יפה. מזה הלשון משמע שהליבון צריך
להיות עד שישוב כמו חדש :

שם ומותר. מלשונו משמע דוקא באם אין לו
חדש אבל אם יש לו חדש לא יסמוך על הליבון:

שם ואין מגביהין אותו ממקומו עד שיכבה .
מזה הלשון משמע אפי' דלק זמן רב
אעפ"כ אין מגביהין וברמב"ם איתא היה דולקת
וכו' או לסלק' ועמש"ל . והנה במותר השמן לא
ביאר ונרא' דאפשר מדמתיר אחר הכבוי לטלטל'
י"ל דמותר להסתפק גם מהשמן :

שם ואין מוספין לפתילתו להחליפו עד שיכלה
דלא מקרי זה ביזוי דאדרבה פתילה ישנה
יפה דולקת :

פסקי הלכות היוצא ממס' סופרים

א' ידליק דוקא בנר חדש אם יש לו ולא מהני
ליבון לישן . ב' אם אין לו חדש ילבנו
הישן עד שישוב כחדש . ג' אפי' דלק זמן רב
אעפ"כ לא יטלטלוהו ממקומו עד שיכבה :
ד' בפתילה ישנה מותר להדליק :

שאילתות פ' וישלח

ומיתבעי לי' לבר ישראל לאתויי שרגא
לתרע ביתא מבראי דלאחזוי' כל
עובר ושב דתנן נ"ח מצוה להניחה בפתח ביתו
מבחוץ. לכאורה צריך להתבונן למה לא הביא תיכף
הברייתא ומה חידש בלשונו קודם שמביא הברייתא
ונ"ל דחידושו הוא דבברייתא אפשר לפרש מצוה
מ"ה או עיקר מצוה ע"כ כתב הוא ז"ל ומתבעי
להורות דלחיובא קאמר אם אפשר בכך. או אפשר
לומר כוונתו באמרו לתרע ביתא מבראי להורות
דהכוונ' בברייתא כרש"י דבית דוקא ולא חצר
דהברייתא נקטה בלה"ק ואפשר לפרש בית הוא
חצר משא"כ בלשונם ביתא הוא רק בית :

שם אם דר בעלי' מניח' בחלון הסמוכ' לרה"ר
ובשעת הסכנ' מניח' ע"ש ודיו (עמ"ש
בגמ') אמר רבא וצריך בגמרא איתא צריך והוא
ז"ל הוסיף וא"ו להורות דקאי אדלעיל אשעת
הסכנ' ועמ"ש בגמ' :

שם נר אחרת להשתמושי לאור' ובגמ' איתא
להשתמש. אפשר כוונתו אפי' לא ירצ'
להשתמש כנגד נ"ח מ"מ במניח' ע"ש צריך נר
אחרת כי ע"כ ישתמש איזה תשמיש בבית וא"ש
להשתמושי ר"ל תשמישין שבבית הנהוגים דלא
סגי בלא"ה :

שם ואי איכא מדורה ל"צ ואי איכא אדם
חשוב. בגמ' איתא ואי אדם חשוב הוא
משמע הבעה"ב בעצמו אבל אורח אדם חשוב לא
משגחינן והגאון ז"ל רבותא קמ"ל דאפילו אורח
אדם חשוב לא מהני מדורה ודברי טעם הן דמ"ש :

שם אע"ג דאיכא מדורה צריך נר אחרת
לשימושו. בגמ' הך תיבה ליתא רק לפי
דברי הגאון דמיירי באורח צריך להוסיף תיבת
לשימושו להורות דאע"ג דהאורח החשוב אינו
משתמש כלל מ"מ צריך לשימושו נר אחרת
דמתביים בפני האורח להשתמש כנגד המדורה
ויש לפרש בדרך אחר וזה נ"ל :

קיצור פסקיו עפ"י הנ"ל :

א' חיובא דוקא להניחה בפתח הבית מבחוץ
ואם הי' דר בעלי' וכו' ובשעת הסכנ' מניח'
ע"ש

ע"ש. ב' כשמניחה ע"ש בשעת הסכנה צריך נר אחרת אפי' אם לא ירצה להשתמש ואי איכא מדורה לא צריך. ג ואם הוא אדם חשוב או אפי' יש שם אורח חשוב אפי' אותו אורח אינו משתמש כלל צריך נר אחרת :

בבה"ג אין שום חידוש והביא לשון הגמ' ככתבה רק במימרא דר' אסי הוסיף תיבת של. כנגד נר של חנוכה. אפשר לרמז דאי איכא נר נוסף שגם שעומד בשורה עם הנרות והוא מרצה מצוה לאור הנוסף אע"ג דאינו ניכר מותר ול"ע :

הרי"ף ז"ל

ת"ר נ"ח מצוה להניחה וכו' אמר רבא וצריך וכו' (בגמ' איתא צריך ותוסיף הוא"ו כמ"ש בשאילתות) אר"י אמר רב (לכאורה הדין עמו דלא יצדק שיאמר רב יהודה משום רב אסי חבירו) אסור להרצות וכו'. הנה ודאי נרא' דס"ל כרין דר"י אמר רב אסי רבותא קמ"ל דאפי' תשמיש קל אסור ומכ"ש תשמיש גמור אפי' דמצוה דהרי הביא כל המימרות הא דאסור להשתמש לאורה והא דרבא ודר' אסי ודלא כבעל המאור :

בר"ן אין שום חידוש. ובה"ג הביא מחלוקת רש"י ותוס' אי מניח' על פתח הבית או בפתח החצר. ונראה דעתו לפסוק כהתוס' מדהביאו באחרונה והר"ן פוסק כרש"י :

הרא"ש

ת"ר נ"ח מצוה להניח' על פתח ביתו לחוץ. ובגמ' איתא מבחוץ אפשר דעתו כהתו' ופירושי קמפרש כשפתח הבית הוא מבחוץ וברמב"ם איתא מבחוץ אפשר ספוקי מספקא לי' והביא לשון הגמרא :

שם ואם הי' דר בעלי' וכו' ובשעת הסכנה מניח' ע"ש ודיו אמר רבא וצריך (עמ"ש בשאילתות) נר אחרת להשתמש לאורה. וברמב"ם איתא כדי להשתמש לאורה מזה הלשון משמע דאם ירצה שלא להשתמש א"צ נר אחרת וא"כ קשה כיון דפסק אסור להשתמש לאורה מאי קמ"ל בכאן ונ"ל כמ"ש הר"ן דהו"א דבכאן יהי' מותר להשתמש כיון דבע"כ משתמש קמ"ל ועמ"ש עוד בגמ' מיהו בדברי הרא"ש בעצמו אין הכרעה :

שם ואי איכא מדורה וכו' אמר ר"י אמר ר' אסי אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה (עמ"ש בדברי בה"ג בענין הוספת תיבת של) ואע"ג דאיפסק לעיל דכל תשמיש אסור לאורה צריכין להאי דהרצאת מעות דהא דאמרינן לעיל דאסור להשתמש לאורה היינו דוקא תשמיש קבוע דהרואה אומר לשם תשמיש זה הדליקה ולא לשם מצוה אבל תשמיש עראי לזה לא הדליק' ואשמועינן ר' אסי דאף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור לפי שידיו סמוכות לנר לעיין בהן יפה. הנה המובן בדבריו דשלשה מיני תשמיש יש א' תשמיש קבוע דיכול הרואה לומר בשביל זה הדליקה כי מדרך בני אדם להדליק עבור תשמיש כזה וזה אסור אפי' אינו של גנאי ב' תשמיש עראי שאין מדרך להדליק עבור זה אעפ"כ אם הוא של גנאי דהיינו לשימוש כזה צריך להיות ידיו סמוכות לנר לעיין. ג"ז אסור ג' שימוש עראי כנ"ל ואינו של גנאי שא"צ להיות ידיו סמוכות לנר מותר. ויש לדקדק מי הכניסו למרן הרא"ש ז"ל לזה לעשות שלשה חילוקים בדבר הלא הי' די לשיעש' שצריכותא משימוש קבוע לעראי ואי הכריחו הלשון כמו שפי' וכן משמע לישנא דקאמר כנגד נ"ח ולא קאמר אסיר להרצות מעות לאורה זה הדקדוק אינו כדאי להוליד חילוק שאינו מבואר בגמ' ולהתיר ע"ז תשמיש שאינו של גנאי. גם מדקאמר הרא"ש וכן משמע לישנא וכו' משמע דדיוקו הוא בלא זה מהכרח הסוגי' ומסייע ג"כ מלישנא. והנרא' כאשר תדקדק בלשון מרן הרא"ש ז"ל דהא דאמרינן לעיל. אסיר להשתמש לאורה היינו דוקא תשמיש קבוע וכו' אבל תשמיש עראי לזה לא הדליקה. משמע דקושטא דמלתא הוא כך לפי המ"ד אסור להשתמש לאורה כך הוא כוונתו וצריך להבין מה כוונת הרא"ש בזה דלכאורה הכי ה"ל לומר. דאי אשמועינן אסור להשתמש לאורה הוה ס"ד דוקא תשמיש קבוע קמ"ל רב אסי אסור להרצות וכו' ורצ"ל דר"א קמ"ל דהא דאסרו רבנן להשתמש לאורה אין כוונתם אקבוע דוקא רק אפי' עראי משא"כ בלשון הרא"ש משמע דאין כאן ס"ד רק המסקנא הוא ג"כ כך לזה נאמר דהרא"ש ז"ל לא רצה לפרש דהא דאמרינן לעיל בטעמא דרב דאסור להשתמש לאורה דבאמת כוונתו אפי' עראי רק דאכן לא הוה ידעינן דלישנא להשתמש משמע קבוע. דיקשי' לפי"ז באמת למה אמר ר' ירמי' ש"מ קסבר אסור להשתמש ולא קאמר אסור לעיין ובפרט דהאמורא צריך לפרש דבריו (לכאורה נשמע מדברי רב דגם עיון קל אסור מדהתיר שמנים ופתילות ולא חייש לאטויי אך י"ל דבעיון ל"ש שמא יטה) אלא ע"כ דס"ל עיון קל מותר לאורה. והנה רב אסי אוסר גם עיון ולמעט בפלוגתא עדיף ע"כ נאמר דר' אסי משמיענו דבר חדש הגם דבעיון מותר אבל אם הוא של גנאי כגון הרצאת מעות שידיו סמוכות לנר אסור זה מה שנ"ל. וע"כ פי' הב"י בדברי הרא"ש דתשמיש עראי אפילו של גנאי מותר. והנה יש מקום לפ' עוד בדברי הרא"ש דס"ל דר' אסי אוסר כל תשמישי עראי והא דדייק דוקא של גנאי טעמא קא יהיב ר"ל אפי' תשמיש עראי כיון שהוא של חול ויש גנאי למצוה משא"כ מדליק נר מנר ואפי' ע"י קינסא לכמה פוסקים דזה לא מקרי גנאי למצוה כיון דהוא ממין המצוה כמ"ש הר"ן, וכיון שיש לפרש דברי הרא"ש בשני פנים ע"כ סתם הטור דבריו ולא פי' ובזה נסתלקה תמיהת הב"י :

פסקי הרא"ש

א מצוה להניחה על פתח ביתו (אפשר כוונתו כהתוס' עמש"ל) מבחוץ ואם הי' דר וכו' ובשעת וכו' מניח' ע"ש **ב** במניח' ע"ש צריך נר אחרת אפשר אפי' לא ירצ' להשתמש וברמב"ם משמע דוקא כשרוצה להשתמש ואי איכא מדורה וכו' **ג** תשמיש קבוע אפי' דמצו' וקדוש' ואפי'

חידושי מהרצ"א

תשמיש עראי של גנאי דהיינו שידיו סמוכות לנר ודאי אסו' להשתמש לאור'. תשמיש מצו' דאותה מצו' עצמ' שצריך להדלק' ודאי מות' להשתמש לכל הפירושים שפירשנו. תשמיש עראי של חול שאינו של גנאי יש להסתפק בדברי הרא"ש דלחד פירושא שפירשנו. אסור ולחד פירושא מות' :

מרדכי השייך לזה

ונראה דנר חנוכה אין להשתמש לאורה דרב ור' יוחנן אית להו דנ"ח אסור להשתמש לאורה ואם כבתה א"ז לה ואביי קיבלה הא דהאריך המרדכי לומר ואם כבתה א"ז דאין ענינו לכאן בא בזה לתרץ מש"ל כמה פעמים דמר' יוחנן ואביי אין ראי' דאכן לא ידעינן מה קאמ' לאביי משמי' דר' יוחנן ומה קיבלה ובא הרב ז"ל לומ' דע"כ מדלא פירשו. הכוונה על כל הדינים והכל קיבל אביי :

שם והא דנקט אסו' להרצות מעות כנגד נ"ח משום ביזוי מצוה מכלל דבשאר דברים דליכא ביזוי מצוה שרי כגון לקרות ולאכול כרא' דלאו דוקא הרצאת מעות דה"ה כל שאר מלאכות לקרות ולאכול אסו' לאורה דאפי' בשעת הסכנה דמניחה ע"ש קאמ' רבא צריך נר אחרת וכו'. אי משום הא לא איריא די"ל מש"ה קאמ' רבא צריך נר אחרת משום דמניחה ע"ש אין שום היכר אם ישתמש כנגדה כמש"ל. ול"ל דדייק לה מלשון להשתמש לאורה. דנראה דהאיסור משום השימוש ורבותא קמ"ל דגם בכאן צריך נר אחרת וכמ"ש הר"ן. והנה לא פי' מפני מה נקט ר' אסי הרצאת מעות דוקא ועכ"פ הוי לי' לפרש כר"ן ורמב"ן ורא"ש דרבותא קמ"ל דגם תשמיש עראי אסו' והנראה דס"ל דזה אין רבותא דא"כ גם איכך דקאמרו אסו' להשתמש הל"ל אסו' לעיין רק ר' אסי קמ"ל דבהרצאת מעות וכיוצא דאיכא ג"כ ביזוי עבר אדאורייתא דנפקא לן מדם ושפך וכסה משא"כ בתשמיש אחר דליכא ביזוי לא עבר כ"א אדרבנן דאסו' להשתמש לאורה וכ"מ היכי דלא סגי בלא"ה כגון בשעת הסכנה שגזרו על המצות והנכרים יעלילו שהוא נ"ח והיה רוצה להראות שאינו נ"ח וישתמש לאורה יותר מסתבר שישמש לאורה באכילה דלא הוי ביזוי דהוא רק מדרבנן ולא בהרצאת מעות שהוא מדאוריי'. ואל תשיבני הלא כל עיק' נ"ח אינה רק מדרבנן והשימוש יהי' אסו' מדאו' זה אינו כיון דחל ש"ש עליו בברכה הביזוי נק' מדאו' והנה המרדכי לא מחלק בין תשמיש גנאי לאינו גנאי והוא מתלמידי הרא"ש נראה דס"ל דגם הרא"ש אינו מחלק וכפי' האחר שפירשתי לעיל :

שם ומש"ה נהגו לעשות השמש גדול יות' מהאחרות שאם בא להשתמש שישתמש בנר של חול. לכאורה נראה הצורך דגדלות משום דאז בודאי ידלק יות' מנרות של מצוה כי אם יעשהו בשוה יש לחוש שיכבה קודם נרות של מצוה. אבל כד מעיינת שפיר א"א לפרש כן דהרי הוא בעצמו פסק לעיל דאחר זמן מצותה מות' להשתמש לאורה א"כ לא יצטרך לעשות השמש ג"כ רק כדי שיעו' מצותה בריוח כאיכך דלמאי ניחוש לה אם ניחוש שתכבה אחר זמן מצותה והנרות של מצוה ידלקו עוד. מה בכך הרי מות' להשתמש לאורה ואם יש לחוש שתכבה בתוך זמן מצותה הרי גם עתה שעושהו גדול יש לחוש לזה. ע"כ נראה כוונתו דס"ל דגם כשיש נר נוסף אין להשתמש לכתחלה נגד הנרות דמצוה ע"כ יעשה השמש גדול שיהי' ניכר מהשא' ואם יכבה ויבא להשתמש לא יהי' כ"כ ביזוי להנרות כי נר השמש לגדלותו ניכר טפי מהשאר ולא יאמרו דמשתמש לנר מצוה והנה הי' מקום אתי לפרש דברי המרדכי לפי"ז דזה הוא החילוק דתשמיש שאין בו ביזוי אסו' להשתמש לאורה דוקא אבל ביש נר נוסף שרי אפי' אם הנר הנוסף הוא בשורה אחד ור' אסי אשמועינן אסור להרצות מעות כנגד נ"ח הואיל דיש ביזוי אפי' באיכא נר נוסף אסור ואז הי' הכל נכון. אך א"א לפרש כן במרדכי דלא הוה שתיק לפרושי. ומעתה יצא לנו לפי דבריו לפסק הלכה :

א אסו' להשתמש לאורה אפי' שימוש שאין בו ביזוי כגון לאכול ולקרות **ב** מכ"ש תשמיש שיש בו ביזוי כגון הרצאת מעות דעובר אדאו' (וכ"מ במקום דלא סגי בלא"ה כגון בשעת הסכנה דצריך להשתמש יותר טוב להשתמש באכילה מבהרצאת מעות) **ג** יעשה נר השמש גדול משא' הנרות ואעפ"כ לכתחלה לא ישתמש נגדה אם עומד השמש בשורה :

רבינו ירוחם

נ"ח מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ועתה נוהגין להדליק מבפנים בפתח הסמוך לרה"ר ויש שנוהגין להדליק' מבפנים בפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גוים וגנבים ועוד שאין רגילין לקבוע מזוזה לפתח הפתוח לרה"ר משום גוים שיטלו אותה ויש מזוזה לפתח הפתוח לחצר ויהי' מזוזה לימין ונ"ח בשמאל. משמע לדעתו דבמקום דיש מזוזה בחצר הגם דמדליקין בפנים ידליקנה בחצר בפנים משמע דתופס עיקר כפי' התוס' דעיק' התקנה הי' בפתח החצר וכן משמע ממא' דכתב לעיל ועתה נוהגין להדליק מבפנים בפתח הסמוך לרה"ר. הרי יות' טוב להדליקה בתוך בפתח הסמוך לחצר ויקיים עיק' המצוה כרש"י משמע דס"ל עיק' כהתוס' עמש"ל בדברי הרא"ש דנראה ג"כ דס"ל כהתוס' והנה הוא ז"ל הי' תלמיד הרא"ש ומזה ראי' למה שפירשתי :

שם אסו' להשתמש לאורה ואפי' הרצאת מעות שהוא תשמיש עראי. נראה ג"כ שאינו מחלק בין גנאי לאינו גנאי ותלמיד הרא"ש הי' :

שם ולפיכך צריך להניח שם נר אחר להשתמש לאורו ואם יש שם מדורה וכו' ואם הוא אדם חשוב וכו' צריך נר אחר להשתמש לאורו. אפי' יש שם מדורה של אש. הנה מתיבת להניח שם יש להוכיח קצת דגם בשורה אחד מהני נר נוסף להשתמש לאורה לכתחלה גם מכפל לשון להשתמש

להשתמש לאורו נראה דוקא ברולה להשתמש בעי׳ נר אחרת ומלשון שיש שם מדורה משמע אפי׳ יש שם בסמוך לנ״ח לא מהני :

פסקי הרי״ן

א׳ מלותה בפתח הסמוך לרה״ר (דעתו כהתו׳ נ״ל) ועתה מדליקין מבפנים (והטעם משום דאין קובעין מזוזה בחוץ משום הגוים ממילא לדידן דקובעין מזוזה בחלר ס״ל דיש להדליק בחלר בפנים) **ב** אסור להשתמש לאורה אפילו תשמיש ערא׳ כגון הרלאת מעות. ג׳ אם רולה להשתמש לריך נר אחרת להשתמש לאורה (והנר אחר יתן שם בשורה אלל הנ״ח) ואם יש מדורה א״ל ואי אדם חשוב הוא (אפי׳ המדורה בסמוך אלל הנרות) לריך נר אחר :

לשון הרמב״ם פ״ד מה׳ מגילה וחנוכה

הלכה ז׳ מלות להניחה על פתח ביתו מבחוץ מדקאמר משמע דעתו כשיטת רש״י :

ה״ח בימי הסכנה. מדכתב בימי ולא בשעת משמע דס״ל הפשט שגזרו על המלות אבל סכנת חברים שיש חשש שיטלו הנר אפשר ס״ל דמחויב להדליקה בפתח ואם יטלוה הוה ככבתה דא״ז לה :

שם י׳ מניח אדם נ״ח בתוך ביתו. ר״ל דאעפ״כ ירלה להניחו במקום מיוחד לכתחל׳ דליהוי היכר רק כשא״א דגם בזה יש סכנה :

שם אפי׳ מניחו על שלחנו דיו ובזה ניחא לי לשון ודיו בגמ׳ דמשמיענו דלכתחל׳ יניח במקום הניכר :

שם ולריך להיות בתוך הבית נר אחר להשתמש לאורו ר״ל דוקא כשמדליק בבית אפי׳ אם ירלה שלא להשתמש לריך נר אחר משא״כ כשמדליק בחוץ אם ירלה שלא להשתמש א״ל נר אחר :

שם ואם היתה שם מדורה (אפשר דוקא שם במקומו משא״כ במקום אחר רחוק מנ״ח) א״ל נר אחר ואי אדם חשוב הוא שאין דרכו להשתמש למדורה לריך נר אחר. משמע דוקא אדם חשוב כזה שאין דרכו וכ״מ מכל הפוסקים:

קיצור פסקי הרמב״ם

א׳ כבר נפסק לעיל דס״ל דכל תשמישין אסור לאורה ואפי׳ תשמיש קל והרלאה. **ב** מלוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ (ונראה דס״ל כרש״י ואם הי׳ דר בעלי׳ וכו׳. **ג** בשעת הסכנה (שגזרו על המלות לכתחלה יניחנה בביתו במקום מיוחד להיכרא ואם א״א) אפי׳ מניחה ע״ש די׳ (ונראה דבסכנת חבירים דאין סכנה לנפשות רק חשש שמא יטלוה הגוים אעפ״כ הוא יעשה את שלו וידליקנה בפתח ואם יטלוה הוה ככבתה כ״ל). **ד** כשמדליק בתוך הבית (אפי׳ לא ירלה להשתמש) לריך נר אחר (ואז מותר אפי׳) להשתמש לאורה (משא״כ כשמדליק בחוץ אם אינו משתמש א״ל נר אחר) ואם הית׳ שם (סמוך לנ״ח) מדורה א״ל נר אחר ואי אדם חשוב הוא כזה שאין דרכו להשתמש למדורה לריך נר אחר: ערה תחלי לבאר השור סי׳ תרע״ג נפרש קלת מסי׳ תרע״א השייך להלכה זו. טור או״ח סי׳ תרע״א ומניחה על פתח. משמע דס״ל חיובא כמי איכא מדלא כתב ומלות להניחה כלשון הגמרא וכמ״ש ר״ס תרע״ב וס״ל בלשון הגמ׳ דשאני מלותה ממלוה :

שם סמוך לרה״ר מבחוץ אם הבית פתוח לרה״ר מניחה על פתחו ואם החלר פתוח לרה״ר מניחה על פתחו. הנה פסק כהתוס׳ וכן דייקא לדעת אביו הרא״ש. ולכאורה נ״ל להאריך שוי לי׳ לקלר ולומר מניחה על פתח החלר הפתוח לרה״ר מבחוץ ועמ״ש בתוס׳ דהו״א דוקא בהחלר פתוח לרה״ר יש היכר לעוברים ושבים דאין מדרך להכיח שם נר דאין משתמשין ברה״ר שם משא״כ בית פתוח לרה״ר דמדרך להניח שם לפעמים נר לעלות לעלי׳ אין היכר וכיון שאין היכר מוטב ליתנו בפנים בחלון הסמוך לרה״ר קמ״ל או אפשר אם הבית והחלר פתוחים לרה״ר יניחנה בפתח ביתו. דאז יהי׳ היכר גם לב״ב :

שם ואם הוא דר בעלי׳ שאין לו פתח פתוח לרה״ר. עמ״ש בגמ׳ בדברי רש״י דמן דר בעלי׳ דייק רש״י פירושו דלא כהתוס׳. דאי מלוה בפתח החלר למה לא יניחנה בפתח החלר והרי הרבה בתים למטה בחלר וכולם מניחים בפתח החלר לזה דייק רבינו דמיירי שהעלי׳ איכה פתוחה לרה״ר. והנה הב״י פי׳ דמיירי שגם איכה פתוחה להחלר רק לבית שלמטה ממנו. ולדעתי לא משמע כן מדברי רבינו דהרי לא כתב רק שאינה פתוחה לרה״ר וכ״ל דס״ל לרבינו דגם בפתוחה לחלר מלוה להניחה בחלון דבעינן היכר קלת לב״ב. וכ״מ בלבוש שכתב כדי שיראום הכל משמע גם ב״ב ע״ש ובשלמא למטה אפי׳ אם הרבה בתים בחלר יניחו כולם בפתח החלר דודאי הב״ב יולאים בכל פעם לחוץ ורואים בפתח משא״כ בעלי׳ אין מן הדרך לירד כ״כ מהעלי׳ לחלר ע״כ אם העלי׳ פתוח לרה״ר ידליק בפתח דיהי׳ היכר גם לב״ב ובאין לה פתח רק לחלר ידליק בחלון דאם ידליק בפתח הבית לא יהי׳ היכר לבני רה״ר ואם ידליק בפתח החלר לא יהי׳ היכר לב״ב ע״כ מוטב להדליק בחלון ובהכי ניחא דבגמ׳ קאמר סתם עלי׳ הייכו הפתוחה לחלר כנהוג :

שם מניחה בחלון הסמוך לרה״ר ובשעת הסכנ׳ שאינו רשאי לקיים המלוה. עמ״ש ברש״י ותוס׳ ועמ״ש בדברי הרמב״ם דאפשר ס״ל בסכנת חבירים יניחנה בפתח ואם יטלוה הוה ככבתה דא״ז לה וכן י״ל לדעת רבינו :

שם מניחה ע״ש ודי׳. עמ״ש ברמב״ם דכתב מניחה בתוך ביתו דמשמע דאעפ״כ גם בתוך ביתו יתן לה לכתחל׳ מקום מיוחד רק בא״א מניחה ע״ש. ורבינו הי׳ לפניו דברי הרמב״ם ולא כתב כן נראה דגם לכתחלה יניחנה ע״ש כיון דמניחה בביתו (וזה ודאי גם רבינו מודה דלדידן דמדליקין בפנים לריך לדקדק להניחה בפתח לכתחל׳ כיון דשלא בשעת הסכנ׳ הוא וכ״ע מדליקין בפנים

שפכים) ובזה ידוקדק מותר תיבת ודיי דא"ל לדקדק ולהניחה במקום אחר :

שם וצריך נר אחר להשתמש לאורו כבר כתבתי דהמשמעות הוא אפי' אינו רוצה להשתמש דבמדליק בפתח א"ל נר אחר. וגם בים נר אחר משמע מדברי כמה פוסקים דאין להשתמש לכתחלי' וכאן אפי' אינו רוצה להשתמש צריך נר אחר ובים נר אחר רשאי להשתמש דלא סגי בלא"ה :

שם ואם יש מדורה א"צ נר אחר (השמיט תיבת שם) שיוכל להשתמש לאור המדורה. הנך ד' תיבות לכאורה שפת יתר אך כ"ל כמ"ש דגזרו אפי' אם אינו רוצה להשתמש בעינן נר דכיון דליכא נר בבית לשימוש אין היכר משא"כ כשיש מדורה א"כ יוכל להשתמש לאור המדורה איכא היכר בכך :

שם ואם הוא אדם חשוב שאין דרכו לאור המדורה צריך נר אחרת אפי' אם יש שם מדורה. הנך ד"ת אפי' יש שם מדורה לכאורה שפת יתר ועמ"ש בריי"ו. וכאן א"א לומר כך דרבינו השמיט תיבת ש"ס וי"ל בדוחק אפי' אם כבר שמדורה דולקת דלא תימא דזה דוקא לכתחלה אין להניח מדורה רק נר אבל כשכבר הניח מדורה שפיר דמי קמ"ל. ע"כ מה שסייך מסי' הרע"א להלכה זו :

פסקי הטור

א' חיוב להניחה על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ אם הבית פתוח לרה"ר מניחו בפתח ביתו ואם החצר פתוח לרה"ר מניחו בפתח החצר (ואם שניהם פתוחים לרה"ר מניחו בפתח הבית כ"ל). ב אם הוא דר בעליי (אפי' העליי פתוחה לחצר אינו מניחה בפתח החצר כ"ל רק) יניחנה בחלון הסמוכה לרה"ר ואם העליי פתוחה לרה"ר יניחנה בפתח העליי. ג בשעת הסכנה שגזרו על המצות (ואיכא סכנת נפשות משא"כ סכנת חברים שיטלו הנר יניחנה בפתח ואם יטלוה יהי' ככבתה) מניחה ע"ש (אפי' לכתחלה) ודיו (וא"צ להניחה בפנים במקום מיוחד). ד במניחה ע"ש צריך נר אחר להניח שם (אפי' אינו רוצה להשתמש) וכיון שמניח שם נר אחר מותר להשתמש אפי' לכתחלה ואם יש שם מדורה אפי' אינו סמוכה לנ"ח וכו' ואי אדם חשוב הוא וכו' :

בית יוסף שם מחו"ה ומניחה על פתח וכו' אבל רש"י פי' מבחוץ וכו' ואם הי' דר בעליי וכו'. הביא דברי רש"י גם מהעליי כמו שכתבתי דלדברי רש"י ידוקדק הדין דעליי משא"כ להתוס' :

שם ואם הי' פתוח לחצר מניחה על פתח החצר וכו' כבר כתבתי בעניי דלא משמע כן מדברי רבינו ועמש"ם:

פסקי הב"י והנם לדעתו הקדושה כתחדש דין אחד אם העליי פתוחה לחצר ידליק בפתח החצר :

לשון הש"ע סי' תרע"א סעיף ה' נר חנוכ' מניחה על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ

אם הבית פתוח לרה"ר מניחה על פתחו ואם יש חצר לפני הבית (שיכה מלשון הטור דכתב ואם החצר פתוח לרה"ר מניחה וכו' כ"ל להורות למ"ש דבשניהם פתוחים לרה"ר מניחה בפתח הבית וזה שדקדק וכתב חצר לפני הבית דייקא) מניחה על פתח החצר ואם הי' דר בעליי שאין לו פתח פתוח. לרה"ר (לפי מה שפי' בב"י הל"ל וגם אין פתוחה לחצר ול"ל דחזר בו או שהי' מסתפק) מניחו בחלון הסמוך לרה"ר ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה מניחה ע"ש ודיי וצריך נר אחר ואם יש מדורה וכו' (עמ"ש בטור) קיצור הפסקים הם כמו בטור:

ב"ח מחו"ה ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה וכו' ודלא כפירש"י שהי' לשם לפרסיים וכו' דפשיטא כיון דגזירת פרסיים לא היתה על ישראל בלחוד וכו' לא הוי גזירת שמד וכו' וא"כ קשה למה הצריכו רז"ל להניחו על השלחן ונכנסו בספק סכנה והלא אף משלחן היו נוטלין ומקפידין ע"כ ור"ל וא"כ הי' סכנה גם על השלחן ולי הקטן נראה אמת דמוכח בגיטין דהיו מקפידין גם על השלחן אבל לא הי' שום סכנה בדבר רק שהי' נוטלין הנרות הכמלאים וכ"מ בגיטין אתו חברי נטל שרגא מקמייהו ולא קעבדו לאו ולא מידי והאי דקרי לי' שעת הסכנה שהיא סכנה שלא יוכלו לקיים המצוה כתקנה או אפשר הי' איזה קנס בדבר. וא"כ שפיר צריך להשמיענו דס"ה דהוא יעשה את שלו להדליק בפתח ואי יבואו ויטלום תהוי ככבתה קמ"ל דהוי כמדליקה בפני הרוח וצריך דוקא להניחה על השלחן והא דהקשה גם על השלחן יטלו י"ל דזה לא מקרי ודאי כמ"ש התוס' דאין רגילות כ"כ לחפש בבתים וא"כ אפי' יבאו ויטלו תהוי ככבתה דא"ז לה. ועוד כתבתי לעיל באופן אחר ע"ש:

שם אבל כשכפרס דבגזירת שמד קאמר כיחא דאפי' ערקתא דמסאני אסור לשנות וכו' תמוה לי דהרי אדוכינו הרב הקדוש בעצמו כתב ביו"ד סי' קנ"ז בשם הכ"י והר"ן דעל מ"ע אינו מחויב למסור נפשו רק אל"ת ואם כוונתו לומר דאדרבה זה הוצרך להשמיענו דמניחה ע"ש דס"א דפטור לגמרי קמ"ל דמניח! ע"ש. א"כ למה קאמר בדבריו אבל מה שהי' מסכין להניחם ע"ש אין המצוה נעקרת וכו' אפי' חלילה נעקרת מה בכך ול"ע:

שם אבל מה שהי' מסכין להניחם ע"ש אין המצוה נעקרת דאין זה שינוי בגוף המצו'. יש להעיר למאן דס"ל ערקתא דמסאני הוא רק מנהג קשה וכי גרע זה מערקתא דמסאני לסברתו דצריך למסור נפשו ע"ז. ומאי דמדמי לנשואי' בתולה ביום הרביעי אפשר לומר דיום הרביעי אינו מצוה והמצוה הוא הנשואין משא"כ כאן עיקר המצוה הנר בפתח הבית מכל הלין הדברים אני אומר ברתת ובזיע שאיני מבין דברי הרב הקדוש ודברי רש"י לפע"ד כמ"ש ובדקדוק כתב דוקא סכנת חברים כי בפ' כירה נראה שרש"י בעצמו הביא ב' הלשונות וכאן מביא דוקא סכנת חברים בלבו"ש אין דבר חדש ודעתו כעוש"ע :

טו"ז סק"ג ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה

שמלות וכו' אבל רש"י פי' בב"מ וכו' דא"כ הי' קשה מאי מהני במניחו ע"ש וכו' אבל לפי זה א"ש וכו'. עיין בס' ח"מ דהקשה על הטו"ז דלא מצא קושי' זו פירשו התוס' בפ' כירה בע"א רק דהי' קשה לשם מאי דאיבעיא בגמ' מהו לטלטל שרגא דחנוכא מקמי חברי בשבתא והקשו בתו' הרי בסכנה מניחו ע"ש ודיו ולמה שדליק בחצר ותירצו שם חד תירוץ דשעת הסכנה הוא סכנה שגזרו על המצות (אבל בסכנת חברים מחויב להדליק בחצר). ולי נראה דבמחכ"ת לא הבין דברי הטו"ז דאין כוונת הטו"ז דקו' זו הכריחו להתוס' לפרש בע"א רק כוונתו דמש"ה פירשו הטוש"ע כתוס' ולא כרש"י וזה פשוט לדעתי אבל כבר כתבתי הנלע"ד לדעת רש"י:

סק"ד וצריך אע"ג דבלא סכנה וכו' כבר כתבתי מזה בגמ' עיי"ש:

שם דלא תימא כיון דע"כ כהנה מהן רל"ל אפילו ידליק נר אחר בהדיי אעפ"כ יהנה גם מזה כיון שמונח על השלחן וא"כ מה יועיל נר אחר ולא כלטרך להדליק נר אחר קמ"ל כן שכנתי מפמ"ג ולי נראה דה"ק דבשלמא כשמדליק בפתח דשם אין משתמשין כ"כ רק באקראי וא"כ כשיש נר אחר ישתמשו לאור הנר אחר משא"כ על השלחן כל התשמישין שבבית שם מכל נר ואפי' יניח על השלחן נר אחר הרי בודאי ישתמש גם לאור נ"ח כי בודאי יארע לו איזה שימוש להלך שנ"ח שם וקמ"ל לא ליבעי נר אחר כלל דלא מהני קמ"ל:

מג"א ס"ק ה' וצריך וכו' ומזה יצא המנהג שמדליקין שמש כמ"ש הרמ"א בתשובה הנה הפרמ"ג הקשה דאדרבה שם בתשובה משמע דא"ל שמש כשמדליקין בפתח בפנים רק נוהגין ליקח שמש וי"ל דכוונת המג"א הוא דמביא רא"י מתשובה דנוהגין ליקח שמש וזה סברת המג"א בעצמו דנוהגין כן משום כשהוא שעת הסכנה והיו מדליקין על השלחן היו צריכין לשמש ע"כ גם עתה באין סכנה לא נתבטל המנהג:

הפרמ"ג במשבצות אות ג' הקשה על מ"ש התוס' בכירה דעל השלחן לא הי' מקפידין הפרסיים להדליק הא במס' גיטין מוכח דגם על השלחן הי' מקפידין. ואני לא ידעתי מאי קשי' לי' דלמא גם שם הי' יושבין בחצר והי' נר דלוק על הכותל וכיוצא:

שם אות ד' כתב על שא דכי הרמב"ם וביתי הסכנה מניחה בפנים בתוך ביתו ואפי' מניחה ע"ש דיו וצריך נר אחר וכו' כתב דמש"ה סוסיף הרמב"ם מניחה בפנים להורות דכל שמניחה בפנים צריך נר אחר אפי' מניחה בפתח וחלון וזהו דאמר רבא אמניחה ע"ש דוקא צריך נר אחר רבא אשמיענו רבותא הגם שיש כמה ב"א שמדליקין ע"ש הרבה נרות וא"כ אפי' ידליק נר נוסף אין היכר (וכיון דאין היכר לא ליבעי כלל) לזה קאמר אעפ"כ צריך נר אחרת להשתמש לאורה שלא ישתמש לנ"ח עכ"ד. הנה מה דדייק מהרמב"ם סוסיף שהדלקה בתוך הבית קודם לשלחן אין ראי' לדין הנר נוסף די"ל כמש"ל דמש"ה הוסיף הרמב"ם דס"ל דלכתחלה צריך לדקדק להניחה במקום מיוחד ודייק לה מתיבת ודיו מיהא דיכו דין אמת מדכתב הרמב"ם וצריך להיות בתוך הבית נר וכו' משמע דגם אתוך הבית קאי. והא דהקשה ע"ז מרבא דאמר דוקא ע"ש צריך נר אחרת. כ"ל דלק"מ דהרמב"ם ס"ל דגם אמליעתא קאי במניחה בחלון הסמוך לרה"ר:

קיצור פסקי הפמ"ג

א כ"ח אם ח"ו סכנת ממון עד עישור נכסים יפסיד להדליק **ב** אדם חשוב לא סגי במדורה ה"ה בקערה מלא שמן דהוה כמדורה ומ"מ הכל לפי מה שהוא אדם: ועתה נבא לבאר דברי הטוש"ע סי' תרע"ג הנוגע ושייך להלכה זו:

טור סי' תרע"ג כל השמנים והפתילות כשרים לה בין בחול בין בשבת אף הפסולים לנר של שבת מפני שאין אורן יפה ושאין השמן נמשך אחר הפתילה. כבר כתבתי בדברי הרמב"ם דהאריך בזה דוקא הכהו הוא דשרינן לנ"ח משא"כ לרי ועיטרן פסולים גם לנ"ח וכתבתי שם הדיוק מהגמרא:

שם כשרים לה דלא חיישינן שמא תכבה ויחזור וידליקנה (בשבת משום חיבוב מצוה כמו דגזרינן בשמן שריפה הואיל דמצוה בשריפתו) שאף בחול עיין בס' תרע"ב (רל"ל דשם בסי' תרע"ב מלותה מצוה מ"מ כמשכ"ם וא"כ לא הוה מקשי' כלום מהברייתא אמ"ד כבתה א"ז אלא ע"כ אין זקוק פרוסה אפי' מצוה ליכא) אם כבתה קודם שעבר זמנה א"ל לחזור ולהדליקה (אפי' למצוה וא"כ לא חיישינן בשבת שמא יחזו' וידליקנה משום חיבוב מצוה הכל כמ"ש לשיטת הרי"ף והרא"ש. ועמש"ם מה הי' להם לרבותינו דדייקו זה מהיתרא דשבת ולא מהיתרא דחול) ולא חיישינן כמי שמא יטה מפני שאין אורן יפה שהרי אסור להשתמש לאורה ל"ש השמנים של קדושה. ול"ש שאר השמנים ואפי' השמנים ארעי בעלמא כגון לעיין מעות לאורה אסור. הנה הב"י הקשה דהרי מלשון אביו הרא"ש משמע דוקא תשמיש ערא' של גנאי אסו' אבל תשמיש ערא' שאינו של גנאי מות'. וכאש' תתבונן מש"ם בדברי הרא"ש שיש לפרש ג"כ דבריו דטעמא קא יהיב מפני מה אסו' ג"כ תשמיש ערא' הא ליכא למיחש דיאמרו בשביל זה הודלק דאין מן הדרך להדליק בשביל זה לזה קאמ' דטעמא אחריכא הוא כיון דתשמיש חול הוא ויש נר וידיו שמוכות לעיין יפה איכא ביזוי מצוה והוי גנאי למצוה וא"כ אסו' להשתמש לאורה הייכו אפי' תשמיש קדושה דליכא גנאי הואיל ותשמיש קבוע הוא יאמרו משום זה הודלק ואסו' לסרלות מעות משום ביזוי מצוה וככה נוכל לפרש דברי המרדכי וכבר פירשתי שם קלת באופן אחר והכל עולה למקום אחד. וא"כ כיון שיש לפרש דברי הרא"ש בשני פנים לא סמך רבינו לחתי' בערא' אפילו אינו של גנאי, והנה כתב לעיין מעות לאורה דמשמע עיון בידיו סמוכות לנר דזה ודאי אסו' משא"כ באינו מעיין בסמוך שהק ולא פסק

לא לאיסור ולא להיתר, והנה תמה שתלמידי הרא"ש המרדכי ור"י אינם מחלקים ג"כ בין גנאי לאינו גנאי כ"ל:

שם ובעה"ט כתב דוקא שמשים של חול אבל שמשים של קדושה שרי ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל (דעת רוב הפוסקים אינו כבעה"ט וקושייתם רבה היאך נתיר להדליק בשמנים ופתילות הפסולים ובעל המאור באמת ס"ל לדעתי דאסו' להדליק ועמש"ל) ומפני שאסו' להשתמש לאורה מוסיפין נר אחד שאם ישתמש לאורה שיהא השימוש לאור אותו הנר. מלשון שאם ישתמש משמע דלכתחלה אסו' להשתמש גם בדאיכא נר דאפ"ה כהנה מכ"ה וגם חשש שמא יאמרו לצרכו רק דבכ"פ בדאיכא נר אין איסו' כ"כ וכ"מ במרדכי והכרח שהביאם לזה מדקאמ' רבא וצריך נר אחר להשתמש לאורה דקשה מאי משמיענו רבא הלא בלא זה הלכה רווחת אסור להשתמש לאורה אלא ע"כ דבמדליק בפתח א"צ נר דאינו ודאי שישתמש לאורה אבל במניחה ע"ש בודאי ישמש והנה יקשה לפי"ז הוי לי' לרבא לקבוע דינו אמה שאמרו אסו' להשתמש לאורו ה"ל לומ' ואם יש נר אחרת מות' ממילא נדע דכאן במניחה ע"ש צריך נר אחרת דא"א בלא שימוש אלא ע"כ דאסו' לכתחלה עוד נ"ל להוכיח זה מהא דהתירו להדליק בשמנים ופתילות הפסולים אפי' בשבת ואי נימא באיכא נר נוסף מות' לכתחלה להשתמש לאורה הו"ל לרבא לבאר דהנר נוסף יהי' משמנים ופתילות הכשרים בשבת דליכא חשש שמא יטה. (והנה לדעת המתירין להשתמש לכתחלה לנר הנוסף י"ל דס"ל דזאת הוא כוונת רבא בתיבות להשתמש לאורה שיהי' הנר נוסף באופן שיהי' מות' להשתמש לאורה דהיינו בשבת יהי' משמנים ופתילות הכשרים) ע"כ הוכיח דגם בדאיכא נר נוסף אסו' להשתמש לכתחלה ע"כ לא גזרו דבלא"ה אסו' לכתחלה ועל הדיעבד לא חיישי למיגז'. ודע עוד דנ"ל מדכתב הטור שיהא השימוש לאור אותו הנר משמע מזה הלשון שיהא ניכר שמשמש דוקא לאותו הנר משא"כ כשעומדין בשורה בשוה ואינו ניכר שהשימוש דוקא לאותו הנר אסו' ואפש' דדייק לה מתיבות להשתמש לאורה דקאמ' רבא:

שם שאלו לאחי מוה' יחיאל נרות חנוכה שמדליקין אחד יותר בשתם (ר"ל בשורה אחד) לשמש ולא פי' איזה מהם יכול אח"כ לברור איזה שירצה להיות שמש (לפי מש"ל דהשימוש צריך שיהי' להדיא לאור אותו הנר לפי"ז כוונת השאלה בכאן שיברור אחד מהם ויניח בפ"ע וישתמש לאורה) אפי' הראשון (דיהי' הפסק בין הברכ' להתחלת המלו' מ"מ לא איכפת לן כיון דהוא צורך המצוה) או מן האמצעית או דוקא מאחרון והכי מסתבר (דהברכ' קאי גם אהידור מצוה) השוב' נרות חנוכה אין להפסיק בהן. דהברכה קאי גם אהידור דהיינו על כל הנרות הגם דיוצאין בנר אחד ומכ"ש לדעת הטור דלא הביא כלל דיוצאין בנר אחד הגם שזה צ"ע בדברי הטור וא"ח כדבר מזה. ונראה מזה דגם הנרות הללו לא יאמר עד שלוס שדלקת כל הנרות ודלא כמהרש"ל דפסק דאחר הדלקת הראשון יאמר ואם נאי' דס"ל למהרש"ל דאמירת הנרות הללו לא מקרי הפסק א"כ יהי' רשאי לאומרו בשעת הדלקת הראשון אבל הנראה לדעת מהר"ר יחיאל דלא יפסיק גם באמירת הנרות הללו דהרי הנר נוסף ג"כ הוא צורך המצו' ואעפ"כ כ' שאין להפסיק ומ"מ יש לחלק בין אמירה למעשה:

שם הלכך האחרון יהי' שלא לשם נ"ח שאם ישתמש לאורן ישתמש לאור אותו הנר. הנה הצריך בלשון שאם ישתמש וכו' והוא שלא צורך והכרא' דהצריך להיות דהי' נראה מדעת השואל דלכתחלה מות' להשתמש בדאיכא נר נוסף מדכתב יכול לברור איזה שירצה להיות שמש והוא לא כך דעתו אפי' באינו עומד בשורה רק אעפ"כ הוא אצל הנרות אסו' לכתחלה להשתמש רק באם ישתמש:

שם ואין שם שמש עליו כי השמש הוא שמדליק בו הנרות ע' פירושו בד"מ ובהגהה מהרש"ל. ולי נראה דה"פ דכתבתי דדעת השואל משמע דלכתחלה מות' להשתמש בדאיכא נר נוסף א"כ מה שקרא לאותו הנר שמש ע"כ צ"ל כוונתו דמיקרי בשביל זה שמש ע"ש הפעולה שמות' להשתמש לאורה וכבר כתבתי דדעת הטור אינו כן וגם הרב מוה' יחיאל דקדק זה בלשונו ולכן ביאר להשואל דנר כזה לא יקרא לו שם שמש דבאמת אסו' להשתמש לאורו לכתחלה ומה שקורין לאיזה נר שמש הוא ע"ש הפועל שמשמש לשאר הנרות שמדליקין בו:

שם והר"מ מרוטנבורק לא הי' מדליק בנר של חרס. לא הביא כפשוטו בשם המ"ס רק הביא דברי המ"ס אח"כ לראי'. דבמ"ס משמע דבחדשים מות' להדליק אפי' לכתחלה ומהר"ם דקדק במצוה ביותר דאפי' יש לו נר חרס חדשי' יהדר אחר מתכת ואפש' טעמו דומיא דמנורה דאין עושין מנורה של חרס במקדש רק בדלא אפש' יעשה עכ"פ חרס חדשים להידור מצוה דבישן מקרי בזוי:

שם אלא בשל מתכת וכשלא הי' לו אלא חרס הי' לוקח חדשים בכל לילי' (כן משמע ג"כ במ"ס דלכתחלה לא מהני ליבון ואפשר כ"ז דומי' דמנורה שהיתה חדש' בימי הנס) וכשלא הי' לו חדשים הי' מסיקן באור דהוי כמו חדשים (כן משמע ג"כ במ"ס דכתב יפה יפה) דהכי איתא במ"ס אין מדליקין בנר ישן אין לו רק ישן מלבנו באור יפה (וגרסתינו יפה יפה) ובהם נר הוא של חרס הלכך בשל מתכת א"צ חדש (וגם א"צ ליבון ופשוט) ושל זכוכית או חרס מצופה דינו כמתכת מדלא כתב זה לעיל אחר שכתב דיש לעשות של מתכת י"ל דס"ל דרק לענין זה הוא כמתכת שא"צ חדשים וליבון אבל עכ"פ מצו' ביותר בשל מתכת דומיא דמנורה:

העולה להלכ' מתוך דברי הטור עפ"י פירושנו

א השמנים והפתילות הפסולים לנר של שבת מחמת שאין אורן יפה ואין נמשכין אחר הפתילה כשרים לנ"ח אפי' בשבת (משא"כ לנר ומיפק

ופימרן פסולים) **ב** כבתה אין זקוק לה אפי' מלוי ליכא **ג** אסור להשתמש לאורי' אפי' תשמיש מצוי' וקדוש' ואפי' עיון בעלמא אסור בי"ש גנאי דס"יכו בידיו סמוכות לנר **ד** מוסיפין נר א' כדי שבאם ישכח וישתמש לאורה יהא התשמיש לאור הנוסף (אבל לכתחלי' י"ל דלא ישתמש גם בדאיכא נוסף וגם בדיעבד דלא עביד איסורא י"ל דוקא באם הנר נוסף איכו עומד בשורי' א' עם הנ"ח) **ה** כשהדליק בשתם נר נוסף ולא פי' איזה למצוה ואיזה לנוסף ועתה רולי' לברר יברר האחרון לנוסף **ו** נרות חנוכה אין להפסיק בהן (ונרא' דגם הנרות הללו לא יאמר עד גמר הדלק') **ז** לכתחלי' לא ידליק בנר של חרס (ואפי' מלופה ואפי' זכוכית) רק בשל מתכת אפי' ישן ואם אין לו מתכת ידליק בחרס חדשים או בזכוכית או כלי חרס מלופה ואם אין לו רק כלי חרס ישן ילבינה יפה עד שיהי' כחדש כן יעשה בכל לילי':

ב"י מחו"ה כל השמנים וכו' והרוקח כתב שמן זית מלוה מ"ה וגם המרדכי כתב וכו'.

לפמ"ש דלדעת בעל המאור ובה"ג אסור להדליק בשמנים הפסולים בשבת חנוכי' אפשר דעת המחמירין לא משום מלוי' מ"ה רק ללאת ידי ספיקא דדיכא בשבת החמירו גם בחול: מחו"ה כתב הרשב"א וכו' ומאן לימא לן שהתירו להוסיף וכו'. משמע דלדעת האוסרין להשתמש גם לאחר זמן מלותה מותר בודאי להוסיף בכיוון בשבת:

מחו"ה ומ"ש שאף בחול וכו' וכתב הר"ן כשאל להרשב"א וכו' וכבה אותו בשוגג וכו' הא ודאי במזיד מחויב לחזור ולהדליק' ולי"ע אם יברך. ומלשון התשובי' דמסיים איכו מברך דמלות הדלק' הא עבדא כרא' דגם במזיד לא יברך עמ"ש בר"ן:

שם ואם בא להדליק' איכו מברך לכאורי' הוא משני' שא"ל ונרא' דמשמיעכו דלא מקרי הדיוט: מחו"ה כתב הרא"ש וכו' ולא ידעתי למה לא כתב כן רבינו ורי"ו כבר כתבתי מזה בדברי רבינו ועמ"ש ברי"ו ומרדכי שסכיהם תלמידי הרא"ש ולא חילקו בכך:

מחו"ה שאלי' וכו' כתב בת"ה שנשאל וכו'. כרא' שמרן ז"ל פי' ענין השאלה שכבו הנרות בתוך זמנם והנר מלוי' הוקלי' בכבו תוך זמנם משא"כ שמשים:

מחו"ה וכתב עוד דאין חוששין לפתילתו וכו' לא ידענא למה לא כתב בשם המ"ם ואפשר בא לאפוקי מאבודרהם וכלבו שכתבו שכהגו לשחליף וא"כ הוי כקיבלו עלייהו קמ"ל בשם הש"ל דאין חוששין כי אין בזה חומרא:

פסקי הלכותיו

א' כל השמנים והפתילות כשרין לה אפי' בשבת ושמן זית מלוה מ"ה **ב** כשמדליק בפסולים בשבת לכ"ח יתן באומד השיעור בריוח ולא יוסיף בכיוון שהדליק לאחר זמן מלותי' **ג** כבתה א"ז לה ובתה"ד כתב בע"ש אפי' כבתה מבע"י קודם קבלת שבת א"ז לה **ד** אם רלה לתקנה וכבה אותה בשוגג א"ל לחזור ולהדליק' ואם רלה להדליק' (לא מקרי הדיוט) ידליקנה בלא ברכה (ואם כבה במזיד יחזיר וידליקנ' ונראה בלא ברכה) **ה** אסור להשתמש לאורי' אפי' מלוה וקדוש' ואפי' תשמיש קל דגנאי אסור **ו** הנר הנוסף יניח בפ"ע **ז** אם מדליק הנ"ח במקום שאינו רגיל להדליק שם נר א"ל נר נוסף ועכשיו שנהיגו להדליק בב"מ נר נוסף שלא לחלק **ח** הנר הנוסף יהי' גדול מאחרות **ט** נ"ח אם נתערב בנרות חול לא בטל **י** א"ל להחליף הפתילי' בכל לילי' ואפי' מנהג לא מקרי ואין בזה חומרא כלל:

ד"מ אות א' וכן נהג וכו' בנרות של שעוה ור"ף הי' מלריך נרות ארוכות אמנם מלוה מ"ה בשמן זית וכו' משידור לשונו משמע דבשמן אין מלוה ברבות השמן וכמ"ש המג"א סי' הרע"ב:

אות ג' יש מקשים וכו' כבר כתבתי הנלע"ד ועיין במהרל"ח שדבריו קרובים לדברי ולפי דברי הד"מ איכו רשאי להדליק נר נוסף באם אין מדליק בו הנרות:

פסקי הלכותיו

א' המנהג להדליק נרות שעוה ויעש' הנרות ארוכות ומלו' מ"ה בשמן זית (וא"ל להרבות בשמן) **ב** אם נותן שמן הרב' יותר מכשיעור אסור להדליק בשבת בשמנים ופתילות הפסולים לשבת **ג** בנר הנוסף ידליק הנרות **ד** ויניחה בגובה למעל' מנ"ח **ה** נ"ח שנתערב באחרות אסור ליהנות מכל אחד בפ"ע. אבל מכלם ביחד מותר **ו** המנהג להחליף הפתילות בכל לילי':

ב"ח מחו"ה כל השמנים וכו' מיהו הנר שמדליקין בו הנרות. הנה ודאי כן יש להחמיר להלכי' אבל כתבתי לדעת הטור דמותר גם בשמש ס"ל דגם בדאיכא שמש אסור להשתמש לאורי' לכתחלי' ובדיעבד לא גזרו גם לא אישתמיע חד מהפוסקים קמאי להחמיר אבל דעתו דעת קדוש' ולריך להחמיר:

מחו"ה ומ"ש ל"ש תשמיש וכו' וא"ת א"כ לדידהו וכו' וכ"ל דדבר מלוי' דשכיח איכו אלא ללמוד תורי' וכו' ואם איכו יחידי וכו' ומשום שאר תשמיש מלוי' לאור הנר דלא שכיח לא גזרו עכ"ל ואיכם מובנים לי דברי מרן הקדוש הלא גם אכילת מלוי' דשבת שכיח ושכיח יותר מללמוד וגם לא אישתמיע חד מהפוסקים להתיר להדליק בשבת נר בפסולים גם ללמוד אללו ויאמר לחבירו חן דעתך עלי' וזה פשוט לדעתי הקלושה דלא מתני רק בכשרים אבל בפסולים חיישינן דגם השומר יטה וכבר בעניי כתבתי דנרא' דעת בעל המאור ובעה"ט הוא דאסור להדליק נ"ח בשבת בפסולים לשבת וכר"ח וס"ל מדרבא מפרש דבריו הכי ס"ל והכי קיי"ל:

מחו"ה ומ"ש כתב בליקוטין וכו' דמי שמחר ומדליקו שפיר עביד וכו'. נראה דר"ל דלא מקרי הדיוט:

שם ושמעינן מדבריו דמלוה לחזור ולהדליקו וכו'

וכו' ואעפ"י דמהרא"י והרשב"א כתבו דא"ל וכו' לפמ"ש דכוונת הא"ז דלא מקרי הדיוט וכך דקדקנו ג"כ מדברי הרשב"א שהביא הר"ן ובי' א"כ אין כאן מחלוקת כלל וגם משיטת הש"ס אין זקוק משמע אפי' מצוה ליכא. מתו"ס ומפני וכו' ולא בסדר של הנרות וכו' משמע דאסור להשתמש כ"א לאור אותו הנר בלבד. כבר כתבתי דגם דעת הטור כן וכ"כ דעת הב"י:

פסקי הלכותיו

א מה דמותר להדליק נ"ח בשבת בפסולים דוקא באינו נותן רק כדי שיעור מצותו (בריות) **ב** השמש ל"ל בשבת דוקא מכשרים לשבת **ג** אסו' להשתמש לאורה אפי' מצו' וקדוש' ואפי' תשמיש קל בלא גנאי **ד** כבתה א"ז לא מיהו מצוה מ"מ לחזור ולהדליקה אבל לא ידליקנה מנרות דמצוה ולא יברך עלי' **ה** יש לקנות שעוה לנ"ח מהכונף בביהכ"נ מנרות מצוה **ו** אין להדליק בשעוה מתועבת הגוים ואפי' שאר מצוה כגון ללמוד אצלו אסור **ז** אפי' בשים נר נוסף לא ישתמש רק להדיא לאור הנוסף בלבד ע"כ יעש' הנר הנוסף גדול מהנרות דמצוה כדי שיהי' ניכר וישתמש דוקא לנגדו או יעמידנו למעל' מסדר הנרות. אבל בעומד בשורה עמהם ואינו גבוה אסור: ש"ע או"ח סי' תרע"ג ככתבו עם קצת פירושן:

סעיף א' כל השמנים ופתילות כשרים לנ"ח ואע"פ שאין השמנים נמשכין אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותן הפתילות (כבר כתבתי מזה בטור וברמב"ם לאפוקי לרי ועטרן) הג"ה ומיהו שמן זית מצוה מ"מ (הואיל ובו נעש' הנס) ואם אין שמן זית מצוי (מזה הלשון משמע דוקא באינו מצוי ובסמוך כתב מצוה מ"מ משמע מי שאינו רוצ' לעשות מצו' מ"מ אפי' שמן זית מצוי ידליק בשאר שמנים. ושמא י"ל דבשמן זית איכא מצוה רבה אפי' אינו זך ונקי כ"כ ויש לו שמנים אחרים נקיים אעפ"כ מצוה יותר בש"ז רק באינו מצוי ידליק עכ"פ בשמנים צלולים ח"ם ואם אינו מצוי) מצוה בשמנים שאורם זך ונקי. ונוהגים במדינות אלו להדליק בנרות של שעוה כי אורו צלול כמו שמן. (הנה אלו הי' אומר צלול כמו שמן זית הי' שפיר מש"ה מדליקין במדינות אלו בשעוה כי הוא צלול כמו שמן זית הגם שמצוה ביותר בש"ז הוא אינו מצוי כ"כ משא"כ שכתב שהוא כמו שמן משמע שאר שמנים וא"כ טוב יותר להדליק בשאר שמנים דמי כתלה במי וא"כ אין טעם למנהג וא"א לומר דשאר שמנים גם כן אינם מצוים דהחוש הראות מכחיש זה במדינתינו ואפשר כתב זה לטעם לאשמועינן דמותר להדליק בשעוה לאפוקי מדעת מהר"ל מפראג דכתב דאסו' דמקרי אבוקה דדעתו הוא דהחילוק בין נר לאבוקה נר מקרי כשהאור אינו נאחז רק בראש הפתילה ונמשך השמן אליו ואבוקה מיקרי כשהאו' מתפשט על כל שטח הדבר הנדלק ומרן אפשר ס"ל דהחילוק בין נר לאבוקה הוא אבוקה מיקרי כשאינו דולק בנחת רק מיקטף קטוף משא"כ נר כשהאור צלול ודולק בנחת וז"ש דנוהגין להדליק בנרות שעוה וכשר מדינא שהוא דולק בנחת וצלולה כמו שמן) ואפי' בליל שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק בנ"ח השמנים והפתילות שאסו' להדליק בהן נר שבת. הג"ה אם אינו נותן שמן בנר רק כדי שיעו' מצותו לפי שאסו' להשתמש בנ"ח בין בשבת בין בחול ואפי' לבדוק מעות או למונתן לאורה אסו'. (כתב בתרתי לבדוק ולמונתן להורות דאפי' בלא גנאי אסו' ולהתמי' כהטור ועיין בב"י ומש"ם) ואפי' תשמיש של קדוש' כגון ללמוד לאורה אסו' ויש מי שמתיר. (נראה דעתו שאין לפסוק כן שהרי כתב יש מי שמתיר וכתב זה לכבוד בעל שמועה הבעה"ע ובעל המאור) בתשמיש קדושה ונוהגים להדליק נר נוסף כדי שאם ישתמש לאורה (עמ"ש בטור) יהי' לאור הנוסף שהוא אותו שהודלק אחרון ומניחה מרחוק קצת משאר נרות מצוה. הגה ובמדינות אלו אין נוהגין להוסיף רק מניח אצלו השמש שבהן מדליק הנרות והוא עדיף טפי ויש לעשותו ארוך יותר משאר נרות (ע' בב"ח דאם מניחו בגובה א"צ לעשותו ארוך ומרן מיאן בזה דאם מניחה בגובה יש ביזוי למצוה ואם למטה לא ניחא תשמישתי' ע"כ בחר באריכות) שאם בא להשתמש ישתמש לאותו נר אם נתערב נ"ח האסו' בהנא' (ר"ל שכבה תוך זמנו והוא אסו' בהנא' כדברי הגאונים) בשאר נרות אפי' אחד באלף לא בטל (שידליק אחד לבדו להשתמש) דהוי דבר של מנין (דין זה הוא בתה"ד סי' ק"ג הגם שבתה"ד הי' המעשה שדלקו עדיין הנרות נ"א בפ"ע ולא הי' ניכר איזה של חול להשתמש כנגדו עכ"ז למד ממנו הרמ"א דה"ה בכבה תוך זמנו ונתערב דחד דיכא אית להו) אלא ידליק מן התערובות כ"כ שבודאי נר של היתר דולק עם נר של איסו' דאז מותר להשתמש אצלן. הנך ד' תיבות דאז מותר להשתמש אצלן לכאורה שפת יתר אך לפמש"ל די"ל דאפי' בדאיכא נר נוסף אסור להשתמש לכתחלה קמ"ל דשאני הכא דנתבטל ברוב:

סעיף ב' הדלקה עושה מצוה לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה א"ז לה ואפי' כבתה בע"ש קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבע"י א"ז לה (נראה מכאן ומרוב הפוסקים דוקא בע"ש דזמן ההדלקה אז הוא מבע"י. א"כ דלקה מעט בזמנה משא"כ בחול אם הדליק' מבע"י אפי' למאן דס"ל דילא אם כבתה מבע"י לא יצא. וכ"ה בבה"ג ואפשר לומר דמ"ה הקדים הש"ע הדלק' עוש' מצו' דעכ"פ ההדלק' מחויבת להיות בזמן מצותה אז יוצא בכבתה וכן נ"ל לדייק מ"ש בלשון קודם קבלת שבת דוקא קודם קבלת שבת אבל במדליק קודם פלג המנחה וכבתה זקוק לה) וכן אם לאחר שהדליקה בא להתקנה וכיבה אותה בשוגג א"ז לה (ובמזיד ודאי זקוק ונראה דמ"מ א"צ לברך וכמו שהקדים דהדלק' עושה מצוה וכבר עביד הדלקה ועיין מ"ש בר"ן ובב"י) אם רוצה להחמיר ע"ע ולחזור ולהדליקה אין מברך עלי' (כבר כתבתי לעיל דלא מקרי הדיוטות):

סעיף ג' נר של חרס שהדליק בו לילה אחת כעש'

כשהם ישן ואין מדליקין בו לילה אחרת אלא לוקח חדשים בכל לילה ואם אין לו אלא ישן משיקו בכל לילה באור וכר של מתכת א״צ חדש. מסידור לשונו משמע דאין למתכת קריעה על חרס מלובן וחדש וגם בת״ש לא מכר קריעה ועמש״ל. ושל זכוכית או של חרס מכוסה דינו כמתכת ולא קאמר מלופה להורות דמכוסה לגמרי בעינן:

סעיף ד׳ אין חוששין לפתילה להחליפה עד שתכלה. מר״ן לא הביא כאן מ״ש בד״מ דנהגו להחליפו ואפשר חזר בו וכמו שכתבתי בב״י דגם מנהג לא מקרי להחמיר:

פסקי הלכותיו בקיצור

א שמן זית מלוה מ״ש ואם אינו מלוי מלוה לאור אחר שמכים ללולים וטובים מיהו כל השמנים ופתילות כשרים לה אפי׳ אינם נמשכים וכו׳ (לאפוקי לרי ועטרן) ובמדינתינו דאין ש״ז מלוי נהגו להדליק בכרות שעוה (ולא מקרי אבוקה) אפי׳ בשבת חנוכה מותר להדליק בכל השמנים ופתילות רק שלא יתן בכיון שמן בנר יותר משיעור הדלקה (אבל מותר ליתן בריוח). ב אסור להשתמש לאורה אפי׳ מלוה וקדושה ואפי׳ עיון קל (בלא גנאי). ג מהראוי להדליק נר נוסף ובכשיו השמש המדליק הוא הנוסף ויניחנו ברחוק מכ״ח ונהגו לעשותו גדול משאר הנרות ומותר בסכיתו אלא ואעפ״כ לא ישתמש לכתחלה רק באם ישכח וישתמש יהי׳ השימוש לאור הנוסף הגם שהאור מבהיק גם מהכ״ח לאו איסורא קעביד. ד כ״ח (שכבה תוך זמנו והוא אסור בהנאה) שנתערב בנרות חול לא נתבטל רק מדליק כ״כ עד שנדע שבודאי בתוך הדולקים יש נר חול ואז מותר (אפי׳ לכתחלה להשתמש כיון שנתבטל). ה כבתה א״ז לה ואפי׳ כבתה בע״ש קודם קבלת שבת א״ז לה (אבל כבתה בע״ש קודם פלג המנחה זקוק לה וכן אם כבתה בחול אפי׳ רק קלת מבעו״י זקוק לה אפי׳ למ״ד דיולא בהדלקה באותן הזמנים). ו בכבתה אם רולה לחזור ולהדליקה (לא מקרי הדיוט) אין מברך עלי׳. ז הכלי שמדליקין בו יהי׳ או של מתכת אפי׳ ישן או חרס חדש דוקא בכל לילה ואם אין לו רק ישן מלבנו באור. זכוכית או חרס מלופה (שלו) דינו כמתכת. ח הפתילה אין חוששין להחליף בכל לילה (ואפי׳ מנהג ליכא):

טו״ז ס״ק א׳ ואעפ״י וכו׳ ג״כ שמא תכבה ויפשע וכו׳ עיין ברש״י בד״ה זקוק שהשמיע תיבת תכבה ועמש״ם:

שם קמ״ל דאין חשש בזה דק״ל כבתה א״ז לה ע״כ עיין ברי״ף ורא״ש וטור כולם מהכנאים בשגגון אחד דגם כבתה א״ז כשמע משתירא דשבת. ועיין בפרמ״ג כאן עמ״ש שם בדבריהם:

סק״ג או למנותן וכו׳ ותמהני למה כתב בי״י דוקא שאינו של גנאי דאפי׳ ש״ב וכו׳ כל שא״ל לקבל ידיו להנר מותר. וכבר פירשתי הענין דהכוונה הוא ברא״ם דכל שמלטרך לקבל ידיו אל הנר זה מקרי גנאי וכ״ז מדוקדק בלשון הב״י וכזה פי׳ בכאן בספר ח״מ:

שם ולי קשה בדברי הרא״ם מי הכריחו לכתוב של גנאי וכו׳ עיין בס׳ ח״מ שהכריחו מדלא קאמר ר׳ אסי בפשט אפי׳ תשמיש עראי אסור וקאמ׳ הרלאת מעות משמע דוקא דומיא דהרלאה ולי נראה דאלו הי׳ אומר ר״א תשמיש עראי לא הוה ידעינן איזה מקרי תשמיש עראי והוה אמרינן אפי׳ על דבר שלא מקרי תשמיש כלל דמקרי תשמיש (כגון לכעול מנעליו דא״ל לזה נר) או הייתי אומר דוקא תשמיש עראי אבל עיון עראי לא ע״כ כ״ל כמש״ל בדברי הרא״ם דע״כ אסור להשתמש לאורה דוקא תשמיש גמור משמע כמ״ש כל הפוסקים וקשה אר׳ ירמיי׳ דקאמ׳ לטעמא דרב אסור להשתמש למה לא אמר כר׳ אסי דאסו׳ לעיין לאורה דג״כ נשמע מרב מדלא חיים שמא יטה ואי באמת לא ס״ל כר״א וס״ל דעיון תשמיש קל מותר מהיכ׳ דייק רב ירמי׳ דפליגי רב ורב אסי ע״כ ל״ל דגם רב ירמיי׳ ס״ל כרב אסי ולמה אמר אסור להשתמש ע״כ ל״ל דכל אחד משמיענו דין אחר ר׳ ירמיי׳ לטעמי׳ דרב אשמועינן דאפילו אינו תשמיש גנאי כיון דהוא תשמיש גמור אסור ור׳ אסי אשמועי׳ דאפי׳ אינו תשמיש גמור כיון דהוא של גנאי דהיינו ידיו שמזכות אסור ע״ם:

סק״ד ויש מי שמתיר וכו׳ ק״ל הא הטעם דאסור להשתמש לאורה הוא שיהי׳ ניכר שהוא נר של מלוה וכו׳ ע״ם הנה המעיין בדברי בעל המאור יראה דלק״מ דהטעם שהוא ניכר שהוא נר מלוה הוא למ״ד אסור להשתמש לאורה דלדידי׳ כל תשמישין אסורין משא״כ לר׳ אסי אסור להרלות מעות היינו תשמיש חול הטעם משום ביזוי מלוה וכבר הקשה עליו בס׳ חמד משה. מיהו י״ל דהא קשיא וכי ס״ד דר׳ אסי לא ס״ל דבעינן היכר למלוה דהרי רבא אמר הי׳ תפ״ש כ״ח בידו לא ילא משום דהרואה יאמר ללרכו ובעינן היכר דלמלוה ואם נאמר דר׳ אסי פליג ארבה ה״ל לפסוק דהוא בתרא ע״כ ל״ל דגם ר׳ אסי מודה דבעינן היכר וכיון דבעי׳ היכר למה יהי׳ מותר תשמיש מלוה. אך המעיין בבעל המאור יראה דמתרץ ג״ז דהרי הביא הא דרבא דאמר ולריך נר אחרת להשתמש. וכתב דזה אליבא דכ״ע אפי׳ למ״ד מותר להשתמש לאורה אעפ״כ לריך נר אחרת קבועה וס״ל כיון שיש נר קבוע הגם שמשתמש לכ״ח שוב לא יטעו ללרכו וכו׳ כיון שיש נר קבוע לתשמיש רק שאסור תשמיש חול משום ביזוי ע״ש. והכ״ל דבאמת הט״ז לא הקשה אבעל המאור דלדידי׳ לק״מ ועיקר קושייתו על בעל העיטור שהביא הטור כמו שהקדים בדבריו בעל העימור בטור דהראה מסידור לשון הטור שכתב וז״ל ובעל העיטור כתב דוקא תשמיש של חול וכו׳ ולא נהירא לא״א הרא״ש ז״ל. ומפני שאסור להשתמש וכו׳ מוסיפין נר אחד וכו׳ משמע דבעל העיטור לא ס״ל ההוספה דס״ל לבאר בהכרח כמו שביאר בעל

כי אורן זך ולבול כמו שמן (לפי דבריו משמע דאעפ"כ שמן לבול מוקדם לשעוה דמי כתלת במי) ואם אין לו שמן זך או לבול וגם שעוה מותר לו ליקח כל מין שמן שירלה בין בחול בין בשבת שבחנוכה מהר"ם התיר לקנות שעוה של כרות שהדליקו בתועבה אפי' לכ"ח וה"ה לנר של בה"כ כי ודאי בטל לו הגוי מקודם שמכרו (עיין ביו"ד סי' קמ"ו סעיף א' ומשמע אם ידוע שלא בטלה בודאי אסור) אפי' אותן שמנים ופתילות הפסולים לנר של שבת מפני שאין השמן נמשך (כבר כתבתי למעט לרי ועטרן דאסור) ואפי' בשבת שבחנוכה לא חששו לזה שהרי אם כבתה אף בחול קודם שיעורו א"ל לחזור ולהדליקה ולשמא יטה נ"כ ליכא למיחש שהרי אף בחול אסור להשתמש לאורו הטעם כדי שיהא ניכר לכל שהוא נר של מצוה לפרסם הנס ועוד כיון שע"י נס שנעשה במנורה עשאום כמנורה כו' ואפי' השמנים ערלי כגון לעיין בהו ונעות או למכותן (עמ"ש בס"ע דמשמע אפי' אין ידיו סמוכות לנר דאין גנאי) אסור ואפי' השמנים של קדושה (משידור לשונו ומשמע לכאורה ערלי דקדושה מות' דוקא השמים אסור ול"ע) ולשמא יתן בה יות' משיעורא וכו' ליכא למיחש (משמע דלדעתו אסור ליתן בכיון יות' משיעורא) דכולי האי לא חששו ומפני שאסו' להשתמש לאורה נהגו להוסיף נר אחד שבו מדליקין את כולם וקורין לו שמש מפני שאם ישתמש. (לכאורה משמע דמש"ה קורין אותו שמש ע"ש שמשתמשין לאורו ולפי מה שפירשתי בטור בתשובת רבינו יחיאל איכו כן רק שמש נקרא ע"ש שמדליקין בו והוא משמש לכרות ואפש' דהאי מפני קאי לטעם על הריסא כתגו להוסיף וכו') יהי' השימוש לאור אותו הנר (ולא לכולם ביחד) ואותו הנר יעשה גדול מאחרים כדי שידליק כ"ז שאחד מן הכרות דולק וישתמש לאורו גם יניחנו מרוחק קלת וכו' (לא ס"ל ליתנו בגובה משום ביזוי מצוה) וכשמדליק הכרות והניח אחד יות' מהלורך וכו' ידליק אותו הכוסף באחרונ' שלא יפסיק וכו' (עמ"ש בטור בענין אמירת הכרות הללו שלא יאמר עד אחר גמר כל הדלק' וכ"כ הרב לקמן סי' תרע"ו שמדליק אחר שהדליק יאמר וכו') כ"ח שהוא אסו' בהנאה שנתערב עם ב' שמנים או יות' וכו' איכו בטל ברוב וכלם אסורים בהנאה (נראה בשעת הדלקתן למצוה קמיירי כמו בתה"ד ובכבתה תוך זמנו ונתערבה דעתו כעלמה תמכי) שהרי במכין מדליקין אותם (כ"ל אפי' במקום שמוכרין כרות במשקל) :

סעיף ג' אין מדליקין בנר של חרס אא"כ הוא חדש ואם הוא ישן ואפי' לא

הדליק בו אלא פעם אחת לא ידליק בו פעם שנית עד שיסיקנו באור וכו' ולכך לריך ליקח חדשים בכל לילה או יסיקנו באור (לכאורה מתיבת ולכך הוא מיותר וכ"ל דמשמיענו לחדשים מוקדמים לניסקים דלא תימא כיון דאיתעביד בי' חדא מצוה וכו') ונר של מתכת או חרס מלופה א"ל חדש שאינו מאוס כ"כ ותיבות כ"כ משמע דאעפ"כ מאוסים במקלת וכר דחרס חדש מוקדם:

סעיף ד' ופתילות אין חוששין להחליפן וכו' דאדרבה הם כוחים להדליק

יותר. משמע כמ"ש בס"ע דאפי' מכסג לא מהכי להחמיר :

קיצור פסקיו לדעתי

א' אם כבה במזיד יחזו' וידליקנה בלא ברכה כבתה מעלמה ואפי' כבה הוא בעלמו כדי להדליקה ולא ידע הדין דכבתה וכו' ואפי' כבתה בע"ש קודם קבלת שבת מבע"י א"ז לה ואם רולי' להחמי' הגם דלא מקרי הדיוט אעפ"כ א"ל לברך (אבל אם כבתה בע"ש זמן רב קודם שקיעה ואפי' אחר פלג המנחה זקוק לה ולא יברך). ב מעלות יש במין ההדלקה מלוה מ"ה בשמן זית וא"ל לחזו' אחריו למטה ממנו שמנים זכים ולבולים לוועה ממנו כרות שעוה למטה ממנו כל השמנים והפתילות אפי' הפסולים לנר שבת (לרי ועטרן משמע דפסולים) כשירים בין בחול בין בשבת. ג כשמדליק כ"ח בשבת בשמנים ופתילות הפסולים לא יתן בכיוון הרבה שמן שידליק יותי מכשיעו'. ד אסו' להשתמש לאורה אפי' תשמיש ערלי שאיכה של גנאי ואפי' תשמיש קדושה (ותשמיש ערלי דקדושה באין ידיו סמוכות לנר אפש' דשרי ול"ע). ה כוהגין להניח אללם דולק נר השמש שמדליקין בו הכרות כדי שאם יבוא להשתמש וכו' (אבל לכתחלה לא ישתמש כ"ל) ויעשנו גדול מאחרים ויניחם נ"כ מרוחק. ו כ"ח בעודו דולק למלותו שנתערב עם כרות דולקים של חול איכו בטל ואסו' להשתמש כנגד כולם אפי' במקום שמוכרין במשקל. ז אין מדליקין בנר של חרס ישן אפי' לא הדליק בו אלא לילה אחת אסו' להדליק בו לילה הב' עד שיסיקנו באור (וחדש קודם מישן שהוסק באור גם חדש קודם למתכת ישן כ"ל) אבל מות' להדליק במתכת ישן או חרס מלופה. ח א"ל להחליף הפתילות :

פסקי העטרת זקנים

א' בשם הגאון מהר"ל מפראג שלא להדליק בנר של חלב ושעוה דמקרי אבוקה כי החילוק בין נר לאבוקה נר מקרי שאין האור רק בראש הפתילה ואבוקה הוא מה שבולע האור בכל משך הנדלק (ועמ"ש בס"ע דנ"ל דס"ל חילוק אחר) וכתב בשם הרא"ש דעכ"פ בבה"כ ידליק בש"ז. ב השמש יתן למעלה מנרות ושימנך שרפים עומדים ממעל לו (ותרגומו לשמשו פרמ"ג וכ"ל ממעל ל"ו נרות שמדליקין כל ימי חנוכה) : ג בכנסה אם רולה לחזור ולהדליקה לא ידליקנה מנרות של עלות :

פסקי ספר חמד משה

א' אפי' תשמיש ערלי דאין גנאי אסר להשתמש. ב כ"ח שכבה תוך זמנו ונתערב בנרות

בנרות חול אם התערובות בתוך ימי חנוכה אינה בטילה אבל אחר ימי החנוכה מתבטלת אבל להדליק כ"כ ביחד שודאי יש ביניהן נר חול מותר אבל אם נתערבה בעוד שהודלק למצותה בכל ענין אסור **ג** אם כבתה בע"ש קודם קבלת שבת יש להחמיר לחזור ולהדליקה ולכתחלה יראה להדליק סמוך לקבלת שבת כל מה דאפשר **ד** לא נתן בה שמן כשיעור וכן אם נתנה בפני הרוח וכבתה יחזור וידליקנה בלא ברכה :

א"ר הק"א בשמן זית וכו' אף שהוא ביוקר. נ"ל דמדת חסידות שנה כאן ולא מן הדין ועמ"ש בס"ע :

שם ובשער אפרים האריך במעשי' שנפלו חמאה בקדירה של בשר וכו' דמצות לאו ליהנות נתנו. עמ"ש על דברי הפרמ"ג בזה:

שם ותמהני הא בב"ח אסור בביטול ואף שכבר נתבטל הא קיי"ל יש ביטול אחר ביטול. והפרמ"ג תירץ דהא דיש בבב"ח ביטול אחר ביטול היינו כשנתבטל כ"א בפ"ע ואח"כ נפלו ביחד אבל אם כבר נתבטל ונתערבו ביחד ונלענ"ד אין ביטול אחר ביטול :

שם הק"ע לבוש שהרי אף במ"ל וכו' קשה למ"ש המ"א בסי' רס"ד דאם יש נר אחד מותר להשתמש אצל הפסולים וכו' לק"מ לדעת' דעיקר מצות נ"ח הוא בחוץ שאם אין נתון נר שבת רק מבפנים :

קיצור פסקיו

א שמן זית מצוה מ"ה אף שהוא ביוקר (עמ"ש בס"ע) **ב** חמאה שנתבטלה בקדירה בשר ב"י אסור להדליק בה **ג** מצוה לקנות שעוה הטעף בבהכ"נ **ד** אין להדליק קצת נרות שעוה וקצתם שמן אבל לילי' אחת שעוה ולילי' אחת שמן מותר **ה** כשמדליק שעוה יניח כ"א מהן גבוה קצת מחבירו דמעלין בקודש אבל לא יניח אחד ככה ואחד יוצא **ו** אין הלכ' כמהרי"ל דאוסר שעוה דלא מקרי אבוקה **ז** שעוה מבית תפלות הגם שנעשו בו' מאוס הוא לנ"ח **ח** נ"ח בשבת צריך לעשות השמש משמנים הכשרים לשבת **ט** נ"ח בשבת שמדליק בפסולים מותר ליתן יותר מכשיעו' דס"ל דגם אח"ז אסו' להשתמש **י** אסו' להשתמש לאור' אפי' תשמיש עראי באין ידיו סמוכות לנר **יא** אם השמש גדול מאחרים א"צ שיהי' מרוחק **יב** אפי' רבים שמדליקין צריך שמש אלא כ"א **יג** אין לטלטל השמש ממקום למקום רק יהי' לשם בקביעות **יד** כשמדליק נ"ח למטה מי"ט יניח השמש למעל' מי"ט אבל במדליק למעל' מי"ט יניח השמש למטה **טו** הזמנה לנ"ח לאו מלתא ומותר ליקח נרות בשמש **טז** נ"ח שכבה תוך זמנו ונתערב בנרות של ידליק מן התערובות כ"כ שבודאי יש נר חול ביניהם ומותר כרמ"א **יז** כבתה הגם דא"ז לא עכ"ז מצוה לחזור ולהדליקה ומכש"כ בכבתה ע"ש קודם קבלת שבת אבל לא יברך ולא ידליקנה מנר מצוה **יח** מצוה להדר אחר כלי כסף להדליק בה ומהרש"ל קנה נר כסף והמתין בברכת שהחיינו עד ליל ב' לברך שהחיינו עם שאר הברכות (עמ"ש בפרמ"ג) **יט** המנהג להחליף הפתילות לנ"ח בכל לילה (ועמ"ש בדברי הס"ע):

גמרא ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין וכו' והמהדרין מ"ה וכו'.

יש לדקדק למה אמר מצות חנוכה ולא מצות נר חנוכה כלשון הגמ' בשאר הברייתות וכ"ה באמת כאן ברי"ף ונראה לפרש דהנה הקשו המפרשים הרי הנס לא הי' רק ז' ימים ותירצו הרבה תירוצים דגם ביום הראשון הי' הנס ויש שתירצו דביום הא' מדליקין משום נס הנצחון. והנה להך תירוצא יצדק שפיר דאלו הי' אומר מצות נר חנוכה איש וביתו הו"א דוקא בז' ימים האחרונים דהדלקה הוא מטעם נס הנרות לזה הי' די נר לאיש וביתו דהנס דמנורה הי' לאחד ולמאה שוות משא"כ ביום הראשון דאין הדלקה לזכר הנס דחנוכה רק לזכר הישועה מהאויבים ונס ההצלה נעשה לכ"א בפ"ע מחייב כ"א להדליק בפ"ע לזה קאמ' מצות חנוכה להורות דבכל ימי חנוכה די בנר איש וביתו. ואפי' לאידך תירוצים דס"ל דגם ביום הא' הי' הנס דמנורה אעפ"כ מודו דגם נס ההצלה הי' ביום הא' והו"א דבעינן לזכר זה להדליק כ"א בפ"ע קמ"ל ועי"ל דאי הוה קאמ' מצות נר חנוכה וכו' והמהדרין וכו' והמהדרין מ"ה וכו' הוה משמע דגם תוספת הנרות דקעבדו המהדרין מ"ה מצות נר חנוכה יקרא לא ממילא כששכח ופיחת איזה לילה ואח"כ נזכר שוב יברך על הנוסף להדליק נר חנוכה דגם זה תקנו חז"ל לעיקר מצות נ"ח ע"כ קאמר מצות חנוכה וכו' והמהדרין מ"ה וכו' ר"ל דההידור לא הוה בכלל מצות נ"ח שיקבע לו ברכה לעצמו להדליק נ"ח רק הוא מצות חנוכה היינו מצות היום ותוספת פירסום הנס. ולא תקשה א"כ לפי"ז גם המהדרין דקעבדו נר לכ"א לא יברך כ"א בפ"ע (וכן נראה מדברי הרמב"ם עמ"ש בדבריו) זה לק"מ דאם אינו רוצה לצאת בברכת ובהדלקת חבירו מי יכריחנו. או י"ל מענין הנ"ל להורות דההידור לא הוה בכלל עיקר מצות נר חנוכה ממילא מותר להפסיק באמצע הדלקי' אחר הדלקת הראשון ובפרט באמירת הנרות הללו ובהדלקת הנר הנוסף ועוד נדבר מזה אי"ה בדברי הראשונים והאחרונים:

רש"י בד"ה והמהדרין וכו' עושין נר אחד בכל לילה לכ"א וכו'. הנה תיבת אחד לכאורה יתר לשון. ונראה מזה דס"ל כהתוס' דהמהדרין דוקא נר אחד עושין לכ"א ולא הרבה נרות לכ"א כמהדרין מ"ה דלא מינכר כלל המצוה והוי הדיוטות ברבות הנרות ודייק זה מתיבת נר בברייתא דהל"ל והמהדרין לכאו"א אך להורות דוקא נר אחד :

תוס' בד"ה והמהדרין מ"ה נראה לר"י דב"ש וב"ה לא קיימו וכו'.
הקשה בס' ח"מ דלשון התוס' שכתבו דב"ש וב"ה לא קיימו וכו' אינו מדוקדק והל"ל דמהדרין מ"ה לא קיימו אמהדרין ועיי"ש מה שתירץ. ולי נראה עפ"י פשוטו משום דדיוקא הוא מלשון ב"ש וב"ה דהתחיל התנא בלשון רבים והמהדרין מן המהדרין (ולא קאמר והמהדר כו') וסיימו ביחיד מדליק וכו' פוחת וכו' מדליק וכו' מוסיף וכו' ע"כ להורות דאפי' המהדרין מ"ה רבים מבני הבית סגי לכלם הדלקה אחת. ועוד י"ל דהנה כתבו האחרונים דאנו שמדליקין בפנים ואין החיוב שידליק כ"א בטפח הסמוך לפתח רק כ"א במקום מיוחד ואדרבה שפיר דמי דמהדרין מ"ה יעשו כמהדרין ג"כ ויהי' אעפ"כ היכר גם לתוספת היום כיון שכ"א מדליק בפ"ע לזה דקדק הר"י דב"ש וב"ה לא קיימו אמהדרין. ר"ל דוקא בזמניהם שהיו מדליקין בחוץ משא"כ לדידן שמדליקין בפנים כמ"ש הר"י בעצמו בדיבור שלפני זה :

שם דאיכא היכרא וכו' כנגד ימים הנכנסים או היוצאין. משמע לכאורה דמאן דס"ל טעמא כנגד פרי החג ומעלין בקודש שפיר דמי דמהדרין מ"ה יעשו כמהדרין ג"כ לפי"ז התוס' קיצרו במקום שהי' להם להאריך דה"ל לפרש דזה דוקא למ"ד טעמייהו כנגד ימים הנכנסין והיוצאין ול"ל דהתוס' ס"ל דאפי' למ"ד טעמייהו כנגד פרי החג ומעלין בקודש ס"ל דבעי היכרא לימים רק דס"ל דטעמא דב"ש דס"ל פוחתין ויהי' היכר לימים למה לא יוסיפו ויהי' ג"כ היכר לימים. משום דתיקנו כנגד פרי החג. וטעמא דב"ה דעבדו היכרא לימים בהוספה ולמה לא בפחיתה משום דס"ל מעלין בקודש (ומ"ד השני י"ל דס"ל דבהא פליגי דב"ש ס"ל דבעינן למיעבד היכר הימים כנגד ימים הנכנסים דס"ל כהך תירוצא שחלקו הפך לשמנה חלקים וידעו תיכף שידלק מהפך הזה ח' ימים וב"ה ס"ל כהנהו בליל א' כל השמן שבפך למנורה ובליל ב' נשאר כל השמן במנורה כמ"ש הנך תירוצים בב"י והא דמקשו הא הנס לא הי' רק ז' ימים וא"כ לא ידעו מהנס בכל יום רק בלילותו) אבל כ"ע ס"ל דעיקר הטעם למיעבד היכרא לימים. ותדע דאי משום פרי החג לחודי' או מעלין בקודש למה יהי' שיעור לדבר יפחות או יוסיף בכל לילה כמו שירצה למה אחד דוקא מש"ה ס"ל להתוס' דאפי' למ"ד פרי החג ומעלין בקודש אעפ"כ מהדרין מ"ה לא יעשו כמהדרין דליכא היכרא ולישנא דב"ש וב"ה דייקו כך כמש"ל דאי לא תאמר כן לא יצדק למ"ד פרי החג הא דהתחיל ברבים וסיימו בלשון יחיד:

שם שיסברו שכך ב"א יש בבית. ואי הקשה גם עתה יטעו ויאמרו דהם, מהמהדרין ולא מהמהדרין מ"ה ויסברו שכך ב"א יש בבית בכל לילה. זה אינו כיון שיראה שבכל לילה אינו מוסיף רק אחד ישימו על לבם שזה למעלה היכר הימים משא"כ כשיתוספו נרות רבים בכל לילה לא ישימו לב לזה פרמ"ג :

רש"י בד"ה ימים היוצאין וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאין לא הוצרך לפרש כן בימים הנכנסים דזה ודאי בשעת הדלקה הוא בתחלת כניסתו ועדיין לא יצא משא"כ כנגד היוצאין הרי זה עדיין לא יצא ע"כ פי' דחשבינן לי' כאילו יצא :

גמרא וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דב"ה דמעלין בקודש. יש להבין הנ"מ בין הנך אמוראי הנה י"ל בפשוטו דלמ"ד טעמייהו כנגד הימים א"כ מהדרין מ"ה לא עבדו כמהדרין דלא יהי' היכר שיסברו כך ב"א יש בבית משא"כ לטעם פרי החג ומעלין בקודש א"כ לא בעינן היכר לימים א"כ מהדרין מ"ה אפשר למיעבד כמהדרין ג"כ. אבל לסברת התוס' כתבתי לעיל דלא ס"ל הכי רק דגם למ"ד פרי החג ומעלין בקודש ס"ל ג"כ דבעינן היכר לימים וא"כ מהדרין מ"ה לא עבדו כמהדרין. וי"ל עוד נ"מ דהנה על הקושיא שהקשו הרי הנס במנורה לא הי' רק ז' ימים תירצו האחרונים כמה תירוצים דהי' הנס ח' ימים במנורה ויש מי שתירץ ביום הא' הי' נס הנצחון והישועה ועי' בפרמ"ג תר"ע סק"ג דתיבת נס יורה לשון הגבהה מחוץ לטבע. והנה הישועה והנצחון הגם שהשם צבאות מסר טמאים רבים ביד טהורים מעטים עכ"ז אינו דבר יוצא חוץ להיקש הטבע משא"כ נס דנרות שיוצא חוץ לטבע ושייך בזה לשון נס. ולפ"ז נוכל לומר דלמ"ד דס"ל יום א' מדליקין זכר לנס הנצחון והישועה (הגם דלא שייך לזה נרות כיון דבאינך ימים מדליקין נרות תיקנו גם ביום א' כן) צריך לברך שהחיינו קודם שעשה נסים דשהחיינו קאי על עשיית המצוה היום כתקנת חכז"ל וגם על זמן הישועה המתעורר בכל דור ודור בזה"ז משא"כ שעשה נסים קאי על יום מחר שהוא נס דמנורה חוץ לטבע (ואעפ"כ מברכין היום כיון דהוא התחלת הישועה) ויש לומר דזהו טעמו של המ"ם שכתב לברך זמן ואח"כ נס (ולי"ע למה לא הזכירו הפוסקים כלל מדברי המ"ם) ולהנך טעמי דנס ביום א' הי' הנס דנרות המנורה ודאי צריך לברך נס קודם זמן. והנה בכאן הקשה המהרש"א ז"ל וכי ס"ד דב"ש לית להו מעלין בקודש דילפינן מקרא ותירץ דזה ילפי לה מפרי החג כל היכא דאיכא טעם אין משגיחין במעלין בקודש כמו בפרי החג דהם נגד ע' שרים שיתמעטו וילכו וה"נ טעמא אית בי' דהרי לא הי' בפך אלא כדי להדליק יום א' וחלקוהו לשמנה חלקים והדליקו בכל לילה שמינית הפך ודלק כל הלילה א"כ בכל לילה נפחת השמן ולזכר זה פוחתין מכ"ד. א"כ לפי"ז י"ל דלא ס"ל דביום א' הי' נס הנצחון רק נס דמנורה וא"כ צריך לברך נס קודם זמן משא"כ א' אמרינן נגד ימים היוצאים ולמה לא נגד הנכנסים ע"כ הוא כמש"ל בדברי התוס' דס"ל דבכניסה לא הי' עדיין נס כי

הנס

כתבו כל השמן במנורה ובליל ב' היתה מלאה וא"כ בלילה היום ידעו מהכם וכן בכל לילה א"כ ביום א' הוא ע"כ עבור כם הכלאון וא"כ יש לברך זמן קודם כם. ובזה י"ל אולי זאת הוא כוונת הרי"ף שהביא הך דר"י דב' זקנים היו בצידן וכו' להורות הלכה למעשה דהטעם הוא משום פרי החג ומעלין בקודש. ממילא לפי"ז מהדרין מ"ה יעשו כמהדרין וגם יברך כם קודם זמן :

פסקי התוס'

א המהדרין מ"ה לא יעשו כמהדרין (וזה דוקא לדידהו אבל אכתנו דמדליקין בפנים ואין מדליקין דוקא בטפח הסמוך לפתח רק כ"א מדליק בפ"ע מלוה איכא דמהדרין מ"ה יעשו כמהדרין) וכ"כ מפירש"י :

מס' סופרים הסייך להלכה זו כרות בב"ה (ע"ם ול"ל כב"ה רל"ל לענין הכרות הלכה כב"ה) משום מעלין בקודש ולא מורידין כנין ימים היולאין. הנה הפס ב' הטעמים ולפי מאי שפירשתי לעיל בדברי התוס' ניחא שפיר דברי המ"ם דודאי גם המ"ד דס"ל הטעם דמעלין ודאי ס"ל דבעינן היכרא לימים דאי משום מעלין בקודש לחוד למה מוסיפין דוקא אחד בכל לילה רק קאי משום היכר הימים קשה למה לא נעביד היכרא לפחות בכ"י מש"ה ל"ל גם הטעם משום מעלין בקודש. והנה הרא"ה דלא כתב דין דנר איש וביתו וגם דין דמהדרין והנה על דין דמהדרין י"ל דס"ל כתוס' דמהדרין מ"ה לא עבדו כמהדרין ואעפ"כ ה"ל לבאר וכ"ל דאפשר לומר דס"ל לתנא דמ"ם דב"ם וב"ה פליגי באכפי כפשייהו לעיקר הדין דכך ס"ל לעיקר הדין והתנא דברייתא ס"ל לעיקר הדין די בנר אחד וקאמר באם הוא ממהדרין מ"ה לעבד כב"ם או כב"ה אבל הם ס"ל זה לעיקר המלוה ממילא הלכה כב"ה ובפרט דהאמוראי מפרשי פלוגתייהו. וע"כ לריך אתה לפרש כן לפי' התוס' דמהדרין מ"ה לא עבדו כמהדרין דאיכא עפי הידור כשמוסיף רק א' בכל יום וא"כ קשה אליבא דב"ה ביום הראשון אפי' מהדר לא יקרא לו והיאך אפשר לומר מהדרין מ"ה ביום הראשון מדליק א' אלא ע"כ ב"ם וב"ה פלוגתא באכפי כפשייהו רק התנא דברייתא ס"ל דא"ל למיעבד כוותייהו כי די בנר איש וביתו רק המהדרין מ"ה מחמירין ע"ע כב"ם וב"ה ממילא לפי"ז הלכה כב"ה וכמש"ל וא"ה כדבר עוד מזה בדברי הטור ממילא לפי"ז פסק הלכה למ"ם

א לעיקר המלוה בעינן למיעבד כב"ה להדליק ביום הראשון א' ולהוסיף בכל לילה א' (ואפשר לדעתו אין יולאין אח"כ בנר אחד. ולפי"ז ודאי הוא ס"ל כסברת התוס' דאם מדליקין בחוץ בטפח הסמוך לפתח אם ידליק כ"א מבני הבית לא יהי' היכר לימים בודאי יותר טוב שילאו כל הבי"ב בהדלקה אחת כ"ל) :

שאילתות

ת"ר חנוכה מלות איש וביתו. עמ"ש בגמ' על הלשון שאמרו מלות חנוכה נר איש וביתו ולא קאמרו מלות נר חנוכה להורות כי היכי דלא נטעה דביום הראשון הי' גם כם הכלאון ומחויב להדליק כ"א בפ"ע. והנה הגאון שמשמע תיבת נר ושוכה תיבת מלות אחר תיבת חנוכה. אפשר כוונתו שכל מלות חנוכה הוא מלות איש וביתו שכולם חייבים בזה דהיינו הלל ולהזכיר בהודאה וטעמא רבה איש בי' משום דלכולם נעש' הנס ובפרט כם התפלה ול"ע עוד :

שם ומהדרין נר לכאו"א והמהדרין מ"ה בש"א ביום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחתין והולכין ובה"א ביום הראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך. הנה תראה דברי הגאון משונה שבגמ' כשנה דברי ב"ם וב"ה בלשון יחיד והגאון התחיל בדברי ב"ם בלשון יחיד מדליק שמנה וסי"ם ברבים פוחתין ובדברי ב"ה הכל בלי' יחיד וי"ל דהגאון ס"ל כדעת התוס' דמהדרין מ"ה לא עבדו כמהדרין דיותר יש היכר ופרסום הנס כשמוסיף רק אחד בכ"י וירלו התוספת הנר רק דבהא פליגי דמדברי התוס' משמע דגם לב"ם הוא כך והגאון ס"ל דלב"ם אינו כך רק ביום הראשון שמדליק שמנה מהראוי להדליק רק שמנה לבד להתוודע ולהגלות לכל עובר ושב דימי הנס הי' שמנה ימים משא"כ בשאר הימים כיון דנודע מראשית ההדלקה שימי הנס שמנה ימים לא איכפת לן להודיע בפירוש שעוד יהי' משך ימי הנס כך וכך ימים ע"כ שפיר דמי למיעבד כמהדרין ג"כ ע"כ אמר בלשון רבים פוחתין משא"כ לב"ה יותר שפיר דמי שיהי' בכל יום היכר בטוב כמה ימים הי' הנס ולא נדע כל הסך עד יום ח' וס"ל להגאון דאיידי דאמרו ב"ה מוסיף בלשון יחיד אמרו ב"ם פוחת אבל באמת לדידהו שייך לשון פוחתין :

שם אמר עולא תרי אמוראי במערבא. הסמיע מ"ם בגמ' פליגי בה עמ"ם בדברי התוס' דבאמת לא פליגי דמ"ד משום פרי החג ומעלין בקודש ס"ל ג"כ דבעינן היכר לימים והגאון ס"ל דלא פליגי כלל רק כ"א מפרש ב' טעמים רק אחד מפרש טעם ב"ם כנגד ימים הנכנסין ולא עבדינן היכרא ליולאין משום דעבדינן כמו פרי החג והשני מפרש טעם ב"ה כנגד היולאין ולא כנגד הנכנסין משום דמעלין בקודש וזה שתראה דברי הגאון שהוסיף שני פעמים וחד אמר על לשון הגמרא בזה"ל ר"י ב"א ור"י ב"ז חד אמר טעמא דב"ם כנגד ימים הנכנסים וחד אמר (זה אינו בגמ' רק הגאון הוסיף מטעם הנ"ל) טעמא דב"ה כנגד ימים היולאין חד אמר טעמא דב"ם כנגד פרי החג וחד אמר (ג"ז אינו בגמ') טעמא דב"ה משום מעלין בקודש ולא מורידין וכוונתו דאותו חד דאמר טעמא דב"ם נגד פרי החג הוא אותו חד דאמר טעמא דב"ם כנגד ימים הנכנסים ואותו

ואותו חד דאמר טעמא דב"ה משום מעלין בקודש הוא אותו חד דאמר טעמא דב"ה כנגד היוצאין. ואפשר דילא לו זה מדלא קפריך בגמרא מאי כ"מ בין ב' הטעמים ע"כ לומר דחד טעמא הוא ולא פליגי. ולפי"ז ילא לנו מדברי הגאון לדינא א כל מלית חנוכה היינו נרות והזכרה בהודאה והלל אים וביתו שכלם חייבין בזה ב המהדרין עושין נר לכ"א מב"ב ג מהדרין מ"ה ביום הראשון מדליק אחד לכל בני הבית וביום הב' ב' לכולם:

בה"ג ת"ר מלות חנוכה נר אים וביתו והמהדרין וכו'. והמהדרין מ"ה בש"א וכו' ובה"א וכו' טעמייהו דב"ש מפרי החג טעמייהו דב"ה משום מעלין בקודש ע"כ. הנה לא הביא המ"ד דימים הנכנסים והיולאין משום דאר"י מעשה בב' זקנים משמע דהכי הלכתא והכ"מ הוא דלמ"ד משום ימים המהדרין מ"ה לא עבדו כמהדרין משום דבעינן היכר לימים ולטעמא דפרי החג ומעלין בקודש ס"ל דלא בעינן היכר לימים וע"כ המהדרין מ"ה יעשו כמהדרין ג"כ (גם י"ל דכ"מ דמברך כם ואח"כ זמן כמש"ל) הנה לפי"ז פסקי בה"ג. א יולאין כל ב"ב בנר א' והמהדרין עושין נר לכ"א מבני הבית והמהדרין מ"ה כ"א מבני הבית ביום הראשון מדליקין כ"א נר אחד וביום הב' כ"א מדליק ב' וכו' (ומברכין זמן קודם נס) :

לשון הרי"ף ז"ל

ת"ר מלות נר חנוכה אים וביתו. ובגמ' איתא מלות חנוכה נראה באפשר דמפרש כפי' הראשון שכתבתי בגמ' דהשמיע נר להורות דנס ביום הראשון יולאין כל ב"ב בנר א' דאל"ה הו"א דוקא ביומי בתראי אבל ביום הראשון הו"א דטעם ההדלקה הוא משום הנלחון והישועה מהאויב דהרי ביום הראשון לא הי' נס הנרות דהי' בפך כדי להדליק והישועה מהאויב הוא לכ"א בפ"ע קמ"ל והנה רבינו הגדול ז"ל כתב לקמן ולא מלאו אלא פך וכו' ונעשה בה נס והדליקו בה ח' ימים לשנה האחרת קבעום ח' ימים טובים וכו' והלכך מברכינן אכיסא כל יומא ויומא מתמכיא יומי דחנוכה הואיל ובכל יום ויום הי' הנס מתחדש באותו פך של שמן עכ"ל. הנה תרא' דבגמ' אמר לשנה האחרת קבעום יו"ט ורבינו הגדול הוסיף ח' ימים טובים גם והלכך וכו' מתמכיא יומי דחנוכי' וכו' והוא לכאורה מיותר גם ק"ס באותו פך של שמן שהוא ג"כ שפת יתר ע"כ נרא' דרבינו מפרש לתי' הקו' שהקשו הלא הנס לא הי' רק ז' ימים. מפרש הוא כיון דחזו דנעשה הנס באותו פך א"כ ידעו למפרע דגם יום הראשון מה שנשאר הפך שמלאו הי' דרך נס בהשגח' פרטיות כדי שעל ידו יתהווה הנס ובזה ידוקדק מ"ש לשנה האחרת קבעום יו"ט ולמה בשנה האחרת ולא בשנה זו בעלמה הי' להם לקבוע בכל יום ויום שנמשכה ההדלקה אך הוא דבשנה הראשונה לא הי' יכולין לקבוע היום הראשון כיון שלא ידעו מזהם. דהנס שנשאר הפך שמלאו אפשר הוא בבחירת היונים כי המה בעלי בחירה והבחירה חפשית אך אח"כ כיון שראו הנס ז' ימים האחרונים הבינו בעיב שגם יום הראשון הי' דרך נס ע"כ לשנה האחרת קבעום ח' ימים טובים ובזה ידוקדק דברי רבינו הגדול ז"ל אומרו הלכך וכו' מתמכיא יומי דחנוכה וכו' באותו פך של שמן ולפ"ז רבינו הגדול מפרש שגם ביום הראשון הי' נס הנרות ואין מקום לטעות לשנות יום הראשון משאר הימים ע"כ קאמר מלות נר חנוכה:

שם והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מ"ה בש"א יום ראשון וכו' טעמייהו דב"ש כנגד פרי החג א"כ כנגד ימים הנכנסין וטעמייהו דב"ה כנגד ימים היולאין א"כ משום מעלין בקודש ול"מ. מדכתב אי כמי ש"מ דפליגי הנך טעמי אהדדי ודלא כשאילתות וכ"מ לענין דמהדרין מ"ה אי יעשו כמהדרין דלטעם הימים אין להם לעשות כמהדרין משא"כ לטעם השני וכמש"ל :

שם אמר רבב"ח שני זקנים היו בלידן אחד עשה כדברי ב"ש ואחד עשה כב"ה זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו משום מעלין בקודש. הנה הביא זה להורות דהנך טעמי עיקר וכ"מ כדלעיל ואפשר לומר דגרסתו הי' בגמ' כמ"ש בשאילתות חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וחד אמר טעמא דב"ה כנגד ימים היולאין חד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וחד אמר טעמא דב"ה משום מעלין בקודש דלפי הגירסא זו י"ל דמ"ד טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסים אית לי' טעמא דב"ה משום מעלין בקודש וכן בהיפוך וא"כ לפי"ז אין הכרע לשום מ"ד אי ב"ש וב"ה קיימו אמהדרין מש"ה הביא הך דב' זקנים דיורה דמאן דס"ל טעמא דב"ש משום פרי החג ס"ל טעם ב"ה משום היולאין ממילא למ"ד טעמא דב"ש משום ימים הנכנסים ס"ל טעם ב"ה משום היולאין ממילא לע"ד משום הימים לא קיימו ב"ש וב"ה אמהדרין ולטעם השני קיימו אמהדרין :

פסקי הרי"ף

א די בנר אחד לכל בני הבית (אפי' בלילה הראשונה) והמהדרין וכו' והמהדרין מ"ה בליל א' מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך וכל ב"ב די להם בזה :

מהר"ן נראה שדעתו לפסוק כתוס' דמהדרין מ"ה לא עבדו כמהדרין מדהביא דעתם באחרונה. הס"ג נראה דדעתו לפסוק כהרמב"ם דמהדרין מ"ה יעשו כמהדרין ג"כ מדהביא דעת הרמב"ם באחרונה. לשון ריא"ז בשביל קטנים א"ל להדליק אפי' המהדרין :

דברי הרמב"ם בפ"ד מה' מגילה וחנוכה הלכה א

כמה נרות הוא מדליק בחנוכה מצותה שיהי' כל בית ובית מדליק נר אחד. משמע אפי' חלוקין בעיסתן כיון דדרין בבית אחד סגי בנר אחד: והרה"מ בהלכה ד' כתב דבחלוקין בעיסתן מדליק כ"א בפ"ע וכדברי רבינו משמע מלשון הגמ' נר איש וביתו ולא קאמר נר לכל בני הבית משום דבני הבית משמע שסמוכים אללו כבניו וקאמר איש וביתו אפי' אינם סמוכים לו ואפשר לדעת הרה"מ לומר דאדרבה מדלא קאמר נר לכל הבית וקאמר איש וביתו משמע שהוא איש והדון לביתו היינו לאותן שהם סמוכים על שלחנו אבל אותן שאינם סמוכים אינם יוצאין יהי' איך שיהי' מדברי רבינו נראה דסגי בנר אחד אפי' חלוקים בעיסתן:

שם בין שהי' אנשי הבית מרובין בין שלא הי' בו אלא אדם אחד. הנה הי' לו לקצר ולומר אפי' הי' אנשי הבית מרובין. ונראה דבא לדייק דוקא שהי' בו עכ"פ אדם אחד אבל אדם שיש לו שני בתים ובבית אחד אין דר בו שום אדם אין מחויב להדליק שם דלא שייך חשדא כיון דידוע דאין דרין שם:

שם והמהדר את המצוה. לא אמר סתם והמהדר כלשון הגמ'. י"ל דכוונתו אפי' אינו מוחזק להדר אחר שאר המצות לא מקרי יוהרא כשמהדר אחר זו ודייק זה מדקרא בכאן מהדרין ולא ותיקין או מדקדקין כמ"ש במקומות אחרים והטעם דלא מקרי יוהרא משום דפרסומי ניסא שאני:

שם מדליק נרות כמנין אנשי הבית (משמע דהבעה"ב מדליק בשבילם והוא מברך לכולם דהם יוצאין בברכתו וא"ל לברך בפ"ע ינסמוך כבאר מהיכן נפקא לי') בין אנשים בין נשים והמהדר יותר על זה (גם בכאן דקדק בלשון על זה הגם שאינו מדקדק בשאר מצות) ועושה מצוה מ"ה מדליק נר לכ"א בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני כ' וכו' מדין זה דייק הרמב"ם דבעה"ב מדליק בשבילם דהרי פסק דמהדרין מ"ה עבדו כמי כמהדרין דאימו נראה בעיניו לקרוא לזה שמדליק ומוסיף בכל לילה ומדליק א' בשביל כל ב"ב שיקרא לזה מהדר מן המהדר ולזה שמדליק לכ"א נר מיוחד יקרא רק מהדר הרי לפעמים רבים בני הבית ויהי' לו הוצאה ביותר על נרות כשידליק לכ"א מאשר שיוסיף בכל לילה בשביל כולם בהדלקה אחת ובודאי כ"א יחפוץ להיות מן המהדר בהוצאה קלה ע"כ שפט דהכונה דמהדרין מ"ה עבדו כמהדרין. והנה לפי"ז קשה למה התחיל ברבים מהדרין מ"ה וסיים בדברי ב"ש וב"ה בלשון יחיד מדליק פוחת מוסיף מזה שפט דהכוונה דהבעה"ב מדליק בשביל כולם:

הלכה ג' מנהג פשוט בכל ערנו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה וכו' בין שהי' אנשי הבית מרובין וכו' והוא כדעת התוס' ולא הוא מנהג טעות (עיין בלח"מ) כיון דיש מפרשים כך:

פסק הלכה לדעת הרמב"ם

א מן הדין כל בית א"צ להדליק רק נר אחד בכל לילה אפי' רבים בני הבית (ואפילו חלוקין בעיסתן. ב אם יש לאדם בית בלא דיורין א"צ להדליק באותו בית הפנוי). ג מי שרוצה לעשות הידור מצוה (אפי' אינו מהדר במצות אחרות לא מיחזי כיוהרא) מדליק נר לכ"א מבני הבית. (ובעה"ב הוא מדליק בשביל כולם ויוצאין בברכתו). ד מי שרוצה לאדר יותר מדליק בשביל כ"א ומוסיף בכל לילה נר אחד בשביל כ"א. ה מי שמדליק בשביל כולם רק הדלקה אחת ומוסיף בכל לילה לא מקרי מנהג טעות וב"ז למצוה מ"מ יחשב:

דברי הרא"ש

ת"ר מצות נר חנוכה נר איש וביתו. הנה הרי"ף ז"ל השמיט תיבת נר אצל איש וביתו כיון דכבר כתב מצות נר חנוכה והרא"ש ז"ל כתבו. כי היכי דלא נטעה דהפירוש הוא דכולם חייבין בזה וזה יבואר בלא זה לקמן דגם אשה חייבת ע"כ כ' תיבת נר כלשון הגמ' והוסיף אלשון הגמ' תיבת נר אצל חנוכה באמרו מצות נר חנוכה. אפשר ס"ל דטעם הגמ' שהשמיט תיבת נר לסורות דהסידור דכתב בתרי' אינו בכלל עיקר מצות נ"ח וכמש"ל בגמ' ממילא מותר להפסיק אחר הדלקת הראשון באמירת הנרות הללו. והנה הוא ז"ל לא הוצרך לזה דכתב לקמן מאי מברך ברוך אקב"ו וכו' ובמ"ס כתוב כיצד מברכין המדליק מברך שלש באקב"ו וכו' ואומר הנרות הללו וכו' ושמעתי שרבינו מאיר ז"ל הי' אומר אותו עכ"ל. והנה קשה דהנה אין כאן חידוש במ"ס רק אמירת הנרות הללו למה הביא תחלה לשונו דהמדליק מברך ג' אקב"ו להדליק וכו' וגם מה זה שכתב שרבינו מאיר הי' אומר אותו דמשמע דבא להורות לפסוק כן והרי המ"ס הנא הוא ביותר יש לסמוך עליו וכי צריכין ראי' להנא במקום שאין חולק עליו ע"כ כ"ל כוונתו להיות דמשמע ממ"ס שיאמר תיכף סמוך לברכה ונמצא מפסיק בין הדלקת הנרות באמצע המצוה בנוסח שאינו מוזכר בגמ'. לזה הביא ראי' ממהר"מ שהי' אומר אותו. והטעם הוא כמש"ל דמותר להפסיק אחר עיקר המצוה היינו הדלקת הראשון והראשון בודאי תיכף מדליק בסיום הברכה דבעינן עובר לעשייתן בסמוך וכיון שפסק כן לקמן שוב אין מקום לטעות ע"כ כתב תיבת נר דהוא מדוקדק יותר כי באמור מצות חנוכה משמע שזה כל מצות חנוכה ובאמת ישנו עוד מצות הלל והודאה:

שם והמהדרין נר לכאו"א והמהדרין מ"ה בס"א וכו'

וכו' וב״ה וכו' טעמייהו דב״ש כנגד ימים הנכנסים ל״כ כנגד פרי החג וטעמייהו דב״ה כנגד ימים היוצאין א״כ כנגד מעלין בקודש. היצא כנגד אין לו ביאור. ולפשר מדכתב אי נמי משמע דס״ל דפליגי אמוראי כמ״ש לרי״ף וא״כ יקשה למ״ד משום מעלין וכו' מהיכי תיתי להעלות דוקא אחד בכל לילה ובשלמא לב״ש דס״ל כנגד פרי החג ניחא דגם שם מתמעט בכל יום אחד כמ״ש הר״ן אבל לב״ה דטעמא משום מעלין בקודש קשה וצ״ל דס״ל דהרי א״א להדליק יותר משמנה דהרי לא נעשה הנס רק ח' ימים. והנה אמרו רז״ל בכ״מ מעלין בקודש ומקרא ילפינן לה הנס דבכאן המצוה גופא מדרבנן מ״מ עשאו תיקון כעין דאורייתא וא״כ צריך בכל לילה להעלות ע״כ א״א להעלות רק אחד דאם יוסיף יותר תשאר לילה אחת בלא עלי' וז״ש כנגד מעלין וכו' הנס דבכאן הי' יכול להוסיף יותר מאחד. או י״ל כפשוטו כיון דהמצוה לא הוה רק דרבנן ומה שאמרו מעלין בקודש הוא מדאורייתא ע״כ לא הוה כאן רק כנגד. ובזה מתורץ קושית המהרש״א וכי לית להו לב״ש מעלין וכו' הרי מקרא ילפינן לה דכיון דהמצוה לא הוה רק מדרבנן לא ס״ל מעלין בקודש. והנה הרא״ה דהביא הרא״ש ב' הטעמים וס״ל דפליגי ונראה הכ״מ כמ״ש בדברי רי״ף דלטעם הימים מהדרין מ״ה לא עבדו כמהדרין ולטעם השני עבדו כמהדרין. והנה לא הביא הא דב' זקנים כמו שהביא הרי״ף ז״ל ונראה דהוא ז״ל כתב לעיל דמנהגינו להדליק בפנים וכבר כתבתי בתוספות דלפי המנהג דמדליקין בפנים ואין מדליקין כולם בטפח הסמוך לפתח רק כ״א במקום מיוחד גם לטעם היכר הימים שפיר דמי דמהדרין מ״ה יעבדו כמהדרין וא״כ אין נפקותא מש״ה לא הביא הך דב' זקנים והא דהביא הטעמים משום דאכן מסופקים אי שמהדרין מ״ה קיימו אהמהדרין אי לא ע״כ הביא הטעמים דבהא פליגי אמוראי וממילא לדידן מודו כולהו דמהדרין מ״ה עבדו כמהדרין:

יצא לפי״ז פסקי הרא״ש

א עיקר המצוה די בנר א' בכל לילה לכל בני הבית. ב המהדרין מדליקין נר לכ״א מבני הבית. ג' המהדרין מ״ה (לדידן דמדליקין בפנים וכ״א מדליק במקום מיוחד אז כ״א מבני הבית) ביום ראשון מדליק א' ומכאן ואילך מוסיף והולך (ולפמש״ל בדבריו משמע דס״ל דמותר להפסיק באמצע ההדלקה באמירת הנרות הללו אבל אינו מוכרח):

לשון המרדכי ולמהדרין נר לכ״א נראה לר״י שיש יותר הידור לב״ה (מדכתב לב״ה משמע דוקא לב״ה הכל אבל לב״ש שפיר דמי דיעבדו כמהדרין וכמ״ש בשאלתות אבל מסיום לשונו לא משמע כן) לילה הא' אחד ומוסיף בכל לילה א' כמו שאנו נוהגין

(משמע דגם דמדליקין בפנים כמו שכתב בעצמו לעיל שך מנהג אעפ״כ לא יעשו כמהדרין) דלא איכא הכירא כנגד ימים (עמ״ש בדברי התוס' דגם לטעם הב' י״ל כן) ואם יעשה וכו' שיסברו שכך יש ב״א בבית והיינו דקאמר והמהדרין מ״ה או כב״ש או כב״ה. נראה דר״ל דאלו הוו קיימי ב״ש וב״ה אמהדרין הוה ליה למימר בזה״ל המהדרין מ״ה ביום הראשון מדליק ח' וכו' דברי ב״ש וב״ה וכו' ומדכתב בס״א משמע דב״ש וב״ה הלכוהו באנפא נפשייהו והתנא דברייתא אומר דמהדרין מ״ה ינהגו או כב״ש או כב״ה. ונראה דמזה יצא להטור שלא הביא כלל נר איש וביתו מדלא קאמר דברי ב״ש משמע דהם אמרו באנפי נפשייהו לעיקר הדין והתנא דברייתא פליג עלייהו בעיקר הדין והלכה כב״ה בפרט דהאמוראי מפרשי למלתייהו:

פסקי המרדכי

א' מהדרין מ״ה לא יעשו כמהדרין (ונראה אפי' לדידן דמדליקין בפנים): ברבינו ירוחם אין אידום דין הביא לשון, הגמרא וכב״ה ע״ש:

לשון הטור סי' תרע״א

וכמה נרות הם. תיבת הם אין לו פירוש ואפשר לומ' שהי' כתוב ה״מ במ״ם פתוחה והוא ר״ת הוא מדליק וטעה הסופר וכ' במ״ם סתומה הם:

שם בליל ראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך א' בכל לילה עד שבאחרונה יהיו ח' ואפי' רבים בני הבית לא יעשה יותר ונרא' אפי' לדידן דמדליקין בפנים ואפי' יש כמה ב״א מחלוקין בעיסתן. והנה דברי רבינו ז״ל מרפסן איגרי למה לא פסק דין דנר איש וביתו ודין דמהדרין ומשמע מדבריו דאינו יוצא בנר א' בכל לילה והוא דבר תמוה וי״ל דרבינו ז״ל ס״ל דאינו יוצא בנר א' בכל לילה. דהנה פסק כהתוס' דמהדרין מ״ה לא קיימו אמהדרין וכתבתי שם סייעתא לדבריהם מדהתחיל ברבים מהדרין מ״ה וקיימו פלוגתא ב״ש וב״ה בלשון יחיד מדליק פוחת מוסיף וקשה לפי״ז היאך לזה דמדליק רק א' ומוסיף לכל ב״ב הדלקה אחת יקרא מהדר מ״ה ולזה שמדליק א' לכאו״א יקרא מהדר בלבד הלא. ברוב ב״ב יהי' לזה הוצאה יותר ובודאי יבחר לעצמו לנסוי מהדר מ״ה בהוצאה קלה. ואי הוו מיירי ב״ש וב״ה גם מדין המהדרין לא ה״ל להזכירו כלל רק דין ההוספה אלא ע״כ ב״ש וב״ה מלתא באנפי נפשייהו קאמרו לעיקר הדין והתנא דברי' פליג עלייהו בעיקר הדין וס״ל דדי בנר א' והמהדרין נר לכ״א וגם כ״א מוסיף כדפליגי ב״ש וב״ה בעיקר הדין ולא קשה. מה דהם אומרים בלשון יחיד כי הם מלתא באנפי נפשייהו יאמרו והתנא מביא למלתייהו דיעשה או כב״ש או כב״ה. וגם מדלא קאמר בזה״ל והמהדרין מ״ה ביום א' מדליק ח' וכו' דברי ב״ש רק קאמר בס״א. משמע דהוא

דהוא מלתא באפי כפשייהו וקייעתא לזה מדברי השי״ס דלא הביא ג״כ דין דכר אים וביתו רק דברי ב״ה. ממילא לפי״ז הלכה כב״ה נגד הסכא דברייתא ובפרט דהאמוראי קא מפרשי לטעמייהו ולפי״ז כיון דפסק רק כב״ה למה פסק אפי׳ רבים בני הבית לא ידליק יותר י״ל דזה כשמע מסברת התוס׳ כיון דסברו ב״ה בעינן למיעבד הכירא לימים כשידליקו הרבה לא יהי׳ היכר :

יצא לפי״ז דרבינו ס״ל לדינא. א׳ אינו יוצא בכל לילה בנר א׳ בלבד רק יוסיף א׳ בכל לילה מדינא וסגי לכל ב״ב (ואפי׳ לדידן ואפי׳ חלוקין בעיסתן) :

ב״י מהו״ה וכמה וכו׳ ומדברי הרמב״ם נראה וכו׳. איני יודע למה כתב נראה דהרי הרמב״ם בפי׳ כתב כן :

שם ונראה שהעולם שנוהגים וכו׳ דעתם כדעת התוס׳ וכו׳. ר״ל שהרמב״ם כתב דמהדרין מ״ה עושין כמהדרין ג״כ ואח״כ הביא דבספרד נוהגים להוסיף בכל לילה אבל כל ב״ב סגי להו בהדלקה אחת ותמה הלח״מ דלדעת הרמב״ם זה לא כמהדרין ולא כעיקר דין ולא כמהדרין מ״ה לזה כתב מרן ז״ל דדעתם כדעת התוס׳ והוי המנהג כמהדרין מ״ה :

פסקי הב״י הנה נראה דעתו לקיים המנהג דמהדרין מ״ה לא יעשו כמהדרין :

ד״מ אות א׳ וכן המנהג ר״ל כרמב״ם דמהדרין מ״ה יעשו כמהדרין גם הב״ח כתב דהמנהג כן ולכן מנהגינו כל מי שיש לו אשה מדליק בפ״ע לו ולאשתו ולבניו וזה לא כחד דלתוס׳ בעה״ב מדליק בשביל כל ב״ב אפי׳ בעבור בניו הנשואים. ואעפי״כ לא הוי מנהג טעות כיון שאותו המדליק בפ״ע אינו רוצה לצאת בהדלקת חבירו וי״ל דצריך לכוין בפי׳ שלא לצאת :

שם וכתב מהר״א מפראג דלדידן שמדליקין בפנים וכו׳ דעתו לפסוק דלדידן שפיר דמי דמהדרין מ״ה יעשו כמהדרין. ובב״ח אין שום חידוש דין בזה :

שו״ע או״ח תרע״א סעיף ב׳

כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק א׳ מכאן ואילך מוסיף וכו׳ ואפי׳ אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר (עמ״ש בטור דנראה דס״ל מדינא אין יוצאין בכל לילה בנר א׳ בלא הוספה וכ״כ דעת הס״ג ורמ״א ולכך אין להקל דמי יקל בדבר שהחמירו הטוש״ע) הגה וי״א דכ״א מבני הבית ידליק (ר״ל בהוספה בכל לילה מדליין רמב״ם) וכן המנהג פשוט (כבר כתבתי דאין המנהג לגמרי כרמב״ם) ויזהרו ליתן כ״א נרותיו במקום מיוחד כדי שיהי׳ היכר כמה נרות מדליקין והו לדידן דמדליקין בבית אבל אם מדליקין בחוץ א״א למיעבד הכי דהחיוב בטפח הסמוך לפתח דוקא :

פסקי השו״ע א׳ מעיקר הדין צריך להדליק נר א׳ בלילה הראשון ולהוסיף בכל לילה ואינו יוצא בנר א׳ בכל לילה. **ב** אפי׳ אם רבים בני הבית אין להדליק רק הדלקה אחת ולדעת רמ״א מצוה לדידן שמדליקין בפנים שידליק כ״א בהוספ׳ ככ״ל רק יזהרו כ״א ליתן הנרות במקום מיוחד. בס׳ ח״מ ביאר ג״כ דעת הטוש״ע עפ״י הגמ׳ ולדעתי דבריו דחוקים אבל לדינא גם דעתו כמש״ל דמן הדין צריך להוסיף בכל לילה ואינו יוצא בנר א׳ בכל לילה :

ט״ז סק״א ואפי׳ וכו׳ ובכאן יש חידוש וכו׳ אין כאן חידוש כ״כ שגם הרמב״ם בעצמו כתב שמנהג הזה הנהוג בדורותיו כ״כ בס׳ ח״מ. ולי נראה דעיקר החידוש מה שהאשכנזים נוהגים כרמב״ם במקום שגם בני הספרד אין נוהגין כן והפמ״ג כתב דהאשכנזים שפיר נוהגים כתוס׳ דגם התוס׳ מודו דלדידן דמדליקין בפנים דש״ד למיעבד הכי וכמ״ש הד״מ :

מג״א סק״א מוסיף והולך כ״ל דמי שאין לו שמן הרבה יתן בא׳ שמן כשיעור ומסמותר וכו׳ ויש להעיר היאך יכול לברך לפי מה שביארתי דלסברת הטוש״ע דאינו יוצא בנר אחד. ודאי י״ל דאם אין לו רק כדי נר אחד בלמלום מוטב לחלקו מעט מזעיר לכל הנרות כי לדעת הרבה מהפוסקים א״ל שיעור ובפרט אם ימתין עד סמוך לכלות רמ״ה (לדעת הרמב״ם שכתבתי לעיל) ובנר אחד אינו יוצא לדעת עמודי ההוראה הטוש״ע ואעפי״כ צ״ע הדבר ובין כך ובין כך י״ל דלא יברך :

שם ואם יש לו שמן בלמלום ולחבירו אין לו וכו׳ לדעת הטוש״ע זה אינו וכ״כ בס׳ ח״מ :

פסקי המג״א א מי שאין לו שמן הרבה יתן באחד כשיעור ובאחרים מעט (ועמש״ם). **ב** אם יש לו שמן בלמלום לכל הנרות ולחבירו אין לו כלל ידליק הוא אחד ויתן לחבירו :

הבה״ט חידש ג״כ דין דאם יש לו רק נר אחד א״ל לחזור על הפתחים או למכור בשביל האחרים ולפמ״ש בדעת הטוש״ע י״ל דמחויב :

א״ר סק״ג מוסיף וכו׳ אם יש לו שמן כשיעור מלומלם ולחבירו וכו׳ מג״א ולכאורה קשה הא גם לחבירו מדינא א״ל דכל ב״ב יוצאין בנר אחד ואפשר דמיירי שאינו מב״ב ועי״ל דעכ״פ צריך להשתתף והוא רוצה שידליק לבדו עכ״ל הך הירושלמי בתרא לא מיחוור דמשום הידור מלוה של חבירו אינו מחויב הוא להתבטל מהידור מלוה שלו ובודאי מי שיש לו השמן רוצה להדליק יותר כל הנרות אף שישתתף עמו חבירו ממה שלא ידליק רק נר אחד :

שם הקשה למה אין נוהגין שאשה תדליק כשבעלה בביתה. לא ידעתי למה לא הקשה גם על בחורים ובתולות מדוע לא הקשה רק על נשואה. ומה שתירץ דאשתו כגופו לא משמע כן ברמב״ם דכתב אנשים ונשים עי״ש : היולא

חידושי מהרצ"א

היוצא לדיגא לדעתו. א עי שאין לו שמן כשיעור הנרות וכו' כמג"א. ב אם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין לו כמג"א רק דמיירי שאינו עני"ב. ג כשהבעל בביתו אין אשה מדלקת בפ"ע :

פסקי הפרמ"ג

א' מדינא נר א' לאיש וביתו היינו אשתו ועבדו ובנו ובתו הסמוכים ע"ש והמהדרין עושין נר לכ"א וב' בעלי בתים ואורח חייבין להדליק כ"א בפ"ע או להשתתף בפריטי גם אשתו בכלל מהדרין להדליק בפ"ע וקטנים בני חינוך ג"כ בכלל מהדרין (עיין בש"ג בכאן). ב לפי הדיעה זו דיוצאין בנר א' בלבד לכל לילה אם הדליק נר אחד ולא בירך לא יברך עוד דבעינן עובר לעשייתן וכבר עברה המצוה דשאר הנרות אינן רק הידור (וכ"ל דרק ברכת להדליק לא יברך אבל שם יברך לא יהא אלא הרואה דצריך לברך ואפי' הדליק כולם ובלילה הראשונה יברך זמן וגם על להדליק הוה ספיקא דדינא דדלמא גם על ההידור צריך לברך). ג הא דפסקינן כ"ה עדיף מקידוש היום לדעה זו הוא רק בנר אחד. ד במג"א סי' תרע"ב כתב אם שכח ולא הדליק כל הנרות יוסיף אח"כ ולא יברך הא אם הפסיק בדיבור משמע דיברך. לדיעה זו דסגי בנר א' א"צ לברך (אפשר ס"ל דגם על ההידור יכול לברך). ה להשתמש לאורה אסור לכל הנרות (ולדעת הטור והמחבר כל הדינים הנ"ל לא שייכי כמש"ל). ו המהדרין נר לכ"א יכוונו בפי' שלא ללאת (כבר כתבתי לעיל) :

לבוש תרע"א ס"ב נוהגין להדליק כ"א מבני הבית (כרא' דעתו לפרש דעת הטוש"ע דלא כתבו דין דנר איש וביתו משום דכבר נהגו להוסיף הוה כקיבלו עלייהו וע"כ אין לשנות אבל לעולם עיקר המצוה רק נר אחד וכ"מ לדין שכתב המג"א סק"א ומה שהבאתי לעיל דינים בשם הפרמ"ג. ומדכתב כל אחד מבני הבית דעתו כרמ"א בשם הרמב"ם) בליל א' נר אחד ובליל ב' כ"א ב' וכו' כי זה הוא הידור למצוה (אבל מדינא דגמ' סי' יוצאין בנר א') שבה ידעו ויזכירו הכל כמה ימים ילאו בהתמדות ותוספת הנס וכשיזכירו ימי משך ותוספת הנס שהוא זמן רב יש בו פרסומי ניסא ושבח יותר להש"י ויכולתו הגדולה ועוד שמעלין בקודש ול"מ (עמ"ש בדברי התוס' ובגמ') ובלבד שיזהרו ליתן כאו"א נרותיו במקום מיוחד וכו' (דבזה שפיר עבדו גם לדברי התוס') ומיהו בשעת הדחק שאין להם נרות משתתפים כולם יחד וכו' (משמע דוקא שעת הדחק אבל בענין אחר לא הואיל ונהגו כך ותה לא ביאר כשאין לו אלא נר אחד בשאר הלילות מה יעשה ואפשר לומר דמספקא לי' בכוונת הטוש"ע ממילא נראה לפי"ז דלא יברך) ואחר מברך לכולם. קיצור פסקיו כדעת מרן מהרמ"א בש"ע אסכמנא פתרי למנהגינו שאנחנו נוהגים דנשוי מדליק אפי' סומך על שלחן אביו מדליק בפ"ע ובחורים ובתולות ונשים אין מדליקין וזה לא כחד דלפי' הרמב"ם כ"א מבני הבית (ואפשר אפי' קטנים. ונשים מבואר בהדיא ברמב"ם) ולשיטת התוס' אחד מדליק לכולם אפילו אם רבים בני הבית וגם לדעת הרמ"א דבחלוקין בעיסתן צריכין להדליק כ"א בפ"ע הנה אנחנו נוהגין אפי' הבן הנשוי סומך ע"ש אביו מדליק בפ"ע ונראה דמנהגינו שפיר כתו' וכפי' הרמ"א דבחלוקין בעיסתן צריכין להדליק בפ"ע ע"כ מדליק הנשוי אפי' סומך על שלחן אביו כי הוא נתחייב במזונות אשתו מדין תורה והגם שאביהם התחייב א"ע ליתן מזונות לו ולאשתו הנה האב נותן במתנה את המזונות לבעל והאשה ניזונת משל בעלה אחר כתן שהאב במתנה לבעל ומה לי אם האשה ניזונת מיגיעי כפו של הבעל או ממה שנתנו לו במתנה (ויש לפלפל בזה עפ"י דברי הט"ז וח"ל בחו"מ סי' ס' ע"ש) וא"כ האשה ודאי אנה נקראת סומכת על שלחן אביו רק על של בעלה וא"כ הבעל צריך להדליק בשבילה ע"כ נהגו הנשואים להדליק בפ"ע ואפי' אין אשתו עמו משום לא פלוג :

גמרא מאי חנוכה :

רש"י בד"ה מאי חנוכה על איזה נס קבעוה. דא"א לפרש כפשוטו מהו מלות כ"ה ואימתי מדליקין זה דוכי ס"ד שהמקשה לא ידע עד היום שמדליקין נרות חנוכה והוא כחקן קבוע לבי' מאות שנה קודם החורבן וגם הו"ל לומר מאי כ"ה וג"כ א"א לפרש מאי חנוכה מאי ענין השם שקורין חנוכה דא"כ לא תירץ כלום וע"כ פי' שהקשה על איזה נס קבעוה. ולפי הפירוש שפירשו קלת דורשי רשומות תיבת חנוכה חנו כ"ה והובא בטור יש לפרש שפיר מאי חנוכה מהו המשמעות של תיבת חנוכה ומשני דת"ר בכ"ה בכסלו וכו' ע"כ נקרא חנוכה חנו כ"ה ככ"ל. ורש"י מיאן בזה כי חנו משמעותו שביתה ממלאכה והתנא משיים ועפאוס ימים טובים בהלל והודאה ופירש"י לא שאסורין במלאכה וכו' פי' זה להוכיח פירושו ולשלול הפי' האחר :

גמ' דת"ר בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו'. הוא במגילת תענית פ"ט. והנה לשם ליתא בכסלו רק בכ"ה בי' והא ליתא דשם מיירי מקודם מחדש כסלו לא סולרך למתנייא והמסדר הש"ס הוסיף תיבת בכסלו אך הא קשי' דשם תניא בכ"ה בי' יום חנוכה תמניא יומין דלא למספד וכו' והש"ס שינה מיום ליומי ומיומין לאינון. והנה פי' המג"ת לדעתי כפשוטו בכ"ה בי' יום חנוכה (מתחיל יום הראשון וממשיך) תמניא יומין דלא וכו' ותנא דידן למה שינה ונראה דהש"ס דקדק בלשון המג"ת דה"ל לומר מכ"ה בכסלו תמניא יומי חנוכה אך הוא להשמיענו שגם יום הכ"ה הוא בכלל הנס בנרות כשאר הימים יהי' באיזה אופן שיהי' שפירשו המפרשים. ולא כמו שפירשו שיום כ"ה הוא רק נס הנלחון כי לפי"ז הגם דיו"ט יקרא לו אבל חנוכה

חנוכ' לא יקרא כי שם חנוכ' הוא רק על שתית' שאמרי' דולקת כל ימי חנוכת המזבח שהי' שמנה ימים. ולזה קאמר המג"ת בכ"ה בי' יום חנוכה ר"ל שגם יום כ"ה נקרא יום חנוכ' ואח"כ אמר תמניא יומין דלא וכו' ר"ל כיון שגם יום הראשון נקרא יום חנוכה א"כ תמניא יומין וכו' ולפי"ז שפיר מדייק תנא דידן ושינה הלשון בכדי לפרש וה"ק בכ"ה בכסלו ר"ל עם יום כ"ה כסלו (הנית יתפרש עם) יומי דחנוכ' תמניא איכון ר"ל עם יום הכ"ה יהי' יומי דחנוכ' תמניא כי גם יום הא' חנוכ' יקרא לו :

שם דלא למספד ודלא להתענות בהון. במג"ת ליתא ודלא לאתענאה. אך באמת א"ל דכללא הוא כ"מ שאמרו דלא למספד מכש"כ דלא לאתענאה כמבואר בריש מג"ת ובש"ס ר"ה ע"ש אך התנא דידן פי' בהדיא כל הדינים :

שם וכשגברה מלכות בית וכו' ובמג"ת איתא יד בית וכו'. והוא לדעתי כפשוטו כי מתחלי' לא הי' בית חשמונאים מלכים רק בהמשך הדורות אח"כ נעשו מלכים. והנה מג"ת נכתב בזמן הנס לא כתבו מלכות דעדיין לא היו מלכים והנא דידן בספרי הש"ס שכבר ידעו שהלליחו למלוכה מש"ה כתב מלכות לכבודם :

שם שהי' מונח בחותמו של כ"ג רש"י פי' בהלכנע וכו' והכיר שלא נגעו בו. הנה יש להעיר למה פי' כזאת באריכות אך י"ל דבא לפרש למה נקט תיבת מונח ובחותמו הי' לכתוב ומלא פך אחד שהי' בחותם כ"ג אך דבזה יתורץ קושית התוס' הא המותם לא יועיל מטומאת היסט ע"כ אמר שהי' מונח בחותמו של כה"ג שהי' הכה"ג יודע שהי' מניח ומלכיע פך אחד במקום שלא הי' יודע שום אדם וכשבדקו ולא מלאו הלך הוא לבקש במקום שהלכיע ומלא והכיר הוא בחותמו שלא נגעו ולא הי' שום ב"א במקום המולכנע הלזה. והנה במג"ת איתא בתיתמו של כה"ג שלא נטמא והנא דידן השמיט הנך ב' תיבות שלא נטמא אך י"ל דהנה התוס' כתבו אם כבר גזרו על העכו"ם להיות כזבים ל"ל שהי' מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו וקשה ע"ז דמשמע מלשונם דאם לא גזרו שיהי' כזבים ליתא הא אם לא גזרו במה נטמאו השמנים ומה טומאה יש לנכרי (עיין בפר"ח) וי"ל דהיהודים הי' עמהם שבוים כנודע מס' יוסיפון ותמה ראו שטימאו בזדון להכעיס כל השמנים במתים ובשרלים וכן משמע מלשון וטמאו כל השמנים דמשמע במזיד ואותו הפך כיכר שלא נטמא ולפ"ז י"ל שפיר שעדיין לא גזרו על העכו"ם לאיות כזבים דזה הוא מ"ח דבר ומעשה דחנוכה קדים טובא (עיין במהר"ם לובלין ובפר"ח) וז"ש במג"ת החידום שלא נטמא הנס דבאמת לא נגעו בו ג"כ שהי' מונח בחיתמו (כדמשמע מלשון שהי' בהלכנע) עכ"ז בזמניהם לא הי' זה רבותא דעדיין לא הי' גזירת י"ח דבר אבל בזמן הש"ס שכבר גזרו השמטיק התנא רבותא והשמיט תיבת שלא נטמא להורות שגם לא נגעו בו שלא אירע בו דבר רע אפי' מה שהיו חכמים עתידין למיגזר :

תום' בד"ה שהי' מונח בחותמו של כ"ג אם כבר גזרו על הנכרים להיות כזבים וכו' הנה הקשו דאם לא גזרו במאי נטמאו השמנים ותירץ הפר"ח דהכניסו לביהמ"ק ע"ז שמטמאה באהל ונטמאו כל כלי חרס הפתוחין אך לפי"ז הו"ל למימר נטמאו כל השמנים ומדקא' וטמאו משמע שראו יהודים שטמאו במזיד בשרלי' (למאן דס"ל דטומאת שרץ לא הותרה בליבור :)

שם אם כבר גזרו וכו' וקשה הרי בודאי לא גזרו דהוא מ"ח דבר ומעשה דחנוכה קדים טובא. ותירץ המהר"ם מלובלין דמ"ח דבר אפי' תינוק וקודם לכן גדול דוקא והפר"ח תי' דמי"ח דבר לתרומה ומקודם לקדשים א"כ מי"ח דבר לשרוף ומקודם הי' לתלות עיי"ש :

שם לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. במג"ת לא נכתב רק לשנה האחרת קבעום ח' ימים טובים. הנה לריך לדקדק למה לשנה האחרת דוקא קבעום ולא בשנה זו תיכף ולפי לשון המג"ת ניחא שאמר קבעום ח' ימים טובים שבשנה הראשונה לא הי' יודעין לקבוע ח' ימים ביחד כי לא ידעו עד כמה ימשכו ימי הנס משא"כ לשנה האחרת קבעום ח' ימים ביחד (וכ"מ לענין השמן שניתותר מכ"ח ביום ראשון אתקלאי ומחויב להדליקו ביום ב' לדעת הגאונים וכן בכל הימים כיון דיודע דמחויב עוד להדליק הקלה מדעתו משא"כ ביום הח' לדעת ריא"ז דש"ג מותר לגמרי ודעת הגאוני' דמחויב לשרפו במקומו תיכף והכה בשנה הראשוני' הנס דקבעו כל יום ליו"ט ותקנו להדליק אעפ"כ השמן הנותר אי כדעת ריא"ז יהי' מותר אי כדעת הגאונים הי' מחויב לשרפו היכף משא"כ לשנה האחרת קבעום ביחד השמנה ימים והנותר ביום ראשון איתקלאי ומלכיעו ליום ב' עד יום ח') מש"ה דייק בלישני' קבעום ח' ימים טובים משא"כ לש"ם דילן דלא דייק ח' ימים דוקא יש להבין אמאי לשנה האחרת דוקא. וע"ל עפ"י לשון המג"ת דבשנה הראשונה ביום הראשון בודאי לא עשו יו"ט דלא ידעו עדיין מהנס אבל לשנה אחרת קבעום ח' ימים. ונרא' דתנא דידן הוקש' לו במג"ת משו הלשון קבעום הל"ל לשנה האחרת עשו ימים טובים ע"כ ל"ל דהנה קיי"ל בגמ' בטלה מג"ת רק חנוכה ופורים לא בטלו ולענין לפניו ולאחריו גם הם בטלו כמבואר בפוסקים ועי' בר"ה ויש לפרש דמש"ה לא בטלו חנוכ' ופורים דכך תקנו שלא תבטל לעולם וכן נרא' ממגילת אסתר קיימו וקבלו עליהם וכו' ואח"כ ותכתוב אסתר וכו' לקיים את איגרת הפורים הזאת השנית. ור"ל דמש"ה לא תבטל דבתקנה אחת הראשוני' יש בה רק דין שאר ימי מג"ת דבזמן שאין ישראל על אדמתן יכולין לבטלם. ואח"כ בשנה האחרת עשו תקנה חדשה להיות להם יתרון על שאר ימי מג"ת וזהו ותכתוב וכו' לקיים את איגרת הפורים הזאת השנית וכן י"ל בכאן בשנה הראשוני' בתקני' הראשוני' לא הי' לחנוכ' יתרון על שאר הימים הנזכרים במג"ת ולשנה האחרת קבעום בקביעות

לעולם שלא יעברו מתוך היהודים לעולם (ואם בטל כפם אתא שפיר שלתקנה כזו צריך דוקא לשנה אחרת דהנה כתבו חכמי האמת על מה שים למשות הרבה ניסים נעשו להם לישראל ולא נקבע עליהם יו"ט לדורות ומאי שנא וכתבו ע"ז דהנה כל נס נעשו' ע"י התגלות איזה אור עליון מחדש לפעול ישועות בקרב הארץ והנה ישנו נס אשר כתגלי' איזה אור לשעה הצריכ' לכך ולא יותר וישנו נס אשר כהגלה איזה אור ומהיום ההוא ומעלה לא יפסוק אותו האור בימים ההם בזמן הזה כשתגיע אותו הזמן בכל שנה ושנה יתגלה שוב אותו האור ויהי' לו יתרון ליום הזה על שאר הימים והחכמז"ל המביטים ברוה"ק כאשר ראו נס שהוא לשעה היינו שלא יתמיד אותו האור בכל שנה לא קבעו לדורות וכאשר התבוננו שיתמיד האור בכל שנה ושנה קבעו אותו הזמן ליו"ט לדורות ולפי"ז שפיר כאשר רצו לגזור ולקבוע הדבר לדורות לא התבוננו בדבר עד לשנה הבאה שראו ברוה"ק שההתגלות ההוא שוב ממשמש ובא ותבן ויונעם לך) וז"ש לשנה אחרת דוקא קבעום לדורות ואמר ח' ימים טובים להורות דלא נקבע לדורות רק הח' ימים אבל לפניהם ולאחריהם כאשר תבטל מג"ת תבטל גם היא והנה הכא דידן דקדק בהתחלה דבריו דלא למיספד בהון ודלא להתענות בהון קאמר בהון דוקא משא"כ לפניהם ולאחריהם ושוב לא צריך להאריך בלשונו ח' ימים טובים (ובמג"ת לא נזכר בהון) ובזה ידוקדק מאוד מה בהוס' הכא דידן ודלא להתענות בהון והוא שלא לצורך דכמ"כ הוא. אך הוא מפני הדיוק דבהון הוא דאינו רשאי להתענות אבל לפניהם ולאחריהם מותר גם להתענות דלא הוה כמשמע מלמספד וחדשים מקרוב באו ומחקו בגמ' הכך תיבות דלא להתענות ולפי דעתי א"ל למחוק כמ"ש :

שם קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודא' במג"ת לא כתב רק קבעום ימים טובים והכא דידן הוסיף ועשאום וגם בהלל והודאה וכ"ל דהכא דידן דקדק דקאמר ההכא קבעום ימים טובים ואפשר לטעות דכאסר גם במלאכה וא"א לומר כן דהרי ההמיל ההכא המגיא יומין דלא למספד. משמע דוקא לענין זה שלא למספד וה"ל לפרש רבותא יותר שלא לעשות מלאכה לזה קאמר הכא דידן דכוונת ההכא דמג"ת הוא רק לענין הלל והודא' וזהו כוונת רש"י לא לענין לאסור במלאכה וכו' והנה קשה גם לפי"ז דימים טובים פירושו לענין הלל והודאה ה"ל להכא לאשמועינן בריתא דלא למספד ולומר בהן הלל והודא' אך זה לק"מ דההכא לא איירי מהמצות עשה המחויבים בזה היום כמו דלא נקט הדלקת הנרות רק דמיירי מה שאסור לעשות באלו הימים כמו שאר מג"ת שהוא רק איסור הספד והענית וזה שדקדק הכא דידן ועשאום ימים טובים בהלל והודא' דלענין עשיות מצות עש"י נקרא יום טוב ע"כ לא נשנה בריתא דלא איירי ממצות עש"י משא"כ אם כאמר ימים טובים פירושו למכין איסור מלאכה שהוא ל"ח הו"ל למיתני בריתא לרבותא :

שאילתות ומחייבינן לאדלוקי שרגא דחנוכ' תמניא יומין מכי עייל יום כ"ה בכסלו (הוסיף תיבת מכי עייל כי היכי דלא נטעה שיום כ"ה אינו בכלל) עד מישלם תמניא יומין וכו' דמחייבינן לאדלוקי שרגא תמניא יומין דההוא לוגא דאשתכח בהיכלא והוה בי' שיעורא יומא חד (הכא בגמרא ובמג"ת איתא טמאו כל השמנים שבהיכל וכו' בדקו ולא מצאו אלא פך וכו'. לכאור' אינו מוכח דמצאו בהיכל דוקא ובגאון הוסיף בהיכלא. אך י"ל דבא להורות דגם ביום הראשון הי' הנס דטמאו כל השמנים שבהיכל והוה לוג אשתכח בהיכלא חתו גופא נס שנתכסי' מהאויב) ואדליקו מיני' תמניא יומין ומאי כ"ח דהכא בכ"ה בכסלו יומי דחנוכ' דלא למספד שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל שמנים שבהיכל ולא הי' להם שמן להדליק בבהמ"ק וכשגברו מלכות בית חשמונאי וכלחום בדקו ולא מצאו שמן (כראה אפי' במקומות אחרים) אלא פך אחד שהי' מונח בחותמו של כ"ג ולא הי' בו להדליק אפי' יום אחד (ממילא גם ביום הראשון הי' נס ואין זה סותר מ"ש בעצמו לעיל שהי' בו כדי להדליק יום אחד דהנס דבו בתוכו הי' כדי להדליק כשיעורו אבל למנורה לא הי' כדי להדליק כמ"ש הרב בש"ס) ונעשה להם נס והדליקו ממנו ח' ימים לשנה אחרת קבעום ימים טובים בהלל והודא'. כ"ל הכי"מ אי אמרינן יום הראשון הי' נס הכלמון או הנס דמליאה שלא כנטמא או כמ"ש ברי"ף דהנס דלא נעשה נס ביום א' כיון שראו שנעש' ע"י הפך נס א"כ הפך הזה מיוחד לנסים ועשו יו"ט גם ביום ראשון שדלקו מהפך הניסי'. או כפי הפירושים דגם ביום הראשון הי' הנס דהדלקי' שלא נטמא יהי' הכ"מ כההוא עובדא דמהרש"ל שהשתדל להביא א"ע לידי חיוב בהחיינו גם בליל ב' ונסתפק הפמ"ג אכן מהו למיעבד הכי וכ"ל דלהנך פירושים דביום הראשון הנס משונה מנס הימים האחרים מהראוי להשתדל להביא עצמו לידי חיוב שהחיינו בליל ב' לפי שבו התחיל הנס החדש לנרות משא"כ לשנך פירושים דגם ביום הראשון הי' נס ההדלקי' א"ל להשתדל ועמ"ש בהלכה הקודמת עוד כיע בדברי הרי"ף :

בה"ג מ"ר בכ"ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אילין (ובגמ' איתא אינון) די לא למספד בהון כשנכנסו יונים להיכל טמאו כל שמנים שבהיכל וכו' פך אחד וכו' והדליקו בו שמנה (השמיט תיבת ימים כי בלילה היתה הדלקה) לשנה אחרת קבעום שמנה ימים. הנה במג"ת איתא קבעום שמנה ימים טובים ובש"ס איתא קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה ונראה שהוא ז"ל מפרש הא דאמר במג"ת דלשנה אחרת קבעום. משום דבשנה ראשונה ביום לא היו פנוים להלל ולהודות משום דהתעסקו במלאכה המקדש והמזבח כמבואר במג"ת רק בלילות בשעת הנס היו מהללין ומשבחין ולשנה האחרת קבעום שמנה

שמנה ימים דוקא וז"ש בגמ' בהלל והודאה דהלל אין אומרים בלילות רק בליל פסח וא"כ בשנה ראשונה שלא נקבעו הימים לא היו אומרים הלל רק הודאה וגם הודאה לא הי' קביעות דהודאה הוא הזכרה בתפלה ובבהמ"ז ותפלת ערבית בעלמ' הוא רשות וגם בבהמ"ז אם לא יאכל ליכא בבהמ"ז משא"כ כשנקבעו הימים נקבע הלל והודאה לקביעות לבל יעבור :

הרי"ף

מאי חנוכה דת"ר בכ"ה בכסלו וכו' ודלא לאיתענאה בהון שכשנכנסו יוונים וכו' שהי' חתום ומונח בחותמו של כ"ג הוסיף אלשון הגמ' לתוס' ביאור לתרץ קושית התוס' כמ"ש התוס' שהי' חתום בקרקע והכירו שלא נגעו בו וז"ש שהי' חתום ומונח בתוך אותו חותם שהכירו דאילו הסיטוהו הי' מתקלקל החותם :

שם ולא הי' בה וכו' לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים בהלל והודאה. הוקשה לו למה לשנה האחרת ומפרש משום דבשנה הראשוני' לא היו יודעין מהנס ביום הראשון רק לשנה האחרת כיון שראו שהפך נִיסַיי הוא קבעו גם היום הראשון שהדליקו מהפך הניסַיי וז"ש ח' ימים טובים כמ"ש במג"ח לאפוקי השנה ראשונה לא הי' ח' ימים טובים רק ז' רק לשנה האחרת קבעום ח' דייקא וז"ש והלכך מברכינן אניסא כל יומא ויומא מתמניא יומי דחנוכה הואיל ובכ"י ויום הי' הנס מתחדש באותו פך של שמן א"כ הי' הפך ניסַיי ע"כ עשו יו"ט גם עבור הדלקת יום ראשון מהפך הניסַיי :

ר"ן מחו"ה ולא מלאו וכו' ולהיכא לא חיישי' שאם הסיטוהו היו שוברין אותו לראות אם יש בו זהב או מרגליות וכו' ולפי דברי הר"ן אי כימא דלא גזרו עדיין על ההיכם יש לפרש הא דהוסיף הש"ס חיבת של שמן אלשון המג"ת באמרו פך אחד של שמן ר"ל שזה הי' בכלל הנס שעל הפך הי' ניכר שהוא של שמן שהי' מלוכלך בשמן ע"כ לא שברוהו לראות אם יש בו זהב :

מחו"ה עשאום י"ט וכו' ולא באסורים במלאכה וכו' ויש מי שכתב שלפיכך קוראים אותם חנוכה כלומר חנו בכ"ה. לכאורי' היה מי שכתב אין כאן מקומו ולפי מש"ל בדברי רש"י יש לפרש דר"ל דעשאום י"ט בהלל אבל אין אסורין במלאכה א"כ מה שנקרא חנוכה טעמא אית בי' משום חנוכת המזבח וכיולא דא"א לומר חנו כ"ה דמשמע איסור מלאכה ויש מי שכתב חנו בכ"ה ולפ"ז יש לומר דאסורין במלאכי' ולפי"ז יש לפרש קושית הגמ' מאי חנוכה היינו מאי זה שם חנוכה ומשני דת"ר בכ"ה בכסלו וכו' ולכן נקרא חנו כה :

שם ומש"ה הי' ח' ימים מפני שהי' לאס שמן טהור רחוק ד' ימים והולכת ח' ימים בין הליכה וחזרה. לאו דוקא נקט רק ג' ימים וחצי הולרך להיות רחוק דהרי שבת הי' בנתיים וכבר דברו בזה המפרשים. אבל במג"ת משמע דתיקון המזבח והמקדש הי' ח' ימים שעסקו לתקן ודלקה שמנורה כל ימי משך התיקון :

הרמב"ם פ"ג מה' מגילה וחנוכה ה"א בבית שני כשמלכות יון גזרו גזירות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות. (זה הקדמה למאי דפסק הש"ס כ"ח וק"ה כ"ח עדיף שלא קידוש הדיר רק משום פרסומי ניסא שהיונים לא הניחו לעסוק במצות ועתה בעת הישועה ניתוסף מצוה ולולי הישועה ח"ו היו המצות בטלים ע"כ עדיפא המצוה הזאת ממצוה אחרת ובשביל זה אסור להשתמש לאורה אפי' תשמיש מצוה ו קדושה) ופשטו ידם בממונם (זה הקדמה לטעם הפסק אפילו אין לו מה יאכל שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן וכו' ומאי כולי האי יותר משאר מ"ע דאורייתא בשב וא"ת אך הוא משום פרסומי ניסא כי לולא הישועה כבר כלה ח"ו כל רכושם וממונם ע"כ לזכר זה מוכר רכושו למלוי' הניתוספי' בעת הישועה) ובבנותיהם (הוא הקדמה להפסק דגם אשה חייבת בנ"ח יותר משאר מ"ע דאוריי' שהז"ג מחמת שגם הם היו באותו הנס כמ"ש בגמ') ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות (הנס דקושטא דמלתא הכי הוה עכ"ז אין מדרך רבינו להאריך בשפת יתר ונראה דטעמא קא יהיב למה המצוה להניחה על פתח או בחלון הסמוך ולא כפשוטו ברה"ר על הכותל אך לזכרון הנס שפרצו פרצות בהיכל עושין המצוה במקום הפרוץ דהיינו פתח וחלון להורות שהש"י גודר הפרצות שפרצו שונאינו) וטמאו הטהרות (ע"כ לא הי' שמן טהור) וצר להם לישראל מאד מפניהם (כ"ל זה ג"כ הקדמה למה שהחמירו ג"כ במצוה זו לקיימה אפי' בשעת הסכני דא"א למיעבדה כתקונה יניחנה ע"ש להורות דביותר הי' צר להם בימי היונים והש"י הי' בעוזרם) ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים (יש לומר דאמר הכהנים הגדולים לטעם הנס דאין טעם לניסי הש"ת עכ"ז לריך להתבונן שלא הנס מנרות לא הי' מן הצורך להצלה אך יען שהישועה היתה ע"י הכהנים ולכבודם עשה הש"ת נס בעבודה שהוא מיוחדת לכהנים. שגם דקרבנות ג"כ מיוחדים לכהנים יש בקרבנות עבוד' שכשירה בזרים כגון שחיטה אבל נרות דמנורה כל עבודתי' רק לכהנים וגם עבודה זו היא בהיכל מקום שאין ישראל נכנס) והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתיים שנה עד החורבן הב' (כי הבית עמד ת"ך שנה והמעשה הלזו היתה בשנת רי"ג לבנינה) :

הלכה ב' וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסלו הי' ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא הי' בו להדליק אלא יום א' בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה ח' ימים עד שכתשו זתים והוציאו שמן טהור (שהי' צריך לשהות כ"כ להוציא שמן טהור וע' באחרונים) :

הלכה ג

הלכה ג' ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהי' שמונת ימים האלו שתחילתן כ"ה בכסלו ימי שמחה (אינו נזכר בשום מקום לשון שמחה ואפשר דייק מימים טובים דהכתוב' שמחה דביו"ט חייב בשמחה. והנה רש"י פי' בהלל והודא' הוא הפי' של ימים טובים והוא ז"ל פי' בהלל עם הלל וימים טובים הוא ענין בפ"ע היינו שמחה) והלל ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה מח' הלילות להראות ולגלות הנס וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים (דייק הן דוקא אבל לפניהם ולאחריהם מותר מכאן יצא לו הך דינא להרה"ת) והדלקת הנרות בהן מצוה מד"ס כקריאת המגילה. דין חדש לדעת הרמב"ם דמצוה להרבות בשמחה בימים האלו:

בראש אין דבר חדש והוא אות באות כמו בש"ס:

בש"ג שסביב המרדכי הקצר אות ב'

א' נוהגת הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד הנרות דולקת ויש לקיים מנהגם ויש נוהגין שלא לעשות ביום א' וח' אבל אם נהגו שלא לעשות מלאכה כל הח' ימים יש לבטל. ב נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה לזכרון הנס דיהודית בת יוחנן כ"ג. רבינו ירוחם בימי יוונים בכ"ה ימים של כסלו נכנסו להיכל וטמאו כל שמן שבהיכל. הלשון זה אינו מדוקדק דמשמע דכניסת היוונים להיכל וטומאת השמנים הי' ביום כ"ה. והנה אדרבה ביום כ"ה הי' הישוע' ועיין ביוסיפון שרשעת היוונים נמשך זמן רב:

וריחם הש"ת למען חסדיו על ישראל. אפשר בא לתרץ למה עשו לזה הנס זכרון לדורות וכמה נסים שלא הוקבע להם זכרון כי כאשר הדור ראויים אין חידוש שיהי' ישועות בקרב הארץ אבל אותו הדור לא הי' להם זכות כ"כ שבכבר לא הי' נבואה והש"י עשה למען חסדיו ע"כ נקבע לדורות:

וגברו בני חשמונאי הוא מתתיהו כ"ג ונלחמו ולא מצאו שמן טהור להדליק המנורה זולת פך אחד שהי' חתום בחותם כ"ג ולא הי' בו כדי להדליק רק יום א' ונעשה להם נס והדליקו בו ח' ימים עד שעשו שמן זית זך כמו שצותה התורה. ברמב"ם איתא שמן טהור והכוונה כמ"ש הב"י דהיו טמאי מתים והוצרכו להמתין ז' ימים ויום הח' לכתישת זתים והוא לא ניחא לי' בזה דאם היו כולם טמאים מה בלע בהדלקת המנורה בשמן טהור שמצאו הרי נטמא בהדלקתם וכבר דברו בזה האחרונים ע"כ כתב שהם שהוצרכו להמתין עד שיהי' שמן הגון וצלול:

שם וקבעום לדורות להיותם ימים טובים לקרות בהם ההלל (מדלא כתב ולקרות משמע דלענין זה יו"ט ולא למלאכה ושמחה) ולהזכיר ניסם (זה הוסיף דהנה הרמב"ם כתב שמח' וכתבתי טעמו משום דבמג"ת כתב שה[ן] ימים טובים וצריך למצוא ענין בזה דנוהג בכ[ל] ימים טובים ע"כ כתב שמחה והוא ז"ל לא ניחא לי' בזה דהו"ל לפרש בברייתא דמג"ת כמו שמפרש במגילת אסתר משתה ושמחה ע"כ כתב להזכיר ניסם דהוא ג"כ דבר הנוהג בכל יו"ט כי מש[ה] תיקן להם לישראל וכו') ולהודות עליו והם שמנה ימי חנוכה כך פשוט בשבת וכו' בחנוכה אין מספידין ואין מתענין אע"ג דבטלה מג"ת בחנוכה לא בטלה וכו' ומותר להתענות יום שלפני חנוכ' ולאחריו ואע"ג דאותן המנויים במג"ת וכו' אפ"ה לא גרע יום שלפני חנוכה ושלאחריו משאר יומי דמג"ת (ואני עשיתי סמוכות לזה הדין מגמ' דידן דבטלו וכו' (וכ"כ מרמב"ם וכ"כ הרה"מ):

קיצור פסקי הרי"ו

א' הדלקת נרות דחנוכה מתחילין מכ"ה בכסלו ומזכירין הניסים דחנוכה (אבל בשמחה אין חייבין ומותרין במלאכה) ואומרים הודאות. ב אין מספידין בהם רק לחכם בפניו ויום השמועה כבפניו דמי ואין מתענין ויום שלפניהם ולאחריהם מותר בכ"ז. ג' מזכירין עה"נ בתפלה במודים ובבהמ"ז בנודה לך:

טור סי' תר"ע

מאי חנוכה דתניא בכ"ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון (עמ"ש בגמ' דבהון דוקא אבל לפניהם ולאחריהם בטלה מג"ת וכן בסיפא דלהתענות ע"ש) ודלא למיגזר בהון תענית שינה מלשון הגמרא דבגמ' איתא לא להתענות בהון. ואפשר לומר דהנה כתוב במג"ת הימים האלה הכתובים במג"ת מי שקיבל עליו תענית אם נדרו קודם לגזירתינו תבטל גזירתינו מפני נדרו ואם גזירתינו קודם לנדרו תדחה נדרו מפני גזירתינו. והנה לענין חנוכה ופורים לא בטלה מג"ת והוצרך להשמיענו בכאן הדין דלא למיגזר בהון תענית מתחלה אבל אם יש איזה מקום שנוהגין להתענות מקודם אפשר שהוא להם מנהג מאבותיהם שנדרו קודם הגזירה אין לבטל:

שם שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד מלכות (במג"ת איתא יד ובש"ס מלכות והוא העתיק שניהן ועמש"ל) בית חשמונאי ונלחמו בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהי' חתום בחותמו של כ"ג. ובגמ' איתא מונח בחותמו ואפשר לומר דלא ס"ל כתרי דודאי לא גזרו עדיין על היסט כי הוא מ"מ דבר ומה שאמרו בגמ' מונח הכוונה שראו החותם מונח כהוגן בלא קלקול וניכר שלא נגעו בו ע"כ כתב חתום בחותמו:

שם ולא הי' בו אלא כדי להדליק יום אחד ונעשה בו נס והדליקו בו ובגמ' איתא תיבת ממנו. וי"ל דס"ל כדעת הרי"ף שכתבתי דמש"ה אמר לשני' אחרת דייקא קבעום כי באמת בשנ'

במה דאמרי לא עשו יו"ט ביום הראשון כי לא הרגישו עדיין בנס אך אח"כ הראו שנס ספק היה ולא במקרה עשו ח' ימים דייקא ע"כ שהעתיק ח' ימים טובים כמ"ש בגמ' ודייק זה ג"כ מהגמ' ונעשה בו נס דתיבת בו מיותר. אך הוא להורות דבו דהיינו בפך נעשה הנס ע"כ הוא לגמרי נס ועשו יו"ט גם ביום א':

שם ח' ימים לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים (עמ"ש בסמוך) בהלל והודאה פירש (דלמעכב זה בלבד עשאום כיו"ט כפירש"י) לומר בהן הלל ולהודות לומר בו על הניסים בהודאה אבל מותרין הן בעשיית מלאכה ונוהגת הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקת ואין להקל להן וגם אם יש מקומות שנוהגין איסור כל היום אין להקל להם משום דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם וקראום חנוכה חנו בכ"ה (עמ"ש ברש"י בגמ') והיה אומר הר"מ מרוטנבורג ז"ל שריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות (עמ"ש ברמב"ם דמדייק ימי שמחה ואין שמחה אלא בבשר משמע דסעודת מצוה הן) שלא קבעו אלא להלל ולהודות ולא משתה ושמחה אין מספידין בהן אלא לחכם בפניו ולעיל בה' ר"ח כתבתי אם י"ל בהן ל"ה:

סי' תרע"א ויען כי אירע הנס בנרות (משמע לכאורה קצת דלאפוקי מאן דס"ל יום הראשון כם האחרון) תקנו להדליק נרות בכל לילי כדי להזכיר הנס. (לא אמר לזכור כי צריך להדליק במקום שהודע לרבים להזכיר לאחרים הנס):

היוצא לנו לפי"ז לפסקי הלכות הסדר. א ימי חנוכה מתחילין ביום כ"ה כסלו והם ח' ימים אין מספידין בהם זולת לחכם בפניו ח"ו ואין מתענין בהם תענית שנוהגין ומקבלין מקודם אבל אם כבר נהגו מקודמת דהא קודם תקנת ימי חנוכה אפשר לומר לדעתו דאין מבטלין. ב' חייבין לגמור בהן את ההלל ולומר על הנסים בהודאה. ג' מותרין הן בעשיית מלאכה ונוהגת הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקת ואין להקל ובמקום שנהגו שלא לעשות כל היום אין מתירין להם. ד' הסעודות שמרבין בהם הם סעודות הרשות. ה' חייבין להדליק נרות חנוכה בכל השמונה לילות (במקום מפורסם וניכר לרבים):

פסקי הב"י

א' בענין המנהג שנהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות אין להקל להם אבל אם נהגו שלא לעשות כל היום אין סמך למנהג ומקילין להם. ב' בענין הסעודות הסב"י לסמוך דרשות הם ולדברי הכל מברכין את וכו':

פסקי ד"מ א' אין להתענות יא"צ בהם אפי' עד חצות ב' יום

שמוע' כבפניו דמי ג' יש סמך לסעודת חנוכ' ע"כ י"ל בהם שירות ותשבחות ויהי' בודאי סעודת מצוה:

ב"ח מחו"ה קבעום ועשאום כתב הרא"ש לפי גירסא זו קבעום קאי אהדלקה דלעיל ועשאום קאי אהלל והודא' אבל לספרים שלא כתב בהם אלא וקבעום לבד קשיא ממה שלא הוזכר גם הדלק' שהוא העיקר ע"כ. הנה מ"ש קבעום קאי אהדלק' לא הבנתי דהנה בגמ' לא הוזכר כלל שום דבר מזה מקודם וברייתא זו ממג"ת הוא וגם שם לא נכתב ועשאום רק קבעום ומה שתמה על הספרים דל"ג ועשאום שלא הוזכרו הדלק' אין זה תימא דמג"ת לא איירי עיקר רק מימים האסורין בתענית ולא משארי מצות הנהוגים בימים וגם לאח"כ הזכיר שם הדלק' ועל ש"ס דילן לק"מ שהביא כלשון הברייתא דמג"ת:

שם ומה שקשי' הלא הדלקה הנרות דוחה את הטומאה י"ל דלמא אי לא הי' שמן טהור הי' מדליקין גם בטומא' וכשמצאו הפך טהור הדליקו ממנו ונעשה בו נס ולא הוצרכו להדליק בטומא' ולזה י"ל דמש"ה עושין יו"ט גם יום הראשון דאלו לא הי' הפך הטהור הגם שלא היתה מתבטלת העבוד' דהי' אז מדליקין שמן טמא אבל לא הי' זוכים לנס כי אין הנס שורה על טומא' ע"כ החזיקו זה ג"כ לנס שנמצא הפך הטהור ויהי' לנס ומדוקדק לשון הברייתא ונעש' בו נס בו דייקא דהוא טהור:

מחו"ה ונוהגת וכו' אבל באנשים אין מנהג כלל לאיסור. דעיקר הנס נעש' ע"י אשה ומשמע אפי' נהגו האנשים מקילין להם וכן משמע הלשון בעוד אין מקילין להן משמע להן דוקא אבל לאנשים מקילין ולקמן בשם מהרי"ל משמע גם אנשים שמחמירין: מחו"ה ומ"ש משום דדברים וכו' השיג הב"י וכו' ולפענד"כ דדמי' וכו' ע"כ. לדעתי לא דמיא דבשלמא תענית וקיבוץ הוא מצות תשוב' וזה מבואר דצריך אדם לעשות תשוב' והמרב' הרי זה משובח אבל בדבר שאין בו שום מעלה בחומרא מאי יועיל המנהג:

שם ועוד דלרז"ל במדרש וכו' מטעם זה נרא' דהמחמיר כל הימים במלאכ' ה"ז משובח:

פסקי הב"ח א' אפי' אנשים במקום שנהגו לאסור במלאכ' אפי' כל הימים אין להקל להם ויש מקומות שנהגו לאסור ויש מקומות שאוסרין בשעת הדלקת הנרות ויש מקומות שנהגו לאסור ביום א' וח'. ב ונוהגין להרבות בסעודות ויש להם על מה שיסמוכו ואין לבטל:

ש"ע סי' תר"ע

סעיף א בכ"ה בכסלו שמנת ימי חנוכ' ואסורין בהספד ותענית אבל מותרין בעשיית מלאכ' ונוהגת הנשים (דוקא

נשים אבל אנשים אפי' נהגו יש להקל להם אפי' לדעת היש מי שאומר שהוא הטור דמשמע לי' דמ"ש הטור וגם אם יש מקומות שנהגו איסור כל היום אין להקל להן קאי ג"כ על נשים ולא על אנשים) שלא לעשות מלאכ' בעוד שהנרות דולקת ויש מי שאומר שאין להקל להן (שנה מדכתב יש מי שאומר דעתו שאין לפסוק כן . והנה יש לדקדק ע"ז דבטור כתב ונוהגת הנשים וכו' בעוד הנרות דולקת וגם אם יש מקומות שנהגו איסור כל היום אין להקל להן דדברים המותרים ואחרים וכו' א"א רשאי להתירו בפניה' וכתב ע"ז הב"י דאינו מוכרח כיון שאין בו שום צד איסור לא הוה מנהג כלל ע"ש ומשמע לפי"ז אבל מה שנהגו שלא לעשות בעוד הנרות דולקת כיון שיש בו טעם שייך איסור ודאי דברי הטור נכונים ומסכים עמו והנה הוא לא הביא המנהג דכל היום רק הא דנרות דולקת א"כ למה כתבו בשם יש מי שאומר כיון דנרא' דמסכים עמו . ונרא' דודאי מסכים עמו בזה רק מדלא הביאו הפוסקים זה הדין רק בטור כתבו בשם יש מי שאומר וכ"כ בש"ך כמה פעמים מיהו כבר הביא הב"ח טעם למנהג דכל הימים אפי' לאנשים עיי"ש) :

סעיף ב' ריבוי הסעודות שמרבים בהם הם סעודות הרשות שלא קבעום למשתה ושמח'. מדקאמר שמרבים בהם משמע אפי' במקום שנהגו הכא על מרן ל"ק דלשיטתי' אז"ל כיון דאין טעם למנהג הוי מנהג בטעות אבל על הטור קשה . ונרא' דעתו דודאי אין לבטל ריבוי הסעודות כיון שנהגו רק לפי שאין ניכר מהמנהג אם נוהגין משום מצוה ע"כ אין לחשבו לסעודת מצוה דהיינו מי שנדר שלא לאכול במסיבה רק בסעודת מצוה אין סעודת חנוכה בכלל. או אם מזמינים אותו לסעודת ברית מילה והוא יושב בסעודת חנוכה אם מחויב לילך לברית מילה . או אם מזמינים אותו לסעודת חנוכ' ולא ירצה לילך :

הג"ה וי"א שיש קצת מצוה (כתב קצת מצוה ולא החליט למצוה משמע דעתו להחמיר דהיינו אם מזמינים אותו לסעודת חנוכ' ילך שלא יהי' בכלל וכו' ואם מזמינים אותו לסעודת חנוכ' ולסעודת מצוה ילך דוקא לסעודת מצוה ולענין נדר שכתבתי לעיל לא יאכל) בריבוי הסעודות משום דבאותן הימים הי' חנוכת המזבח ונוהגין לומר שירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם ואז הוי סעודת מצוה (כיון דניתנו להלל ולהודות ומשמע דאם עושין כזאת הוה ודאי סעודת מצוה) י"א שיש לאכול גבינה בחנוכ' לפי שהנס נעש' בחלב שהאכילה יהודית את האויב:

סעיף ג' ואין מספידין בהם אלא לחכם בפניו . הג"ה ואין מתענין יום שמת בו אב או אם. ת"ח בחנוכ' ע"ל סי' תקס"ח ס"ה (שם נתבאר דמתענה וצריך למיתב תענית לתעניתו) ולענין ל"ה ע' בהל' ר"ח סי' ת"ך (שם נתבא' בדברי מרן הרמ"א דאין אומרים . ועיי"ש בטו"ז דמסיק דאפי' על אדם גדול אין לומר בחנוכ' וכיוצא והמ"א בשם הלבוש דל"ה א"א אפי' לחכם בפניו אלא דורשין עליו ואומרים קדיש אחר הדרשה) וע"ל סי' תקפ"ג . כוונתו דגם בערב חנוכ' משהגיע זמן מנח' אין אומרים. שפי' יחי"ש וכתי' לפניו :

פסקי הש"ע בקיצור

א' בכ"ה כסלו מתחילין ח' ימי חנוכ' ואסורין בהספד אלא לחכם בפניו (וא"א ל"צ לדעת רמ"א ואפי' בערב חנוכ' בזמן מנח' א"א) ואין מתענין בהם אפי' יא"ל (זולת ת"ח וצריך למיתב תענית לתעניתו רמ"א) . ב ומותרין בעשיית מלאכ' ונוהגין הנשים שלא לעשות מלאכ' בעוד הנרות דולקת (ואין להקל להן) . ג' ריבוי הסעודות בהם אם א"א שירות ותשבחות הוי ספק סעודת מצוה וכשאומרים שהן ודאי סעודות מצוה כ"ז לדעת רמ"א וכתב עוד שיש לאכול גבינה . ד אם אנשים נוהגין שלא לעשות מלאכ' אפי' בעוד הנרות דולקת נרא' מש"ע דלאו מנהגא הוא (ועיין בב"ח) :

ט"ז סי' תר"ע סק"א ח' ימי חנוכ' וכו' . הקש' הב"י למה קבעו ח' ימים וכו' ותי' ג' תירוצים ועל כלם קשה שאין לנו רמז מה הי' לנו לרבותינו להזכיר דבר זה וכו' ול"נ לתרץ וכו' אלא ודאי דגם בליל' הראשון נעשה נס וכו' ע"ש . והקש' הח"מ דגם לדידי' מוכרחין לומר או בנשארה המנורה מלאה בכ"י או השפך וא"כ הוה כתירוצי הב"י ונ"ל דלכאורה קשה ג"כ דלמאי כתב דלמפרע אנו רואין וכו' הרי ראו תיכף ביום א' הנס או במנור' או בפך ונרא' אחר שמדקדק למה הקדים הט"ז מ"ש בטור לשנה אחרת קבעום ח' ימים טובים ע"כ הוא להורות דהי' נס כזה שלא עמדו עליו בשני החשמונ' כי לא ידעו בשני החשמונ' ביום ראשון מהנס ע"כ לא קבעו רק ז' ימים אבל אח"כ נתוודע להם מהנס דיום הראשון ע"כ לשנה האחרת קבעו ח' ממילא א' כימא כפי' הב"י דידעו תיכף למה קבעו דוקא בשנה אחרת ח"י ולדידי' ניחא דלא ראו ולא הרגישו אם נשאר בפך איזה דבר ואח"כ כשראו בליל' ב' פך מלא הרגישו שודאי נשאר מעט שמן בליל א' :

סק"ג שלא קבעום וכו' ובלבוש חילק וכו' ואין זה נכון וכו' וי"ל הנס דגדול שמהגיא וכו' עכ"ז אנחנו עושין זכר בענין שהי' הנס דבפורים הי' הנס דהצלת הגוף עושין זכר בתענוגי הגוף משתה ושמח' ובחנוכ' הי' הצלת הנפש עושין זכר בתענוגי הנפש הלל והודי' דזה תענוג הנפש :

קיצור פסקיו

א' אם הנשים נוהגת שלא לעשות מלאכ' בכל הח' ימים אין מקילין להם אבל לאנשים אין מנהג ולעפ"כ יש מנהג שאין עושין גם האנשים בשעה שהנרות דולקת וגם בכל היום

שיום א' וח' ומנהגא הוא . ב' מלות לשמוח בחנוכ'. ג' לחכם בפניו מותר לומר וכו':

מג"א סק"ב בעוד שהנרות וכו' והוא עד חצות. ר"ל חצות לילי' הגם שדולקין גם ביום:

שם ודי ביום ראשון וח' וכו' הנה משמע מדבריו גם אנשים ובסק"ב כתב דוקא נשים שם כתב לדעת המחבר:

סק"ג וי"א וכו' שנגמר' מלאכת המשכן וכו' ורצו לעשות ימי חינוך תיכף רק שהי' טוב להמתין עד ניסן ונצטרפו' מחשבתם למעש' בימי חשמונאים פרמ"ג:

סק"ד זמירות וה"ה בנשואי בת ת"ח לע"ה וכו' הפרמ"ג הניח בצ"ע דא"כ כל סעודות הרשות יהי' מותרין באופן זה. ונ"ל דוקא חנוכ' דמצות להלל ולהודות וכן בנשואין דמצו' לשמח החתן וגם בנשואי בת ת"ח לע"ה מצו' איכא לשמח החתן בדברים משא"כ בשאר סעודות הרשות שמחה מה זו עושה: ועוד י"ל דבחנוכ' ספיקא איכא עכ"פ דיש סוברים דהוי סעודת מצו' וכן בנשואי בת ת"ח לע"ה ספיקא איכא בזה"ז דאין לנו ת"ח וכן אין בזמנינו ע"ה שאין לו ציצית בבגדו וכיוצא וא"כ הוה ג"כ ספיקא ע"כ אם מזמנין אותו צריך להחמיר לילך ע"כ יתקומה דאפש' ולומר שירות משא"כ בודאי סעודת הרשות:

קיצור פסקי המג"א

א' נוהגין הנערים קטנים לסבב על הפתחים בחנוכ'. ב נוהגין הנשים שלא לעשות מלאכ' עד חצות לילי' (ואפשר הנשים אם נהגו שלא לעשות כל הימים) אין להקל להם (וגם האנשים אם נהגו עד חצות לילי' אין להקל להם) אבל אם נהגו האנשים שלא לעשות כל הימים יש לבטל מנהגן ודי ביום ראשון וח'. ג' לפי שיש דיעות אם סעודת חנוכ' הוה סמ"ל יחמיר לעצמו ויאמר בשעת הסעוד' שירות והוה ודאי סעודת מצוה וכן בנשואי בת ת"ח לע"ה:

פסקי הפמ"ג א' אנשים אם נהגו איסור מלאכ' בשע' שהנרות דולקת בלילי' אין להקל להם וגם אם נהגו איסור כל היום ביום א' וח' (ומכש"כ נשים). ב אבילות בי"מ נוהג בחנוכ'. ג אונן פטור מנ"ח ואשתו תדליק ואם ירצ' להחמיר יענה אמן ואם אין אשתו עמו ידליק בלא ברכ'. ד חרש המדבר וא"ש חייב בנ"ח. ה עבדים חייבים. ו' קומא חייב. ז' מצו' ליתן לצדק' ולעסוק בג"ח בחנוכ'. ח' אפי' למאן דס"ל אסור להתענות לפניהם ולאחריהם אם התענה ת"ח א"צ למיתב תענית לתעניתו:

העט"ז הביא קושית האבודרהם בשם בעל העיטור למה אין עושין משום ספיקא דיומי ט' ימי חנוכ' וכן הקש' מהרא"ת ע"ש מה שתירץ וי"ל דלפי הקביעות שלנו אם יארע חשון מלא הנה יש ספק דלמא הוא חסר ונצטרך להקדים להדליק בכ"ד וזה לא שמענו בשום יו"ט כי לא תקנו רק לאחרי' וגם אנחנו לא נדע איך הי' הקביעות בימי חשמונאים אם נקבע ח' ימי חנוכ' בכסלו וג' בטבת או ו' בכסלו וב' בטבת וכאשר התבונן בקביעתינו בשני שלימי' וחסירי' וכסדרן יהי' מבוכה רבה ובכל שנה נצטרך לעשות באופן אחר ע"כ סמכו על בקיאתינו דבקיאין אנחנו בקביעא דירחא. ועוד אם נעשה ספיקא דיומא ידליק א' ביום א' וביום ב' נצטרך להדליק א' וב' וביום ג' ב' וג' למהדרין מ"מ והיאך יעשה אם ידליקם יחד לא יכירו כמה ימי' הוא ואם ידליק מקודם א' ואח"כ כשיכבה ידליק ב' יעבור הזמן נראה דעת הבה"ט שאסור להתענות לפניהם ולאחריהם אם לא התענית שכבר נהגו ע"ש בשם הב"ח:

הלבוש בכ"ה בכסלו מתחילין ימי חנוכה והם ח' שאין מספידין בהם ואין גוזרין תענית שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שהי' בהיכל שהכניסו בו ע"ז והקרובה ע"ז וכו' מטמאי' באוהל (הקש' המ"ע וכי יש כח בידם לעשות בית ע"ז חלילי' ותירץ בא"ר דזה מדרבנן כתוס' שם ואף דהוי מ"ע דאוריי' יש כח בידם לעקור בשוא"ת והקש' עוד בא"ר למה לא כפשוטו שטמאו במזיד ותירץ בשם הרא"ם דאחזוקי טומא' לא מחזקינן ולי נרא' דמהלשון טמאו כל השמנים ולא אמר נטמאו משמע שבמזיד טמאו כמש"ל) וכשגברי' יד מלכות וכו' כי השיקע מטמא בגוים ולא הי' וכו' ז' ימים לטהרם (באמת כ"מ גם מרמב"ם אבל הב"ח כתב דלא נטמאו כלם ושוב לא יקש' היאך הדליקו והלא טמאו המנור' והשמן. דהטהורים הדליקו רק שהטהורים לא היו בעלי מלאכות לעשות שמן.. ועיין מה שדקדקתי לעיל בדברי הר"ן) ויום א' לכתישת וכו' ואפי' ביום א' הכירו הנס שראו בבוקר בעת הטבת הנרות שלא נשרף אלא דבר מועט מן השמן והי' מן הראוי לפי המנהג הטבעי שיהא נשרף שיעור חצי השמן ויתר שהרי שלילי' יתירי' על היום (כבר הקשה הא"ר דלא הי' נותנין במנורה רק שיעור הלילי') ונעשה נס שהמנור' הית' מלא' שמן וכ"ת היאך עשו שהדליקו המנור' ולא טמאו את המנור' ואת השמן וכו' וכ"ת הרי המנור' הית' טמאי' (מתורץ כ"ז כשנא' כהב"ח שלא הי' כולם טמאים ועיין בא"ר) אפשר הי' לשם שנים טהורים וכו' וקראום חנוכ' שהי' תיבות חנו כ"ה ולשון חנו משמע שחנו מנקיעתם למלחמ' וכו' ולא מלשון שביתה ממלאכ' ולכך מותרין הם במלאכ' אבל מ"מ נוהגת הנשים שלא לעשות מלאכ' בעוד שהנרות דולקת להורות שהם אסורות להשתמש לאורן וכו' כדי שיהא הכירא (ולפי"ז דוקא נרות הבית ולא חצות לילה ונרות בהכ"נ) שלא ישתמשו לאור הנרות א"כ שלא להסיח דעתן מזכר הנס לפחות אותה שעה כמו יו"ט (לפי הך ב' טעמים צ"ע למה דוקא נשים. לטעם הא' י"ל דהם נשים עסקניות ולטעם הב' י"ל משום דדעתן קלות אסוחי דעתן) מ"מ במקומות שנוהגין איסור מלאכ' כל היום אין להקל ולהתיר להם וכו'. א"א רשאי להתירו בפניהם. משמע דגם אותו שאינו נוהג אין לעשות מלאכ' בפניהם וכ"מ מהטעם דכתב דלא ליתי

ליתי לכלויי ומשמע גם אם אנשים נוהגים אין להתיר:

סעיף ב' ומפני וכו' (ועיין בט"ז) הלכך ריבוי הסעודות וכו' סעודות הרשות וי"א שגם בחנוכה יש קצת מצוה בריבוי הסעודות וכן נוהגין באלו המדינות ומטעם משום דבאותן הימים הי' ג"כ חנוכת המזבח שבמדבר (ר"ל שרצו לעשות אז חנוכת המזבח שנגמר המשכן ולא הניחם הש"י עד ניסן ומחשבתם עשה פירות בימי החשמונאים כ"כ בא"ר והפרמ"ג והוא עפ"י המדרש ולפי טעם זה יש להחמיר גם במלאכ' וכ"כ הב"ח) ונוהגין לומר שירות ותשבחות ואז הוי סעודת מצוה וי"א שיש לאכול גבינה וחלב וכו':

סעיף ג' ואין מספידין בהם כו' אלא לחכם בפניו וא"א ל"ה אפי' על חכם בפניו אלא דורשין עליו את בר הכי ומברין את האבל ואין מתענין אפי' יום שמת בו אב או אם ודין ת"ח בחנוכה ע"ל סי' תקמ"ח סעיף ה':

פסקי הלבוש

א' ח' ימי חנוכה אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו ודורשין עליו את בר הכי הוא ואין אומרין עליו ל"ה אבל מברין את האבל ואין מתענין בהם אפי' יא"צ ואם התענ' ת"ח צריך למיתב תענית לתעניתו . ב' אינן אסורין במלאכ' ונוהגת הנשים שלא לעשות מלאכ' בעוד שהנרות דולקת ובמקום שנהגו איסור כל היום (אפי' אנשים) אין להתיר להם וגם אחר לא יעשי' מלאכ' בפניהם. ג' ריבוי הסעודות י"א דהוי סמ"ל ע"כ יאמרו זמירות ותשבחות בהם והוו סמ"ל ויש לאכול גבינה וחלב:

א"ר סק"א שמנת ימים וכתב במ"ג לפי שאז חנוכת הבית וכו' ובעל העיתים כתב לפי שבטלו המיל' וכו' והקש' כה"ג הא במ"ש איתא הטעם דנרות אלא צ"ל דרוצים לתרץ קושי' הא כש דנרות לא הי' רק ז' ימים. ולא ידעתי איך מתרץ קושי' זו לטעם הראשון (וכ"ל דמתרץ למה קראו אותו חנוכ' וגם לטעם הב' אפשר קראוהו חנוכ' מטעם המיל' שהיא ראשונ' וחינוך ליהדות) עיי"ש עוד בא"ר:

סק"ז ושכ"ג תירץ דראשון קבעו על שמלאו פך טהור ועיין בפמ"ג שעשה נסים כש המשמעות חוץ להיקש הטבעי ולפמ"ש ברי"ף ניחא שפיר שראו אח"כ שהפך כולו הוא נסי' וקבעו גם בעבור יום הראשון וזהו דוקא לשנה האחרת:

קיצור פסקיו א' יש להחמיר שלא להתענות יום שלפני חנוכ' אבל מי שכבר נהג להתענות אין לשנות (ואחריו אפשר דשרי). ב גם האנשים יש להם למנוע עצמן ממלאכ' בעוד הנרות דולקת ומכש"כ הנשים ודוקא נרות הבית ודלא כמג"א אבל כל היום אין לנהוג וטוב לבטל המנהג ויש נשים מבטלות ממלאכ' ביום א' וח'. ג' העושה סעודי' בא' מימי חנוכ' ה"ז משובח ויש לאכול תבשיל של גבינה. ד אונן אין להדליק נ"ח ואחר מדליק והוא יענה אמן (עי' בפרמ"ג שכתב אם ירצה להחמיר). ה' אבילות ש"מ נוהג בחנוכ' והש"י ישמור את עמו ישראל וינחם עד עולם:

גמרא תנן התם גץ וכו'

רש"י בד"ה זאת אומרת הא דקתני בנ"ח פטור לכאור' הוא שפת יתר וגם הל"ל הא דאמר ר"י בנ"ח פטור וכרא' דה"ל באמת דאין הלכ' כר"י דהלכ' כרבים ומדכתב' ה"ק בסתם משמע דרבים הכי ס"ל דאינו פטור אפי' בנ"ח רק דאפי' אין הלכ' כר"י נשמע מדברי ר"י דמצו' להניחי' דאל"כ לא הוה ס"ל גם ר"י הכי וע"כ לא אמר ש"מ מדר"י דהוה משמע דאם אין הלכ' כר"י לא נשמע זה הדין ובאמת אפי' אין הלכ' כר"י נשמע זה הדין שפיר ולכך אמר זאת אומרת ר"ל המשנ' הזאת אומרת כן מדקתני בנ"ח פטור ר"ל מדקתני בלבד משמע זה שגם שאין הדין כן ועי"ל דקאמר מצוה להניחי' משמע ע"ה אבל יוצא למעלה מי' . ולכאורה מהיכן שמע זה דהוא רק למצוה דלמא איסורא נמי איכא וצ"ל דשמע זה מדקתני בנ"ח פטור ולא קתני בנ"ח בעל הגמל חייב ע"כ צ"ל דגם בעל הגמל פטור משום דלא הוה ליסוק אדעתי' כיון דאיסורא ליכא להניח למטה מי' וז"ש רש"י הא דקתני בנ"ח פטור:

גמ' ודלמא אי מיתרמא וכו' מדקאמר לשון ודלמא משמע דספק בידו ולכך יש להחמיר:

שם פסולה כסוכה וכמבוי בעי בזה דאפילו מדליק בבית דאיכא מחילות מגיעות לתקרה דשלטי בי' עינא דרך המחילות אפ"ה אסור פרמ"ג ולאפוקי ממ"ש רבינו יואל וכ"ל עוד דהנה אמרו בעירובין מקלה קורה בתוך כ' ומקלה למעלה מכ' מקלה סוכה למעלה מכ' וכו' אמרו התם לחד מ"ד בסוכה כשר במבוי פסול ולחד מ"ד איפכא ואמר בכאן בנ"ח פסולי כסוכ' וכמבוי אי הלכ' כמ"ד סוכ' פסול' ומבוי כשר' רמי עלה חומרא דסוכ'. ולמ"ד איפכא רמי עלה חומרא דמבוי:

רש"י בד"ה כסוכה וכמבוי דתנן בהו בסדיא בעירובין ובמס' סוכה דפסולי. הנה קאמר בעירובין ובמס' סוכה אמאי לא קאמר במס' עירובין ולפי מש"ל ניחא דידוע דלשון המס' הייכו המשנה ובאמת כאן משמיענו דין המבואר בעירובין בגמ' מימרות האמוראים וה"ם בעירובין ובסוכה אמר מס' כי שם לא נאמר רק הדין דמשנה . ועי"ל כפשוטו דבא לפרש למה לא אמר כמבוי קודם סוכה דהרי עירובין מסודר קודם סוכה אך הוא דבסוכה תני במתני' פסולי משא"כ עירובין במתני' תני תקנתא רק בגמ' אמר שפסול ע"כ אמר כסוכה מקודם לזה קאמר רש"י בעירובין ר"ל בגמ' ובמס' סוכה במשנה כ"ל:

תוס' בד"ה נ"ח וכו' כסוכה וכמבוי וא"ת הל"ל ימעט וכו'. הנה לפירש"י בסוכה מבוי

מתני' דרבנן תני תקנתא ר"ל דא"א לומר פסולה כיון דלא ידע עדיין כלום מדין מבוי רק זהו שהתחלת המסכתא ממילא בכאן כיון דכבר ידעינן מצות נ"ח מהלכות הקודמות אבל לפי' התוס' שם קשה :

שם משום דבעי למימר כסוכה שהוא מן התורה. ולכאורה לא יאמר כסוכה ולתני תקנתא ונ"ל כמש"ל בשם הפרמ"ג דאיצטריך לאשמועינן דאפי' מחיצות מגיעות לתקרה פסולה כסוכה :

רש"י בד"ה מצוה להניחה וז"ל בחצר או בר"ה. ר"ל אם יש חצר לפני הבית יניחנה בפתח הבית מבחוץ בחצר או בר"ה אם אין חצר לפני הבית וי"ל דפי' רש"י זאת דהכא בד"ה מימין פי' רש"י בכניסתו לביתו מימין. ונ"ל בזה דדייק לשון הש"ס דלא קאמר בימין דמשמע בימין הפתח אך קאמר מימין דמשמע מימין האדם וא"כ לפי"ז כשמדליק בפנים כמו אך יראה לכאורה ג"כ דמדליק מימינו ויהי' במקום שכנגד המזוזה והנה לפי ההלכתא דמדליק משמאל כדי שתהא נ"ח משמאל ומזוז' בימין ולפי"ז יארע שהיה במקום המזוזה לזה הקדים רש"י וכתב בחצר או בר"ה ר"ל דבימיהם לא היו מדליקין אלא בחוץ ושם איירי הש"ס וא"כ לפי"ז ימין הפתח וימין האדם אחד ויצדק שפיר מימין האדם ות"ש רש"י מימין בכניסתו לביתו לימין. מזה משמע דבמדליק בפנים ידליק בשמאל הפתח ולא משמאל האדם :

מס' סופרים נר בחנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח שתהא מזוזה בימין ונ"ח משמאל לקיים מ"ש מה יפית ומה נעמת מה יפית במזוזה ומה נעמת בנ"ח ע"כ. הנה אין בפסוק זה שום רמז לב' מצות אלו אך נ"ל הכוונ' מדלא קאמר מה יפית ונעמת רק אמר ומה נעמת כדבר בפ"ע להורות כשיש לאדם ב' מיני יפיפיות ירא' להפרידם שלא יעש' המצות חבילות :

פסק הלכה דלעולם ידליק הנר בצד מקום השני שכנגד המזוז' ואם אין מזוז' בפתח ידליק בימין וכן נרא' ג"כ מהגמ' :

שאילתות ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח והיכי מנח לה פליגי בה רב אחא בריה דרבא ור"י מדפתי וכו' מ"ד מימין כי היכי דליהוי תרתי מצותא בחדא דוכתא ומ"ד משמאל כי היכי דליהוי מזוזה מימין ונ"ח משמאל ובעה"ב בטלית מצוייצת ביניהן הלכתא מאי ת"ש כבר אמרו תורה ושמרתם מצותי ועשיתם אותם ובאו חכמים ופירשו וחקרו ועשו סייג לתורה שאי' שם אין לו שום פי' גם הרב הגאון בש"ם שכיח בל"ע ונ"ל ליישב דה"פ כבר אמרו תורה ושמרתם מצותי ועשיתם אותם וכבר ידוע דהשמר הוא ל"ת והנה הזהיר' התורה כשיזדמנו לך שתי מ"ע השמר בה וכדאשכחן לגבי מעברא דדרשו ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה שיהיו נשמרים שלא יניחו תפילין בלילי' ונ"ל גם כאן ושמרתם את מצותי ועשיתם וכו' שיהיו נשמרים בעשייתן שלא תבטל האחד בגבול חברתה. והנה אנחנו לא ידע באיזה אופן קאיירי כי לא פירש התורה דבשלמא התם בושמרת את החקה פירש' התורה מימים ימימה משמע ימים דוקא אבל כאן מדלא פירש' התור' ע"כ מסר' התור' לחכמים שהם יחקרו ויפרשו הדברים ובאו חכז"ל בכאן ופירשו וחקרו ועשו סייג וגדר לתורה שלא יהיו נשמרים בשתי מצות לעשות לנ"ח גדר בפ"ע ואח"כ ועשיתם אותם :

שם בריש צריך נשי מי מחייבן וכו' ת"ש נשים חייבות וכו' מימר קא אמרינן נ"ח מצוה להניח' בטפח הסמוך לפתח ואם הי' דר בעלי' מניח' בחלון הסמוכ' לרה"ר היכי מנח לי' פליגי בה וכו' חד אמר וכו' והלכתא משמאל כדי שיהא נ"ח משמאל ומזוז' מימין ובעה"ב מצויין בטליתו ביניהם הנה קשה להלום דכבר כתב זה מקודם והרב בש"ם הניח בל"ע ומפני חומר הנושא יש לי לפרש קצת דברי השאילתות דהנה משמעות הגמ' דידן דפליגי באיזה טעם ומ"ד בימין ס"ל תמיד בימין אע"ג דליכא מזוז' וכן למ"ד בשמאל. והנה הש"ס פסק והלכתא משמאל כדי שתהא מזוז' וכו' נרא' כעין הכרע' ביש מזוז' יניח בשמאל ובאין מזוז' בימין כ"מ לכאורה בגמ' והגאון לא הוכח לו בזה דא"כ מאי טעמייהו ולמה לא מפרש הגמ' במאי קמיפלגי ע"כ נ"ל לכאור' דפליגי רק ביש מזוז' ומר ס"ל דיותר טוב להניח שתי המצות ביחד כיון דאיתעביד במשקוף זה חדא מצוה וכו' ומר סבר דמקום מיוחד לכל מצוה עדיף או י"ל דס"ל נ"ח בהיפוך ע"כ פי' הגאון לעיל טעם פלוגתאן וס"ל להגאון דהש"ס לא צריך לפרושי טעם פלוגתאן דממילא ידע. ולפי"ז קשה למה לי' להש"ס לקיים אחר ההלכתא כדי שתהא מזוזה וכו' הא הטעם ממילא אנו יודעים ע"כ מפרש הגאון דהכוונ' הלכתא משמאל גם באין מזוזה כגון בחלון הסמוכ' לרה"ר וכיוצא כדי שתהא מזוז' (קביעותה) בימין ונ"ח (קביעותה) בשמאל ר"ל שזה כבוד למצוה שיהי' לנ"ח מקום קביעות בעצמה משקוף אחד וזה שחזר הגאון וחקר מתחל' בדין הנשים דחייבות ואח"כ חזר הדין הנזכר למעל' דמניח' בחלון והנה כשמדלקת האשה אין טלית מצויילת וגם אם מדלקת בחלון אין מזוזה ושאל מחדש היכי מנח לי' באופן כזה ומפרש דגם בזה פליגי והלכתא משמאל כדי שיהא תמיד מקום קבוע לנ"ח ולא פלוג רבנן ממילא לפי"ז יהי' הדין לדעתו דתמיד יהי' הנ"ח משמאל אפי' באין מזוז' ואפי' אשה מדלקת. אך הפירוש הוא בדרך רחוק :

בה"ג אמר רב כהנא דרש ר"נ ב"מ משמי' דרבא נ"ח שהניחה למעל' מכ' אמה פסול' כסוכ' וכמבוי אמר רבא נ"ח מצו' להניח' בטפח הסמוך לפתח והיכי מנח לה וכו' והלכתא משמאל כדי שתהא מזוז' בימין ונ"ח משמאל. משמעות הלשון משמע לפסק הלכ'. א נ"ח שהניח' למעל' מכ' אמה פסול' אפי' שמחיצות מגיעות לתקרה. ב' מצו' להניח' בטפח הסמוך לפתח

יד

לפתח ובשמאל הפתח היכי דאיכא מזוז' ובדליכא מזוז' מדליק בימין כן נראה מפשטות הגמ' ומלשון בה"ג :

הרי"ף ז"ל חנוני שהניח נ"ח מבחוץ והזק בה אחר פטור מלשלם מפני שהוא כר של מצו' האי דקא מניח' בחוץ משום דמצו' לפרסם את הנס ע"ש. הנה בגמרא דמיירי מקודם מבעל גמל וחנוני איזה מהם חייב ניחא אבל ארבינו הגדול דהביא תחלת דין בקשה למה נקט דוקא חנוני הל"ל אם אחר הניח בחוץ נ"ח והזק בה אחר פטור. וגם מאי האי דהאריך בלשונו האי דקא מניח' בחוץ משום וכו' וכי עד השתא לא שמענו דמצו' להניח' בחוץ הל"ל בקשה פטור מלשלם משום דברשות מצוה הניח. ונראה באפשר לומר דהרי"ף ס"ל כרש"י פתח ביתו מבחוץ פירושו בפתח הבית הפתוח לחצר בחוץ ולא ברה"ר. והנה חנוני אין לו חצר לפני חנותו רק הפתח פתוח לרה"ר להדיא א"כ מוכרח הוא להדליק בחוץ ברה"ר לזה פטור דברשות קעביד לזה קאמר האי דקא מניח' בחוץ הוא"ל ומצו' וכו' וא"א לו באופן אחר. משא"כ אדם אחר שיש לו חצר לפני ביתו והדליק ברה"ר והוזק בה אחר ח"ב דלאו ברשות קעביד ואפשר לזה הקדים הך דינא להברייתא דנ"ח מצו' להניח' על פתח ביתו וכו' להורות הפירוש דברייתא הוא ביתו ממש מדקא פטרינן בכאן דוקא חנוני. והנה רבינו הגדול פסק בזה כר' יהודי דקתני ת"ק דר"י הוא ר"מ והלכ' כר"י לגבי ר"מ. והגם דנשני' דברי הת"ק בקשה משמע דרבים הכי ס"ל כר"מ ויחיד ורבים הלכ' כרבים ס"ל לרבינו הגדול דאפשר גם הת"ק מודי בזה ולא מיירי הת"ק מנ"ח וכן משמע הלשון הניח חנוני נרו בחוץ משמע נרו דוקא אבל לא נר של מצוה ולא שנה רבינו הגדול הדין הזה בב"ק משום דסמך אמ"ש בכאן ובכאן הוצרך לשנאה לאשמועינן דוקא חנוני דעביד כדין מה שנתן בחוץ כי כך הוא מצותו לפי הדין משא"כ אדם אחר :

שם אמר רב כהנא דרש ר"נ ב"ע משמי' דר"נ נ"ח שהניח' למעל' מכ' אמה פסול' כסוכ' וכמבוי אמר רבא נ"ח מצוה להניח' בטפח הסל"פ היכא מנח לי' וכו' מימין והלכתא משמאל כדי שיהא מזוז' בימין ונ"ח משמאל. עמ"ש בגמ' ובשאלתות : קיצור פסקיו. א' חנוני (שאין לו חצר לפני חנותו וכן שאר ב"א שאין להם חצר לפני ביתם) שהדליק נ"ח בחוץ ובא אחר והוזק בה פטור (אבל אם יש לו חצר לפני ביתו והניח' ברה"ר חייב דהיי' לו להניח' כמצות' בפתח ביתו בחוץ) ב': (אינו מחויב להניח למט' מי' דוקא). ג' הניח' למעל' מכ' פסול' (אפי' בתחילות הגיעות לתקרה). ד' מצו' להניח' בטהסל"פ משמאל ויש לפרש ביש מזוז' דוקא אבל באין מזוז' או בחלון יניחנה בימין :

הר"ן מחו"ה גרסינן בגמ' וכו' נראה דל"ג ברי"ף הך דינא דחנוני כמ"ש בש"ג מדלא הזכירו כלום :

שם וכתב ר"ח ז"ל דקי"ל כרבינא דלא שבקינן מאי דאפשיטא לשו לרבא ורבינא וקפריך מאי דאדחי בגמ' בדרך דילמא וכו' ע"ש. ודעת הרי"ף והרמב"ם נראה מדקאמר רבא זאת אומרת משמע המשנ' הזאת אומרת דא"א לפרסם באופן אחר רק אם תאמר שהדין כן אבל לא הי' לו יסוד על הדין זולת המשנ' ממילא כיון דהשתא דאין משמע מזאת המשנ' כשאר הדין בלא יסוד ומש"ה לומר כן :

מחו"ה מימין וכו' ויש מי שכתב דאי ליכא מזוז' מניח נ"ח בימין ע"ש. הנה כתב בשם יש מי שכתב ולא בפשיטות כי יש לפרש כמו שפירשתי בשאילתות :

קיצור פסקי הר"ן. א' לכאורי נראה דעתו לפסוק כהנך דסברי מצוה להניח' למטה מי'. ב' למעלה מכ' פסולי: ג' ידליקו בשמאל הפתח (אפי' אם מדליק בפנים כמ"ש ברש"י) אם יש מזוז' ובאין מזוז' יש מי שאומר דידליק בימין :

ש"ג אות א' מדברי רבינו ומיימוני משמע דכל שהניח' למט' מכ' אמה הוא מצוה מ"מ וא"ל לדקדק להניח' למעל' מג"ט ולמט' מי"ט. הנה למעל' מג"ט מאן דכר שמי'. אך למאן דס"ל דמצוה למט' מי' ע"כ הטעם דבזה יש היכר יותר שהוא נר מצוה דאין דרך להדליק בנמוך כ"כ להשתמש ממילא כל שנמוך ביותר יש מצוה יותר ובלבד שיהא גבוה מג"ט כי היכי דלא ליהוי כלבוד וכמונח ע"ג קרקע :

שם ודע נראה כי טעות נדפוס האלפסי שהביאו וכו' חנוני שהניח וכו' שזה דעת ר"י וזה לא ס"ל לרבינו דהיאך יפסוק כיחיד לגבי רבים (כבר כתבתי די"ל דס"ל לרבינו שהם ת"ק דר"י הוא ר"מ והלכ' כר"י ואפי' אם נאמר כיון דנשנית שהם ע"כ רבים ס"ל כר"מ נראה דגם הת"ק מודי' בזה) ועוד דבפי' הכונס שהם שהמשנ' לא הביא רבינו דברי המשנ' ההוא כלום משמע שדחה אותם. ולי נראה די"ל דאדרבה מזה משמע דגרסינן לה שפיר הכא דאל"כ הו"ל להביא עכ"פ המשנ' ולפסוק כת"ק ומדלא הביאו משמע שסמך אמה שכתב' כאן בעיקר הדין דחנוכ'. ומן הצורך הי' לו להשמיט' בכאן כמש"ל לדייק חנוני דוקא שעיקר מצותו ברה"ר עמש"ל :

שם ועוד אפי' למאן דפסק דמצוה להניח' למט' מי' לאו מטעם שיש' הלכ' כר"י אלא היינו טעמא שיש לסמוך תורה סברת ר"י על הא וכו' זה ודאי דאינו מוכרח לומר דרבא ס"ל הלכתא כר"י כמ"ש ברש"י אבל אינו מוכרח לומר דלא יסבור כר"י והא דקאמר זאת אומרת ולא לשון ש"מ להורות דכ"ע מודים בהך דינא דמצו' למט' מי' אפי' מאן דסובר כת"ק :

פסקי הלכותיו א' כ"ל דס"ל מצו' להניח' למט' מי' ובלבד שיהי' למעל' מג"ט. ב' למעל' מכ' אמה פסול' אפי' אחילות וכו'. ג' הניח נ"ח בחוץ והוזק בה אחר חייב בנזקו (ממילא לדעתו מן הצריך להניחו במקום דלא מסגי בי' רבים): הרמב"ם פ"ד ה"ז נ"ח מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהא מזוזה בימין

בימין וכ"ה משמאל ואם הוא דר בעליי' וכו' וכ"ה שהניחו למעלה מכ' אמה לא עשה כלום לפי שאינו ניכר. לא כתב פסול' דלא הוה משמע דבאם יורידנה תכשר רק כתב לא עשה כלום דעשייתו לא מקרי עשי' דהיינו מה שהדליק וצריך לכבותה ולהורידה ולחזור ולהדליק'. גם נרא' דעתו דאין שום מצו' שיהי' דוקא למט' מי"ט וכ"כ הגמי"י לדעת הרי"ף והרמב"ם וכן משמע מדברי הסמ"ג גם משמע מדברי הגמי"י דאין מזו' יכולה בימין:

הרא"ש תנן התם גץ וכו' הניח חנוני נרו מבחוץ החנוני חייב ר"י אומר בנ"ח פטור מפני שהניחו' ברשות הא' ליכא איכו במשני' ובגמ' והרא"ש קמפרש לדברי ר"י ש"מ דס"ל דהלכתא כוותי' וכמו שפסקו הרי"ף ותא דהביא הרא"ש כל הגמ' ולא הביא כפשוטו חנוני שהניח וכו' כמו שהביא הרי"ף י"ל לפמש"ל דהרי"ף ס"ל כרש"י דהמצו' דוקא בפתח הבית בדאיכא חצר מדליק בפתח הבית בחוץ בחצר ובדליכא חצר מדליק ברה"ר ודוקא חנוני דאין לו חצר אבל אדם אחר דאית ליה חצר לא. אבל לדעת הרא"ש כתבתי לעיל דנרא' דס"ל כתוס' דגם בדאיכא חצר מצו' בפתח החצר ברה"ר וא"כ לאו דוקא חנוני רק דהגמ' איירי מחנוני ע"כ הביא לשון המשנ' והגמ' כצורתי':

שם אמר רבינא וכו' זאת אומרת נ"ח מצו' להניח' בתוך עשר' וכו' דלמא וכו' אע"ג דדחי לא מצו' להניח' למט' מי"ט כדאמר רבינא משמי' דרבא וגם איכא פרסום הכא טפי כשהיא למט' דדבר העשוי לאור אין דרך להניחו' כ"כ למט' (מדכתב וגם איכא פרסום משמע דמספקא לי' פסקינן כרבא כיון דדחי בגמ' רק כתב סברתו דראוי לנהוג כן כיון דהוא מסתבר) וכ"כ מפי' ר"ח דמצו' להניח' למט' מעשר': אמר ר"ה נ"ח שהניח' וכו' כסוכ' וכמבוי אמר רבא נ"ח מצו' להניח' בטפח וכו' היכא מנח לי' וכו' והלכתא משמאל כדי שתהא מזוז' מימין ונ"ח משמאל:

קיצור פסקיו א כל אדם אם הניח נ"ח מבחוץ והחזק בה אחר פטור ב הגם דמדינא דגמרא איכו מוכרח מ"מ מסתבר דמצו' להניח' למט' מי' ג הניח' למעל' מכ' (אפילו מחילות מגיעות לתקר') פסול' ד מניח' בטפח הסמוך לפתח בחוץ משמאל (בדאיכא מזוז' ובאין מזוז' בימין):

המרדכי עכשיו שהרגילו להניח' בפנים נרא' דאין קפידא להניח' למעל' מי' דליכא פרסום: (משמע בחוץ יש מצו' מ"ה) וכשמניח' מניח' לצד שמאל של כניסת הבית (משמע בפי' אפי' לדידן שמדליקין בפנים) כדי שתהא מזוז' מימין (של כניסה) ונ"ח משמאל ובטפח הסמוך לרה"ר וכן בדלת עצמו (אם אין לו מקום במשקוף) יניח' מחצי' לצד שמאל של כניסה (ר"ל אותו חצי הדלת שהוא רחוק מהמזוז' נ"ל) הגה"ה פי' רבינו יקיר דוקא בזמן שיש שם מזוז' אבל אין שם מזוז' צריך לעשות בימין (נרא' דוקא בימין לכבוד המצו') ואע"ג דנדחי' ראייתו של רבא (ר"ל בהא דמצו' להניח' למט' מי"ט) מ"מ דבריו לא נדחו מדקא מדח' ראייתו בלשון דלמא דקאמר דלמא לא אטרחוה רבנן כולי האי ע"כ:

קיצור פסקיו א כשמדליקין בחוץ מצוה להניח' למט' מי' ועכשיו שמדליקין בפנים אין קפידא ב אפי' בפנים מדליק' לשמאל הנכנס' ביש מזוז' ובאין מזוז' בימין הנכנס' דוקא ג ומדליק' בטפח הסמוך לרה"ר ד אם אין לו מקום במשקוף ומדליק' בדלת עצמ' ידליק באותו צד חלק הדלת הרחוק ממזוז' שנוטה לצד שמאל הנכנסה:

רי"ף נ"ח מצו' להניח על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח מצד שמאל כשנכנסין לבית (מלשונו משמע אפי' באין מזוז') ואם הוא דר בעלי' וכו' (משמע בעלי' אין קפידא ומדליק במקום שירצ') פירש"י מבחוץ ועתה נוהגין להדליק' מבפנים לפתח הסמוך לרה"ר ויש שנוהגין להדליק' מבפנים לפתח הסמוך לחצר (היינו כפי' מנהגינו בבית מבפנים) משום דשכיחי עכו"ם וגנבים ועוד שאין אנו רגילין לקבוע מזוז' לפתח הפתוח לרה"ר משום גוים וכו' ויש מזוז' לפתח הפתוח לחצר ויהי' מזוז' לימין וכו' (נרא' לפ"ז דכוונת הגמ' בההוא לישנא כדי שתהא מזוז' וכו' לא כדמפרשינן לשאר פוסקים דבליכא מזוז' ידליק בימין רק להורות דמצו' להדר במקום מזוז' ממילא ביש ב' פתחים ובאחד ליכא מזוז' ידליק דוקא בהפתח שיש מזוז') מצו' להניח' למט' מי' בגוב' משום פ"נ פירוש דבר שעושין להשתמש לאורו אין דרך להניחו כ"כ למט' וכו' (ויש להעיר למה לא הביא הדין דלמעל' מכ' פסולה):

פסקי הרי"ו לפ"ז א מצו' להניח' ע"פ ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח ובצד שמאל הנכנס' דוקא (אפי' באין מזוז' משום לא פלוג) ב ואם הוא דר בעלי' מניח' בחלון וכו' (וא"ז אין קפידא אי מימין וכו' דבזה לא שייך לא פלוג) ג אם איכא ב' פתחים ובאחד אין מזוז' מצוה להדליק במקום מזוז' ד מצו' להניח' למט' מי"ט נ"ל דאפשר לומר דמש"ה לא הביא הרי"ו הא דלמעל' מכ' פסול' משום דס"ל כרבינו יואל דבמחילות מגיעות להקרה מותר והכא כתב לדידן דמדליקין בפנים ע"כ אין נ"מ לדידן דכשר אפי' למעל' מכ' ואעפ"כ ל"ע דהי' לו להביאו:

טור סי' תרע"א מצוה להניח' למט' מי"ט ואם הניח' למעל' מי' יצא אבל אם הניח' למעל' מכ' אמה אפי' בדיעבד לא יצא דלא שלטא בי' עינא וליכא פרסומי ניסא וכתב הר' יואל הלוי דוקא כשמניח' בחוץ אבל כשמניח' בבית אפי' למעל' מכ' אמה כשיר' כדאמרינן גבי סוכ' אם דפנות מגיעות לסכך אפי' למעל' מכ' אמה כשיר' דשלטא בי' עינא ונ"ל שאין הנידון דומ' לראי' דהתם בעינן שתשלוט עינו בגג וכיון שמחילות מגיעות לגג על ידם ישלוט עינו בגג אבל הכא שצריך שישלוט עינו בנרות כיון שהוא למעל' מכ' דלא שלטא בי' עינא מכ"מ בגג שהוא עדיין למעל' ממנו בשבילו לא שלטא בי' עינא

עפי'

חידושי מהרצ"א

מפי (ולכאור' יש לומר דסברת רבינו יואל הוא כך לפי הדעה הזה דבסוכ' מהני משום דבמחילות מגיעות לסכך מתחיל העיון בהבטה להביט ממטה למעלה בשיוו הכותל א"כ ה"נ כיון שיש כאן מחיצה שלימ' מתחלת ממט' למעל' בלי הפסק עד הנרות א"כ מגיע העיון בשיוו דרך הכותל וחלילה לי לחלוק על רבינו אך כתבתי לכאור' קצת טעם לפי דעת ר"י. ובלא זה אנן פסקינן דגם בסוכ' פסול. אך יש לומר הא דפסלינן בסוכ' הוא רק לטעם משום דדירת עראי בעינן אבל למ"ד משום דלא שלטא בי' עינא כשר. א"כ גם בכאן הי' להכשיר ומש"ה דחה רבינו דאין ראי' משם. והנה י"ל בכאן דקא' בש"ס פסול' כסוכ' לאורות הגם דבסוכ' טעמא אחרינא איכא משום דירת עראי אעפ"כ בנ"ח פסול' כמו בסוכ' דבעינן פרסומי ניסא ביותר) והר"מ מרוטנבורק ז"ל הי' מדקדק להניח' למעל' מג"ט ולמט' מי"ט ומצו' להניח' בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוז' מימין ונ"ח משמאל וכתב אבי העזרי. שאם אין מזוז' בפתח מניח' בימין ובש"ה הקטן כתב שאם מניח' בדלת עצמו' יניחנ' מחציו של כניסה לצד שמאל (וכ"ה במרדכי הארוך והכוונ' לצד הרחוק ממזוז' ומיירי בא"א להניחו במזוזת הבית שאצל הפתח) ובבה"כ מניח' לדרום (הייני ימין החזן וכרא' אורך הנרות ממערב למזרח) זכר למנורה שהית' בדרום ע"כ :

קיצור פסקיו לפי הנ"ל א מצו' להניח' למט' מי"ט וכל למט' טפי עדיף רק שיניחנ' למעל' מג"ט. ולמעל' מי"ט יצא. ולמעל' מכ' אמה פסול' ולא יצא אפי' במחילות מגיעות לתקרה ב מצו' להניח' בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוז' וכו' ואם אין מזוזה בפתח מניח' בימין ג ואם א"א להניח' במזוזת הבית מניח' בפתח בצד הנוטה לשמאל שהנכנס' רחוק מהמזוזה ד בביהכ"נ מניחה לצד דרום.

ב"י מהו"ה ובסמ"ק כתב. וכתבו בשם מהרי"א ז"ל י"א מחצי' של פתח כשנחלקי' לשנים נשים אותה מחצי' של כניסה שהוא לצד פנים ויהי' לצד השמאל. ר"ל בשני פעולות שמחציות כעש' הייני שיניחנ' בחלק השמאלי לצד הרחוק מהמזוז' ובאותו חלק יניחנ' ג"כ לצד השמאלי שבה הייני סמוך למזוזת הבית :

שם אבל לשון ספר השלוה וכו' מחצי' של כניסת הבית לצד שמאל ונרא' שפי' כך וכו' ומחציו של כניסה הוא לצד שמאל יחשב וכו' ר"ל דא"ל לעשות ב' פעולות שמחציות רק שכל חצי חלק השמאלי יחשב לשמאל וא"ל להניח בחלק השמאלי בשמאל דוקא רק במקום שירצ' :

פסקי הב"י א מהראוי להדליק' למטה מי"ט (רק שיהי' למעל' מג') ב הניחה למעל' מכ' אמה יכבנה ויורידנה למט' וידליקנ' (ונרא' דצריך לברך ולרבינו יואל ומהרי"א אם המחילות מגיעות לתקרה יצא) ג אם מניח' בדלת יניחנ' בחלק השמאלי לצד מזוזת הבית השמאלית ד מצו' להדליק בבהכ"נ ומברכין עלי' ויתנני' בכותל דרומית והנרות מסודרים ממערב למזרח ואין יוצא בהדלקת בה"כ ויחזור וידליק בביתו :

פסקי הד"מ בכאן א לדידן דמדליקין בפנים אין לחוש כ"כ להדליק בטפח הסמוך לפתח רק המדקדקים נהגו כן ב בבהכ"נ מדליקין בין מנח' למעריב ואפי' בע"ש מדליק לאחר מנחה ואם הוא סמוך לערב מדליק החזן אחד ושאר הנרות מדליק השמש והחזן חוזר להתפלל ג בבה"כ ידליק לצד דרום ובסידור הנרות ממערב למזרח:

ב"ח מהו"ה מצו' להניח' וכו' ומה שהשיג רבינו עליו ואמר דאין הנידון דומי' לראי' וכו' קשיא לי לפי טעמו במבוי וכו' יש להתבונן מפני מה דוקא הקושיא לפי טעם רבינו הרי גם לטעם רבינו יואל קשיא ממבוי וי"ל דלדעת ר"י מחילות וגג אז שלטא בי' עינא ובמבוי ליכא גג רק קורה משא"כ לדעת רבינו המחילות בלבד מועילים להיכר הגג א"כ יועיל ג"כ להיכר התקר' :

שם ויש ליישב דלגג מועילין ולתקרה אין מועילין דמחילת הסוכה הם ג' משא"כ מבוי :

קיצור פסקיו א אפילו במחילות מגיעות לתקרה פסולה למעלה מכ' ב גם לדידן דמדליקין בפנים מצו' למט' מי' ג באין מזוז' ידליק דוקא בימין ד אם מדליק בדלת ידליק בצד השמאל :

ש"ע תרע"א ס"ו מניחו למעל' מג"ט (זה לחובה דלמט' מג' כארעא סמיכתא) ומצו' להניח' למט' מי"ט ואם הניחו למעל' מי"ט יצא אבל אם מניחו למעל' מכ' אמה לא יצא. הג"ה ואפילו לקחה כך דלוק והניח' למטה מכ' לא יצא דהדלק' עו"מ ב"י בשם התוס'. ומרן הב"י השמיט זה בכאן שסמך עמ"ש בסי' תרע"ה והנה אליין בכאן מה שנ"ל כעת על מה שאמרו בגמ' פסולה כסוכ' וכמבוי. י"ל הוצרה שניהם כסוכ' דפסול משום הטעם' ולא מ"ה הגם דבסוכ' כשר אם הוריד הסכך. משום דזה עשיות הסוכ' משא"כ בנ"ח דהדלק' עו"מ והדלק' כבר עבד' לא התכשר בהורדתה לבד. וכמבוי דפסולה אפילו מחילות מגיעות לתקרה. ורבינו יואל אפשר ס"ל בהיפוך בסוכ' דאי לאו משום דדירת עראי בעינן מתכשרת בדפנות מגיעות לסכך וכמבוי דכשר הולמ"ה כגון חקק בכותל ונעש' קור' והנה מרן בב"י בשם מהרי"א הראה פנים לסברת ר"י ובכאן בש"ע לא הביא לא לחומרא ולא לקולא משום דספוקי מספקא לי' א"כ י"ל דמש"ה לא הביא ג"כ הך הג"ה ואפי' לקחה וכו' דלסברת ר"י אפשר דכשר :

סעיף ז' מצו' להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל. (משמע דוקא כשמניחו בטפח הסמוך לפתח המצו' כך אבל בחלון דאין מזוז' מניחו בימין וה"ה בפתח באין מזוז' ועמ"ש ברמב"ם) כדי שתהא מזוז' בימין ונ"ח משמאל ואם אין מזוז' בפתח מניחו מימין (נ"ל דבמדליק בפתח הכנס' ליליא' דקובע מזוז' בשמאל ידליק מימין) ואם הניחו בדלת עצמה (כגון שאין לו מקום במזוזת הבית להניח שם) יניחו מחציו של כניסה

כניסה לצד שמאל ר"ל בתוכו חלק שפתח שמאלי שפוני לצד שמאל דהיינו שחלק הדלת בתורך לשני חלקים וחלק האחד לצד המזוזה הוא ימין וחלק השני הוא שמאל ובתוכו חלק יש בו ג"כ ימין ושמאל יניחנו בתוכו שחלק לצד שמאל שהוא סמוך לציר :

הג"ה ומיהו בזה"ז שכלנו מדליקין בפנים אין היכר לבני ר"ה כלל אין לחוש כ"כ אם אין מדליקין בטפח הסל"פ ומ"מ המנהג להדליק בטפחסל"פ כמו בימיהם ואין לשנות אא"כ רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כ"א במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין ומ"מ יזהרו שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהי' היכר כלל ואף כי אין היכר רק לבני הבית מ"מ היכר קצת מיהו בעינן ע"כ הג"ה. ובבה"כ מניחו בכותל דרום. הג"ה או בדרום שמנורי' ומסדרן ממזרח למערב (ר"ל אם יניח בכותל גופא כרות בזה לא צריך להזהיר שיהי' מסודרין ממזרח למערב דממילא כך יהי' ומרן הרמ"א משמיענו שאין קפידא דוקא בכותל רק יניח לצד דרום המנורי' שידליקין בה רק יזהר שיהיו מסודרין ככ"ל ות"ש או בדרום שמנורי' ומסדרן ממזרח למערב) ומדליקין ומברכין (בבה"כ) משום פרסומי ניסא הג"ה ואין אדם יוצא בנרות של בה"כ וצריך לחזור ולהדליק בביתו ונוהגין להדליק בבה"כ בין מנחה למעריב ויש נוהגין להדליק בע"ש קודם מנחה. אם רוצים לאחר להתפלל לאחר שבירך הש"ץ והדליק אחד מהן יוכל השמש להדליק הנשארים והש"ץ יתפלל. משמע דגם בחול מותר לעשות כן ובד"מ משמע במדליק בע"ש [קודם] (אחר) מנחה ומדקאמר לשין והש"ץ יתפלל ע"כ משמע דוקא דלצורך תפלה לבור מקילין אבל בביתו צריך להדליק כלם כמ"ש המג"א :

קיצור הלכות א' מצוה להניח' בטפח הסמוך לפתח והרמ"א כתב דלדידן דמדליקין בפנים אין מצוה כ"כ ואעפ"כ אין לשנות זולת אם רבים בה"ב ולא יהי' היכר יתן כ"א במקום מיוחד ושני רק לא יתנו במקום שמדליקין כל השנה. ב כשמדליק בטפחסל"פ יניח משמאל הדלת בים מזוזה ובאין פתח או בחלון יניח מימין. ג אם א"א להניח בפתח הבית יניחנו בדלת בשמאל חלק השמאלי. ד' בבה"כ יניח בכותל גופא בכותל דרום או יתן המנורי' לצד דרום מסודרים כרות ממזרח למערב ומברכין על הדלקה בבה"כ וצריך' לחזור ולהדליק בביתו ומדליק בבה"כ בין מנח' למעריב ובע"ש קודם מנחה ואם ממהרין להתפלל ידליק הש"ץ אחד והשמש ידליק השאר (אבל בביתו לא יעשה כן). ה' מצוה להניח' למטה מי"ט ולא יניחה' למטה מג"ט ואם נתני' למעלה מכ' אמה לא יצא (אפי' מחילות מגיעות לתקרה) (ולפמג"ל דמרן סב"י אפשר דמספק בזה יחזור וידליק בלא ברכה וגם אפשר דלא יטלטל הראשון ממקומו דשמא כשר הוא וכ"ה אסור לטלטלו) :

ט"ז סק"ה בא"ד. ותו כלע"ד דלא מסתבר כאן להכשיר בכר ע"י דפנות כי עיקר מצות כ"ח היא בלאה הכוכבים וכו' דגם הדפנות בעצמם אינן נראות בלילי. והקש' בס' ח"מ למה לא זכר הא גם סוכה נוהגת בלילי' ע"ש וכ"ל דלק"מ דבסוכה י"ל דקרא קאמר למען ידעו דורותיכם שקפיד קרא על ידיע' באיזה זמן מן הז' ימים ואפי' לא תהי' הידיע' כל ימי משך הימים דהיינו שתפסוק הידיע' בלילות אעפי"כ יוצא בסוכה כזאת גם בלילות :

הפרמ"ג הקש' על סברת רבינו יוצא מהא דמבוי פסולה אפי' ע"ג כתלים ולפי דברי הח"מ ניחא שכתב דסברת מהרי"א הוא כשאין אויר למעלי' ואין מזיק לו האויר שלמעל' וגם בדפנות אין אויר דאז מהני וא"כ במבוי דאין גג רחב ע"ג התקרי' ושליט אוירא וע"ל דשאני אור הנר דמינכר טפי. עוד כתב הפרמ"ג דהא דכי אמה פסולה אפי' הנר בתוך כ' כל שהלהב עולה למעל' מכ' פסולה ואני הוכחתי זה מתיבות כסוכה וכמבוי דבעינן כולי' למטה מכ':

פסקי הט"ז א אם מניח בדלת יניח בחלק השמאלי בשמאל החלק הטוב שהוא סמוך לציר. ב' בבה"כ יסדר ממזרח למערב כמנורה. ג' אבל מתפלל מנחה ומעריב בחנוכה וידליק כרות בבה"כ זולת בלילי' הראשוני' משום שהחיינו ידליק אחר :

מג"א סק"ו למטה מי' כ"ל אם דר בעלי' מניחה בחלון אפילו הוא למעל' מי'. יש להעיר דלדידן דמדליקין בפנים והיכרא לב"ב הוא העיקר אפשר מצוה מ"ה בטפח הסל"פ דוקא דאלת"ה אפי' אם דר למטה בבית לדידן ידליק בחלון דאיכא הכירא ביותר לבני רה"ר :

ס"ק ז' דהדלקה ע"מ ובים"ש מפרש הטעם דהרוא' אומר לצרכו עיין בח"מ כתב הכ"מ בין הטעמים דלטעם הב"י משום דהדלק' ע"מ אם הדליק' למט' והניח' למעל' מכ' א"ל רק להורידו' ולא לכבות' משא"כ לטעם הים"ש צריך לכבותה ע"כ :

ס"ק ח' מחליו וכו' פי' שיניחנו בחלי השנית וכו' ר"ל דאין קפידא להניח דוקא בשמאל חלק השמאלי של הדלת רק כל חלק השמאלי כשר :

ס"ק י"א יוכל השמש וכו' אבל רש"ל כתב שגם בביתו וכו' וכתב הח"מ שכל זה לפי מאי דס"ל דמצות עיקרית איכה רק נר אחד אבל לפמ"ש דמיובא איכא להוסיף א"כ צריך המברך להדליק הכל. הנה הגם דהפי' שכתב שם בגמרא לא הוכח לי עכ"ז כתבתי דדעת הטוש"ע דמיובא איכא א"כ לפי"ז גם בבה"כ לא יהי' רשאי לעשות כן ושמא י"ל בבה"כ דהדלק' אינו ללאת י"ח רק לפרסום הנס וכולם חייבין בזה ויכול האחד לברך והשני ידליק כיון דברכתו קאי גם על חבירו אבל בבית במדליק בשביל עצמו בלבד אינו רשאי זולת אם חבירו ג"כ יוצא בברכתו כ"ז כ"ל להלכ' ולא למעש' :

פסקי המג"א

א׳ אם דר בעליי׳ מניחו בחלון אפילו גבוה מי׳ והוא יותר טוב מלהניחו בטפח הסמוך לפתח למטה מי׳ ונראה אפי׳ לדידן ועמש"ל. ב כשמדליק בדלת יניחנ׳ בחלק השמאלי של הדלת אפילו בימין השמאלי. ג׳ לדידן דמדליקין בפנים יותר טוב להדליק בחלון דיהוי הכירא לבני רה"ר. ד׳ בבה"כ במקום שיש מנהג לסדר הנרות מצפון לדרום אין לשנות. ה׳ בבה"כ בע"ש אם עוד היום גדול ידליק בין מנחה למעריב ואם כבר נטה היום ידליק קודם מנחה (ובביתו ירא׳ להדליק אחר מנחה). ו׳ יראה דעתו שגם בביתו יכול לברך ולהדליק אחד ואחר ידליק השאר ועמש"ל:

פסקי הח"מ

א׳ הדליקה למטה מכ׳ והניח׳ למעל׳ מכ׳ יורידנה ויניחנ׳ למט׳ מעשרים וא"ל לכבות׳. ב׳ כשמניח׳ בדלת כל אלי הדלת השמאלי כשר למלוי׳ ג׳ אין רשאי להדליק אחד וליתן לאחר להדליק שאר הנרות (ואפשר בבהכ"נ מודה דרשאי וצ"ע):

פסקי הפמ"ג

א׳ הדליק׳ למעל׳ מכ׳ פסולה אפי׳ אם הנר של שיוה ארוך והוא מונח למטה מכ׳ כל שהלהב כמעל׳ מכ׳ פסולה. ב׳ סידור הנרות בבהכ"נ י"א מצפון לדרום וי"א ממזרח למערב ונראה וכו׳ והמנור׳ לדברי הכל לצד דרום מימין החזן. ג׳ האבל ב"מ יכול להדליק נ"ח בבהכ"נ זולת בליל א׳ דאינו יכול משום ברכת שהחיינו אבל ערבית מנח׳ ושחרית עד ב"ש יתפלל. ד׳ נראה דעתו כפר"ח דבהנח׳ למטה מג"ט יצא. ה׳ אם הניח׳ על שלחנו בלא נר אחר יראה לכבות׳ ולהניח׳ במקום מיוחד או להדליק נר אחר ואח"כ ידליק של חנוכה אשר כבה ומ"מ לא יברך ובפרט אם הדליק בפמוט הניכר ומיוחד לנ"ח או במדליק בליל ב׳ ב׳ נרות ודאי לא יברך. ו׳ במדליק למעל׳ מכ׳ דצריך לחזור ולהדליק צ"ע אם יברך שנית (ונראה דמספק לא יברך). ז׳ בע"ש יתפלל מנחה ואח"כ ידליק וכן ראוי גם כן לנהוג בבהכ"נ:

לבוש

סעיף ו׳ ומצוה להניח׳ למטה מי"ט אפי׳ לדידן שמדליקין בפנים דכשהוא למטה מי׳ ניכר לכל שהם משום פרסומי ניסא דהנר העשוי לאור אין דרך להניח כ"כ (למעל׳) (צ"ל למטה) דעיקר תשמישו של אדם (למטה) (צ"ל למעלה) מי׳ (והפרמ"ג דחק להעמיד הגירסא הישנה ופשוט הוא דטעות סופר הוא) אבל מניחה למעלה מג׳ דכל שהוא למטה מג׳ כארעא סמיכתא דמיא ואין הבריות משגיחין עליו וליכא פרסומי ניסא הניח׳ למעלה מי׳ יצא אבל אם הניחה למעלה מכ׳ אמה אפי׳ בדיעבד לא יצא (משמע דלמטה מג׳ יצא בדיעבד לדעתו והא דלא כתב בפי׳ דיצא נראה דכשמע מדיצא למעלה מי׳ הגם דנזכר בגמ׳ מכש"כ למטה מג׳ דלא נזכר בגמ׳ ועיין בפרמ"ג) דלא שלטא בי׳ עינא וליכא פרסומי ניסא ואפי׳ אם מיעטה לאחר שהדליקי׳ למעל׳ מכ׳ והורידה למטה בעוד שהיא דולקת לא מהני כלום דהדלקה עושה מצוה כדלקמן ס׳ תרע"ה ואין לה תקנה אלא יכבנה וימעטנה ויחזור וידליקנה:

סעיף ז׳

ומצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח ולא ירחיקנה יותר כדי שיהי׳ שכל יודעין שהוא של בעה"ב של פתח זה ויניחנה משמאל בפתח כדי שתהא מזוזה בימין ונ"ח משמאל (מלשונו משמע בפי׳ דלא קפדינן אשמאל דאדם רק אפתח ממילא גם לדידן דמדליקין בפנים מדליק בשמאל הפתח) ויכנס וילא בין ב׳ מצות וכתיב חונה מלאך ד׳ סביב ליראיו ואם אין שם מזוזה בפתח יניח הנרות מימין דימין עדיף ואם מניח בדלת עצמה יניחנה באופן שכשינעול הדלת יהי׳ הנר בצד שמאל של הנכנס׳ כשיש מזוזה בבית (ובאין מזוזה בצד ימין):

סעיף ח׳

ולדידן שיד האומות תקיפ׳ עלינו ואין אנו מדליקין בחוץ וכו׳ אלא מדליקין בפנים וכו׳ נוהגין להדליק גם בבה"כ ולברך עליהם שזהו פרסום שלנו באסיפת הציבור (הנ"ה לפי שיש בזה פרסום גדול להשי"ת וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות ועוד ע"א והיינו שתקנו מפני האורחין שאין להם בית להדליק בו וכמו שתקנו קידוש בב"ה וכו׳ ומברכין ע"ז כמו שמברכין על הלל דר"ח שאינו אלא מנהג) ונוהגין להדליק בבה"כ בין מנחה למעריב שהוא תחלת הכנסת היום הבא שתפלת ערבית הוא מן יום הבא ואם הש"ץ מותר להתפלל (משמע אפילו בחול) אחר שבירך על הנרות (משמע לכאורה אפילו לא הדליק הש"ץ אפי׳ אחד) מותר לשמש הכנסת לגמור הדלקת הנרות שלא הדליק הש"ץ דכיהם עושין מלוה אחת בשליחות הציבור שהרי בשליחתם הם מדליקין והברכה קאי בשביל כל הציבור והשמש אבל כשאחד מדליק בשביל עצמו צריך הוא להדליק כלם לבדו (משמע אם חבירו יוצא בהדלקתו יוכל ליתן לחבירו להדליק הנרות גם בביתו) ומניחין אותם בדרום המנור׳ ומסדרין המנור׳ מצד מזרח לצד מערב זכר למנורי שהית׳ בדרום אבל אין שום אדם יוצא בנרות שמברכין בבה"כ:

קיצור פסקיו

א׳ לא יניחנה למטי׳ מג׳ (ובדיעבד יצא) למעלה מג׳ עד י"ט מצוה מ"ה ובדיעבד יצא אפי׳ למעל׳ מי"ט עד כ׳ אמה למעלה מכ׳ אמה אפילו בדיעבד לא יצא וצריך לכבותה ולחזור ולהדליק׳ למטה מכ׳ אבל אם הורידה והניח׳ כשהיא דלוק׳ לא יצא. ב׳ מצוה להניחה בטהסל"פ ויניחנה בשמאל הפתח (אפילו לדידן דמדליקין בפנים) בים מזוזה בפתח ובאין מזוזה (וכן בחלון) יניח מימין ואם מניח בדלת עצמה יהי׳ בצד שמאל של הנכנסה בים מזוזה. ג׳ מנהגינו להדליק בבה"כ ומברכין עלי׳ ומדליקין קרוב לדרום והנרות מסודרין ממזרח למערב ומדליקין בבה"כ בין מנחה למעריב ואם הש"ץ מותר להתפלל יברך והשמש ידליק מה שלא הדליק (ונראה אפילו לא הדליק כלל וגם נראה אפילו בביתו כשאחד יוצא בהדלקתו יוכל הוא לברך והאחר ידליק)

ידליק) אבל בזיתו כשמדליק בשביל עצמו לא יעשי כן רק שוא מדליק הכל. ד' אין שום אדם יוצא בנרות בש"כ :

גמרא אתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר וכו' אין מתירין ציצית וכו' במנחות הקדים אין מתירין דשם עיקר ה' ציצית וכאן עיקר הנוכ' : ושמואל אמר מדליקין הנה לא אמר מדליקין מנר לנר (ובמנחות קתני לה) דהיא משנה שא"ל דעלה דרב קאי והנה בציצית אמר מתירין מבגד לבגד והוא ג"כ משנה שא"ל וכרא' דהנה התוס' הקשו היאך ס"ל לשמואל דמתירין ציצית הלא ס"ל חובת טלית הוא ואירלו כיון דעשהו ללורך בגד אחר המחויב בציצית מש"ה מתיר אבל שלא להטילו בבגד אחר ודאי אסור וא"כ לפי"ז י"ל דשמואל טעמא קאמר (מש"ה מתירין (כיון דהוא) מבגד לבגד (ולפי"ז ילדק במס' מנחות דקאמר ג"כ מדליקין מנר לנר קתני סיפא משום רישא אבל כאן לא תני רישא משום סיפא) :

רש"י בד"ה מתירין להטיל ציצית מטלית ישן לטלית חדש. הנה ליין על מתירין ולא על רב דאמר אין מתירין וגם ישן וחדש מאן דכר שמייהו. והכרא' דבא ג"כ לפרש למה פרט שמואל מבגד לבגד להורות ככ"ל הגם דציצית חובת טלית מ"מ כשמתיר מישן (דשוב אינו רולי ללבשו ורולי להטיל) בחדש מותר :

גמרא, ושמואל אמר הלכה כר"ש בגרירה. ולכאור' תיבת בגרירה הוא מיותר וי"ל דפרט בגרירה דוקא דלא הוה פסיק רישא משא"כ בפסיק רישא (ומדברי רש"י כרא' דל"ג בגרירה) :

רש"י בד"ה טעמא דרב מנר לנר משום בזוי מלוה שמדליק קיסם וכו'. קשה א' דקאמר טעמא דרב מנר לנר הנה קילר דהי' לו לומר דקאסר להדלק מנר וכו'. ב' אומרו משום בזוי מליה שמדליק קיסם וכו' קיסם מאן דכר שמי' עדיין דההוא מרבנן לא זכרו כלל רק קאמר טעמא משום בזוי ואפשר גם משרגא לשרגא להדיא איכא בזוי כדכתבו התוס' לקמן בד"ה מאי הוה עלה שסברת הגמ' כך הוא עד שא"כ עביד הש"ס מאי ביכייהו ותמוה דש"ס הכריח דבקיסם פליגי דאל"כ מאי ביכייהו. וכרא' לפרש דהנה ההוא מרבנן דקאמר טעמא דרב ע"כ הי' לו איזו הוכחה דטעמא דרב הכין הוא ורב אדא דקאמר לא תליתו לי' משמע דקאמר דאין הכרחו הכרח ולדרב' הכרח הוא לפרש טעמא משום אכחושי ומה הוא ההכרח שהביאם לזה וצריך לפרש דההוא מרבנן הכריחו לשון רב מנר לנר ולא קאמר נר מנר ע"כ לומר דע"י אמלעי קאמר שמוליך הדלק' מנר זה לנר זה ע"י אמלעי אבל נר מנר להדיא שרי דליכא בזוי וא"כ בדברי רב דקאמר מנר לנר מפורש טעמי' משום בזוי משום דמדליק קיסם ואינו כבוד למלוה ורב אדא אמר לא תליתו לי' דהם כונת רב דוקא ע"י קינסא אסור הו"ל לשמואל לפרש מדליקין מנר לנר להורות דגם ע"י קינסא מותר ולא כנעה ונקט מדליקין סתם

משמע דוקא משרגא לשרגא להדיא אלא ע"כ טעמא דרב משום אכחושי דמיחזי כמאן דשקיל נהורא וכו' מנר זה לנר זה מש"ה קאמר מנר לנר להודיע טעמי' משום דלוקח מנר זה לנר זה האור והשמכוכית ושמואל לא ס"ל דמחזי כמאן וכו' ומש"ה קאמר סתם מדליקין דלא כנעה שום טעות בדבריו דבאמת אוסר גם הוא ע"י קינסא וז"ם רש"י טעמא דרב מנר לנר ר"ל במאי דקאמר מנר לנר ולא נר מנר זה הוא טעמו משום בזוי מלוה שמדליק קיסם וכו' :

גמרא מתיב ר"א סלע של מעשר שני וכו' באמת בכל הספרים איכו הך ב"ת סלע של רק מעשר שני אין שוקלין וכו' וכ"א ברש"י בד"ה מעשר שני דיכרין שחילל וכו' וכן ברמב"ם וכ"מ וכן בר"ם רק הר"ם כתב דמשמע בגמ' דגם סלע של מעשר שני אין שוקלין כנגדו חולין עיי"ש :

ועיין בלח"מ ה' מגילה וחנוכה ובזה ניחא מה דלכאור' קשה דקאמר אא"ב. כי פליגי רב וכו' הא לא תהוי תיובת' וכו' הא גם אם נאמר במדליק משרגא לשרג' פליגי וקאמר רב הך ברייתא תהוי תיובתא דקתני דוקא חולין אין שוקלין כנגדו מדקתני ואפילו לחלל עליו משמע דבחולין קמיירי אבל מעשר כנגד מעשר שוקלין והוה כמדליק נר מנר וצ"ל דשאני נר מנר דשואב קלת מנר ומקלקל משא"כ מעשר איכו מתקלקל. והנה הא ניחא אם נאמר מעשר שני אין שוקלין וכו' הכוונה על מטבעות מע"ש אבל אם נאמר פירות בודאי מתקלקלין יותר קלת בלקיחתם לשיקול ממה דמתקלקל נר בהדלקה וצ"ל דמשום זה הא לא תהוי תיובתא לרב דיוכל לפרש מאי מע"ש דקאמר סלע של מעשר שני דאיכו מתקלקל כמו נר הגם דלפי האמת איירי הן מפירות והן מסלע ולפי"ז שפיר פירשה הגמ' והוסיפה תיבת סלע של וכו'. והנה בהגהות החדשים מחקו הך ב' תיבות סלע של ולפמ"ש ניחא :

שם וכי לאורה הוא לריך והלא כל מ' שנה שהלכו ב"י במדבר לא הלכו אלא לאורו וכו'. לא מלאו כל אכשי חיל את ידיהם לפרש איזה פי' כפי הפשט והבעלי התוס' הכיחו בקו' הלא כל העולם הולכין לאורו של מקום בכל עת ורגע ומוכרחני לרמז בכאן בקילור דהנה מבואר בכתבי מרן האריז"ל סוד המנורה ה"ס רחל וז' כרותי' הם הז' קלוות שלה וז' האורות המאירין בנרות הם הס"ג המתפשטים מחסד עד הוד ונכללים ביסוד ואח"כ במלכות (וכבר ידעת ארץ ישראל ה"ס רחל וכרמז במרגלים ויעלו ממדבר לין עד "רחוב "לבוא "חמת ר"ת רח"ל) וכבר ידעת כי דור המדבר לא היו יכולין לכנוס לארץ (סוד רחל) שהיו מבחי' גבוה יותר אשר כנגד שם מתפשטים הס"ח שנק' אורות הם הה"פ אור הנזכרים בבראשית ע"כ הי' להם אז ד' לאור יומם והלך לפניהם בעמוד ענן ואש. ולפי"ז הנה במדבר אכחנו לא כדע לורך המלו' הזאת וא"א לומר דהמלו' הי' רק לדורות דהרי יערוך אותו אהרן כאמר. וז"ם מחוץ לפרכת העדות יערוך אותו אהרן (לכוונה

(לכווני הכ"ל כנגד רחל שמאירין בה ש"ג) וקשי' וכי לאורי' הוא לריך אור הש"ג והלא כל מ' שנה שהיו במדבר לא הלכו אלא לאורו שמדריגתם אז ממקום עליון ונורא כנגד הש"ח שנק' אור וזהו לאורו דנורא חסדים אלא אעפ"כ נתחייבו אז להדליק שיהי' עדות לבאי עולם שהשכינה שורי' תמיד בישראל ע"כ מחוץ לפרוכת "העדות יערוך אותו אהרן ר"ל כבאהרן מדליק שמנורי' לא לריכי' כ"כ אז לגופא רק משום עדות ע"כ לא אמר לפרכת סתם רק לפרכת העדות והבן ועוד חזון למועד אם יהי' הש"י אתנו והשם הטוב יכפר בעדינו ולא יאמר פינו דבר שלא כרלונו. ובזה הדרך תוכל לפרש גם דברי הת"כ שהביאו התו' ולא פליג עם הגמ' :

משום אכחושי מלוה קשיא. לכאורי' מאי קושיא דלמא שאני התם דגזירת הכתוב הוא והכי משמע ברש"י ומדלא כתיב להעלות נרות ש"מ שוקבע נר אחד להתחיל בו וכו'. וי"ל כיון דכל ענין המלוי' דנ"ח זכר למנורי' לא ה"ל לתקן רק דומיא דמנורי' ובפרט לרב דס"ל אסיר להשתמש לאורה ס"ל דומיא דמנורי' וכמ"ש הר"ן :

שם מאי הוה עלה עיין בתוספות דהקושיא מפורסמת דהכא מ"ד אכחושי מלוה איתותב ע"כ בביזוי פליגי ושמואל מתיר גם בקינסא ורבה פסק כשמואל ממילא דהכין הלכתא וכרא' לפרש דהכא אביי קאמר לבר מהני תלת דעביד כשמואל וכו' מדליקין מנר לנר וכו' ולא קאמר דסבר. יש לפרש דלא שמע ממנו בפירוש דהלכי' כשמואל רק ראהו שעשה מעש' ואכן מסופקים מה ראה אם ראה שהדליק מנר לנר להדיא בלא קינסא ותי' אביי סובר שכוונתו לפסוק כשמואל דהיי סובר טעם פלוגתתן באכחושי מלוי' ממילא רב אוסר גם מנר לנר וע"כ סבר רבה כשמואל וא"כ לדידן דאיתותב מ"ד משום אכחושי נוכל לומר דרבה עביד כרב דרב נמי מודה דמדליקין מנר לנר להדיא או אפשר ראה שהדליק גם ע"י קינסא ואז בודאי סבר רבה כשמואל ממילא לפי"ז נר מנר להדיא אין לנו ספק דודאי מותר כיון שרבה בודאי עשה כן יהי' כרב או כשמואל אבל עיקר הספק הוא לן אם מותר ע"י קינסא ופשיט הגמ' דתלוי אי ההדלקה ע"מ או הנחה ע"מ ומסיק דהדלקה ע"מ ממילא מותר גם ע"י קינסא והוא שיטת הראב"ד :

תום' בד"ה מאי הוה עלה תימא וכו' ול"ל דאינו תופס דברי רבה עיקר ומיבעיא לי' אי הנח' ע"מ וכו'. ולכאורי' לא הולרכו לזה רק בסתם דאינו תופס דברי רבה עיקר ותי' שמהרש"א דאי כפשוטו דאינו תופס דברי רבה א"כ הדרין לכללין הלכתא כרב באיסורי. אולם קשה גם על זה דאעפי"כ אפש"ל כפשוטו דמיבעיא לי' אי דברי רבה עיקר או כללין עיקר וכ"כ הרא"ש וי"ל דלא ניחא להו בזה דא"כ ה"ל לומר הלכתא מאי דאז הוה משמע דהספק נודע רק לא נודע הלכי' ומדקאמר בלשון מאי הוה עלה משמע דגם הספק לא נודע :

שם ומיבעיא לי' אי הנח' ע"מ ואסור לרב מנר לנר משום ביזוי מלוי' כמו בקינסא וכו' והראב"ד ז"ל לא ניחא לי' בזה דא"כ מנר לנר לא ילדק ועיקר הוכחת ההוא מרבנן משום ביזוי הוא מלשון מנר לנר ולא נר מנר וכמש"ל וכן הוכחתי לעיל מרש"י עיי"ש :

שם ומסיק דהדלק' ע"מ ושרי. ר"ל משרגא לשרגא להדיא אבל ע"י קינסא אסור וזה הכרא' לכאורי' שיטת הרמב"ם ויתבאר אי"ה :

רש"י בד"ה הי' תפוש נ"ח בידו משהדליק' עד שכבתה פי' זה מדקאמר לא עשה ולא כלום משמע דלא מהני מעשיו מידי והכא אעפי"כ הדלק' ג"כ מן הלורך ובשיכתני' אהני מעשיו שא"ל להדליק' והל"ל לא יצא עד שיניחנ' לזה פירש"י דמיירי שכבר כבתה :

בד"ה דולקת שהדליק' למלות חנוכי' מע"ש פי' למלות חנוכי' דוקא משום דהכא אמרו בגמ' אא"א הנח' ע"מ וכו' מכבה ומגביה ומניח' ומדליק' מיבעי לי' וקשה מכבה למה לי כמו שהקשו בתוס' לזה פירש"י דמיירי שהדליק' למלות חנוכי' וכ"ח אין מטלטלין אותו ממקומו עד שיכבה כמבואר במ"ס ע"כ לריך לכבותה מקודם דאזדא לה מלותי' ובזה ניחא דנקט מכבה קודם מגביה דאי כהתוס' יוכל להגביה מקודם ואח"כ לכבות :

בד"ה היו באותו הנס שגזרו יונים וכו' פי' כזאת ולא כפשוטו דאי כפשוטו קשה מסוכות דכתיב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וכו' והיינו ענני הכבוד ואף נשים הי' באותו הנס ולמה פטורין מסוכה ע"כ לומר דלא מחייבי רק כשהן מיוחדין ביחוד איזה נס חוץ מהאנשים ובזה ילדק אומרו שאף הן הי' באותו הנס ולא קאמר שאף להן נעשי' הנס רק ר"ל הי' להן הוי' מיוחדת בנס :

תום' בד"ה ש"מ הדלק' ע"מ וא"כ מותר להדליק מנר לנר וע"י קינסא אסור לפי' הראשון שכתבו לעיל בד"ה מאי הוה עלה ולפירוש הריב"ס שם מותר גם ע"י קינסא :

שם ואפ"ה כיון שכהגו וכו' משמע דהמנהג לאסור גם משרגא לשרגא להדיא :

בה"ג אמר אביי כל מילי דמר וכו' דעביד כשמואל מתירין ליצית מבגד לבגד ומדליקין מנר דחנוכ' לנר דחנוכ' והלכ' כר"ש וכו' (הכה הקדים מתירין למדליקין (ובגמ' דידן הוא בהיפוך) אפשר לומר דהכווני דאפילו ע"י קינסא מותר ע"כ הקדים מתירין ואז יהי' מתירין ריסא ומדליקין סיפא והוי סיפא דומיא דרישא מה רישא מתירין מבגד לבגד כשמתיר הליצית מבגד זה שוב חוטי המלוה לא מקרי מלוה רק תשמישי מלוה עד שיניחני' בבגד אחר כן גם בכאן ע"י קינסא דבאמלע מיפסקה המלוה רק תשמישי מלוה אפ"ה מותר) הדליק' חש"ו לא עשה ולא כלום אלמא הדלק' ע"מ ולא הנח' מ"מ נ"מ לענין הברכ' דיברך קודם הדלק' ולא קודם הנח' וכ"מ לענין עששית שהית' דולקת מכבה

מכבי ומדליקי ואי"ל להגביה. והנה יש לתמוה דמשנתו הוא היפך הגמ' דבגמ' פשטא הדלק' ע"מ ומזה מוכיח דהדליק' חש"ו לא עשה כלום ומשנתו הוא בהיפך הדליק' חש"ו לא עשה וכו' ומזה שמע הדלק' ע"מ הגם דאין נ"מ לריכא עכ"ז טעמא בעי למה שינה ונרא' דבגמ' לא קאמר רק שמע מינה הדלק' ע"מ ולא קאמר הנח' אין ע"מ ואפשר י"ל דתרווייהו עושים המצו' רק מהא דעששית משמע דהנח' אין ע"מ רק ההדלק' בלחודא מדלא קאמר תכבה ותגביה. והנה בשפסק ש"מ הדלק' ע"מ לא פירשו לן בגמ' הנחה אין ע"מ וסמכו על הא דמסיים הדליק' חש"ו לא עשה כלום ולא קאמר לא יצא ע"כ הפי' הוא לא עשה כלום הפקח שהניח' א"כ אע"ג שעשי' הפקח מעשי' אלא ע"כ דהנח' לא מקרי מעשי' למצו' כי אפשר למיעבדא בלא הנח' ע"כ לא עשה כלום מקרי דמעש"ו לא אהני כלום ע"כ כתב הבה"ג בהיפך הדליק' חש"ו לא עשה כלום ש"מ הדלק' ע"מ ולא הנח' ע"מ:

שם אשה ודאי מדלקת מדלא קאמר נשים חייבות בנ"ח ש"מ דמדלקת אפי' להוציא את האיש:

פסקי הלכותיו לפי הנ"ל. א' מדליקין מנר לנר (אפי' ע"י קינסא). ב' הדלק' ע"מ ולא הנח' ע"כ מברך קודם ההדלק' ועששית שהית' דולקת א"ל להגביה ולהניח רק לכבות ולהדליק. ג' חש"ו אם הדליק לא עשה כלום ואם אחר הדליק והוא הניח ודאי כשר. ד' אשה מחויבת להדליק (ומוציאה אפי' האיש):

הרי"ף אמר אביי כל מילי דמר וכו' דעביד כשמואל מדליקין מנר לנר ומ' זירין (שיטת מבה"ג אפשר דס"ל דע"י קינסא אסיר עמ"ש בבה"ג) אמר רבא הי' תפוס נ"ח ועומד לא עשה ולא כלום מ"ט מאן דחזי אמר לעצמו הוא דנקט לה ואמר רבא הדליק' מבפנים והוציא' לחוץ לא עשה כלום מ"ט ה"נ הרואה אומר לצרכו הוא דנקט לי'. הנה בגמ' איתא בשני שאימרות לשון לצרכו והוא שינה במימרא הראשוני' כתב לשון לעצמו ובמימרא שני' כתב כלשון הגמ'. אך י"ל בתפוס נ"ח אסור אפי' אם מדליק בפני' וב"ב יודעין שהוא נ"ח אפ"ה אסיר דיאמרו שהוא משתמש לאורו לעצמו ויסברו שמותר להשתמש ע"כ גזרו חכמז"ל אבל בהדליק בפנים והניח' בחוץ החשש הוא שיסברו שהדליקו שלא לשם מצות נ"ח ע"כ במדליק בבית במקום זה והניח' במקום אחר יצא בדיעבד וז"ש לצרכו ודייק זה מלשון הש"ס במימרא דהי' תפוס נ"ח ועומד וכו' איתא לצרכו הוא דנקט ובהדליק בפנים קאמר לצרכו הוא דאדלק':

שם הא' נ"ח דאדלק' חש"ו לא עשה ולא כלום מ"ט הדלק' ע"מ ולא הנח' ע"מ והני לאו בני מיעבד מצוה נינהו (עמש"ל בבה"ג) אבל אשה ודאי מדלקת דאריב"ל נשים חייבות בנ"ח וכו' אריב"ל עששית שהית' דולקת כל השבת כולה למ"ש מכבי' ומדליקי' מדשני מלשון הגמ' דבגמ' איתא כל היום והוא נקט כל השבת אפשר דס"ל כהתוס' דהית' דולקת למוצא' שבת:

פסקי הלכותיו א' מדליקין מנר לנר (אפשר דע"י קינסא אסור). ב הי' תפוס נ"ח ועומד לא עשה כלום (אפי' אם מדליק בפנים כמנהגינו). ג הדליק' בפנים והוציא' לחוץ לא עשה כלום (אבל בבית מדליק במקום זה והניח' במקום אחר יצא). ד נ"ח דאדלק' חש"ו לא עשה כלום (הניח' חש"ו יצא). ה אשה חייבת בנ"ח (ומוציא' אפי' האיש). ו עששית שהית' דולקת מכבי' ומדליקי' וא"ל להגביה:

פסקי הר"ן א מסתפק אם מותר להדליק ע"י קינסא כי הוא פלוגתא דרבוותא. ב קטן שהגיע לחינוך אם הדליק מוציא את הגדול. ג נהגו לאכול גביני בחנוכ'. ד עששית שהית' דולקת מאתמול אפילו לנ"ח בלילי' האחרת צריך לכבות' ולהדליק' מחדש:

השע"ג הביא דיעות אם מותר להדליק מנר לנר ע"י קינסא:

הרמב"ם פ"ד מה' מגיל' וחנוכ' ה"ט נ"ח שהדליקו חש"ו או עכו"ם בגמ' ליתא או עכו"ם אבל ודאי דכש"כ הוא ורבינו הולך להשמיענו דהו"א הכי אין הדלקתן הדלק' משום דאין להם דעת אבל עכו"ם יש לו דעת אבל בגמ' אמרינן והשתא דאמרת הדלק' ע"מ הדליק' חש"ו לא עשה כלום משמע דלא תליא בדעת רק בבר חיובא למצוה וכן בסיפא דקאמר אשה ודאי מדלקת משמע אבל עכו"ם לא:

שם לא עשה כלום עד שידליקנו מי שהוא חייב בהדלק' עיין בבה"ג ותבין שך ליכא דמותר להורות דבהנח' חש"ו עשייתו עשי' כשמדליק' פקח אבל בהדליק' חש"ו לא עשה כלום דהנח' דמניח' פקח מקרי לא עשה כלום דאין הנח' ע"מ:

שם הדליק' בפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקנו במקומו אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר לצרכו הוא עומד. הנה בהדליק' בפנים וכו' לא כתב טעם לצרכו כמו בגמ' וליכא למימר דטעם דסיפא קאי גם ארישא דלישנא לצרכו הוא עומד משמע דלא קאי רק אסיפא. והנה הרא' ברישא אמר אופן ההכשר עד שידליקנו במקומו והל"ל גם בסיפא עד שיניחנ' עמש"ל ברי"ף דכ"ל דהרי"ף דייק דבאחז הנר בידו קאמר בש"ס לצרכו נקט ובהדליק' בפנים קאמר לצרכו הוא דאדלק' להורות דבאחז הנר בידו החשש הוא גם לב"ב שיאמרו דנקט הנר לעצמו להשתמש ויסברו שמותר להשתמש ע"כ אפי' מדליק בפנים כמנהגינו לא יצא דגזרו רבנן ובסיפא בהדליק' בפנים החשש הוא שיאמרו שהדלק' לא הית' לחנוכ' א"כ בהדליק בפנים במקום זה והניח' במקום אחר שפיר דמי ככ"ל לדעת הרי"ף ורבינו לא ניחא לי' בזה כי איך אפשר לומר בהדליק' בפנים שהחשש הוא שיאמרו

חידושי מהרצ"א

ההדלק' לא היה' לחנוכ' מה בכך הרי לפי הדחי' בעת בגמ' אכן קיימין בשיטתא דהנחה ע"מ א"כ אפילו שאמת כן דהדלק' לא היה' לחנוכ' כיון שהניח' לשם חנוכ' שפיר דמי. ע"כ צ"ל דה"ק הגם דהנח' ע"מ עכ"ז בעינן הנח' במקום הדלק' דנ"ח אין מטלטלין כמבואר בש"ס ובשיראו שלא הניח במקום שהדליק יסברו שזה אינו נ"ח ע"כ יאמרו לצרכו הוא דאדלק' ר"ל כיון שהניח' שלא במקום ההדלק' בודאי לצרכו הוא וא"כ גם במדליק בפנים במקום זה והניחה במקום אחר יש חשש זה כיון דמטלטל הנ"ח יאמרו לצרכו כיון שיודעין דנ"ח אין מטלטלין . וז"ש רבינו עד שידליקנו במקומו ולא קאמר בחוץ רק במקומו דגם במדליק בפנים צריך להניח במקום ההדלק' . והנה באחז הנר בידו לא קאמר רבינו אופן ההכשר עד שיניחנ' הוא משום דהנה בגמ' רצו לפשוט מקודם דהנח' ע"מ מהא דהי' תפוס נ"ח וכו' מדלא יצא ש"מ הנח' ע"מ ודחינן שאני התם דהרוא' אומר לצרכו וכו' ואח"כ רצה לפשוט הדלק' ע"מ מהדליק' בפנים וכו' ודחי נמי דהרוא' אומר לצרכו וכו' והנה זה דחי' אבל לפי האמת דקיי"ל הדלקה ע"מ ממילא הדחי' ראשונה בהי' תפוס וכו' דלא יצא הוא באמת מחשש הרואים כדדחינן אבל בהדליקה בפנים הוא משום דהדלקה ע"מ וכיון שמדליק הוי לי' נר מצוה ואסור לטלטלו וכשמטלטלו נפסקה המצוה ולא יצא גם שמניחה אח"כ ע"כ רבינו לא אמר בהדליק' בפנים טעם לצרכו וכו' דאין זה טעמו רק דהדלק' ע"מ ולא מהני שיניחנ' או יחזירנ' למקום הראשון רק שיכבנה ויחזור וידליקנ' במקום הנחתה שם כשיעור לזה קאמר עד שידליקנ' במקומה ובההוא דאחז הנר אמר לצרכו וכו' כי זה הטעם גם לפי המסקנא ולא קאמר עד שיניחנה דלא צריך להשמיענו דודאי כשירה בהניח ודלקה כשיעור וגם היו טועין לומר דהנחה ע"מ ע"כ שתק. ונ"ל דדברי רבינו נוחין אחד בזה לפי המסקנא דבהי' תפוס וכו' הוא גזירה מפני הרואים ובהדליק' בפנים והוציא' וכו' (וה"ה בהדליקה במקום זה והניח' במ"א) הטעם הוא דהדלק' ע"מ ואסור לטלטל אחר ההדלק' וכ"מ בין ב' הטעמים לדידן דמדליקין בפנים דמטעם הדלקה ע"מ אסור להדליק במקום זה וכו' ולטעם הרואים אפשר בהי' תפוס וכו' יוצא לדידן דמדליקין בפנים נ"ל :

שם עששית שהיתה דולקת כל היום כולו למוצאי שבת מכבה ומברך ומדליקה שהדלקה הוא המצוה ולא ההנחה ומותר להדליק נ"ח מנ"ח מדקאמר נר מנר משמע דוקא להדיא ולא ע"י קינסא והראב"ד השיגו וטעם פלוגתתן שרבינו הרמב"ם מפרש כפי' הראשון בתוס' בד"ה מאי הוה עלה והראב"ד מפרש או כפי' ריב"ם בתוס' או כפי שפירשתי לעיל בגמ' :

קיצור פסקין א' נ"ח שהדליק חש"ו או גוי אפי' הניחו ישראל פקח לא יצא (אבל הדליקה אשה בשביל איש יצא) שהדליק' פקח והניח חש"ו או עכו"ם נראה דיצא. ב הדליק מבפנים והוציא לחוץ (ואפילו שהדליק במקום זה והניח במ"א ואפילו לדידן דמדליקין בפנים) לא יצא. ג אחז הנר בידו לא יצא (ולדידן דמדליקין בפנים אפשר יצא) . ד עששית שהיתה דולקת מבע"י מכבה ומברך ומדליק וא"צ להגבי' דהדלק' ע"מ ולא הנחה . ה מותר להדליק נר מנר אבל ע"י קינסא לא (והראב"ד כתב גם ע"י קינסא מותר) :

ע"ש בפ"ג ה"ד כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נ"ח עיין בפרמ"ג סי' תר"ע דהקש' הרי אינו שומע ומדבר פטור ממגילה ובנ"ח חייב ועיין בכ"מ ריש ה' מגילה יש ליישב ע"ש :

ההמ"ג מחו"ה הדליק מבפנים וכו' כתב שם אמר רבא הדליק מבפנים וכו' לא עשה כלום ובמחו"ה אחז הנר בידו כתב שם המימרא והטעם ובדין הראשון לא כתב הטעם דהטעם הוא אינו לפי המסקנא וכמש"ל :

מחו"ה ומותר להדליק וכו' ובהשגות וכו' ולא אמרו אלא במדליק מנר לנר משום וכגון בפתילות ארוכות וכו' הנה לא הוצרך להוציא דוקא בפתילות ארוכות רק למי שמדליק בנרות קבועים ואפשר ס"ל כיון דהדלק' במקומו' בעינן מה שמדליק קודם שהניח לא מקרי מצוה ודוחק. נראה' דעתו דע"י קינסא אסור :

בהגמ"י מסיק בתוס' שאין לשנות שמנהג דנהגו שלא להדליק נר מנר (ואפילו להדיא) :

הרא"ש אמר אביי כל מילי דמר וכו' מדליקין מנר לנר וכו' ופליגי אמוראי בטעמא דרב וכו' מ"ד משום אכחושי מצוה עמד בקושיא וכו' קבעי הש"ס מאי הוה עלה והיינו מאי קמיבעיא לי' וכו' (כמו בתו') וי"ל דמספקא לי' אי תיובתא גמורה היא וכו' (עתו"ס בגמ') ופשיט ר"ה בריה דר"י דלאו תיובתא גמורה היא ולאומרא אמרינן דפליגי באכחושי מצוה הלכך אי הנחה ע"מ אין מדליקין מנר לנר והוה לי' כמו קינסא (וכדפשטינן הדלקה ע"מ מדליקין מנר לנר שלא ע"י קינסא אפילו לא הניחם מקודם) א"כ מיבעיא לי' אי שמעינן להא דעביד כשמואל או הלכתא כרב באיסורי ופשיט ר"ה בר"י דר"י דהלכתא כרב ובביזוי משום פליגי דלישנא דאכחושי איתותב הלכך אי הדלק' ע"מ מדליקין מנר לנר (והא דקאמר רב אין מדליקין מנר לנר היינו ע"י קינסא) אבל אי הנחה ע"מ וכו' להנהו תרי שנויי מדליקין משרגא לשרגא אבל לא ע"י קינסא וכן דעת הרי"ף לכך לא הביא אלא לשון מחלוקתם וכו' אבל בעל התרומות מתיר אפילו ע"י קינסא לפי דעתו משום דמ"ד משום אכחושי עמד בקושיא ופליגי בביזוי והלכתא כשמואל כיון דרבא וכו' ולית הלכתא כר"ה בר"י דר"י (דסבר הלכתא כרב) אע"ג דבתרא הוא (הנה פי' הגמ' לדעת בה"ת כפי הפירוש השני שכתב רק דבה"ת ס"ל דקיי"ל כשמואל לגבי ר"ה. והנה לא רצה לפרש הגמ' לדעת

לדעת בה"ת כמו שפי' ריב"ש בתוס' דקש' ליסנא מנר לנר) יש ספרים דגרסו א"כ ברא"ש בזה"ל ונרא' להחמיר דהלכה כר"ש דבתרא' הוא. והלכתא הדלק' ע"מ מדברכינן וכו' להדליק. הנה לכאור' יש לדקדק דבגמ' דייק ג"כ מהך דעששית ומשם נשמע יותר דאין הנח' ע"מ משא"כ מהברכ' להדליק לא נשמע רק הדלק' ע"מ. ונרא' דהרא"ש ס"ל דקש' לפי"ז אגמ' כיון דהשפיעות הראשון מעששית יותר מרווח מהשני למה הביא השנ' וגם ק"ל קו' התוס' אליבא דגמרא מכבה ומגביה וכו' ל"ל מכבה ול"ל דבאמת ג"כ מיבעיא לן דלמא תרווייהו הייני הנח' והדלק' בעי' למלוה רק דבעל שאיבעיין קילר. ע"כ שפיר מדייק דגם אם תאמר דתרווייהו למלוה מכבה ומגביה מיבעיא לי' אכן יי"ל דבאמת גם הנח' בעינן למצו' והא דלא נקט מגביה משום דמיירי דהניחה מאתמול למלוה כ"ח כדפירש"י ועולה גם להיום ואי תימא א"כ ל"ל ג"כ לכבות יי"ל שאני לכבות משום דהולרך לצרך להדליק לריך להדליק מחדש אבל לעולם גם הנחה בעינן למלוה והנחה מאתמול עולה. אך יי"ל א"כ הא גופא קשיא אי תרווייהו למלוה למה תיקנו להדליק ולא להניח אלא ע"כ הדלק' ע"מ ולא הנח'. ע"כ לא הביא הרא"ש רק מהברכ' ולא מהך דעששית. ולי"ע למה לא הביא לדינא הך דעששית כמו שהביא הרי"ף ואפשר לומר לפמ"ש דהך דעששית ממילא נשמע מהך דמברכינן להדליק ולי"ע עוד:

שם ואע"ג דהדלק' ע"מ הי' חופש וכו' ולא הניח' (אבל אם הניח' א"כ יצא) לא עשה כלום מ"מ דהרוא' אומר לצרכו הוא דקבע לי' (משמע אפי' דמדליק בפנים כשנהגינו הדין כן) וה"נ אמר רצא הדליק' בפנים והוציא' לחוץ לא עשה ולא כלום דהרוא' אומר לצרכו הוא דאדלק' כיון שלא הדליק' במקום הנחת'. עמ"ש ברמב"ם דלפי המסקנא ליתא להך טעמא דלצרכו וכו' רק משום דהדלק' ע"מ. וכ"מ לדידן דמדליקין בפנים דאי מטעם לצרכו מותר דב"ב יודעין ומטעם הדלק' ע"מ אסור. וי"ל דהרא"ש סובר כיון דלא דחינן בגמ' בלשון ודלמא כדדחינן לעיל כ"ב ודלמא אי מיערבית וכו' משמע דהי' מקובל בידם זה הטעם ולא קי"ל כמ"ש דאסור לטלטל כ"ח וגם אי קי"ל הוא רק למצו' מ"מ אבל בדיעבד יצא:

שם והשתא דקי"ל הדלק' ע"מ הדליק' חש"ו לא עשה ולא כלום אשה ודאי מדלקת וכו' וכיון דהדלק' ע"מ לריך שיהא שמן בנר כדי שיעור קודם הדלק' אבל אם צירך להדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא י"ח. ולריך לחזור ולהדליק בלא ברכה כיון דספיקא הוא ב' פירושים בגמ' ובפרט לדידן דמדליקין בפנים כמ"ש בתוס' ועיין בפסקי תוס' ובש"ג וכ"ל דאסור לכבות הנר הראשון שלא נתן כשיעור כדי לחזור ולהדליק רק לריך להדליק נר אחר כשיעור במ"א בלא ברכ':

קיצור פסקיו א לחד גירסא פוסק להחמיר דאסור להדליק מנר לנר ע"י קינסא ולחד גירסא מתיר אפי' ע"י קינסא ב הדלק' ע"מ ולא הנח' ג הי' תפוס כ"ח בידו כ"ז שלא הניח' לא יצא (ואם מניח' אח"כ יצא ונרא' אפי' במדליק בפנים דיכא הכי) ד הדליק בפנים והוציא לחוץ לא יצא ולריך לכבות' ולהדליק' (ולדידן דמדליקין בפנים אם הדליק במקום אחד בבית והניח' במ"א בבית נרא' לדעתו דיצא ונרא' דעתו אם מטלטל כ"ח הדולק ממקו' למקום יצא) ה הדליק' חש"ו לא יצא אפי' הניח' פקח (ובהיפך יצא) ו אשה מחויבת להדליק ומוציאה גם את האיש ז לריך ליתן שמן בנר כשיעור קודם הדלק' ואם לא נתן לריך לחזור ולהדליק (בלא ברכ' ועמש"ל) לשון המרדכי מדליקין מנר לנר וכן הלכתא הלכך מותר להדליק קינסא או נר של חול מנר של מלו' להדליק בו נר של מלו' אחרת. נרא' מלשון זה דאפי' הנר של מלו' הוא מלוה אחרת דהיינו מנר דחנוכ' לנר שבת או נרות בה"כ ג"כ מותר:

שם וכן בנר של שבת וכן בנרות של בה"כ אבל נר של חול אסור להדליק מנר של מלו' אם לא שמדליקין מאות' של חול נר מלו' אחרת כדמוכח בההוא דאין שוקלין כנגד מע"ם דינרי זהב. ולכאור' הוא משנה שא"ל ונראה דמשמיענו דהא דמדליקין ממנו של חול כדי להדליק מלו' אחרת הוא בדוקא כשהנר של מלו' הוא מזומן לו אשר בודאי ידליק שוב משל חול הנר של מלו' אבל באינו מזומן יש חשש שמא לא ידליק ע"כ לא ידליק הנר של חול מהמלו' אפי' כוונתו להדליק נר של מלו' אחרת כדמוכח ממע"ם דאין שוקלין כנגדו דינרי זהב אפי' כוונתו לחול עליו מע"ם דחיישינן שמא לא יכון משקלותיו כנ"ל:

הג"ה מיהו התוס' פירשו נהגו להחמיר שלא להדליק נר מנר וכ"כ ר"ם משאכן ואין לשנות המנהג. הדלק' במקומו' בעינן וכו':

קיצור פסקיו א מן הדין מותר להדליק נר מלו' אחת מנר מלו' אחרת ואפילו ע"י קינסא (רק שיהי' בזירוז שידליק הנר מלו' אחרת תיכף מהקינסא) רק שנהגו שלא להדליק נר מנר (אפי' להדיא) ואין לשנות: ריו"ו מדליקין מנר לנר פי' מנר אחד של מלוה כגון כ"ח לנר אחר דהדלק' ע"מ ולא הנח' (פי' ונמלא הוא הדלק' מלו') ודוקא בנר עלמו אבל לא ע"י קינסא וכו' וכן פסק רי"ף (לא בפירוש ועיין ברא"ש) ובספר התרומ' פסק דאפי' ע"י קינסא דפסק הלכ' כשמואל ובביזוי מלוה פליגי ורמין עיקר התופס כ"ח ועמד ולא הניחה (עמ"ש ברא"ש) לא עשה כלום שאע"פ שאמרנו דהדלק' ע"מ שהרוא' יאמר לצרכו הוא תופשו ואינו כ"ח (מדכתב אינו כ"ח משמע אבל במדליק בפנים דיודעין שהוא כ"ח שפיר דמי) וכן הדליק' בפנים בבית והוציא' לחוץ דהרוא' יאמר לצרכו הדליק' (לא מטעם הדלק' ע"מ כמ"ש לדעת הרמב"ם רק כרא"ש דרבו הוא ע"כ בפנים ג"כ אין לחוש דיודעין שהוא כ"ח ולפי"ז א"ש מ"ש אח"כ) ובמקומו' שנוהגין להדליק' לפתח הפתוח לחצר כמ"ש למעל' (ר"ל בחוץ) מדליק' במקום הנחת' שאם הדליק' ואח"כ הניח' יאמרו לצרכו הדליק' (משא"כ במדליק בפנים בבית) לריך שיהא שמן בנר קודם הדלק' כדי שיעור אבל אם צירך והדליק ואח"כ נתן בו יותר כדי

כדי שיעור לא יצא י"ח (עמ"ש ברא"ש) ולעיל כתב הכל חייבין בנ"ח ואפילו נשים וכו' ולפיכך אשה מוציאה את הרבים י"ח אבל לא חש"ו וכו':

קיצור הלכותיו א מדליקין מנר דמצוה לנר דמצוה (אפי' מצוה אחרת) ב התופס נ"ח ולא הניח' לא יצא (ובמדליק בפנים אפשר דיצא) ג הדליק' בפנים והוציא' לחוץ לא יצא (ובמדליק בפנים במדליק במקום זה והניח' במ"א נרא' באפשר דיצא) ד צריך שיהא שמן בנר כשיעור קודם הדלק' ואם לאו לא יצא אע"ג שנתן אח"כ שמן כשיעור ה הכל חייבין בנ"ח חוץ מחש"ו ולכך אינן מוציאין אחרים י"ח אבל אשה מוציא':

טור סי' תרע"ד מדליקין מנר לנר ודוקא בנר עצמו שיכול להדליק א' מחבירו אבל אסור להדליק בו נר אחר של חול אפי' להדליק נר אחר של חנוכ' כש"כ שאין להדליק בה נר אחר של חול לצרכו. הנה הגם דהיא משנה שא"ל מ"מ י"ל דאיצטרך במקום שאין נר אחר בבית וא"כ כשלא יהי' נר לצרכו ע"כ ישתמש לאור נ"ח וא"כ הו"א דזה מקרי לצורך הנ"ח שלא ישתמש לאורה קמ"ל:

שם ובספר התרומ' התיר להדליק מנר לנר ע"י של חול וחשיב נר של שבת ושל נ"ה כולם של מצוה שיכול להדליק מזה לזה וא"א כתב כסברא ראשונה. נראה שהי' גורס ברא"ש ונראה להחמיר וכו' והב"י לא הביאה ונרא' דל"ג לי' ולפ"ז מהיכן מדייק דהרא"ש ס"ל כסברא ראשונ' ואפשר מדמפרש דעת הרי"ף דס"ל כסברא ראשונ' אבל שיותר נראה דרבינו גרס הגירסא הנ"ל דאי ל"ג לי' ביותר נראה לפרש כדעת בה"ת מדהביא' לבסוף נ"ל:

סי' תרע"ה הלכתא הדלקה ע"מ ולא הנח' שאם היתה מונחת במקומ' שלא לשם מצות חנוכ' מדליק' שם וא"ל להסיר' ולהניח' לשם מצות חנוכה הלכך עששית שהית' דולקת כל היום לערב מכבה ומדליקה לשם מצוה ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחת'. לכאורה הך ליתא דקאמר ומכל מקום צ"ך וכו' אין לו ביאור דמשמע אילו הי' הדין הנח' ע"מ בודאי הי' צריך להדליק במקום הנחה ובגמ' משמע איפכא דמיבעיא לן אי הדלקה ע"מ או הנחה ע"מ ופשיט מהא דאמר רבא הדליקה בפנים והוציא' לחוץ לא עשה כלום אא"ב הדלקה ע"מ הדלקה במקומה בעינן אא"א הנחה ע"מ וכו' ודחי התם הרואה הוא אומר לצרכו הוא דאדלקה ור"ל לא תפשוט די"ל לעולם הנחה ע"מ ואח"כ פשטו מהאי דעששית דהדלק' ע"מ וא"כ דברי רבא כפשוטו מטעם הדלקה ע"מ והדלקה במקומה בעינן וא"כ סוגית הגמ' משמע איפכא אם הנחה ע"מ ביותר יש להכשיר בדין ההוא (זולת משום גזירה דלצרכו) אבל אי הדלקה ע"מ בודאי אסור לעשות וא"כ היאך כתב רבינו הדלקה ע"מ ולא הנחה וכו' ומ"מ צריך וכו' וי"ל דרבינו הוקש' לו מאי דמדחי בגמ' התם הרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה ור"ל ולא תפשוט דהדלקה ע"מ ולפ"ז המדחה קיים בשיטתו דהנחה ע"מ ומה בכך שיאמרו לצרכו הוא דאדלקה לו יהי' האמת כן עיקר מצותה בהנחה ע"כ מפרש דהמדחה ה"ק לא תפשוט רק הדלק' ע"מ רק גם הנחה דתרווייהו הן למצוה והרוא' אומר לצרכו ולא עביד למצוה רק הנחה וא"כ י"ל דחשש הזה דיאמרו לצרכו הוא דוקא כדאמרינן גם הנח' ע"מ יבואו לחשדא דסגי לי' בהנחה בלחוד ולא עביד הדלקה למצוה משא"כ אם נאמר דרק הדלק' ע"מ ולא הנחה לא יחשדוהו דלא יעשה עיקר המצוה. והנה י"ל באמת כן דלא יחשדוהו והא דאמר רבא לא יצא הוא מטעם הדלק' ע"מ והדלק' במקומה בעינן וכ"מ לענין מנהגינו במדליק בפנים כמ"ש ברמב"ם ורא"ש אך מדלא מדחי הגמ' בלשון ודלמא משמע דזה מקובל דהטעם הוא כך גם לפי המסקנא וכמ"ש ברא"ש ועוד לפמ"ש דהמדחה כוונתו דתרווייהו למצוה א"כ למה נאדו מסברא הראשונה דהדלק' במקומה בעינן דהדלק' ג"כ ע"מ ע"כ צ"ל דהתרצן כפשטא דמלתא קאמר מה שהי' מקובל בידו וס"ל להש"ס דגם בהדלק' לחוד ע"מ יבואו למיחשדיה ולזה קאמר הדלקה ע"מ ולא הנחה וכו' ומ"מ צריך וכו' דהרוא' יאמר לצרכו וכו' נ"ל:

שם שאם הדליק' בפנים והוציא' לחוץ לא יצא שהרוא' יאמר לצרכו וכו'. כבר כתבתי ברא"ש דלפי טעם זה נרא' במדליק בפנים במקום זה והניח במ"א יצא דב"ב יודעין שהוא נ"ח אבל לכתחלה בודאי לא יעשה כן דבעינן עכ"פ לחוש לדברי המ"ם שלא יטלטל אחר הדלק':

שם וכן אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה לא יצא שהרוא' אומר לצרכו הוא אוחזה. מלשון הוא אוחזה נרא' דיש חשש גם במדליק בפנים דיודעין שהוא נ"ח דיש חשש שיסברו שמותר להשתמש וא"כ לפ"ז רבינו שאמר בלשון וכן משמע דדינם שוה הוא רק לענין מדליק בחוץ אבל במדליק בפנים יש חילוק בין אם הדליקה במקום זה והניחה במ"א ובין אם הוא אוחזה בידו. והא דלא ביאר רבינו בפי' איך יהי' הדין במדליק בפנים אפשר דמספקא לי' אי כרמב"ם אי כרא"ש ע"כ דעתו לחומרא ולכך יש להחמיר גם בבית בפנים נ"ל:

שם וכיון שעיקר המצוה בשעת ההדלק' צריך שיהא בנר שיעור שמן קודם שידליק אבל לא ידליק ויתן שמן אח"כ. הנה תרא' שכתב וכיון שעיקר המצוה צריך וכו' הנה האריכות ללא צורך הל"ל וע"כ צריך ג"כ שיהא וכו' אך לפמש"ל דהדין דקודם דהדליק' בפנים וכו' שכתב ומ"מ צריך וכו' כתבתי פירושו דכוונתו הגם דהנח' אינה ע"מ ומ"מ צריך וכו' ע"ש. וה"א דג"כ כך הפירוש וכאן א"א לומר כן דגם אם נאמר דתרווייהו למצוה צריך שיהא שיעור קודם הדלק' ע"כ חזר הדבר דזה הדין תלוי רק בטעם דהדלק' ע"מ ולא בטעם דאין הנח' ע"מ ועמ"ש ברא"ש דלא יברך:

שם ולא ידליקנ' חש"ו (ר"ל להוציא פקח גדול) אבל אשה מדלקת (להוציא אחרים) שאף היא הית' בנס וחייבת בה:

קיצור הלכות ד' הסימנים א מדליקין מנר של מצוה לנר של מצוה (אפי' מצוה אחרת)

אחרת) ודוקא להדיא אבל לא ע״י קינסא וכר של חול בודאי אסור להדליק מהמצו׳ אפילו הנר של חול הוא צורך למצו׳ כגון בנ״ח שלא יבא לשתמש לאורם ב הדלק׳ ע״ג ולא הנחה שאם היתי דלוק׳ א״ל רק לכבותה ולהדליקי ולא להגביה ג הדליק׳ בפנים והוליא׳ לחוץ לא יצא (ובמדליק בפנים במקום זה והניח במ״א יצא בדיעבד) ד הדליק׳ ואוחזה בידו ולא הניחה לא יצא (ואפיי בפנים הדין כן וכתבתי שם דהדין ג׳ וד׳ יש להחמיר גם בפנים ולא יברך שנית אם עשה כן וחזר והדליק) ה לריך שיתן שמן בנר כשיעור קודם שהדלק׳ (אם לא כתן כשיעור יחזור וידליק בלא ברכי) ו חש״ו אינו יכול להוליא בהדלקתו ז אשה חייבת ומוליאה אחרים י״ח:

פסקי הב״י א אין לשנות מהמנהג שלא להדליק מנר לנר אפיי להדיא ב בבה״כ אין להקפיד להדליק דוקא בנר מיוחד שאין מדליקין בו כל השני׳ ג קטן שהגיע לחינוך יכול להוליא את הגדול י״ח ד נוהגין לאכול גביני׳ בחנוכ׳:

ד״מ א מן הדין אם כבה השמש באמלע הדלק׳ אסור להדליקו מהנדלקים להדליק השאר ב ודוקא בנרות של חנוכ׳ יש להחמיר לפי המנהג (אפיי להדליק מנר לנר להדיא) אבל בשאר נרות של מלו׳ מותר להדליק מנר לנר (וכרא׳ אפיי ע״י קינסא עיי״ש) ג כנתה נ״ח ודאי מדינא אין להדליק׳ מנר אחר דמלוה ד גם אם כבת׳ והדליקי מותר להדליק ממנה נר אחר ה לריך להניחי חלי שעה במקום הדלקתי:

ב״ח מהו״ה מדליקין וכו׳ וכתב בגליון הטעם וכו׳ או למהדרין מ״ה לכך נהגו הטעם להחמיר ע״כ. לפי״ז נרא׳ דמנר איש וביתו לנר איש אחר מותר. ואפשר דגזרו משום לא פלוג:

שם אבל בבה״כ אין להקפיד וכו׳. ר״ל דמותר להדליק נר אחר דבה״כ מנ״ח דבה״כ:

מהו״ה ומ״ש וכש״כ שאין להדליק וכו׳ ללרכו. נרא׳ דוקא לשאר לרכיו אבל ללורך ת״ת חשיב מלו׳ וכן להבדל׳ ע״כ. נרא׳ דבזה ידויק האי מסכה שא״ל דקמ״ל דוקא ללרכו לורך חול אבל ללורך מלוה הגם דהוא ללרכו לעיין בלימוד מותר:

סי׳ תרע״ה מהו״ה הלכתא הדלק׳ וכו׳ וכ״מ לענין של שבת ושל יו״ט וכו׳ ע״ש ואני בעניי כתבתי לעיל כ״מ בהאי עניכא גופא במדליק בביתו בפנים כמנהגינו דאין הכירא רק לב״ב והמה יודעין דנר מלוה הוא דאי הדלק׳ במקומו׳ בעינן אסור ומטעם דלצרכו מותר להדליק במקום זה ולהניחו במ״א:

פסקי הב״ח א אין לשנות המנהג שלא להדליק מנר לנר (אפיי להדיא) ב אפיי בנר דלקת כשיעור אין להדליק ממנה ג בבה״כ מותר להדליק מנ״ח דכולם נרות של מלוה (וכעת ל״ע הא לפי המנהג אנן מחמירין להדליק מנר לנר הגם דשניהם מלות היינו מנר איש וביתו לנר איש וביתו. וי״ל דהתם משום לא פלוג שיבא נמי להדליק נר השידור או נר חול לגמרי משא״כ בבה״כ אין נר חול לא שייכו) ד נר לשלמדו או להבדל׳ שיקרי נר מלו׳ ומותר להדליק מנ״ח (במקום שאין מנהג) או משאר מלו׳ אחרת וכן

להדליק במלוות שאפלים להדליק לרבים שקרי מלו׳ ואין לשקל להדליק מנר בה״כ נר חול ה נר הבדל׳ לאחר שהבדיל אזדא לה מלותי׳ ומותר להדליק ממנה (לכאור׳ יש להעיר למה לא כאמר דהוקצ׳ למלותו כמו בנ״ח אך י״ל דשאני נ״ח דאין מן הדרך לכבותה משא״כ נר הבדל׳ מן הדרך לכבות׳ לאחר הבדל׳ כ״ל) ו הדלק׳ במקומ׳ בעינן ז אשה מוליא׳ בהדלקת׳ את האיש אבל לא חש״ו:

ש״ע סי׳ תרע״ד מדליקין נ״ח מנ״ח (כתב כר מנר ולא כלשון הגמ׳ ופוסקי׳ מנר לנר דזה משמעות ע״י אמלעי וכמ״ש בגמ׳ אבל כר איפסק הלכתא שלא ע״י אמלעי דוקא נר מנר) ודוקא להדליק זה מזה בלא אמלעי אבל להדליק מזה לזה ע״י נר של חול אסור ויש מתירי׳ גם בזה אא״כ הוא בענין שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק נר אחר של חנוכ׳. (הנה בב״י הביא לבסוף דברי התוס׳ דאין לשנות המנהג דכבר נהגו שלא להדליק מנר לנר ולא ידעתי למה לא הביא בכאן דעתם ונרא׳ דס״ל דמדברי התוס׳ אין הכרע דיש לפרש כוונתם דכבר נהגו שלא להדליק ע״י קינסא והכא הוא הדינ׳ ראשוני׳ בש״ע ע״כ השמיט) הג״ה ונהגו להחמיר בנרות חנוכה (הנך ב׳ תיבות בנרות חנוכ׳ לכאור׳ הם מיותרים אך בא להורות בנרות חנוכ׳ דוקא מחמירים משום דאיכא בהן נרות חיוב ונרות הידור ומשום לא פלוג נהגו להחמיר בכולן אפיי מחיוב לחיוב אבל בשאר נרות מלו׳ לא נהגו) שלא להדליק אפיי מנר לנר דעיקר מלותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למלו׳ כ״כ לכן אין להדליק זמ״ז (ולפי״ז כיון דטעמא אית בי׳ במקום שנהגו א״א רשאי להתירו משא״כ בשאר נרות מלו׳ אפיי נהגו איסור מנהגא לאו מלתא הוא עיין בב״י סי׳ תר״ע) וכ״ז אינו רק בעוד שדולקין למלותן אבל אחר שעבר זמן המלו׳ מותרי׳ בהנא׳ כש״כ דמותר להדליק מהן (ע׳ בב״ח ורבו הדיעות של האוסרין וטעמא לפי שני השירולים שנגמרא משתשקע עד שתכלה רמ״ה):

סעיף ב׳ יש מי שאומר (הוא בעל הה״ד) שנר של בה״כ ושל שבת ושל חנוכ׳ כולן של מלו׳ הן (וכ״ה במרדכי ע״ש) ומותר להדליק זה מזה. הנה בטור השמיט חנוכ׳ וכתב בב״י דלא הולרך להזכירו דמיני׳ קא שליק ולי נרא׳ דאפשר בכווני׳ השמיט שכתב בזה״ל וחשיב נר של שבת ושל ב״ה כולם של מלו׳ שיכול להדליק זה מזה. ויש לפרש דה״ק נר בה״כ ושבת כולם של מלו׳ כי כל מה שמדליק יותר נרות לבה״כ ולשבת הוא הכל למלוה ולחיוב משא״כ חנוכ׳ רק נר אחד חיוב והשאר הידור וא״כ נר ההידור אסור להדליק מנר שבת ובה״כ. ובפרט לפי מנהגינו שנוהגין להחמיר בנ״ח מנר לנר מטעם דמקלתן חיוב ומקלתן הידור. הג״ה וה״ה נר של ת״ת או נר לחולי׳ שלריך נר ובענין נר של בה״כ (ר״ל מה דנוהגין להדליק ממנה ללורך גדול) ע״ל סי׳ קנ״ד סעיף י״ד (שם כתב דלב ב״ד מתני׳ ע״ז והב״ח כתב דאין להקל דהוי מנהג טעות):

סי׳ תרע״ה הדלק׳ עושה מלוה ולא הנחה שאם היתי מונחת במקומו׳ שלא לשם מלוה

נרות חנוכ' מדליק' שם וא"א להסירה ולהניחה לשם נרות חנוכ' לפיכך עששית שהית' דולקת כל היום שהדליק' מע"ש לנרות חנוכ'. הנה בגמ' הכי איתא עששית שהית' דולקת כל היום למוצאי שבת מכב' ומדליק'. ורש"י פי' שם שהית' דולקת לנרות חנוכ' והתוס' פירשו לנרות שבת עיי"ש מ"ש הסברה. אבל לפי המסקנא הדלק' ע"מ בין לשבת בין לנ"ח למוצאי שבת מכב' ומדליק'. והנה בטור כתב בזה"ל הדלק' ע"מ וכו' שאם היתה מונחת וכו' מדליק' שם וא"א להסיר' וכו' הלכך עששית שהית' דולקת כל היום לערב מכב' ומדליק' הנה לא כתב דולקת לנ"ח דוקא גם אי המעש' הי' בשבת ונרא' דהוקש' למר"ן ז"ל מאי לשון הלכך הלא הוא הדין דכתב מעיקרא בלא תוס' ומגרעת. ע"כ פי' דהכונ' הוא לאשמועינן דאפי' הודלק לחנוכ' לערב"כ בליל' האחרת צריך להדליק' מחדש ולא להניח מחדש ואין מקום לאשכוחי זה הדין רק בשבת דלעו בסופעני עסקינן להניח נר כל היום שרגא בטיהרא רק בשבת א"א לכבות' ע"כ הוסיף מרן ז"ל דהמעש' הי' בשבת ונדלק לנ"ח לרבותא כמ"ש המג"א:

שם למו"ש מכב' ומדליק' לשם מצו' ומ"מ צריך שידליקנ' במקום הנחת' שאם הדליק' בפנים והוציא' לחוץ לא יצא שהרוא' אומר לצרכו הוא מדליק' (עיין בב"ח ועמ"ש בטור) וכן אם מדליק' ואוחזה ביד במקומ' לא יצא שהרוא' אומר לצרכו הוא אוחזה:

סעיף ב' יש מי שאומר (כתבו בשם יש מי שאומר דלא נמצא כן רק ברא"ש אבל בדעתו לפסוק כן) דכיון דהדלק' ע"מ צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם ההדלק' אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא י"ח (עמ"ש ברא"ש וטור):

סעיף ג' אשה מדלקת נ"ח (לא קאמר חייבת בנ"ח להורות דמדלקת נ"ח שבבית להוציא אחריה) שאף היא חייבת בה אבל אם הדליק' חש"ו לא עשה כלום ואע"פ שהניח' גדול ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר (ר"ל להוציא אחרים וכ"ת בר"ן) הנה ולדידן דכ"א מבני בית מדליק בפ"ע קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק (י"ל חיובא איכא להדליק בפ"ע ויוכל להוציא [illegible]):

קיצור פסקיו א מדליקין נר מנר שלא ע"י אמצעי (דעתו כסברא ראשונ' ככללן) ומרן הרמ"א ס"ל דנהגו להחמיר בנרות חנוכ' שלא להדליק מנר לנר (וא' א' רשאי להחמיר אבל בשאר נרות מצו' רשאי להקל) וכתב עוד דאחר שעבר זמן המצו' שכבר דלקו כשיעור מותר ב נר בה"כ ושבת וחנוכ' מותר להדליק זה מזה ומרן מהרמ"א מוסיף ה"ה נר ה"ח ולחנ' צריך נכר וכהגו להקל להדליק נר הדיוט מנר בה"כ צריך גדול דלא ב"ד מתכ' ע"ז ג הדלק' ע"מ ולא הנח' ולם כבר נר מונח שלא לשם מצו' א"צ לכבות' רק להדליק צריך אפי' אם הי' כבר דלוק לשם חנוכ' מאתמול ודלק כל המעל"ע צריך בליל ב' לחזור ולהדליק ד הדליק' בפנים והוציא' לחוץ לא יצא (ולפמ"ש ברא"ש וטור נרא' לדידן דמדליקין בפנים אם הדליק במקום זה והניח במ"א יצא ולא לקטנ' הלכ' באתי ונרא' באפשר גם אם הדליק' במקום הנחתי' בפנים ול"ע) ה הדליק' ואוחזה בידו עד שכבתה לא יצא (עמ"ש בטור דדין ד' וה' ל"ע) ו צריך שיתן שמן בנר כשיעור קודם הדלק' ואם נתן אחר הדלק' צריך לחזור ולהדליק (י"ל בלא ברכ' ועמ"ש ברא"ש) ז אשה מחויבת להדליק ומוציא' אחרים י"ח ח חש"ו אינו מוציא אפי' הניח' גדול וקטן שהגיע לחינוך י"א שמוציא ומרן מהרמ"א כתב דמי שנוהג להדליק כ"א מבני הבית גם קטן שהגיע לחינוך מחויב להדליק (וי"ל דמוציא אחרים י"ח):

ט"ז סי' תרע"ד סק"א בד"ה ע"י נר וכו' דכתב דקיי"ל כשמואל דמדליקין מנר לנר ע"ש. הנה י"ל דקיי"ל כרב כחד תירוצא ברא"ש וכמו שכ' בבאר הגולה. ובתר בהך תירוצא דקיי"ל כשמואל. דלהך תירוצא דקיי"ל כרב צריך לפרש לשון מאי הוה עלה בגמ' דמקשי אי קיי"ל כרב או כשמואל ולא יצדק לפ"ז לשון מאי הוה עלה רק הל"ל הלכתא מאי ולשון מאי הוה עלה משמע רק לפרש הפשט במאי פליגי וגם לא יצדק לפ"ז דקיי"ל הדלק' ע"מ למה מתירין להדליק נר מנר להדיא הרי רב אוסר: סק"ב אא"כ הוא בפני וכו' ע"ש מה שמביא בה"ה ילפינן לה וכו'. לפי מה שפירשתי במרדכי נראה ג"כ כוונתו הלי' ילפותא ממש:

שם בא"ד ולפענד"כ דל"ד דהתם אפשר שיבא וכו' למה יבא לידי בזיון מצו' ע"י הקינסא עפ"י ממה שמדליק מנר לנר וכו' דברי הט"ז תמוהים דלם באמת הוא באופן שיש לחוש מנר לנר שהכב' קודם שילא ודאי אסור ולא בא הט"ה רק לפרש דע"י קינסא עפ"י רוב איכא חשש זה יש לחוש וליזהר משא"כ מנר לנר בהכי איכף וכבתה א"ז לה מצילא. נמשית המצו' וגם לכאורה לפרש דברי הטור דמש"ס נקט בליש' ודוקא בנר עצמו שיכול להדליק אא"ד מחבירו הכוונ' בפתילות ארוכות שהוא באופן שיכול להדליק אחד מחבירו וכבר הם מונחים דאז בודאי אין כאן בית מיחוש דבמונחים לם כבתה לית לה אכן מסוף דבריו לא משמע כן:

קיצור פסקיו א דעתו לדעת מי שמתיר אפי' קינסא אפי' אם יש לחוש שתכבה קינסא קודם הדלקת המצו' אין לחוש ב אם כבתה השמש אסור להדליקו מנרות מצו' ובנה"כ מותר ג אין להדליק נר הדיוט מנרות בה"כ חוץ במו"ש וכשצריכין לילך במבואות אפילות ד נר הבדל' מקרי נר מצו' ואחר שהבדיל אזדא לה מצותו:

ט"ז סי' תרע"ה סק"א בד"ה הדלק' ע"מ פירש"י דומיא דמנור' וא"כ ל"ש כן בנר של שבת וע' סי' רס"ג. כוונתו דשם בסי' רס"ג הביא הרמ"א דעת הטור דאם הי' הנר דלוק מבעו"י גדול בע"ש שלא לשם מצוה יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת ומרן המחבר לא הביאו כי בכאן דוקא דומיא דמנור' הדלקה ע"מ משא"כ בשבת. והנה הפרמ"ג תמה ע"ז מאין סוגיא זה מדברי הכא ז"ל רש"י בד"ה אי הדלק' ע"מ אי שמנר' של

של חנוכה תלוי בהדלק' מדליקין כדאשכחן במנור' עד כאן לשונו הנה כדאשכחן במנור' קאי על מדליקין ורצה לומר דשרי להדליק מנר לנר כמו במנורה דמדליקין נר מנר ולא על הדלק' ע"מ. וכי היכי דלא לשווי' למרן הט"ז כטועה ח"ו כ"ל דהוקשה לו בדברי רש"י לשון כדאשכחן במנורה ולא אמר כמו במנורה ולפי מה שהקשיתי היאך ילפינן ממנורה דלמא גזירת הכתוב הוא והיראתי כיון דעכ"פ הנס הוא זכר למנורה ל"ה תיקנו יותר ממנורה ולפ"ז ה"פ בגמ' אזינן אי הדלק' ע"מ א"כ אזינן דעיקר תחז"ל בנ"ח הי' הכל דומיא דמנורה דמצותה הדלקה דוקא להעלות נר תמיד יש להתיר להדליק מנר לנר בחנוכה כמו שהותר מגזה"כ במנורה דאין לנו לעשות תקנה ותומר יותר ממנורה כיון דאנן רואים דדומיא דמנורה תקנוהו משא"כ אי הנחה ע"מ א"כ לא התקנה בדוקא דומיא דמנורה א"כ אין ראי' ממנור' דגזירת הכתוב הוא ולזה כי' רש"י כדאשכחן במנור' אי הדלק' ע"מ אין לשנות יותר רק כדאשכחן במנורה וא"כ לפ"ז מוכח שפיר מרש"י דהדלקה ע"מ הוא דומיא דמנורה ותבן:

עוד הק' הפרמ"ג מדבריכן בשבת להדליק ש"מ הדלקה ע"מ. אין קושיא דלמא גם הנח' ע"מ וכאן מוכח מעשית דאין הנחה ע"מ וא"כ י"ל דכוונת הט"ז במ"ש וא"כ לא שייך כן בנר של שבת ר"ל שיהי' שני בכיבוי לבד רק להגביה ג"כ ומה שסיים ועי' סי' רס"ג רל"ל דשם לא כתב הרמ"א רק להדליק:

ט"ז סק"ב הרואה אומר לצרכו וכו'. ונרא' דהטור דקדק מלשון הגמרא דאמר התם מאי וכו' דבריו הטהורים אינם מובנים לי דכיון דהדלקה במקומה הוא תירץ מרווח מתירץ הרוא' אומר א"כ למסקנא דלא בעינן לתירץ זה למה לא כאמר הטעם הראשון היותר מרווח וכן הקשה בס' ח"מ. והפרמ"ג כתב דכוונת הט"ז דסוגית הגמ' בכאן אינה דרך מקשן ותרצן רק דרך מו"מ אם כאמר כך י"ל כך ואם נוכיח מכאן הדלקה ע"מ י"ל דטעמא דהרוא' הוא יותר מרווח ואעפ"כ הוא דוחק גדול. והנה על הקושיא דקשה על הטור ומחבר למה הביאו טעמא דהרואה דוקא כתב בח"מ דהנה קשה מאי דקאמר בס"ד אא"ב הדלק' ע"מ הדלקה במקומה בעינן מה"ת לומר כן דלא שייכי זה לזה ע"כ לומר דה"ק אא"ב הדלק' ע"מ אפשר לדחוק ולמצוא טעם לדיכא דרבא דס"ל הדלקה במקומה בעינן משום דעיקר מצות ההדלק' ע"כ בעינן במקומה משום דהרואה יאמר לצרכו וכו' משא"כ אי הנחה ע"מ א"א לומר טעמא דהרואה אומר לצרכו אדלק' דאפי' יהי' כך דלצרכו הדליק' הרי הנחה ע"מ והתרצן השיב בדוחק דגם אם כאמר הנחה ע"מ אעפ"כ יש לחוש שהרואה יאמר לצרכו וכו'. וכדמסקינן הדלקה ע"מ שייך שפיר בריוח טעמא דהרואה וכו' והנה הפירוש הזה נכון. אך דקשה להבין סברת התרצן ועמש"ל הכלפענ"ד בדברי הטור:

סק"ג וכן אם מדליקה ואוחזה בידו וכו' משמע דאם אוחזה קצת וא"כ מניחה כשהיא דולקת יצא ע"ש. נרא' מלשונו אפי' אינה דולקת

ח"ש אחר הנחתה ועיין בפרי מגדים:

סק"ד שאף היא חייבת וכו' ועי' סי' תרפ"ט לענין מגילה ע"ש היינו שי"א שם שהנשים אינם מוציאות את האנשים. הוא משום כבוד צבור כמ"ש המג"א שם ועי"ל דשאני התם דתיקנו שלא להוציא משום דקול באשה ערוה:

קיצור פסקי המג"א א בכל נרות מצוה מחמירין שלא להדליק נר מנר ב בנר בהכ"נ מטלטלין אותן ממקום למקום ויש ליזהר ג אפי' לדידן אם הדליק בפנים והוציא לחוץ לא יצא ד אשה מוציאה אחרים י"ח ה סומא או ישתתף בפריטי או אשתו מדלקת ואם אין לו אשה ויש לו בית מיוחד מדליק ע"י סיוע של אחרים לפרסם הנס: בזה"ע אין חידוש רק דין א' אדם שהדליק יכול להדליק לאשה ולברך כשעומדת אצלו בשעת ברכה:

חידושי דינים מהפרמ"ג א הניח בצ"ע אם נאמר לב ב"ד מחנה ומותר ליקח נר מבה"כ להאיר בהליכ' לביתו בליל' ב משמע דס"ל דגם בנר שבת הדלק' ע"מ ג הביא לדעת הרשב"א דהדלק' ע"מ צריכ' שתהי' לבסוף אחר ההנח' ממילא צריך להניח תחל' ופסק דלכתחל' מצו' לעשות כן אבל בדיעבד אם הדליק ואוחזה בידו והניח' אח"כ אפי' לא דלקה כשיעור בהנח' יצא ד כלי הניכר שהוא לנ"ח שיש לו ח' פיות בדיעבד אפי' אוחז' בידו עד שכבת' יצא ה בלא נתן שמן כשיעור קודם הדלק' הגם דחוזר ומדליק אינו מברך (וכ"כ בס' ח"מ והוא פשוט) ו אשה יכולה להוציא את האנשים י"ח ואת בעלה יכול' להוציא אפי' אינו עומד שם וכן האיש את אשתו ובלבד שיהיו מכוונים להוציא ולצאת וראי' מגמרא דאמר בתר דנסיבנא לא צריכנא דקא מדלקא עלי בגו ביתאי ז אין להחמיר שלא להדליק נר מצו' מנר מצו' חוץ מנ"ח ואעפ"כ יותר טוב להדליק נרות שבת ע"י שמש (ויש להעיר דבשלמא בנ"ח כיון דיש מספר לנרות שמדליק בכל לילה אם מוסיף אחד מקרי שמש משא"כ נרות שבת ובש"כ כל מה שמוסיף הכל נר מצו' ובמה יוכר שהוא שמש) ח כבתה מדינא אין להדליקו מנר של מצו' ט אפי' דלקה נ"ח יותר משיעור יש מחמירין מלהדליק ממנו י הדליק בע"ש לצורך נ"ח של מו"ש דהיינו שיהי' דולק כל השבת עד ח"ש בליל מו"ש אעפ"כ צריך במו"ש לכבות ולהדליק יא גם נ"ח בבה"כ מצוה להניח' למטה מי"ט ואין נוהגין כן. גם נ"ח שבבה"כ אסור להשתמש לאור' השמים קדושים ואסור להתפלל מעריב לאורה יב סומא מוציא אחרים י"ח יג צ"ע אם הסומא עם שאר אנשים בבית א' אם מותר להדליק בפ"ע להיות מהמהדרין יד קטן שהגיע לחינוך יכול להוציא אחרים י"ח והאחרונים ז"ל מחמירין טו עבדים שאינם משוחררים אפשר חייבים בנ"ח טז הגר יכול לומר שעשה נסים לאבותינו:

לבוש סי' תרע"ד מדליקין נ"ח מנ"ח ולא חיישינן שהוא מכחיש ושואב קצת מצלוחית שמנו שהרי ב"ז של מצוה הוא ודוקא להדליק זא"ז בלא אמצעי מותר שאין כאן בזוי מצות

מצוה (לדבריו פליגי באחרוני' והלכה כשמואל) הב"ה דהדלק' ע"מ וכו' אבל אלו הי' הנח' ע"מ אסור להדליק אפי' נ"ח מנ"ח בלא אמצעי דכיון דהנח' ע"מ א"כ הדלק' לאו מצו' ואיכא ביזוי בהדלק' זו שהרי בשעת הדלק' עדיין אין כאן נר מצו' וחשיב כנר של חול עד שמניחה ע"כ הב"ה (וצ"ל לפ"מ דקי"ל דהדלק' עוש' מצו' יש להניח קודם שמדליק דאם מניח אחר הדלק' עוש' תשמיש שלא לצורך אחר שהוא כבר נר מצו') אבל להדליק זמ"ז ע"י נר של חול אסור מפני שנרא' כמבזה קצת אותו הנר מצו' שמדליקין ממנו נר של חול שנרא' שנוטל אורו לתשמיש חול אעפ"י שרוצה לחזור ולהדליק בו נר של מצוה אין הכל יודעין אותו (לפי הב"ה הנ"ל לא יצדק דמשמע דאם לא מחשש שאין הכל יודעין הי' מותר והרי אילו הנח' ע"מ אסור להדליק נר מנר להדיא הגם דהכל יודעין. רק הטעם משום דהוי ביזוי כיון דעדיין הוא חול) ויש מתירין גם בזה וכו' והוא שיזהר שלא יכבה אותו הנר של חול טרם שידליק ממנו הנר של מצוה האחר אבל אם יש לחוש שיכבה ברוח וכו' אסור:

סעיף ב' יש מי שאומר שנר של בה"כ ושל שבת ושל חנוכ' כולן קרואין נר של מצו' ומותר להדליק זה מזה. ונר של ת"ת או נר שצריכין לחולי' מותר להדליק מהם (דשל ת"ת וחולי' נר של מצו'. ומדלא כללן בחדא בה"כ ושבת וחנוכ' ות"ת וחולי' מותר להדליק זמ"ז משמע דת"ת וחולה ודאי מצוה הם ובה"כ ושבת וחנוכה אינם מצוה כ"כ כמו אלו ע"כ אסור להדליק מנר ת"ת וחולי' וצ"ע) ונר של חנוכה שכבה אחר שדלק שיעורו (משמע דקודם שדלק שיעורו לא וצ"ע למה הרי כבתה א"ז לה. וצ"ל דס"ל דעכ"פ הוה כהידור דיכול להדליק נר ההידור מנר מצו') ורוצה לחזור ולהדליקו לא ידליקנו מנרות של חנוכה כיון שאין חובה לחזור להדליקו הוה כנר של חול:

סי' תרע"ה אין מצו' אלא בהדלק' שבה ניכר פרסום הנס (והט"ז כ' דומיא דמנור' הדלק' ולא הנח' שהית' מונחת במקומ' משא"כ לטעם הלבוש דאין טעם למה לא גם הנח': וצ"ל שפרסום הנס ניכר בהדלק' שמדליקו ח' ימים בנס אבל ההנחה לא הי' נס) ולא בהנח' כיצד נר שמונחת במקום שלא לשם מצות חנוכה מדליק' שם לשם מצות חנוכ' ועששית שהית' דולקת כל היום כגון שהדליק' מע"ש לשם מצות חנוכ' למו"ש צריך לכבות' ולהדליק' לשם מצות חנוכ' ואין די במה שרוצ' להגבי' או להוסיף עליו נר אחד ולחזור ולהניח'. ואע"ג שאין הנח' ע"מ מ"מ צריך שידליקנ' במקום הנחת' כגון בזמן שהיו מדליקין על הפתח בחוץ אם הדליק' בפנים והוציא' לחוץ כשהיא דולקת והניח' על הפתח כך כשהיא דולקת לא יצא שהרוא' וכו' וכן אם מדליק' בחוץ ואוחזה בידו במקומ' לא יצא שהרוא' וכו' אלא צריך להניח' במקומה ואח"כ להדליק' (משמע דס"ל אפילו מניח' אח"כ כשהיא דלוקה לא יצא רק צריך לכבות' ולהניחה ולהדליקה וצ"ע) :

סעיף ב' וכיון שעיקר המצו' בשעת הדלקה צריך שיהא בנר שיעור שמן קודם שידליק אבל אם הדליק ולא הי' בו שיעור וכו' לא יצא י"ח. (הנה כתב בכאן שיבת ידי חובתו ובסעיף א' כתב סתם לא יצא וצ"ל דכאן ידי חובתו לא יצא אבל לא יברך דהוי ספק וכמש"ל) וכן מטעם זה וכו' אם הדליק' חש"ו וכו' אע"ג שהניח' גדול במקומ' לא יצא:

סעיף ג' אבל אשה מדלקת ומוציא' אחרים י"ח שאף היו הם באותו נס או משום שנעשה הנס ע"י אשה וכו' (משמע דטעם הראשון שאף הם כו' בלבד הוי ג"כ ולא משמע כן ברמ"י ושאר מפרשים רק הטעם הב' משום דקשה משאר מ"ע שהז"ג שאף הם היו בנס ופטורין) או משום שאף עליהם עמדו האויבים וכו' שהרי גזרו על הבתולות וכו' ואנו שנוהגין להדליק כ"א בפ"ע קטן שהגיע לחינוך צריך ג"כ להדליק:

קיצור הפסקים א מותר להדליק נר מנר להדיא אבל ע"י אמצעי אסור ויש מתירין ובלבד שידע בודאי שלא תכבה הנר האמצעי קודם שידליק בו המצו' ב נר בה"כ וחנוכ' ושבת מותר להדליק זה מזה וכן מדליקין מהם נר ת"ת ושל חולה (ויש להסתפק לדבריו אם מותר להדליק נר חנוכ' ובה"כ ושבת מנר ת"ת וחולה דיש לומר לרבותא כתב כן) ג (נ"ל מדבריו אפי' כבה הנ"ח בתוך זמן שיעורו מותר להדליק מנר הדלוק אבל) אם כבה אחר זמן שיעורו אסור להדליקו מהדלוק ד הדלק' ע"מ ולא הנח' ע"כ נר הדלוק ומונח א"צ להגבי' רק לכבותה ולהדליקה לשם מצוה ה הדליקה בפנים והוציאה לא יצא ו הדליק' ואוחז' בידו לא יצא (נ"ל מדבריו דלא מהני אם מניחה אח"כ רק צריך לכבותה ולהניח' ולהדליק' ממילא צריך כ"א להניח מקודם הנרות ואח"כ להדליק) ז צריך שיהא בנר שיעור שמן קודם שידליק ואם לא נתן השיעור רק אחר הדלק' לא יצא וצריך לחזור ולהדליק (ולא יברך) ח הדליק' חש"ו אע"פ שהניח' גדול לא יצא ט אשה מוציאה את האיש י"ח י המהדרין צריכין להדליק גם קטן שהגיע לחינוך:

קיצור פסקי הא"ר א נוהגין להחמיר שלא להדליק אפי' מנר לנר להדיא ב השמש ודאי אין להדליקו מנ"ח ג אפי' דלקו הנרות ח"ש אין להדליק מהם ד גם בנר שבת מדליקין מנר לנר ה צריך להניח' במקומ' שיעור ח"ש בלא טלטול ו גם בנ"ח דבה"כ יש ליזהר מלטלטל ז נרא' דעתו להחמיר כלבוש דאם הדליק' קודם הנח' לא יצא וצריך לכבותה ולהניחה ולהדליקה ח קטן שהגיע לחינוך יש להחמיר ולומר שאין יוצאין בהדלקתו אבל הוא בכלל מהדרין שידליק בפ"ע וכש"כ כשיש להקטן בית בפ"ע ט סומא אם הוא בבית של אחרים שמדליקין והוא משתתף בפריטי טפי עדיף ואם יש לו אשה תדליק אשתו ואם יש לו בית מיוחד ואין לו אשה ידליק ע"י סיוע של אחר :

גמ' אמר ר' ששת אכסנאי חייב בנ"ח. לכאורה מאי קמ"ל וכי לאו ישראל הוא אך סד"א דלהוי יוצא בנר של בעה"ב כר איש וביתו קמ"ל. כיון דאין לו קביעות בכאן צריך להדליק בפ"ע. והנה לפי דעת הרה"מ דגם בבית אי ב' בעלי בתים חלוקין בעיסתן צריך מדינא להדליק כ"א בפ"ע. ל"ל דמשמיענו כאן באורח אפילו סמוך על שלחן בעה"ב:

שם מריש כי הוינא בבי רב מדלא קאמר סתם כי הוינא בבי רב וקאמר מריש משמע דגם בתר דנסיב איירי כשהי' בבי' רב. שם כי הוינא בבי' רב מדלא קאמר כד הוינא אכסנאי משמע לכאורה סתם אכסנאי לצורכו לא מהני השתתפות בפריטי רק באכסנאי לצורך מצוה הקילו או משום הסיפא בתר דנסיב ואיירי שהי' ג"כ בבי' רב כמ"ש מתיבת מריש ולא הדליק זה דוקא כשהולך לדבר מצוה הקילו לסמוך אנר של ביתו משא"כ כשהולך לדבר הרשות:

שם משתתפנא בפריטי. מדלא קאמר בשמן משמע לכאורה אפילו דבר מועט מהני וא"צ ליתן כדי שיעור ח"ש ממילא שבעה"ב א"צ להוסיף שמן כדי שיעור ח"ש של האורח ואפשר א"צ לתוסף כלל:

שם בהדי אושפיז"א מדלא קאמר סתם משתתפינא בפריטי' יהי' עם מי שיהי' אפשר משמיענו דדוקא בהדי אושפיז"א שדירתו עמו שם והוא רואה את הנ"ח ואיכא לו פרסום הנס אז מהני השתתפות משא"כ אם אינו רואה הנ"ח לא מהני. לפי"ז ה"ה אפילו מדליקין עליו בביתו כיון שאינו רואה בכאן נ"ח ליכא פרסום וצריך להדליק:

שם בתר דנסיבי אתת"א. תיבת אתת"א מיותר ובכ"מ בגמ' אמר לשון נסיב סתם ואפשר משמיענו דרק על אשתו יסמוך דהוה כגופו ואפילו ירצה להיות מהמהדרין א"צ להדליק ביחוד לו וביחוד לאשתו דכחד גופא דמי ע"כ אם אשתו מדלקת בביתו הוה כמדליק הוא משא"כ באין לו אשה רק שאר ב"ב. הגם דיוצא בנר א' לכל ב"ב אעפי"כ לא יהי' ממהדרין ואיך ידקדק לומר השתא ודאי' ל"א לריכא דמשמע אפילו להידור א"צ. וגם וכי ס"ד דר"ז לא יהי' ממהדרין. ואפשר בזה דאפילו לצאת ידי החיוב בלא הידור אינו יוצא. הגם דבאם הי' בביתו הי' יוצא בנר א' לכל ב"ב זהו דוקא כשעומד שם משא"כ כשהוא בדרך ושאני אשתו דהיא כגופו ממש:

רש"י בד"ה בתר דנסיבי ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה. הנה בכדי שלא נפרש סתם בת"ר דנסי"ב אפילו הי' בעירו לא הי' חושש להדליק בעצמו כיון שאשתו מדלקת וקשה ע"ז האיך אפשר לומר ל"א לריכ"א הא ודאי מצוה בו יותר משלוחו. לזה פי' דהאי בבי' רב דרישא קאי גם אסיפא כדדייקא מתיבת מריש לעיל והכוונה כשהי' אחר החתונה בבי' רב הי' סומך ע"ז משא"כ בביתו ודאי החיוב ביותר עליו דוקא. והנה אמר ללמו"ד תור"ה והוא מיותר אך דהוקשה לו מאד ברישא תיבות בבי' ר"ב ל"ל הל"ל כד הוינא אכסנאי וכמש"ל. אך הוא משום הסיפא וכמש"ל. ולפי"ז יש לתרץ עוד מה דקשה דרב ששת סתם אמר אכסנאי חייב בנ"ח וקשה מאי קמ"ל כמש"ל ואי קמ"ל אפילו סומך על שלחן בעה"ב אינו בכלל ב"ב לצאת בנר איש וביתו קשה באמת למה יגרע (ולא ס"ל לרש"י הסברא שכתבנו לעיל) אלא ע"כ דמיירי באינו סומך על שלחן בעה"ב והדרא קו' לדוכתא מאי קמ"ל אלא ע"כ קמ"ל אפי' מדליקין עליו בביתו צריך להדליק ממילא לפי"ז יפלוג אדר"ז והל"ל ופליגא דר"ז דאמר ר"ז וכו' וע"כ צ"ל דלא פליגי רק ר"ש איירי בסתם אכסנאי לצורכו ור"ז איירי ללמו"ד תורה זה מה שנ"ל לפרש דברי רש"י:

גמ' אמינא השתא ודאי' לא לריכא. תיבת ודאי מיותר. ונראה לפרש דלא כמו שפירשנו לעיל בדוחק תיבת אתת"א דדוקא על אשתו סומך משום דהוה כגופו. רק הכוונה על אשתו סומך דודאי תדליק בעצמה ולא תשתתף עם אחרים דאין דרכה בכך לילך אצל אחרים להוציאה כי כבודה בת מלך פנימה. וא"כ יוכל לסמוך כי בודאי תדליק בביתה משא"כ בשאר ב"ב כגון בניו אפשר גם הם ישתתפו עם אחרים. אבל ביודע בודאי שמדליקין יוכל לסמוך גם אבניו. ע"כ הי' ר"ז משתתף בפריטי ולא הדליק בעצמו מחשש ברכה לבטלה כי שמא היו מדליקין עליו בביתו (ואפשר יצא לו מכאן להב"י דאם מחמיר להדליק הוה ברכה לבטלה) וכדנסיב אמר השת"א ודא"י לא לריכא כי מקודם דנסיב הוא ספק והבן. או י"ל באשתו כגופו אפילו אינה מכוונה להוציאו י"ח יוצא ממילא משא"כ שאר ב"ב דוקא אם מכוונים והוה ספק אם כוונו:

רש"י בד"ה בגו ביתאי בבית"י כי בגו אפשר לפרש בתוך הבית בפנים והנה בודאי בחוץ היו מדליקין ובגמ' דאמר בג"ו ר"ל בתוך הב"ב גם אני יוצא. והנה הל"ל דקא מדלקת עלי אתתי. רק הוא להורות דלאו דוקא שאשתו מדלקת רק הב"ב מדליקין כיון דיש לשם אשה בודאי לא ילכו לבית אחרים להשתתף כמש"ל לפי' השני ולפי' הב' א"א לומר כן דדוקא אשתו כגופו כמש"ל ולמה לא אמר אתת"י ל"ל דס"ל דוקא אורח מותר להשתתף אבל בבית מיוחד לא מהני שיתוף ולזה אמר בת"ר דנסיב"י אתת"א ויש לי לשם בודאי מקום מיוחד השת"א ודא"י לא לריכ"א דמקודם הי' החשש אפשר ב"ב משתתפין משא"כ כדנסיב והי' לו מקום מיוחד האשה ודאי לא תשתתף כיון דיש לה בית וז"ש בג"ו ביתא"י דוקא כ"ל:

(א) בנ"ח מדקאמ' בכ"ח דהוא מיותר משמע דוקא בכ"ח לאפוקי מפוסקי' דס"ל דגם בנר שבת ויו"ט מחויב לאישתתופי והנה מדקאמר ואפילו"ו אורח ולא קאמר ואורח חייב וכו' משמע לכאורי' דגם בביתו יכול להשתתף עם אחר ח"ש ואפילו"ו אורח. (ב) שהי' רווק ר"ל

שאילתות

ואפילו אורח חייב לאישתתופי בהדי בעה"ב (א) בנ"ח והוא (ב) שהי' רווק אבל יש לו אשה לא צריך (ג) שאנשי ביתו מדליקין בביתו כי הא דאר"ש אכסנאי חייב (ד) בנ"ח ואר"ז (ה) כי הוינן בי' רב הוה מישתתפנא בפריטי בהדי אושפיזאי

ר"ל הא דמחייב לאשתתופי דוקא בשפי' רחוק ויתבאר לקמן אי"ה (ג) שאנשי ביתו וכו' מדכתב שאנשי ביתו

(ו) אושפיזאי כי נסיבנא (ז) אמינא לא צריכנא דמדלקי עלי (ח) בגו ביתי :

משמע אפילו אין אשתו מדלקת בודאי רק הב"ב יוצא ואפילו אין מכוונין להוציאו רק כיון שיש אשה אין משתתפת עם אחרים ובודאי א' מבני הבית ידליק (ד) בנ"ח לכאורה ר"ש בכל אכסנאי קאמר ואפילו נשוי עמש"ל דע"כ לא פליגי אהדדי ר"ז ור"ש וס"ל לגאון דר"ש ג"כ איירי ברווק וא"ש מקודם והוא שהי' רווק וכו' כי הא דאר"ש וכו' להורות דגם ר"ש איירי ברווק דוקא ממילא כן הלכה (ה) כי הוינן וכו' לא העתיק תיבת מריש עמ"ש בגמ' בתיבת מריש דגם הסיפא איירי כד הוה בבי רב וא"כ י"ל דוקא בי רב הי' סומך על אבהו משא"כ באכסנאי לצורכו ממילא י"ל דר"ש איירי באכסנאי נשוי ג"כ ואעפ"כ לא פליג עם ר"ז דהוא איירי באכסנאי לצורכו והגאון ז"ל לא ס"ל זה לסברא ע"כ דילג תיבת מריש דס"ל אפי' לצורכו צ"ל להדליק בנשוי ור"ש איירי באינו נשוי. (ו) אושפיזאי. ובגמ' אושפיזא עמש"ש דוקא אושפיזא שרואה הנ"ח ע"כ דקדק הגאון לתוספת ביאור וכתב אושפיזאי דייקא שאני לשם ורואה הנרות (ז) אמינא לא וכו' ובגמ' ודאי עמש"ש (ח) בגו ביתי ע' ברש"י ועמש"ל :

קיצור פסקיו לפי הנ"ל א' כ"ח אפילו אורח צריך להשתתף (אבל נר שבת ויו"ט א"צ להשתתף כ"ל) וגם בעה"ב בביתו יכול להשתתף עם אחר (אם אין לו נר כ"ל) ב' הא דאורח צריך להשתתף דוקא רווק אבל נשוי א"צ דוודאי מדליקין עליו בביתו (אפילו אם אינו יודע שאשתו בעצמה מדלקת רק אפשר אחר משאר ב"ב). ג' אפילו אכסנאי לדבר הרשות יוכל לסמוך על הדלקת ביתו (ד' הא דמהני שיתוף דוקא ברואה הנ"ח אבל להשתתף ולא יראה הנ"ח לא מהני וצריך להדליק בפ"ע) :

(א) דלא נסיב הוסיף דלא כסי"ב דגם ר"ש איירי בדלא נסיב כמ"ש בשאלתו' דודאי לא יפלוג אר"ז מדלא קאמ' ופליגא דר"ז כמש"ל (ב) דאמר ר"ז כתב בדרך ראי' דבגמ' איתא וא"ר ר"ז. אך הוא כי זה להוכיח פירושו דגם ר"ש הכי ק"ל דאמר ר"ז (ג) הואי

בה"ג

אר"ש אכסנאי (א) דלא נסיב חיי' בנ"ח (ב) דאר"ז מריש כי (ג) הואי בבי' רב הוה משתתפנ' בפריטי בהדי (ד) אושפיזאי כיון (ה) דנסיבי איתתא השתא (ו) ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלאי בגו ביתאי :

בגמ' הויא ועמ"ש במשמעות מריש דאיירי שגם אח"כ הי' בבי' רב והבה"ג פי' מריש ר"ל מבראשית כד הויא טליא עדיין שהייתי בבי' רב והייתי עדיין רק בשנים אעפ"כ הייתי משתתף. (ד) אושפיזאי עמ"ש בשאלתות. (ה) דנסיבי. ובגמ' דנסיב"י אתתא. ובבה"ג שמיע בא להורות דלאו דוקא אשתו דאפי' מדליק אחר מב"ב בשבילו די בכך. (ו) ודאי עמ"ש בגמ' :

פסקי בה"ג א' אורח רווק חייב בנ"ח ויוכל להשתתף בפריטי עם בעה"ב (כשרואה הוא בעצמו הנ"ח ובאם אינו רואה צריך להדליק בפ"ע כ"ל) (וההשתתפות מהני אפילו בהולך לדבר הרשות) ואם הוא נשוי (אפי' הולך לדבר הרשות) סומך אהדלקת ב"ב כיון שאשתו לשם ודאי מדליקין בביתו :

(א) אושפיזאי עמ"ש בשאלתו' ובה"ג (ב) הנה כל דבריו כלשון הגמ' וכאשר תפרש לשון הגמ' כן תפרש דבריו רק השמיט תיבת אתתא כנא' דק"ל דלאו דוקא אשתו. ואפשר ק"ל וכן לבה"ג אפילו מכיר אחר בביתו שיודע שבודאי ידליק סומך עליו. (ג) השדא הנה בנשוי דסומך על אנשי ביתו

הרי"ף

אר"ש אכסנאי חייב בנ"ח אר"ז מריש כי הויא בי' רב הוה משתתפנא בפריטי בהדי (א) אושפיזאי לבתר דנסיבנא וכו' בגו ביתאי (ב) וה"מ דאשתתופי בפריטי היכא דלא פתח בבא לנפשי' אבל אי פתח בבא לנפשי' מחייב לאדלוקי משום (ג) חשדי

אם פתח בכאן בבא לנפשי' לא פי' מה דינו. ונראה דחד דינא אית לשו וצריך להדליק כיון דמשום חשדא הוא ול"ל לפי"ז דאשמעינן רבותא ברווק המשתתף דס"ל באפשר דוקא רווק אורח יכול להשתתף אבל נשוי באין מדליקין עליו בביתו דצריך להדליק לא מהני שיתוף. ולפי"ז רבותא הוא דאפילו רווק דסגי לי' בשיתוף יבאו למיחשדי' ויאמרו דלא אישתתף מכ"ש נשוי דצריך להדליק ולא סגי לי' בשיתוף (אם אין מדליקין עליו בביתו) דודאי יבאו למיחשדי' שאין מדליקין עליו ואעפ"כ אינו מדליק. והנה לפי"ז י"ל דלמד זה דר"ש סתם אמר אכסנאי חייב בנ"ח ולא הזכיר שיתוף ומשמע דלא מהני שיתוף ור"ז אמר דמהני (וא"א לומר דפליגי מדלא קאמר ופליגא דר"ז) ע"כ לומר דר"ז איירי ברווק ור"ש איירי בנשוי, והנה ר"ז פוטר לגמרי בנשוי. י"ל דאיירי ביודע בודאי שמדליקין עליו בביתו אבל באינו יודע חייב להדליק ויפרש לפי"ז תיבת ודאי השתא ודאי לא צריכנא דקא מדלקי וכו' דהי' בטוח באשתו שודאי תדליק משא"כ בשאר ב"ב שאינו בטוח עליהם או אפשר הי' מלוה לה להדליק. ואפשר לומר דס"ל בסיפא דוקי' במשתתף בפריטי דחל עליו חיוב שהדלק' בפוה"ם בבא אינו נפטר בזה משום חשדא משא"כ בנשוי שלא חל עליו החיוב כלל לא חיישינן לחשדא. והנה הדין דפתח בבא לנפשי' כ"ל שלמד הרי"ף ז"ל מדקאמר ר"ז בהדי אושפיזא ולא קאמר משתתפינא בפריטי (יחד עם מי שיהי') או עכ"פ יאמר עם בעה"ב. אך דה"א אפילו יש לו מלון מיוחד מהני שיתוף עם בעל ואדון הבית קמ"ל אושפיזא דייקא. אושפיזא יקרא לשמכניס אורח בביתו ומאכילו ומשקהו ומיישנו משא"כ למי שנותן לו דירה מיוחדת בעל הבית יקרא לו. והנה לפי סברא השני' שכתבנו דבנשוי אפילו פתח בבא לנפשי' א"צ להדליק ידוקדק תיבת ודאי ג"כ דתיבת ודאי מורה בהוסר כל החששות דהשתא ברווק צריך להשתתף בפריטי ובפותח בבא צריך להדליק

להדליק בפ"ע וכדכתיב אמר השתא ודאי אין כאן שום כבוד דלא צריכא כלל אפי' באפתח בבא כ"ל:

פסקי הרי"ף לפי הנ"ל א אפשר ס"ל דברווק דוקא מהני שיתוף אבל לא בנשוי שאין מדליקין עליו בביתו. ב ברווק דמהני שיתוף אם פתח בבא לבפני' לא מהני שיתוף וצריך להדליק בפ"ע. ג נשוי שיודע שמדליקין עליו בביתו א"צ אפילו שיתוף (ובפתח בבא ספק בדבריו):

הר"ן מהו"ה אר"ש אכסנאי אורח אעפ"י שאין לו בית וכו'. הנה לפ"ז מיירי אפי' בפותח בבא. והנה אמר ר"ש חייב בנ"ח אי כוונתו להדליק בפ"ע יחלוק אר"ז ולא משמע הכי כמש"ל. ואי כוונת ר"ש שיתוף הרי בפותח בבא לא מהני שיתוף לדעת הרי"ף וצ"ע דעתו ויש ליישב:

מהו"ה כי הואי וכו' ללמו"ד הור"ה. בתר דאנסיבנא ופעמים שהייתי אכסנאי. הנה לא כתב בסיפא אכסנאי ללמו"ד הור"ה להורות דאפילו בהולך לדבר הרשות סומך על הדלקת ביתו. והיבא מרי"ש יש לפרש באופן אחר כמש"ל:

קיצור פסקיו

א' נראה ספק לדעתו באורח הפותח בבא אם צריך להדליק בפ"ע ולא מהני שיתוף.

ב' אורח נשוי אפילו הולך לדבר הרשות סומך על הדלקת ב"ב וא"צ אפילו שיתוף:

השי"ג אות ד' לשון ריא"ז אם הוא בין הגוים הגם דמדליקין עליו בביתו ולא פתח בכאן בבא צריך להדליק (ועמש"ל דנפקא מהיבת אושפיזא ועמ"ש ברי"ף):

הרמב"ם

אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו א"צ להדליק עליו במקום שנתארח בו (א) אין לו בית להדליק עליו בו צריך להדליק במקום שנתארח בו ומשתתף עמהן (ב) בממון ואם הי' לו (בכאן) בית בפ"ע אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך להדליק בבית שהוא בו מפני העוברין:

(א) אין לו בית וכו' הנה התחיל אור"ח שמדליקין עליו וכו' וסיים אי"ן ל"ו בי"ת והוא אינו דבר והפוכו. וכ"ל דהכי ס"ל דוקא אורח שמדליקין עליו ודאי בביתו כגון שיש לו לשם ב"ב בבית מיוחד א"כ בודאי כל הב"ב לא השתתפו עם אחרים דאינם יוצאי' בזה דישאר בית בלא נר ויהי' חסד ובודאי הדליקו בבית המיוחד וגם הוא יוצא בזה אבל אם אין לו בית מיוחד לב"ב אינו ודאי שהדליקו ב"ב דאפשר השתתפו צריך הוא ג"כ להשתתף בכאן. ונראה מלשונו דדוקא להשתתף אבל לא ידליק בפ"ע משום ברכה לבטלה כיון דספק הוא דאפשר הדליקו בביתו. ולמד זה מדר"ז דהי' משתתף בפריטי דקשה למה לא עשה מצוה מ"מ להדליק. גם קשה היבא ודאי לא צריכא משמע דמקודם הי' בספק אם צריך ע"כ פי' דכשהי' רווק לו הי' לא בית מיוחד והי' ספק אפשר ב"ב השתתפו עם אחרים משא"כ אח"כ כד נסיב אתתא הי' לו בודאי חדר מיוחד. אז אמר ודאי לא צריכא דודאי לא השתתפו דאינם יוצאין כיון דישאר הבית בלא נר ואיכא חסדא וכשהי' רווק הי' רק משתתף ולא הדליק משום ברכה מספק. לפי המשנה הזה ממילא נשמע דבבית מיוחד לא מהני שיתוף ממילא ה"ה אורח בבית מיוחד. והנה הרה"מ כתב דלמד זה מחצר שיש לו ב' פתחין. הנה לשם אם ב' הפתחים הם מרוח אחת א"צ להדליק וכאן לא חילקו הרי"ף והרמב"ם ולפמ"ש יונח. דהנה ר"ז כדכתיב אמר השתא ודאי לא צריכא מכיון דודאי הכירו לעצמם ב"ב חדר מיוחד לא השתתפו עם אחרים וקשה דלמא שהוא חדר שפתחו מרוח אחת עם החדר האחר ע"כ צ"ל דלא מהני והא דבחצר שיש לו ב' פתחים מהני הוא דוקא כשיחקרו העוברים ויתוודע שאמת הוא שהוא של אדם אחד משא"כ כשיחקרו ויתוודע להם שהוא דירת ב' ב"ב. והנה לפ"ז הגם דהרי"ף ז"ל כתב וה"מ דאשתתפו בפריטי וכו' דקאי לכאורה רק אאורח שאין מדליקין עליו למד רבינו דגם במדליקין עליו בביתו לא מהני היכא דפתח בבא דהיא היא והבן (ב) בשמן ובגמ' בפריטי עמש"ם. ונרא' שדעת רבינו שצריך להוסיף שמן: ולפ"ז יצא לנו מדברי רבינו (א) אורח שיש בביתו לב"ב חדר בפ"ע ובכאן אין לו חדר מיוחד אפילו שיתוף לא צריך דב"ב ודאי הדליקו עליו דהם ג"כ אינם יוצאין בשיתוף כיון דיש להם חדר מיוחד (ב) אין לב"ב חדר מיוחד והוא ג"כ אין לו חדר מיוחד ישתתף ולא ידליק מספק ברכה (ג) יש לו בכאן חדר מיוחד הגם דמדליקין עליו בודאי בביתו צריך להדליק בפ"ע. (ד) (נראה דעת רבינו דאם האורח משתתף צריך הבעה"ב להוסיף שמן):

הרא"ש

אר"ש אכסנאי חייב בנ"ח ואינו יוצא בנרו של (א) בעה"ב דלא הוה בכלל (ב) איש ואשתו. ואר"ז וכו' עד משום (ג) חסדא:

(א) בעה"ב ר"ל בלא השתתפות (ב) איש ואשתו לא נזכר בגמ' רק אי"ם ובית"ו והרא"ש קמפרש מדלא קאמר לשם נר א' לבית משמע דוקא אי"ם ובית"ו היינו אשת"ו וכן שני אנשים המיוחדים אתו כמו אשתו דהיינו בניו ומשרתיו. והנה לפ"ז נראה כדעת הרה"מ דבחלוקין בעיסתן בעינן נר לכל אחד מדינא. והנה צ"ל לר"ם לאשמועינן באכסנאי דוקא צ"ל אפילו האכסנאי סומך על שלחן בעה"ב (ג) השדא הכל כמו ברי"ף וכאשר תפרש ברי"ף כן תפרשהו:

ריו"ן

אכסנאי שמתאכסן בבית בעל הבית צריך לפרוע (א) שום דבר בשמן של נ"ח ואם יש לו פתח בפ"ע צריך להדליק משו' חשד ולא די לו לפרוע בשמן וכ"ז מיירי באדם שאינו נשוי ואין מדליקין עליו (ב) בתוך ביתו. אבל אם מדליקין עליו (ג) בתוך ביתו (ד) א"צ לא להדליק ולא לפרוע בשמן (לעיל כתב אכסנאי שנשתתף בפרוטו' צריך לצאת ולראות כדי

(א) שום דבר משמע אפילו דבר מועט (ב) בתוך ביתו נרא' מלשונו דכתב וא"ין מדליקי"ן וכו' ולא כתב דאי"ן וכו' משמע אפילו אינו נשוי כשיודע שמדליקין עליו שפיר דמי (ג) בתוך ביתו אפילו באינו נשוי כ"ל (ד) א"צ וכו' מסידור לשונו משמע כשמדליקין בביתו אפי' פתח בכאן בבא לבפני' א"צ להדליק וכמו שפירשנו לחד פירוש' ברי"ף ודלא כרמב"ם

חידושי מהרצ"א

(ה) שיברך ר"ל בליל א' גם וזמן ובשאר הלילות גם כדין הרואה נ"ח ומשמע שם מדבריו אפי' הדליקו עליו בביתו יברך על הראי' ולפ"ז אם הוא אכסנאי בין הגוים צריך להדליק ע"ש: (ט) שיברך.

קיצור פסקיו לפי הנ"ל. א המתאכסן בבית בעה"ב (יהודי) ישתתף עמו (בדבר מועט) בשמן ויוצא וצריך לראות ולברך הברכות כדין הרואה' נ"ח. ב אם יש להאורח פתח בפ"ע צריך להדליק בפ"ע. ג אם יודע שמדליקין עליו בתוך ביתו (אפילו אינו נשוי) א"צ אפילו להשתתף (ואפילו יש לו בכאן פתח בפ"ע כ"ל) אבל צריך לראות הנרות ולברך על הראי' (ממילא אם הוא בין הגוים שאינו רואה נ"ח אפילו מדליקין בביתו צריך להדליק):

(א) להדליק משמע מצוה מ"ה שידליק בפ"ע ולא להשתתף ועמ"ש ברמב"ם (ב) שגי מדלא ביאר כרא' באפשר דס"ל דבעה"ב א"צ להוסיף שמן ואינו מוכרח כ"כ (ג) מדליקין עליו וכו' כרא' אפי' אין לו אשה בביתו רק יודע שאחרים מב"ב מדליקין עליו (ד) א"צ יותר. משמע באם רוצה להחמיר רשא' ולא מיקרי ברכי' לבטל' (ה) עליו בביתו ולא וכו' דס"ל דהרי"ף ורמב"ם ל"פ וכ"א כתב בחד דינא וה"ה לשני ועמ"ש בדברית' (ו) להדליק. בחדר השינה (ז) בנר א' רצ"ל בהדלקה אחת (ח) לאדלוקי מן הדין:

קיצור פסקיו לפי הנ"ל א' אורח אינו יוצא בשל בעה"ב זולת אם יתן לו דבר מה להשתתף (והבעה"ב א"צ להוסיף שמן ואם ירצה שהאורח לעשות מצו' מ"ה ידליק בפ"ע ואין בזה ברכה לבטלה) ב אם יודע שמדליקין עליו ב"ב בביתו (אפי' אין לו אשה לשם) א"צ אפי' שיתוף (ואם רוצ' להחמיר ידליק בפ"ע כ"ל) ג אם יש להאורח בכאן פתח בפ"ע הגם דמדליקין עליו בביתו לא מהני אפילו שיתוף רק ידליק בפ"ע אפתחו ד מי שהוא ישן בחדר א' ואוכל

טור תרע"ז

אכסנאי חייב (א) להדליק בפ"ע ואינו יוצא בשל בעה"ב ומיהו בפרוטה שיתן לו וישתתף עמו (ב) שגי ואם (ג) מדליקין עליו בביתו (ד) א"צ יותר ואם יש לו פתח פתוח לעצמו אינו יוצא במה שמדליקין (ה) עליו בביתו ולא במה שישתתף עם בעה"ב אלא צריך להדליק בפתחו. כ' א"א הרא"ש ז"ל בתשובו'. בן האוכל אצל אביו או האוכל אצל חבירו ויש לו בית מיוחד לשינ' צריך (ו) להדליק שכיון שיש לו בית מיוחד לשינה והעולם רואין אותו נכנס ויוצא בו איכא חשדא אם אינו מדליק שאין העולם יודעין שאוכל במ"א ואפי' לדידן שאנו מדליקין בפני' ומשמשא בני חצר יודעין שאוכל במ"א אפ"ה שייך חשד כי השכני' עוברי' ושבי' לפני פתח הבית ורואי' שאינו מדליק ע"כ. כתב רב שר שלום אכסים הרבה הדרים בחצר אחת שורת הדין שמשתתפין כולן בשמן ויוצאים כולם (ז) בנר א' אבל להידור מצוה כאו"א מדליק לעצמו ע"פ ביתו ואי' פתח חד בבא לנפשי' חייב (ח) לאדלוקי משום חשדא:

בבית אחר אצל חבירו או בן אצל אביו צריך להדליק בחדר השינה ה מן הדין מהני שיתוף אפי' למי שהוא בביתו דהיינו כמה אנשים בבית (חלוקין בעיסקן) ישתתפו וידליקו הדלקה אחת (כפי צורך הלילה) אך משום הידור ידליק כ"א בפ"ע אבל ב' ב"ב שיש לכ"א חדר מיוחד אף הדין צריך כ"א להדליק בפ"ע. ב"י מהו"ה אכסנאי וכו' כתב המרדכי ומ"מ צריך לראות וכו' רצ"ל ויברך על הראי' כדין:

מהו"ה כתב בתה"ד דאכסנאי וכו' אם רצה להדליק וכו' ול"נ דאין לסמוך ע"ז לברך ברכה שא"צ עכ"ל הנה לכאורה דבריו תמוהין מאד דמאי ברכה שא"צ איכא הא אפי' הי' בביתו הידור מצוה הוא שידליק כ"א בפ"ע (ובאמת מרן בד"מ חלק עליו) אבל אנחנו בעניינו אשכחנא פתרי לדבריו הטהורים דמוכח כדבריו בגמ'. דר"ז אמר מרי"ש כי הוינא בבי' רב משתתפינא בפריטי וכו' כ"י נסיבנא אמינא השתא ודאי וכו'. דקשה ע"ז. א וכי ס"ד דר"ז לא יעשה כמהדרין להדליק בפ"ע ולא להשתתף ודוחק לומר דהי' עני כ"כ (ובפרט לדעת הסוברים דההשתתפות צריך להיות כשיעור שמן הנצרך להדלקה) ב השתא ודאי וכו' תיבת ודאי משמע דמקודם לכן הי' לו איזה ספק. ג מאי אשמועי' ר"ז במאי דקאמר מרים הוינא משתתף וכו' אם אשמיענו דשיתוף מהני. קשה לדעת רב שר שלום שהביא הטור דשיתוף מהני גם בביתו הל"ל לאשמועי' רבותא דגם בביתו מהני שיתוף. ע"כ צ"ל דאין כוונתו לאשמועי' דמהני שיתוף דזה הי' דין ידוע בפשיטות אצלם. וא"כ לא הי"ל לאשמועי' רק כי נסיבנא אמינא לא צריכנא וכו' ע"כ צ"ל דר"ז ה"ק מרים כי הוינא בבי' רב (ולא הי' לי עדיין אשה ואז הייתי מסופק אם מדליקין עלי בביתי אז משום הספק לא הייתי מדליק בעצמי מחשש ברכי' לבטל' רק) משתתפינא בפרוטי' (הגם שהי' בודאי רוצ' לעשות מצו' מ"ה להדליק בפ"ע) כי נסיבנא אמינא השתא ודאי וכו' כי מקודם הי' מסופק ממילא נשמע לפ"ז דאם מדליקין בביתו והוא נ"כ מדליק בברכי' הוה ברכי' לבטלה. והנה טעמא בעי דאפי' הי' בביתו ורוצה להיות מהמהדרין מי ימחה בידו. וכד מעיינת ברמב"ם בדין מהדרין הרא"ה כוונתו שגם המהדרין לא יברך רק הבעה"ב וידליק נר בשביל כ"א מבני הבי' (עמש"ם מהיכן יצא לו להרמב"ם זה) ואפי' לדעת שאר הפוסקים שסוברי' שכ"א יברך בפ"ע היינו דוקא כשהם בביתם ויודעין שכ"א מדליק בפ"ע כ"א מכוין רק להוציא א"ע ולא את חבירו משא"כ כשהוא אינו בביתו ואינם יודעים הב"ב אם הוא מדליק מכוונים להוציאו וממילא יוצא כיון שכך היתה התקנה אפי' אינו שומע יוצא. ואח"כ אם הוא מדליק הוה ברכי' לבטלה ואפי' ידליקו בשתיקה בלא כוונ' י"ל שיצא ממילא מתקנת חכמים שתקנו שאכסנאי יוצא בנר ביתו משא"כ כשהוא בביתו תיקנו דאם ירצה לעשות הידור יכול לברך וי"ל הטעם דתיקנו כן דיוצא ממילא דדלמא יארע פעם א' שיהי' בדרך ולא יהי' לו נ"ח. וגם י"ל. דהנה חכמים בעו למיעבד הידור

שיעור למצוה לפרסם הנס ביותר ממילא כשהוא בביתו יש יותר שיעור כשמדליקין כ"כ נרות כחשבון ב"א שבבית. משא"כ כשאינו בביתו מהו שיעור יש. ובכאן במקום שהוא משאכסן לא מיקרי שיעור כיון שהוא אינו מכלל בני בית כ"ל:

חידושי הדינים בקיצור א' אכסנאי המשתתף צריך לראות הנרות

ולברך כדין הרואה נ"ח ב אם הוא בין הגוים שאינו רואה נ"ח הנס דמדליקין עליו בביתו צריך להדליק. ג בשם הרשב"א בן הסומך ע"ש אביו הנה שיש לו בית מיוחד א"צ להדליק רק להשתתף ד' באינו סומך והוא דר אצל אביו בבית מהני שיתוף. ה אכסנאי שמדליקין עליו בודאי בביתו לא יחמיר להדליק בפ"ע בבית מלונו אלא בעש"ב דהוה ברכה לבטלה:

חידושי דינים ממרן הד"מ א' בזה"ז ידליק במקום שאוכל

לא במקום ששוכב ב' אורח שמדליקין עליו בביתו אם ירצה להדליק מותר לברך וכן המנהג: ג' גם בזה"ז מהני שיתוף לאורח: ב"ח מהו"ה אכסנאי וכו' כתב באגודה וכו' וטעמו דאם לא ניכר וכו' נראה דבשיתוף כשמוסיף הוא שפיר ניכר כמו בהדלקה ועמ"ש לקמן:

מהו"ה ואם יש לו פתח וכו' כך פסק הרי"ף ופי' הרמב"ם דאף כשמדליקין עליו בביתו וכו'. הנה הרמב"ם לא כתב הדין רק במדליקין בביתו לא מהני אם יש לו פתח וכו'. והנה לפמ"ש הב"ח ז"ל לעיל דבשיתוף כשמוסיף שמן שוה היכר י"ל דבשיתוף יוצא. ובר"יף ז"ל משמע רק דשיתוף לא מהני ברווק דוקא ויש לפרש באין מדליק בביתו דוקא. וא"כ כ"א אמר דין אחר ופליגי. אבל הרה"מ ולח"מ פירשו כמרן הב"ח ז"ל:

מהו"ה ומ"ש הרא"ש ואפי' וכו' ואעפ"י שצריך לכתחילה לעמוד אצל מי שמדליק עליו וכו' לא ידעתי שורש הדין מקומו אי':

חידושי דינים ממרן הב"ח א' אורח המשתתף צריך שבעה"ב לשוסיף

שמן ואפי' מעט סגי ב' לדידן שמדליקין בפנים מדליק בחדר שאוכל לא בחדר ששוכב. ג אם אוכל בבית אחר באקראי צריך לילך לביתו להדליק ואם יודע שאשתו מדלקת א"צ רק יברך כאן על הראי' ואעפ"כ מצוה בו וכו' ד לכתחילה צריך לעמוד אצל מי שמדליק עליו:

(א) בפתחו ולא מהני שיתוף (ב) בעה"ב. הדין הלזה נלקח מתשובת הרא"ש והנה הרא"ש לא כתב לשם רק בן האוכל אצל אביו או מי שאוכל בבית חבירו. אבל שקיצורי הוא כך. שעיקר

ש"ע תרע"ז ס"א אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבעה"ב להשתתף עמו בשמן של נ"ח ואם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק (א) בפתחו אעפ"י שאוכל בית אינו

דירתם בעיר שהוא וכן נכנסים משא"כ אכסנאי באקראי. יש לומר שמא דהחמיר הרי"ף ורמב"ם בפתח בבא לנפשי' להדליק בפ"ע. זה דוקא עכ"פ כשהוא בתמידות עפ"י הרוב במלונו

מיוחד אלא לשינה והוא אוכל אצל (ב) בעה"ב. וה"ה לבן שאוכל אצל אביו. הג"ה וי"א דבזה"ז שמדליקין בפנים ממש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו:

שמיוחד כ"ז שהוא בעיר ההוא שנתאכסן משא"כ כשהולך רק לישן כיון דהוא רק אורח לשעה א"צ להדליק במלונו וכן לדעת מרן מהרמ"א דהעיקר החדר שאוכל ולמד מתשובת הרשב"א י"ל ג"כ דזה רק בדר בעיר אבל אורח בעינן דוקא אוכל ושוכב אז ידליק בפ"ע. ע"כ צ"ע מנין להם זה הדין. גם מהטור משמע כמש"כ דכתב בזה"ל. צריך להדליק בפתחו כתב א"א הרא"ש וכו' ולא כתב בוא"ו ובת"ב א"א וכו' משמע דדברי הרא"ש הוא ענין אחר בפ"ע גם הרא"ש בפסקיו הביא דין האורח בפתח בבא וכו' ולא כתב דסגי בשוכב:

(ג) לחינוך. לא ידעתי סיבת סמיכות זה הדין לכאן. ובאמת מרן מהרמ"א כתבו בתרע"ה וכ"ל דהסמיכו לכאן דנלמוד בגמ' מדין הקודם. והוא באופן זה דהכא ר"ז אמר מריש כי הוינא בבי' רב וכו' כי נסיבנא אמינא וכו' ופירש"י. כי נסיבנא ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה. בא לדייק תיבת מריש דמיותר להורות דגם בסיפא מיירי שהי' בבי' רב כמש"ל. ממילא לפ"ז

ב קטן שהגיע (ג) לחינוך צריך להדליק. ג' י"א אעפ"י שמדליקין עליו בביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל ידליק (ד) בברכות. הג"ה כי חייב לראות הנרות (ה) וכן נוהגין ואפי' אם הוא אצל יהודים ורואה הנרות אם רוצה להחמיר ע"ע ולהדליק בפ"ע מדליק ומברך עליהם וכן נוהגין:

דוקא אכסנאי לדבר מצוה מקילינן בשיתוף משא"כ אכסנאי לדבר הרשות צריך להדליק בפ"ע אפי' מדליקין עליו בביתו. זה מה שנ"ל לדעת רש"י. והנה מרן ז"ל לא ס"ל כך ואדרבא ס"ל דאסור להחמיר להדליק בפ"ע וכתבנו הוכחתו בב"י. וא"כ לפ"ד קשה תיבת מריש ול"ל דה"ק מריש כי הוינא בבי' רב ר"ל כשהייתי מתחיל לילך לבי' רב דהיינו שהייתי עדיין קטן אעפי"כ משתתפינא וכו' נ"ל (ד) בברכות. אמר זה דה"א כיון דאין החיוב מוטל עליו רק לראות ה"א דידליק ולא יברך רק אראי' דהיינו ש"ם וזמן קמ"ל בברכו"ת דיברך גם להדליק (ה) הנרות. מרן הוסיף הג"ה זאת. להורות דגם במשתתף עם ישראל צריך לראות הנרות וכן במדליקין עליו בביתו צריך לראות בכאן:

קיצור הפסקים א' אכסנאי משתתף עם בעה"ב (וצריך להביט בנרות ויברך אראי' כדין הרואה) וכשיש לו פתח פתוח בפ"ע במלונו (לדעת מרן המחבר בחדר ששוכב שם. ולדעת מרן מהרמ"א בזה"ז בחדר שאוכל שם) צריך להדליק בפ"ע וכן בן האוכל אצל אביו ויש לו חדר מיוחד ב ביודע האורח שמדליקין עליו בביתו אפי' שיתוף

חידושי מהרצ"א

שיתוף א"צ ורק צריך לראות כ"ח ויברך ארא"י כדין (ואם יש להאורח בכאן מלון נראה דמספקא למרן הב"י בש"ע מדלא הביאו ועמ"ש ברי"ף ורמב"ם וכ"ל דידליק ולא יברך להדליק רק גם וזמן) ג' קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק למהדרין (ואם הוא אורח ישתתף) ד' אם הוא אורח בין הגוים אעפ"י שמדליקין עליו בביתו ידליק ויברך (כל הברכות) ה' אפי' מדליקין עליו בביתו אם רוצה להחמיר להדליק ידליק ויברך לדעת רמ"א משא"כ לדעת מרן המשביר בב"י :

ט"ז סק"א צריך וכו' ומסיק בת"ח דשפיר נק' בכלל המהדרין דכי היכי דיש הידור

בנר לכ"א בבית א' ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בב' מקומות וכו' לפ"ד לא ידעתי למה הוצרך דוקא לומר בב' מקומות כפי הנראה תיקון שהידור שידליק כ"א בפ"ע הוא ג"כ באיש ואשתו שביהם בביתם הוה ג"כ הידור שידליק כ"א בפ"ע וכ"כ מרמב"ם עיי"ש ומהרש"ל דכתב ואיש ואשתו בודאי מספיק להם נר א' (העתיקו בט"ז בסמוך) אפשר לא כתב כן רק לפי הפלוגתא אי מהדרין מ"ה עבדי כמהדרין אי לא. לזה כתב דאיש ואשתו בודאי יש לסמוך אדיעה זו דהמהדרין מ"ה לא יעשו כמהדרין כ"ל :

שם וה"כ בדבר זה וכש"כ הוא כיון שאינו אלא אשתו ואינו שומע הברכה שיוכל לומר איני

יוצא בברכת אשתי שלא בפני דהא דעת שומע ומשמיע בעינן וכו' כבר כתבנו עניות דעתינו בזה לדעת הב"י דודאי לאו כל כמיניי' דהכא בנר א' קגי' לכל ב"ב אפילו אינם עומדים שם כולם ולא בעינן שומע ומשמיע גם כיון דעתם לא בעינן והא דתיקנו שידליק כ"א להידור זה הי' התקנ' כשיש הידור דהיינו שמדליקין כמנין ב"א שבבית כעת משא"כ להדליק בלא הידור ובכאן כ"ש שהאורח יהדר שלא במקומו דלאו הידור מיקרי כיון דאין מפורסם דירתו לשם והוא יוצא בע"כ בהדלקת אשתו כ"ש לברך כיון דליכא הידור ובפרט לדעת הרמב"ם דנראה דעתו דגם המהדרין בביתם לא יברך כ"א הבעה"ב וידליק בשביל כ"א (ועמ"ש בב"י מהיכן נפקא לי' קברא זו) :

פסקי הט"ז א' הסכים לדעת מרן מהרמ"א דגם שמדליקין עליו בביתו אם

רצה להחמיר ידליק ויברך. ב' עיקר הוא לדידן החדר שאוכל רק אם אוכל באקראי בבית אחר מחויב כ"לך לביתו ולהדליק או ללוות לב"ב להדליק:

מג"א כתב בתשובת וכו' כי רש"ל מי שלא ידע וכו' ודבריו אינם מוכרחים

לכן אין לברך. ולי שקטן נראה דכיון דמיוב מוטל אקרקפתא דגברא זה להדליק מתקנת הכמז"ל הנה כל ברכת כ"ח הוא מתקנת חכז"ל ומ"ש זה מזה ע"כ פסק מהרש"ל דיברך :

סק"ג לעצמו והאידנא וכו' מדליקין (דיכי מהרי"ו) ודוקא כשאוכל וכו'. בפרמ"ג מפרש

דבריו דמציא מ"ש מהרי"ו דהאידנא לא מהני שיתוף רק ידליק האורח בפ"ע וכתב עליו המג"א דכוונת מהרי"ו הוא ג"כ דוקא כשאוכל בחדר

מיוחד דבזמן התלמוד הי' די בשיתוף שהיו מדליקין בחוץ משא"כ כעת :

סק"ד להדליק בפתחו וכיון וכו' כמ"ש. בס' הרע"א במדליק בב' פתחים מפני החשד א"צ לברך רק באחד :

שם ויש לחלק. דשם הגם דחכז"ל הטילו עליו להדליק בפתח הב' כיון שכבר בירך על תקנת חכמז"ל בפתח הא' א"צ לברך על הב' משא"כ בכאן שלא בירך עדיין על תקנת חכז"ל:

שם עס"ג בהג"ה אם רוצה להחמיר יברך :

סק"ה לבן וכו' אבל בקביעות וכו' זהו לדין התלמוד ולדידן עיקר תליא באכילה. פרמ"ג ופשוט:

סק"ו וי"א וכו' אף הרא"ם מודה בזה דהוא מיירי רק בזמן שמדליקין בחוץ עיין בד"מ ובב"ח ובט"ז כאן :

סק"ז ועי' סי' ת"ע ס"ז. לענין מדידת עירוב שמודדין ממקום שאוכלין ואם התלמידים

אוכלין באקראי אצל בעה"ב אין מודדין אלא ממקום שיכנס דאכילתם הוא אקראי :

סק"ח קטן אפשר דמיירי שיש לו בית כמ"ש רסי' תרע"א. רצ"ל דכתב אפי' רבים

בני הבית סגי בהדלקה אחת ' וא"כ ע"כ הכא מיירי בקטן שיש לו בית מיוחד וכ"ל באפשר דמיירי בקטן אורח עמ"ש בדברי הש"ע :

סק"ט אם רוצה וכו' ומשום ברכה לבטלה ליכא וכו' עמ"ש בש"ע :

פסקי המג"א א' בחורים הסמוכים על שלחן בעה"ב מדינא א"צ להדליק

רק ברוצים להיות ממהדרין וכשאוכלין בפ"ע צריכין מדינא להדליק. ב' מי שלא ידע שהדליקו עליו בביתו ובא בלילה לביתו ידליק ולא יברך ג' כשהאורח משתתף עם בעה"ב צריך שבעה"ב להוסיף מעט שמן. ד' אפי' אינו נותן האורח מעות רק הבעה"ב נותן לו במתנה שפיר דמי (ונראה ג"כ שצריך להוסיף). ה' הא דהאורח צריך להדליק כשיש לו פתח בפ"ע אפי' הפתח לצד פתח בעה"ב. [ו'] בזה"ז כשהאורח אוכל בחדר בפ"ע לא מהני שיתוף וצריך להדליק. ז נראה דעתו דגם כשמדליק מפני החשד צריך לברך. ח' מי שאוכל בבית חבירו באקראי צריך לילך לביתו להדליק או אשתו תדליק עליו ומ"מ מלוה בו. ט' קטן שהגיע לחינוך כשיש לו בית מיוחד מדליק ובאין לו בית אפי' לדידן א"צ להדליק :

פסקי הפרמ"ג א' צריך האכסנאי לשמוע הברכות מבעה"ב דאם לא ישמע צריך

לברך על הראי' (וכ"ל דזה באכסנאי המשתתף אבל במדליקין עליו בביתו ביותר יש מלוה כשלא ישמע כדי שיהי' יכול לברך על הראי' להזכיר ניסי הש"ת. אבל לעיקר הדין כ"ל דאפי' במשתתף יהפוך פניו בשעת הדלק' ולא יראי' אור הנרות ויכוין שלא לצאת בברכת בעה"ב רק בברכת להדלי"ק ואחר גמר ההדלקה יהפוך פניו ויברך גם. וזמן בלילה הא' וכמדומה שזה כבוד למלוה ואין בזה חשש ספק ברכה. אבל לא לקבוע הלכה באתי) ב' שני ב"ב בחדר וחלוקין בעיסתן לי"ע אם יכולין להשתתף (לי נראה לדעת רב שר שלום בטור מותרין .

מותרין רק להידור ידליק כ"א ועמ"ש בגמ' בדברי ר"ז כי נסיבנא אתתא דוקא שאין דרכי' להשתתף משא"כ שאר ב"ב אפשר ישתתפו עיי"ש) ג' בן סמוך על שלחן אביו הגם שיש לו חדר מיוחד לשינה מדינא א"צ להדליק בפ"ע רק להיות מהמהדרין והנח בל"ע :

בעט"ז שומא פנוי שאין מדליקין עליו בביתו חייב להשתתף (והוא פשוט וכעין דמדומי' ראי' מרב ששת דמאור עינים הוא ואמר אכסנאי חייב בנ"ח) :

בה"ט א' שאורח המשתתף מהני דבר מועט ואפי' נותן לו בעה"ב במתנה שרי וצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן (עיין בב"ח טעם ההוספה משום היכרא הוא א"כ מי שיש לו נר מיוחד לחנוכ' וממלאו שמן בכל לילה הגם דהוא יותר משיעו' ליכא היכרא לאורח ואינו יוצא נ"ל) ב בחורים שאוכלים משלהם צריכין להשתתף ואם אוכלי' משל בעה"ב א"צ רק מטעם הידור ג מי שאוכל בבית חבירו באקראי ילך לביתו להדליק או ילוה לב"ב ד מי שמדליקין עליו בביתו והוא רוצ' להחמי' ע"ע ולהדליק דעתו שלא לברך. והנה גם אנחנו נהגנו פנים לדברי הב"י דהוה ברכ' שא"צ. אבל אעפ"כ נרא' אם משתדל שלא יראה כ"א של אחרים יש פנים שידליק ויברך כיון שמחויב בראי'. ובלא"ז נ"ל לדידן שהמנהג שמדליק האורח בפ"ע וכ"א לוקח לדרכו נרות חנוכ' ויודעין קב"ב ושוב אין מוציאין אותו א"כ לא מיקרי מדליקין עליו בביתו נ"ל. ה אם הי' מסופק אם הדליקו עליו בביתו ובא לביתו ונתוודע לו שהדליקו אעפ"כ מדליק בלא ברכה (הנה הדין הזה הוא מרש"ל ואעפ"כ לי הקטן נראה דיכול לברך כיון שכבר חל עליו תקנת חכמז"ל שתקנו דבספק ידליק ובכל מצות כ"א הוא מן תקנת חכמז"ל הם אמרו והם אמרו ובפרט לפמ"ש בסמוך לדידן בודאי יכול לברך אבל לא לקבוע הלכ' באתי) :

(א) שאנו וכו' הנה ס"ל דדעת הרא"ש דשינ' תליא מלתא הוא גם לדידן והפוסקי' לא כתבו כן עי' בד"מ ובב"ח ובמג"א (ב) שיכוין וכו' לפי"ז צריך שיכוין קודם שקיעת החמה דאל"כ דלמא כבר הדליקו ומאי דהוה הוה. (ג) אפי' וכו' הנה בש"ג ובכל הפוסקים שכתבו זה הדין לא כתבו רק אם הוא בין הגוים שא"א לו כלל לראות נ"ח אבל אם הוא בעיר שישראל דרין שאפשר לראות הגם שהוא לן בבית גוי א"צ להדליק ולא ידעתי מנין הוציא הרב זה הדין בלן .

לבוש תרע"ז

אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו חייב להדליק בפ"ע ואינו יוצא בשל בעה"ב ומיהו בפרוטה שיתן לו וישתתף עמו סגי ואם מדליקין עליו בביתו א"צ להדליק ואם יש לו פתח פתוח לעצמו אינו יוצא במה שמדליקין וכו' ולא במה שישתתף וכו' אלא צריך להדליק בפתחו משום חשדא ואפי' אותו הפתח אינו מיוחד לו אלא לשינה והוא אוכל וכו' בן האוכל אצל אביו וישן בבית אחר צריך להדליק שם וכו' ואפילו לדידן (א) שאנו מדליקין בפנים וכו'. וי"א דבזה"ז

והנה אשכחנא פתרי' מסגנו' דהרב דקדק שאמר ר"ז משתתפינא בפריטי בהד"י אושפיז"א למה דוקא בהד"י אושפיזא ובפרט הבה"ג והרי"ף כתבו אושפיזאי ואח"כ אמר כי נסיבנא אמינא השת"א ודאי הנך ב"ת השת"א ודאי מיותרין. דהל' הזה משמע דחוץ התחדשות הנשואין עוד יצורף איזה פנים להיתר ע"כ השת"א ודאי וכו' והבן. לזה נ"ל דקאמר בהד"י אושפיז"א משום שיפא דגם בשיפא איירי שהי' בבית אושפיזא המיוחד לו דהיינו ישראל ע"כ אמר השת"א ודאי כיון דהכי נשוי והכי בבית ישראל ודאי ל"צ משא"כ בחסר תנאי אחד. ממילא משמע מזה דאפי' הוא בין ישראל ולן בבית גוי צריך להדליק (ד) ההולך וכו' לדעתי עוד משכחת לה אפילו לן בבית יהודים ובא בתוך הלילה שכבר כבו הנרות :

שאנו מדליקין בפנים וכו' ידליק במקום שאוכל וכן אנו נוהגין אכסנאי שמדליקין עליו בביתו ורצה להחמיר וכו' ולהדליק וכו' הרשות בידו ובלבד (ב) שיכוין במחשבתו קודם שעת הדלק' שלא ירצ' לצאת וכו'. ב' הלן בבית גוי (ג) אפי' אין לו שם חדר מיוחד או הלן ביער או (ד) ההולך בספינה צריך להדליק שם ולברך אעפ"י שמדליקין עליו בביתו ולא דמי לאכסנאי דאמרינן אם מדליקין עליו בביתו לא בעי לאישתתופי דהאי התם יש פ"כ בהדלקת אושפיזו ישראל שרואה גם הוא את הנרות וזוכר את הנס אבל כשהוא בין הגוים או במקום שאין בו יהודים וכו' צריך הוא להדליק וכו' ג' שורת הדין כו' עד מדליק בפ"ע ומברך :

קיצור פסקיו א' אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו חייב להדליק וסגי בשיתוף בפרוטה עם בעה"ב. ב' אם יש לו פתח פתוח לעצמו שאוכל שם לא מהני שיתוף וידליק בפ"ע: ג' וכן בן אצל אביו אם אוכל בפתח מיוחד הגם שאוכל משל אביו. ד' אם מדליקין על האורח בביתו א"צ להשתתף בכאן אבל בפתח מיוחד כנ"ל צריך להדליק. ה' אורח שמדליקין עליו בביתו ורוצה להדליק בפ"ע יכוין (קודם שקה"ח) שלא לצאת בשל ביתו וידליק ויברך. ו' הלן בבית גוי (אפי' יש בעיר יהודים אחרים לדעתו) או ביער ובספינה (או הבא לעיר שכבר כבו הנרות כנ"ל) צריך להדליק ולברך. ז' מן הדין אפילו אנשים הרבה דרים בבית א' יכולין להשתתף ולצאת בהדלקה אחת ומשום הידור מדליק כ"א בפ"ע ואפילו בן אצל אביו ואפילו קטן שהגיע לחינוך ויכול כ"א לברך :

פסקי הא"ר

א' גם בזה"ז מהני שיתוף ובעה"ב צריך להוסיף מעט שמן (עיי"ש טעמו משום דבעינן שיעור ח"ש ממון בעה"ב וטעם זה יש לדחות. ולומר כיון דמשתתף עמו מכלל ב"ב יחשב והוי נר איש וביתו). ב' גם מתנה מהני. ג' אם אוכל באקראי בבית חבירו .

חבירו שלוח ע"ש שילך לביתו וידליק או הדליק אשתו והוא יברך בכאן על הראי' ואם שמע הברכות מבעה"ב ועונה אמן (ונתכוין לצאת) ובעה"ב כיון שהוציאו א"צ לברך. ד הגה שמדליקין בביתו אם רוצה להחמיר ידליק ויברך (עמ"ש בבה"ט): ה קטן שהגיע לחינוך מדליק (ומברך) אפי' אם גדול מדליק בבית:

שיטה שביעית

גמ' אריב"ל כל שמנים כולי"ן כפל כ"ל כולין ולא עשה כן א"כ כל שמנים יפין לדיו כ"ל דבא להורות אפילו כולן יחד בתערובות ג"כ יפין. ולדעת התוס' דס"ל דקאי רק על נ"ח י"ל אי הוה קאמר כל השמני"ם ה"א רק הכשרים לשבת ע"כ כפל כולין לכלול גם הפסולים לשבת:

שם יפין לנר הנה לפי הפשט מדלא אמר לנ"ח קאי אכל הנרות מצוה וקאי רק על השמנים הכשרים לשבת ודעת התוס' יש לתרץ וכו' דמש"ה לא קאמר לנ"ח רק לנר לדייק דוקא אותן הקרואין נר משא"כ אותן הקרואין אבוקה ובפרט לדעת הגו"א דס"ל דנר שלנו של חלב ושעוה מיקרי אבוקה:

שם ושמן זית מצוה מ"מ אי קאי רק אנ"ח י"ל כוונתו דזית מ"ה דומיא דמנורה שנעשה בה נס ואי אכל הנרות שטעם כדמסיק אביי:

שם משום דמשיך נהורי' פירש"י אינו ממהר לכלות כשמן זית. הנה לפירושו ודאי ס"ל דקאי אכל הנרות דאי אנ"ח מאי מעלי' יש שאינו ממהר לכלות הרי שיעורא בעי ח"ש ויותר אין מצוה וצריך ליתן בנר שיעור שמן שידליק כשיעור ובכל שמן כפי טבע השמן והבן. משא"כ לדעת התוס' דכפים נהורי' (או שהי' כן גירסתם או שפירשו דמשי"ך היינו שהאבוקה נמשך ונתגדל ופירושו דכפי"ם) י"ל שפיר דקאי על נ"ח:

שם כיון דשמע לי' להאי דריב"ל מהדרא אמישחא דזיתא אמר האי לליל וכו' גם בכאן י"ל אי קאי אנ"ח ל"ל לבקש טעם כדשמע מריב"ל הלא יש טעם פשוט דומיא דמנורה משא"כ אי קאי אכל הנרות צרה למצוא טעם. וי"ל גם להתוס' דה"פ כיון דשמע לריב"ל צרה אשמן זית ולמה הלא גם בשומשמי יש טעם למעליותא משיך ובזית טעם למעליותא מנורה. ושקולין הן לזה אמר האי לליל וכו' וא"כ יש בכאן תרי טעמי למעליותא:

תוס' בד"ה מרי"ש וכו' כראה דאנ"ח קאי וכו' דכפים וכו' עמש"ל בגמ':

שם אבל לנר שבת פשיטא וכו' שנמשך אחר הפתילה וכו'. לכאורי' מי מפים שנמשך טפי מכולהו וי"ל דאינו כן דא"כ גם אי אנ"ח קאי עכ"פ ל"ל לרבה לבקש טעם לליל הל"ל נמשך וכו' דעכ"פ מצוה איכא שלא יכבה ואפש' התוס' ס"ל ללי"ל פירושו נמשך:

הבה"ג והרי"ף והרמב"ם והרא"ש והמרדכי והר"ן לא הביאו זה הדין גם הטור והמחבר בש"ע. משמע דס"ל דאכל הנרות קאי ודלא כתוס'. אך בהגהת הרא"ש כתוב ושמן זית מצוה מ"מ משמע דס"ל כתוס' גם מרן מהרמ"א בש"ע הרע"ג כתב ומיהו ש"ז מצוה מ"מ ואם אין ש"ז מצוי מצוה בשמנים שאורן זך ונקי (למד זה מדרבה הי' מהדר אחר שומשמי אך א"כ מדשמע לדריב"ל הוה מהדר אזיתא משילא כשאין מצוי מצוה להדר אחר שמן שיש בו מעלה אחרת) ונוהגים במדינות אלו להדליק בנרות של שעוה כי אורן צלול כמו שמן (הנה לכאורה יש לפרש אפילו בדאיכא ש"ז והנה לפמש"ל דרבה חזר בו משום דש"ז יש בו ב' מעלות. דומיא דמנורה: וצלול משא"כ דשומשמי מעלה אחת א"כ מאי משני צלילות דשעוה דהוא רק מעלה אחת וצ"ל דהרמ"א לא כתב כמ"ו ש"ז להורות דודאי ש"ז מצוה מ"מ רק במדינות אלו דלא שכיח יש בשעוה מעלה אחת כמו בשמנים הצלולים ועמש"ל בהרע"ג):

שיטה שמינית

גמ' אר"ח נר אמי א"ר המדליק נר של חנוכה לא אמר נ"ח להורות דוקא במדליק של חנוכ"ה שעדיין נוהגת המצוה משא"כ בכבתה והדליקה:

שם ור"י אמר הרואה. לא קאמר אף הרואה. י"ל דמזה למדו הגאונים דלא הוזקקה ברכ' זו אלא למי שלא הדליק ע"כ לא אמר א"ף הרואה כי היכי דלא תיקו אהמדליק דאמר מקודם:

שם הרואה נר של חנוכ"ה. גם בכאן אמר ש"ל חנוכ"ה. באפשר להורות דוקא שדולקת למצותה משא"כ אחר זמנה והנה גם תיבת נ"ר מיותר דלא הל"ל רק הרוא"ה צריך לברך אך דה"א הרואה הדלקה דוקא קמ"ל רואה הנר הנס דלא ראה ההדלקה:

שם צריך לברך גם ב"ה אלו מיותרין. אך דה"א דפליג אדר"ח דאמר שמדלי"ק משמע במדליק בלא רואה דהיינו סומא והוא פליג דדוקא ברואה ע"כ שנה לרי"ך לבר"ך להורות דענין בפ"ע קאמר וגם לרי"ך לבר"ך להורות דצריך לברך באופן אחר ולא כהמדליק דמברך ג' וב' רק יברך ב' וא':

רש"י בד"ה הרוא"ה. העוב"ר בשו"ק ורואה וכו' למה פי' העוב"ר בשו"ק. נ"ל להורות דוקא בהעובר בשוק שלא הי' בעת שהדליק הבעה"ב משא"כ כשהי' בשעת ההדלקה ושמע הברכות מבעה"ב וענה אמן כמ"ש בא"ר הרע"ז:

שם ורואה באחד החלונות דול"ק. תיבת דולי"ק מיותר להורות דוקא דול"ק אבל ברואה מונחת נ"ח כבוי' לא ודייק לה מתיבות נ"ר של חנוכ"ה. דמצותה עלי' דוקא:

שם למי שלא הדליק בביתו עדיי"ן. יש פלוגתא בין הפוסקים בעתיד להדליק אם מברך על הראי' והנה רש"י כתב עדיין משמע אפי' עתיד להדליק:

שם או יושב בספינה. לכאורי' הוא משני' שא"צ ואפשר

ואפשר דרש"י כמי ספוקי מספקא לי' בהך דיכא דעתיד להדליק וה"ק דלא שנזקקה ברכה זו אלא או לפי שלא הדליק עדיי"ן ועתיד להדליק. זהו כחד מ"ד. או ליושב בספינה שאינו מלפה להדליק וזה לכ"ע :

גמ' אמר ר"י יום ראשון הרואה וכו' ומדליק וכו' מכאן ואילך מדליק מברך ב' ורואה מברך א'. יש לדקדק למה הקדים ר"י ברישא רוא"ה קודם למדלי"ק שלא כסדר פלוגתת התנאים וגם בערך הנר ספול ענין ההדלקה קודם לראי' ובסיפא הקדים ההדלקה וי"ל דברישא אשמעינן אגב אורחי' דאפילו אותו המדליק הוא הרואה בעלמו שצריך בנר כגון שלא הי' מלפה להדליק ולחד מ"ד אפי' מלפה. אעפ"כ כשמדליק חוזר ומברך כל הג' ברכות ע"כ אמר הרואה וכו' ומדליק. אחר הראי' ומשמיענו זה ברישא להודיענו דחוזר ומברך גם זמן והבן :

שם מאי ממעט פרש"י המדליק בשאר ימים דאהרואה ל"ש לומר ממעט מן הב' רק הל"ל איזו מן הב' מברך פרמ"ב . וא"א לומר דאשכיהם קאי אמדליק ורואה דהל"ל מאי ממעטין וא"א לומר דה"ק מאי ממעט מדליק מהרואה דא"כ מאי מתרץ ממעט זמן דזה א"א לומר וכדמוכח לקמן :

ונמעוט נ"ס וקשה מאי קס"ד למעט נ"ס טפי מזמן י"ל דהוה ס"ד דנ"ס מברכינן אנ"ם דכלאון שהוא נס לגוף והוא לא הי' רק ביום א' משא"כ נס דנרות הוא נס לנפש. ומתרץ נס כל יומא איתא נס דנרות (משא"כ זמן קאי אכלאון שהתחלת זה הזמן מסוגל לנלחון מאויבינו בכל שנה כ"ל) ועי"ל שהי' סובר שהנס הי' שחלקו הפך לא' חלקים בא' פכים ותיכף כשמלאו כל הא' פכים וא"כ הי' הנס רק ביום א' והשיב לו נס כל יומא איתא שהרי כל שמנה הדליקו מהפ"ך כן פירש"י והבן כ"ז בפרמ"ג :

עי"ל דהנה זמן שייך אכל המשך הזמן. והנה אמר ממעט זמן כיון שאומר והגיענו לזמ"ן הז"ה מברך אכל משך הא' ימים ופריך וכמעוט נ"ס שגם בנס אומר בזמן הזה ולזה אומר נ"ס כל יומא איתא ע"כ מברך בימים ההם. ואי קשיא למה באמת גם בזמן אינו אומר והגיענו לימי"ם הה"ם י"ל שלא רלו לשנות מנוסח הזמן דמועדים שגם כל ימי המועד המשך זמן אחד. ואי קשיא למה אומר באמת בנס בזמ"ן הזה . זה מבואר בדרושים שלנו שהי' מהראוי לעשות המועד ההוא עפ"י שנות החמה שמתחיל תמיד בליל הארוכה שבשנה כמו שהי' בזמן ההוא רק עפ"י רוה"ק נקבע לחדשי הלבנה ע"כ אומר בימי"ם הה"ם בזמ"ן הז"ה ור"ל בזה"ז הוא בימי"ם הה"ם והבן :

שם מאי מברך א"א לומר דלא הי' יודע כלל מענין נוסח הברכות. דהרי עד עתה דיבר מאי ממעט זמן ונמעוט נ"ס . וגם אי לא הי' יודע כלל ה"ל לתרלן לפרש כל הג' ברכות אך המקשן הקשה רק אברכת המלוה מאי מברך דא"א לו לומר אקב"ו דהיכן לונו . והתרלן לא הבין והשיב ולונו. ועי"ז סיים דבריו המקשה ופי' לו והיכן לונו ובזה ידוקדק אומרו והיכ"ן בוא"ו דזהו סיום הקושיא דלעיל כ"ל :

והיכן צונו קשה למה לא מקשה כן אעירובין וכט"י ומקרא מגילה והלל (למ"ד דהוא דרבנן) י"ל דמגילה והלל הם מן הכתובים וחייב כל אדם לקרותם ושייך לומ' ולונו לקרו"ת וגם עירובין וכט"י שלמה תיקן בזמן הנבוא' ובת קול יצאה אם חכם בני וכו' והוו ג"כ דברי קבלה כליוו מן הנביאים ושייך לומ' ולונו כיון שהנביא אומ' בהסכמת הש"ת. אבל נ"ח קשה . ובזה ילדק דמקשה והיכ"ן לונו ולא מקשה וה"א מדבריה"ם הו"א. דזה לק"מ דגם על שאר המלות שמדבריהם מברכין אך שהם מרומזין בתו"ק משא"כ חנוכה :

שם רב אויא אמר מל"א תשו' רנ"א שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. לכאורה במאי פליגי ומר מ"ט לא אמר כמר. גם ר"א אמר מלא תסו' במ"ס. ור"כ אמר שא"ל וכו' ולא אמר מסא"ל. וי"ל דר' אויא אמר לא תסו'. הרי לא תסור הוא לאו ועל לאו לא מברכינן ע"כ אמר מל"א תסור. ר"ל מפסוק לא תסו' כשמע עשה. דהיינו לא תסור. מכל הדברים אשר יגידו לך. וכיון שמגידין מלות עשה הרי עשייתם מיקרי מלות עשה אשר לונו שעורא כי לוה לא תסו'. וזה שפירש"י סיום הפסוק ור"נ לא ניחא לי' בזה דעכ"פ לא תסור לאו הוא ע"כ אמר שאל אביך ולא אמר מסא"ל. דשאל אביך הוא עשה ור"א לא ניחא לי' משא"ל אביך דהתם קאי מה שיאמרו עפ"י התורה דהרי אב"ך ודאי הכוונה עפ"י התורה כדרך האב המלמד לבנו תורה וסוי קיפא זקני"ך דומיא דרישא עפ"י התורה דייקא :

שם יא"א כל מדרבנן בעי ברכה אמר כ"ל ולא מילי דרבנן לפמש"ל יוכח דודאי ידע שיש מילי דרבנן דבעי ברכה אבל הם דברי קבלה אבל השתא כל מדרבנן אפילו אינו ד"ק בעי ברכה א"כ דמאי כמי דתקנו בדורות אחרונים אחרי הנביאים ליבעי ברכה :

(א) כ"ר לא אמר כ"ר חנוכ"ה אפשר לדעתו שאומ' תיכף אחר הברכ' ראשונה הנרות הללו כדמשמע מלשונו אין לומ' כ"א כיון שמפרש והולך באריכות בנוסח הנרות הללו ענין הנרו' מה הם והנה באפש' פליג אגמ' דידן דאין לומ' נר חנוכה כיון דימי חנוכ' כולן מדרבנן בלי רמז בתו"ק ל"ש לומר ולונו דהיבן לונו. הגם דשבת ויו"ט הנרו' ג"כ מדרבנן מכ"מ השבת וי"ט מדאורייתא אבל כ"א כיון דהימים עצמן

לשון המסכת סופרי' וכילד מברכין ביום א' המדליק מברך ג' והרוא' מברך ב' בא"י אקב"ו להדליק (א) נר ואומ' הנרות(האלו) הללו אנו מדליקין על הישועו' ועל הנסים ועל הנפלאות אשר עשית לאבותינו ע"י כהניך הקדושי' וכל מלות ח' ימי חנוכה הנרות הללו קדש ואין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותך ועל ניסך ועל (ב) ישועתיך בא"י שהחיינו (ג) ואומר

שעשה

מדרבנן לא שייך לומר נר חנוכה אבל להדליק נר שבת ידליק כיון דעכ"פ כלשונו על הדלקת נר באיזה מקום כגון מנורה ידלק לומר ולומר להדליק נר ומפרש להלן הנרות הללו וכו' ר"ל שאינן עיקר הציווי אשר כלשונו במנורה רק זה לזכרון הנס דמנורה. ולא"נ לפי הגמ' דידן דאומרים נר חנוכה אין חיוב לומר הנרות הללו ע"כ המחמיר לאומרו לא יפסיק בין הברכות רק יאמר אחר הברכות :

שעשה ניסים אלו כו' עד והרוא' (ד) אומר אשר עשה ניסים וכו' :

(ב) **ישועתיך** רבו הנוסחאות בפוסקים בכל הנוסח ואי"ה יבואר :

(ג) **ואומר שעשה וכו'** דקדק בתיבת ואומר דהוא מיותר דהנה לבסוף בהרואה מברך אחת נוסחתו הוא אשר עשה ניסים נ"ל דס"ל כשאומר איזה ברכה קודם נס כגון להדליק או שהחיינו שייך לומר שעשה ר"ל אני מברך להש"י על המצוה ועל הגעת הזמן ושעשה ניסים וכו' משא"כ כשברכת הנס הוא] הברכה הראשונה באמירתו שייך לומר אשר עשה וכו' כי הוא התחלת התהלה ע"כ דקדק בתיבת ואומר שעשה ר"ל בכאן דוקא אומר שעשה משא"כ ברואה בימים האחרונים. והנה הוא פוסק זמן קודם לנס אפשר ס"ל דזמן קאי על הכלאון שהזמן מסוגל לכלאון תאוינו והוא הי' ביום ראשון ונס קאי אנירות שהוא הי' בימים האחרונים דיום ראשון הי' בטבע וכבר דברנו מזה ותמיהני למה לא הביאו כלל הפוסקים דעת הרמ"ם: (ד) **אומר אשר וכו'** עמש"ל ותבין :

קיצור פסקיו לפי הנ"ל :

א' המדליק מברך להדליק נר (ולא יאמר נר של חנוכה) ואומ' אח"כ נוסח הנרות הללו וכו'.
ב' ואח"כ יאמר ברכת שהחיינו (ביום ראשון).
ג' ואח"כ ברכת הנס והנוסח הוא שעשה נסים:
ד' כ"ז ביום ראשון להמדליק אבל הרואה ביום ראשון מברך שהחיינו וברכת נס ג"כ בנוסח שעש' (בין הרואה בין המדליק יברכו זמן קודם לנס)
ה בשאר הימים המדליק מברך להדליק נר כנ"ל הנרות הללו וכו' ונס שעשה וכו' והרואה מברך רק נס בנוסח אשר עשה נסים :

(א) **דחזו נמי מחייב.** אמר דחזו לשון רבים ומחייב לשון יחיד. אם אין ע"ש נ"ל דאשמועי' דאם רבים הרואי' אחד מברך לכולן כמו בהדלקי' דסגי שיתוף וברואי' לא שייך שיתוף: (ב) **אותו.** ובגמ' הרואה נר של חנוכה ושם השמיט

לשון השאלתות

ומאן דמדליק מחייב לברוכי ומאן (א) דחזו נמי מחייב לברוכי דאר"ח ב"א א"ר המדליק נ"ח צריך לברך ור"י ב"א אמר הרואה (ב) אותו צריך לברך מאי מברך אר"י המדליק ביום ראשון מברך ג' (ג) והרואה

לנורות: דל"פ רק ר"י מוסיף אדברי רחב"א : (ג) **והרואה וכו'** הנה בגמ' בכאן סידר הרוא' קודם למדליק וכתבנו הטעם דמשמיענו דאפי' בירך על הרא' קודם ואח"כ נזדמן לו להדליק מברך אח"כ כל הג'. ובמס' סוכה סידר המדליק קודם לרואה

מברך ב' מכאן ואילך המדליק מברך ב' והרוא' מברך א' כו'. להדליק נר של חנוכ' (ד) והרוא' מברך ברוך שהחיינו. (ה) ושעשה ניסים (ו) היכן צונו ר' אויא אמר (ז) מלא' תסור (ח) רנב"י אמר (ט) משאל אביך וכו':

ומשמע דברכה קודם ובירך שוב אינו מברך על ההדלקה רק להדליק וס"ל לגאון באפשר דהעיק' כמס' סוכה דהוא בתרא הגם דאין סדר למשנ' בגמ' יש סדר כנ"ל: (ד) **והרואה מברך וכו'**. הנה הרא' שלא סידר כל הג' ברכות אלא המדליק ולפמש"ל יונח דגם המדליק אינו מברך על הדלקתו רק ברכת להדליק משא"כ אינך השתים שייכים אל ראייתו ע"כ כשראה קודם ובירך שוב אינו מברך בזמן הדלקתו רק להדליק ולפי"ז יצא לנו ג"כ דברכת להדליק יברך קודם הדלקה שעובר לעשייתן ואינך הב' אחר הדלקה : (ה) **ושעשה וכו'**. הנה הרא"ש גם הוא סידר זמן קודם נס וא"א לומר הטעם כמ"ש במ"ש דהנה הוא ס"ל דגם ביום ראשון הי' נס דנרות. וא"ל כפשוטו משום דברכת הזמן תדירה. יהי' איך שיהי' צ"ע למה השמיטו הפוסקים דברי הרמ"ם והשאלתות. (ו) **היכן וכו'** ובגמ' והיכן עמ"ש ותבין דבכאן יצדק היכן. (ז) **מלא תסור.** עמ"ש בגמ'. (ח) **רנב"י** ובגמ' ר"נ רק בגמ' דסוכה רנב"י. ותבין שהוא עיקר כמס' סוכה וכמש"ל . (ט) **משאל** ובגמ' שאל עמ"ש בגמ' דאמר מלא תסור דהכוונה מהתחלת הפסוק לא נשמע דהוא לאו רק מאשר יגידו לך עיי"ש. והנה שאל הוא עשה אבל אעפ"כ מרישא אין נשמע דשאל אביך היינו מצות התורה שצריך האב ללמד לבנו אך מסיפא זקניך כו' והנה בגמ' הביא כל הפסוק לא הוצרך לומר משאל והנה הוא הביא בקיצור ע"כ אמר משאל כו' ע' היטב מ"ש בגמ' ותבין :

קיצור פסקיו לפי הנ"ל

(א) המדליק צריך לברך ביום א' ג' ברכות דהיינו להדליק נ"ח ואח"כ זמן ואח"כ נס ובשאר הימים להדליק ונס (ב) נראה לדעתו דברכת להדליק יברך קודם הדלקה ואינך אחר גמר ההדלקה (ג) הרואה ביום ראשון מברך זמן ונס ובשאר הימים נס בלבד (ד) נראה לדעתו הרואה שבירך ואח"כ נזדמן לו שמדליק לא יברך כ"א להדליק (ה) עוד נראה לדעתו אם רבים הרואים א' מברך לכולן :

3 1761 06586887 9